

I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafiyası Sempozyumu

I. Asia Minor History and Epigraphy Symposium

Editors

Hüseyin Sami Öztürk, Hamdi Şahin, Zeynep Çulha

I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu, İstanbul 14-15 Ekim, 2010

I. Asia Minor History and Epigraphy Symposium, İstanbul in 14-15 October, 2010.

© RHM, 2020

Bu kitap, 14-15 Ekim 2010 tarihinde Rezan Has Müzesi'nde düzenlenen "I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu" yayınıdır. This book has been prepared for the "I. Asia Minor History and Epigraphy Symposium" held at Rezan Has Museum on 14-15 October, 2010.

ISBN: 978-605-9792-14-1

EDİTÖRLER / EDITORS

Hüseyin Sami ÖZTÜRK - Hamdi ŞAHİN - Zeynep ÇULHA

KOORDİNATÖR / COORDINATOR

Zeynep ÇULHA

ÇEVİRİ / TRANSLATION

Ali Oğuz BOZKURT

KATALOG TASARIM / CATALOGUE DESIGN

Buğra Han YERLİ

Rezan Has Müzesi, Kadir Has Cad. Cibali, 34083

www.rhm.org.tr

Bu kitapta yayımlanan tüm resim ve yazıların hakları ilgili kişi ve kurumlara aittir. Kaynak gösterilmeden; kitaptan alıntı yapılamaz, yazarların ve yayımlayanın izni olmadan, kısmen ya da tamamen basılamaz, başka bir dile çevrilemez, elektronik, fotokopi ya da diğer bir çoğaltma aracıyla yayımlanamaz ve kopya edilemez.

All rights of the images and texts published in this volume belong to the persons and institutions concerned. No quotations are allowed unless otherwise a reference is stated. It cannot be printed, translated into another language, duplicated by means of photocopy machine or any other duplication method and copied partially and/or wholly without the written consent of the authors, artists and the publisher.

KAPAK FOTOĞRAFI: Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK yazıt üzerinde çalışırken.

2005 yılı Antalya ili, Kumluca ilçesi, Antik Madamyssos Kenti'nde Hüseyin Sami ÖZTÜRK tarafından çekilmiştir.

COVER PHOTO: While Filiz Dönmez-Öztürk was working on inscription.

The photo was taken by Hüseyin Sami Öztürk in Madamyssos ancient city in Kumluca district of Antalya in 2005.

İçindekiler

AHU HAS	Sunuş	6
HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	Önsöz	8
FERİT BAZ	Tapınak Devleti'nden Kent Devleti'ne Geçişinde Kappadokia Komanası'nın Helenleşme ve Romalılaştırma Sürecine İlişkin Bir Ön Rapor	12
FEZA DEMİRKÖK	Silivri ve Çatalca'dan Yeni Yazıtlar	28
AŞKIM ÖZDİZBAY	Roma İmparatorluk Dönemi'nde Lycia et Pamphylia'nın Kurulması ve Perge'den İki Yeni Yazıt	54
PINAR ÖZLEM AYTAÇLAR	İtiraf Yazıtları ve Birer Sosyal Kurum Olarak Kuzeydoğu Lydia Köy Tapınakları	72
FİLİZ DÖNMEZ-ÖZTÜRK & HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	Myra ve Teritoryumunda Epigrafik Araştırmalar	84
HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	Nikaia'da (Bithynia) Epigrafik ve Tarihi-Coğrafi Çalışmalar (2010-2019)	110
HAMDİ ŞAHİN & FİGEN ŞAHİN	Roma İmparatorluk Dönemi'nde Doğu Dağlık Kilikia Kentlerinin Demografisi: Korykos Kenti Nüfusuna Yönelik Kısa Bir Değerlendirme	130
RECAİ TEKOĞLU	Eski Anadolu'da Diller ve Tarih, Birinci Binyıl Üzerine Notlar	148
ENVER VARİNLİOĞLU	Kefaret ya da İtiraf Yazıtları	164

Sunuş

Türkiye'nin ilk epigrafi sempozyumu, 2010 yılında Rezan Has Müzesi organizasyonu ile gerçekleştirildi. 'Uluslararası I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu', Anadolu'da ele geçirilen ve MÖ 2. bin ile MS 7. yy.ları kapsayan geniş bir aralığa tarihlenen epigrafik buluntuların sağladığı verilerle Küçükasya tarihine kavramsal ve metodolojik bir bakış imkânı sunulmuş oldu.

Özellikle genç epigrafların bir araya getirilmesinin hedeflendiği, ortak projelere ilham kaynağı olması amacıyla taşıdığımız bu değerli fikir alışverişi zemininde epigrafi alanının ortak sorunları, çözüm yolları, insanlığa sundukları tartışıldı ve malzeme üzerinden yapılan değerlendirme ve yorumlar paylaşıldı.

'Yazıt bilim' anlamına gelen ve taş, metal, tahta, mermer, seramik gibi çeşitli malzemeler üzerinde kazınan yazıları çözümlemenin hedeflendiği epigrafi bilimi ve sağladığı veriler sayesinde filoloji, arkeoloji ve tarih alanlarında büyük ilerlemeler kaydedilmiş ve dünyanın ortak kültürel mirası çok önemli katkılar edinmiştir.

Rezan Has Müzesi'nin en heyecan verici çalışmalarından olan bu sempozyumun nitelikli bir yayınla okuyuculara ulaşmasından kıvanç duyuyorum. Sempozyumda emeği geçen herkese ve tüm katılımcılara değerli fikirlerini bizlerle paylaştıkları için çok teşekkür ediyorum.

Ahu HAS
Rezan Has Müzesi Direktör

İstanbul 2020

Önsöz

Dilimize “yazıtbilim” diye çevirebileceğimiz, Helence epigraphēin (ἐπιγράφειν = “[üzerine] yazmak”) ile epigraphē (ἐπιγραφή = “yazıt”) sözcüklerinden meydana gelen “epigrafya” ile ilgili ilk çalışmalar daha Antikçağ’da başlamıştır: Ünlü Romalı Hatip Cicero tarafından “Tarihin Babası” unvanıyla adlandırılan Herodotos (M.ö. 490-420) Thebai’da bazı adak yazıtlarını kopya etmiş; tarihi ilk kez bilimsel temellere oturtan Thukydides (M.ö. 460-395) de “otantik ismi olmayan” eserinden sık sık yazıtlardan yararlanmıştı.

Antik yazıtların sistematik bir biçimde toplanması ve yayımlanmasına ise XIX. yüzyılda Berlin Akademisi tarafından başlanmış; August BOECKH ve Theodor MOMMSEN modern epigrafya biliminin kurucuları olmuşlardır. BOECKH ve MOMMSEN’in ortaya koydukları eserler, epigrafya biliminin başardığı önemli işlerin başında gelmektedir: BOECKH 1828 yılından itibaren Berlin Akademisi adına Helence yazıtların bir araya toplandığı Corpus Inscriptionum Graecorum’u (= CIG) yayımlamaya başlamıştır. Aynı şekilde MOMMSEN de Latince yazıtların toplandığı Corpus Inscriptionum Latinarum’u (= CIL) yayıma hazırlamıştır. Küçükasya yazıtlarının bir araya toplanması konusundaki en erken girişim Viyana Akademisi (şimdiki adıyla Avusturya Bilimler Akademisi) tarafından başlatılan ve bir corpus projesi olan Tituli Asiae Minoris (= TAM) ile Küçükasya yazıtlarına ilişkin bir başka corpus girişimi, Monumentum Asiae Minoris Antiqua’dır (= MAMA). Bunun yanı sıra, 1977 yılından beri yayımlanan Regional epigraphic catalogues of Asia Minor (= RECAM) bulunmaktadır. Köln Üniversitesi ve Avusturya Bilimler Akademisi’nin işbirliği ile ve aralarında Türkler’in de bulunduğu çok sayıdaki kolaboratörün katkılarıyla 1972 yılından bu yana Bonn’da yayımlanmakta olan Inschriften griechischer Stædte aus Kleinasien (= IK) serisi ise, hemen hemen Küçükasya’nın tüm bölgelerindeki kentlerden yazıtları kapsamaktadır. Gene Avusturya Bilimler Akademisi, Kuzey Ren-Vestfalya Bilimler Akademisi ve Türk Tarihi Kurumu’nun işbirliği ile 1983 yılından itibaren, yılda iki kez olmak üzere, yayımlanmakta olan Epigraphica Anatolica adlı dergi ise, yalnızca Anadolu’nun epigrafya, tarihi-coğrafya, Eskiçağ Tarihi ve nümismatiğine ilişkin makaleleri kapsamaktadır. Bunun dışında çok değerli yabancı bilim insanları çalışmalarını sadece Küçükasya üzerine yapmışlardır ki, bunların başında geride 360 civarında yayın bırakan Louis ROBERT gelmektedir. ROBERT’in dışında A. WILHELM, G. HIRSCHFELD, R. HEBERDEY, E. KALINKA, G. E. BEAN, R. MERKELBACH, H. ENGELMANN, D. FRENCH, G. PETZL, J. NOLLÉ, C. MAREK, W. ECK ve burada adını sayamayacağımız onlarca bilim insanı Küçükasya epigrafisi dolayısıyla Küçükasya ile Helen-Roma tarihine çok büyük katkılar sağlamışlardır.

Türk Eskiçağ Bilim dünyasının ise, epigrafik malzeme bakımından belki de dünyanın en

zengin bölgesi olan Anadolu ile ilgilenmeleri Batı’ya göre oldukça geç sayılacak bir tarihte başlamıştır: Bu konudaki ilk çalışmaları başlatan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yunan Dili ve Edebiyatı öğretim eski üyesi, merhum Prof. Dr. Zafer TAŞLIKLIOĞLU’dur. Prof. Dr. TAŞLIKLIOĞLU’nun Türk epigrafyasına en önemli katkısı - hem Türkçe hem Fransızca olarak kalem aldığı, birinci cildi 1961 ikinci cildi ise 1971 yılında yayımlanan Trakya’da Epigrafi Araştırmaları adlı yayını ve bu yayın dolayısıyla Türk Epigrafisi’ni başlatmasıdır. 1970’li yıllardan sonra Türk Bilim Dünyası’nda bu alanda araştırma yapmaya başlayanlar merhum Prof. Dr. Sencer ŞAHİN, Prof. Dr. Hasan MALAY (emeritus), Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU (Ankara Üniversitesi) ile Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR’dır (İstanbul Üniversitesi).

Prof. Dr. ŞAHİN uzun yıllar, doktora konusu da olan, Bithynia Bölgesi’nde çalışmalar yapmış ve yayınlarını IK serisinden yayımlamıştır. Ayrıca pek çok önemli sayıda, farklı bölgelere ait yazıtlara ilişkin makaleler de kaleme almıştır. Prof. Dr. MALAY da çalışmalarını Batı Anadolu’da yoğunlaştırmış ve birçok değerli monografi ile makale kaleme almıştır. Prof. Dr. İPLİKÇİOĞLU ise, uzun bir süre Ephesos Kazısı epigrafist heyet üyeliği yapmıştır. 1989-1999 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Yunan Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. A. Vedat ÇELGİN’le birlikte “Termessos ve Çevresi” ve 1999 yılından itibaren ise “Doğu Likya ve Batı Pamphylia Bölgesi Yüzey Araştırması” yapmıştır.

Görüldüğü üzere, Avrupalı bilim insanları Küçükasya, Helas ve İtalya’daki epigrafik araştırmaların önemini daha XIX. yüzyılın başında kavramış ve XIX yüzyıldan bu yana çalışmalar yapmışken; Türk Epigrafisi’nin bu dünyaya girişi ise, 1960’larda Prof. Dr. TAŞLIKLIOĞLU ile başlamıştır. Bunun en başlıca nedeni Antik dillerin yani Helence-Latince’nin öğrenilmesinin zorluğu ve bu kültürün Türk kültürüne yabancı oluşu, Türk öğrencilerinin bu alana uzak durmalarıdır. Ancak, 1990’lı yılların sonundan itibaren Türkiye’de sevindirici bir gelişme olarak, epigrafi alanına yönelik çalışmalar hız kazanmış ve bazı Türk öğrenciler yüksek lisans ve doktora ihtisaslarını bu alanda gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu olarak Türkiye’de günümüzde, epigrafya alanında aktif faaliyet gösteren 30’a yakın bilim insanı bulunmaktadır. Ancak şunu da hemen belirtmek isterim ki, ülkemizde Eskiçağ Tarihi, Klasik Filoloji, Nümizmatik ve Klasik Arkeoloji ile sıkı ilişki içinde bulunan Epigrafi alanında yapılan çalışmalar ile çalışanların sayısı yabancı bilim insanlarıyla karşılaştırıldığında oldukça azdır.

Türkiye’de epigrafi alanında son yıllarda bilim insanı sayısında giderek artış olması; genç ve eski öğretim üyeleri arasında kopukluğun devam etmemesi; özellikle genç bilim insanlarının ortak projeler yapmaları için düzenli olarak bir araya gelmeleri gereksinimi hissedildiğinden, tarafımdan böyle bir sempozyum yapılması fikri oluşmuştur. 2009 yılında bu

durumu Sevgili dostum Zeynep ÇULHA ile paylaştım ve bir proje haline getirerek Rezan Has Müzesi'ne başvuruda bulunduk. Projenin kabulünün ardından danışmanlığında, Rezan Has Müzesi ve Kadir Has Üniversitesi'nin desteğiyle 14-15 Ekim 2010 yılında Türkiye'de epigrafi konusunda düzenlenmiş ilk sempozyum olma özelliği taşıyan “Küçükasya Tarihi ve Epigrafi Sempozyumu”nu düzenledik. Bu vesileyle çoğunluğunu genç araştırmacıların oluşturduğu 11 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen bu sempozyumun açılış konuşmasını, davetimiz üzerine Sayın Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU; kapanış konuşmasını ise Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR yapmıştır.

Rezan Has Müzesi Koordinatörü Zeynep ÇULHA'nın önerisi ve düzenlemesiyle birlikte, sempozyum sırasında ve sonrasında, danışmanlığında “Kayıp Dillerin Fısıldadıkları” adlı bir de sergi gerçekleştirilmiştir.

Bu sempozyumun kitabının hazırlanması süreci ise bazı mücbir nedenlerden ötürü gecikmiştir. Bu nedenle katılımcılarından Dr. Öğr. Üyesi Murat AYDAŞ, makalesini başka bir yerde yayımlamıştır. Prof. Dr. Cumhuriyet TANRIVER ise makalesini yayına yetiştirememiştir. Bu nedenle adı geçen her iki konuşmacının makalesi bu kitapta yer almamaktadır. Katılımcılardan birisi olan Yard. Doç. Dr. Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK ise, yakalandığı amansız bir hastalık sonucu 2014 yılının 21 Ocak tarihinde vefat etmiştir. O'nun yarım kalan çalışması tarafımdan tamamlanmış ve yazıtlar eklenerek güncellenmiştir.

Bu vesileyle hem sempozyumun düzenlenmesine destek oldukları hem de sergi için başta Sayın Ahu HAS Hanım olmak üzere, Sayın Zeynep ÇULHA'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Onların bu desteği olmasaydı, Türkiye'de kendi alanında bir ilk olan “Küçükasya Tarihi ve Epigrafi Sempozyumu” düzenlenmesi mümkün olmayacaktı. Ayrıca sempozyumda emeği geçen arkeolog-restoratör Mehmet AYRANCI ile Rezan Has Müzesi ile Kadir Has Üniversitesi çalışanlarına ve Ali Oğuz BOZKURT ile Buğra Han YERLİ'ye de teşekkür ederim.

Hüseyin Sami ÖZTÜRK

İstanbul 2020

TAPINAK DEVLETİ'NDEN KENT DEVLETİ'NE
GEÇİŞİNDE KAPPADOKIA KOMANASI'NIN
HELENLEŞME VE ROMALILAŞMA
SÜRECİNE İLİŞKİN BİR ÖN RAPOR

Ferit BAZ*

feribaz@yahoo.com

*Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Bölümü, İstanbul

Bu çalışmada şu ana değin ilk defa, Komana Tapınak Devleti'nin Hierapolis kent devletine dönüştürülmesinden sonra yaşadığı Helenleşme ve Romalılaşma süreci ele alınacaktır. Bu yüzden yerleşimin coğrafi konumu ve önceki Tapınak Devleti yapısına tekrardan değinilmeyecektir¹. Komana Tapınak Devleti'nin Helen kent devletine dönüştürülmesi Kappadokia kralı I. Arkhelaosw (M.ö. 36 – M.s. 17) zamanında olmuştur². Bu kral için yerleşmede dikilen bir onurlandırma anıtında kendisinin demoss tarafından kurucu adı altında onurlandırılması, bu durumu tartışmaya açık olmayacak bir biçimde kanıtlamaktadır³. Ancak ne var ki anıt kaidesi üzerindeki yazıtta ne boule'nin ne de yerleşmenin yeni adı yer almaktadır⁴. Olasılıkla kentin boule'si kentte kral için bir başka anıt diktirmiş olmalıdır. Komana'nın yeni adı olan Hierapolis ismine en erken İmparator Nero zamanına ait sikkeler üzerinde rastlanmaktadır⁵. Her ne kadar yerleşimin yeni adı Kral Arkhelaos yazıtında belirtilmemiş olsa da, yerleşim kent statüsüne dönüştürüldüğü andan itibaren Hierapolis adını almış olmalıdır. Olasılıkla bu isim, o dönemde dikilmiş olan günümüze gelmeyen diğer yazıtlar üzerinde yer almaktaydı. Kral Arkhelaos'un Kappadokia Krallığı sınırları içerisinde yer alan yerleşmeleri kent devletine dönüştürmesi ve bunlara yeni isimler vermesi, Komana ile sınırlı değildir. O; Elaiussa/Sebaste⁶, Garsaura⁷ ve Mazaka yerleşmelerini de birer kent devletine dönüştürmüştür⁸. Komana'nın yeni adının Hierapolis olması, buranın eski bir Tapınak Devleti, köklü bir kült merkezi olmasıyla ilgilidir. Tıpkı Kilikia'daki Hierapolis Kastabala ile Phrygia'daki Hierapolis kentlerinde olduğu gibi⁹, bu isimle yerleşimin tarihi alt yapısına vurgu yapılmıştır. Yerleşmedeki isim değişikliğiyle ilgili söylenmesi gereken diğer önemli nokta ise, antik edebiyat yazımında Hierapolis kentinin daima eski Tapınak Devleti adıyla, Komana şeklinde, anılmış olmasıdır. Aynı şekilde Aksaray İli sınırları içerisinde yer alan komşu Büyüktaşlı Höyük'de bulunan olasılıkla M.s. II. yüzyıla ait

1 Komana'yla ilgili yayınlar için bk. HARPER 1968: 93 vd.; HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968: 149 vd.; HARPER 1969: 27 vd.; HARPER 1972b: 225 vd.; HARPER 1972a: 161 vd.; IKomana: 15 -308; BAZ – ERTEN 2013: 105–121; BAZ 2015: 215-222.

2 IKomana 1.

3 JONES 1971: 179; LESCHHORN 1984: 299 vd.; SYME 1995: 298; WINTER 1996: 220 vd.; DEBORD 1997: 423; PANICHI 2000: 524; van DAM 2002: 24 vd.

4 Boule'nin yer almamasından ötürü yerleşmenin henüz kent devletine dönüştürülmediğini düşünen araştırmacılar vardır, bunun için bk. MAGIE 1950: 1354.

5 Bu sikkeler kentin şu ana değin bilinen yegâne sikkeleridir, BURNETT et alii 1992: No. 3661, 3661 A; BAZ 2009: 65–70.

6 Strab. XIV 5, 6; krş. RAMSAY 1941: 104; SULLIVAN 1980: 1155 vd.

7 Garsaura'nın yeni adı Arkhelais olmuştur, MAGIE 1950: 494; SYME 1995: 298; van DAM 2002: 25.

8 Mazaka'nın yeni adı Kaisareia'dır, bk. MAGIE 1950: 494; TIB II, 64; SYME 1995: 238, 298; PANICHI 2000: 523; van DAM 2002: 24.

9 MAGIE 1950: 142; ROSTOVTZEEF 1955: 397.

bir yazıtın üzerinde de Komana ismi geçmektedir¹⁰. Her ne kadar Hierapolis kentinde bulunan epigrafik belgeler Komana adını zikretmemiş olsalar da, komşu bölgelerdeki halklar ve Antikçağ yazarları burasını eski adıyla zikretmeye devam etmişlerdir. Anlaşılan odur ki, Antikçağ insanının zihin dünyasında Komana Tapınak Devleti algısı çok belirgindi ve bu algıyla Hierapolis ismi arka plânda kaldı.

Şimdi burada cevaplandırılması gereken soru, kent devletine dönüşmekle eski Tapınak Devleti'nin kültü ve rahiplerinin akıbetlerinin ne olduğudur? Öyle ya Kappadokia Komana'sı'nı ünlü kılan şey, Ma Kültü ve rahipler tarafından yönetilen Tapınak Devleti'ydi¹¹. Bu bağlamda ifade edilebilecek en temel düşünce, eski Tapınak Devleti'nin formlarının kırılması ve yegâne kültün egemenliğinin sona erdirilmesinin yeni bir kent yapılanması için olasılıkla gerekli olduğudur. İlk kentte Ma Kültü'ne alternatif kültlerin tesis edilmesi ve kalkındırılması söz konusu olmuş olmalıdır. Öte taraftan Eski Anadolu Tanrıça Ma'nın, Helen kökenli bir tanrıya uyarlanmış olması durumu da ihtimaller arasındadır. Konumuzla ilgili kesin bir biçimde söyleyebileceğimiz ilk husus, kent devletine geçildiği sırada ve hemen sonrasında Ma kültünün rahipliği görevini yine eskiden olduğu gibi, aynı aileye mensup kimselerin üstlendiğidir¹². Diğer bir deyişle aynı aile belli bir süreliğine de olsa Ma Kültü'nü polis çatısı altında M.s. I. yüzyılın ilk yarısında da yönetmeye devam etmiştir. Ancak onların yetki alanları bu dönemde elbette ki, Ma Kültü'nün icrasıyla sınırlıdır. Tanrıça Ma'nın Roma İmparatorluk Devri'nde de sevildiği, yerleşmede saptanan Ma şahıs adının yaygın bir biçimde kullanılmasından anlaşılmaktadır. Bu durum, Hierapolis sakinlerinin köklü tanrıçalarına olan düşkünlüklerini ispatlamaktadır. Ancak kentten M.s. II. ve III. yüzyıla tarihlenen Ma Kültü'ne ilişkin bilgi verecek türden yazıtlar günümüze ulaşmamıştır. Bu yüzden kentte Ma Kültü'nün devam edip etmediği sorusunu cevaplandırmak güçtür. Konuyla ilgili bilgi verebilecek yegâne belge, yukarıda sözü edilen Aksaray'daki Büyüktaşlı Höyük'ten ele geçen yazıttır. M.s. II. yüzyıla tarihlenen bu belgede Kappadokia Komana'sı'ndaki tanrıçadan zikredilmektedir¹³. Ancak tanrıçanın ismi zikredilmemiş olduğundan, burada ya Ma, ya da Ma Kültü'nün yerine geçen Helen kökenli bir tanrıça kastedilmiştir. Yazıttaki “Komana'daki tanrıça” ibaresinden Ma Kültü'nün kastedilmiş olması kanımızca daha kuvvetli bir olasılıktır. Diğer taraftan L. ROBERT, Hierapolis kenti sakinlerinin Athena Kültü adı altında Tanrıça Ma'ya taptıklarını düşünmektedir¹⁴. ROBERT'in düşüncesinin hareket noktası, tanrıça Athena isminden türetilen şahıs isimlerinin kent sakinleri tarafından sıkça kullanılmış olmasındandır. Eğer Tanrıça Ma tapınımının yerini Helen kökenli bir tanrıça almışsa, elbette ki bu, Tanrıça Athena olmalıdır. Çünkü her iki tanrıça savaş tanrıçasıdır ve bu

10 AYDAŞ 2002: 23–27; JONES 2004: 95–100.

11 BAZ 2009: 65–70.

12 BAZ 2007: 127.

13 AYDAŞ 2002: 23–27; JONES 2004: 95–100.

14 ROBERT 1963: 494. Ayrıca konu hakkında bk. SEYRIG 1970: 76 vd.; PROEVA 1983: 167; DREW-BEAR 1991: 144 vd.

yüzden antik yazarlardan Plutarkhos, Tanrıça Ma ve Athena'yı özdeş olarak görmektedir¹⁵. Ancak ROBERT'in bu düşüncesinin doğruluğu şu an için kesinlikle ispatlanamamaktadır. Çünkü Ma kültü gibi Athena kültü ile ilgili bilgi verebilecek herhangi bir yazıt diğer başka kentlerden elimize geçmemiştir. Ayrıca, yukarıda da değinildiği üzere Ma şahıs ismi de kent sakinleri tarafından, hatta daha yoğun bir biçimde olmak üzere kullanılmıştır.

İster Ma ister Athena olsun, kentin pantheon'unun Roma İmparatorluk Dönemi'nde zenginleştirildiğini ve böylelikle yegâne kültün egemenliğine son verilmiş olabileceği gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda nispeten iyi izlenebilen kült, Tanrı Apollon Kültü'dür. Hierapolis'te Apollon kültüne ait bir derneğin bulunduğunu ve bu derneğin eyalet valisi Flavius Arrianus'u onurlandırdığını bilmekteyiz¹⁶. Onurlandırmanın sebebi somut bir şekilde bilinmese de, valinin kentteki Apollon Kültü'nü bir şekilde desteklemiş olması kuvvetle muhtemeldir¹⁷. Bunun yanı sıra kentten ele geçen bir yazıttan Iazemis Ariobarzanes ismindeki bir kimsenin, Apollon Kültü rahibi¹⁸; bir başka yazıttan ise Aurelius Kyrillos adındaki bir kimsenin tapınağın neokoros'u olduğunu öğrenmekteyiz¹⁹. Apollon Kültü sadece Hierapolis'te değil bütün Kappadokia Bölgesi'nde önem arz etmiş olmalıdır. Çünkü antik yazar Strabon, Dastarkon adı verilen bir yerleşim biriminde Apollon Kült merkezinden ve Apollon tapınımının bütün bir Kappadokia genelinde yaygın olduğundan bahsetmektedir²⁰. Buna göre yerleşim, Hierapolis adıyla kent devletine dönüştürüldükten sonra bölgesel önemi haiz Apollon Kültü de kente ayak basmış olmalıdır. Ele geçen bir adak yazıtında Apollon Arkhegetes şeklinde ibarenin yer almasından ötürü, Tanrı Apollon'un Hierapolis kenti sakinleri tarafından daha ayrıcalıklı bir biçimde bir soy tanrısı olarak tapınım gördüğü sonucuna varmaktayız²¹. Kent sakinlerinin Apollo, Apollonas, Apollonia, Apollonios vb. şahıs isimlerine yaygın bir biçimde sahip olması, bu kültün Hierapolis'te revaç gördüğünün diğer bir göstergesidir²². Diğer taraftan, Hierapolis'te ele geçen adak yazıtlarının sayıca en fazla olanı Asklepios Kültü ile ilgili olduğu için²³, bu tanrının da kentte oldukça sevilen bir tanrı olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu kültün kentteki varlığı en erken M.s. II. yüzyıla tarihlendirilmekle birlikte, adak yazıtları çoğunlukla M.s. III. yüzyıla aittir. Asklepios'un kentte en çok kurtarıcı; bunun yanı sıra bazen de işiten ve

15 Plut. Sull. IX. Ayrıca bk. HARTMANN 1928: 87.

16 BAZ 2007: 123–127.

17 Vali Flavius Arrianus'un diğer yerleşmelerde kültleri desteklemesi ilgili olarak bk. BAZ 2007: 127.

18 IKomana 72.

19 IKomana 89.

20 Strab. XII 2, 6. Ayrıca bk. ITyana: 375; MÉTIVIER 2005: 132.

21 IKomana 88.

22 Örneğin Bk. IKomana 120–128.

23 IKomana 89. 92–94.

efendi tanrı olarak adlandırıldığı görülmektedir. Bunların dışında kentte külte sahip olduğunu düşündüğümüz diğer bir tanrı ise Men'dir. M.s. II. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıttan bu tanrının kentte Diodoros adında bir rahibinin ve Heliodoros adında bir neokoros'un olduğu anlaşılmaktadır²⁴. Kentte, Tanrı Hermes ve Zeus Olybreus için Roma İmparatorluk Dönemi'nde yapılmış adak yazıtları ele geçmiştir²⁵. Ancak sadece bu adak yazıtlarından hareketle onların kentte kültlerinin bulunduğunu iddia etmek güçtür. Sonuç olarak bakıldığında kent devletine dönüştürüldükten sonra eski Kappadokia Komana'sı Tapınak Devleti'nde Ma/Athena(?) Kültü'nün yanı sıra, "Olymposlu tanrılar" için birbirinden farklı kült alanları oluşturulmuş ve dini vecibeler icra edilmiştir.

Kentte bu kapsam altında zikredilmesi gereken ancak daha ziyade Roma merkezi otoritesine olan bağlılığı temsil eden politik içerikli imparator kültünün de kentteki durumundan bahsetmek gerekmektedir. Ne zaman kurulduğunu tam olarak belirleyemediğimiz bu külte ilişkin bilgilerimiz, yazıtlar üzerinde geçen imparator kültü rahibi ibareleriyle sınırlıdır²⁶. Bu yazıtlara göre kentteki kült, yerel karakterli olmakla birlikte, en geç Flaviuslar hanedanı zamanında kentte kurulmuştur²⁷. Yazıtlardan bir tanesinde Flavia Aeliana Ma adındaki bir kadının beş imparator kültü rahibinin annesi olarak onurlandırılması oldukça dikkat çekicidir. Çünkü bu ibare, şu ana değin bir yazılı belgede ilk defa karşımıza çıkmaktadır. Flavia Aeliana Ma'nın onurlandırılmasının arkasında yatan gerçeklik, onun eşinin ve çocuklarının belli bir süreliğine kentteki imparator kültü rahipliğini ellerinde bulundurmasıdır. Dolayısıyla kentte imparator kültünün tesis edilmesini isteyen ve üstlenenler, Roma ile iyi ve yakından ilişkiler kurmak isteyen elit ailelerdir²⁸.

Şimdi, burada polis'lerin vazgeçilmez özelliği olan territorium konusunu, polis'e özgü idari meclisleri ve diğer kurumları Hierapolis kenti kapsamında ele almak gerekmektedir: Komana'nın polis devletine dönüştürüldüğünde diğer kent devletlerinde olduğu gibi belirli bir territorium'a sahip olması gerekmektedir. Kent devletinin egemenlik sahası, şu anki bilgilerimizin azlığı nedeniyle doğal sınırlarla çizilebilmektedir. Kentin egemenlik alanı batıda Tahtalı Dağları; doğuda Binboğa sıra dağları ile sınırlandırılmaktadır. Aynı dağ silsileleri kuzey istikametinde de kenti çevrelemektedirler. Güneyde ise, kentin egemenlik sahası Saimbeyli Boğazının kuzey kesimlerine kadar uzanmış olabilir. Aslında cevaplandırılması gereken soru, eski Tapınak Devleti'nin sınırlarının kent devletine dönüştüğünde nasıl bir büyüklüğe sahip olduğudur. Büyük bir ihtimalle Tapınak Devleti'nin alanı kent devletinin egemenlik sahasından daha büyük

24 IKomana 98.

25 IKomana 95. 99.

26 Bk. IKomana 69–71.

27 Buna karşılık eyalet bazlı tek kült yeri başkent Kaisareia'dadır. Bk. IKomana: 117–118.

28 Aynı ilgi başka kentlerle karşılaştırılabilir, bk. IKomana: 119.

idi. Strabon hatırı sayılır bir toprağın tapınağa ait olduğunu bildirmektedir²⁹. Eğer Kappadokia Bölgesi gibi şehirleşmenin az olduğu ve Kral Arkhelaos zamanından itibaren üzerinde belirli bir oranda kentleşme faaliyetinin yürütüldüğü bir yerden bahsediyorsak, eski Tapınak Devleti'nin kent devletinden daha büyük bir alana sahip olduğunu düşünmemiz gerekmektedir. Kent yönetimi tarafından egemenlik sahasının kontrolünün daha etkin bir biçimde yapılabilmesi, diğer alanlarda da başka kentlerin kurulabilmesi için, Tapınak Devleti'nden kent devletine geçişte Hierapolis'te toprak kaybının olması akla daha yatkın gelmektedir. Ancak gerek Tapınak Devleti'nin sınırlarının bilinmemesi, gerekse kent devletinin sınırlarının sadece doğal sınırlarla tahminen belirlenebiliyor olması, bu konu hakkında bir bilgi vermemizi engellemektedir.

Hemen belirtelim ki, kentte varlığı tespit edilebilen idari organların ve diğer kurumlara ilişkin yapıların hiçbirisi arkeolojik yönden tanınmamaktadır. Bu yapıların kentte nerede bulduklarına dair herhangi bir bilgidен yoksun durumdayız. Bunun başlıca nedeni, antik kentin üzerinde günümüzde de bir köy yerleşiminin çok uzun zamandan beri bulunması ve böylelikle kentin yapılarının ağır bir tahribat altında olmasıdır. Bu gerçek, kapsamlı bir kent planının çıkarılmasına da maalesef engel olmuştur. Bu duruma, elbette kentte yapılan arkeolojik kazı çalışmalarının yetersizliği de eklenmektedir³⁰. Hierapolis'te de ilkin diğer kent devletlerindeki gibi, bir demos ve boule meclisi kurulmuş olmalıdır. Bunlardan demos, yukarıda değinilen kurucu I. Arkhelaos'un yazıtında kendisini göstermektedir. Kentte boule'nin en erken saptanabildiği yazıt, M.s. 77–80 yılları arasına tarihlenen, vali M. Hirrius Fronto Neratius Pansa'nın onurlandırma anıtı üzerindeki yazıttır³¹. Ancak boule de Komana'nın kent devletine dönüştürüldüğü sürecin başlangıcında kentte kurulmuş olmalıdır; çünkü sadece demos'u bulunan bir kent devletinin varlığını izah etmek mümkün değildir. Daha sonraki sürece ait yazıtlar her iki meclisin kentteki varlığını belgelemektedirler. Bu iki meclisin yanı sıra kentin ilk dönemlerinde bir gerusia/systema adında yaşlılar meclisi de kurulmuştur. Konuyla ilgili bilgi sahibi olduğumuz bir yazıtta, gerusia meclisinin Ma Kültü rahibi ve gymnasiarkhes olan Mithratokhmes Ariobarzanes adındaki birisini onurlandırdığı görülmektedir³². Yine M.s. I. yüzyıla tarihlendirilen diğer yazıtlardan gerusia meclisinin bazı kimseleri yapmış oldukları iyiliklerden ötürü onurlandırdığı anlaşılmaktadır³³.

İdari meclislerin yanı sıra, Helen kent devletlerine özgü en önemli kurumların başında gymnasion gelmektedir³⁴. Hierapolis'te de bir gymnasion yapısının bulunduğunu, sadece

29 Strab. XII 2, 3.

30 Kısa süreli kazı çalışması için bk. HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968: 149 vd.

31 IKomana 61.

32 IKomana 76.

33 IKomana 65. 74.

34 WILLETS 1958: 159; MACRO 1980: 680; STEELE 1992: 42.

yazıtlardaki gymnasiarkhes ibaresinden öğrenmekteyiz. Yukarıda ele aldığımız gerusia yazıtında görüldüğü üzere, Ma Kültü rahibi Mithratokhmes Ariobarzanes aynı zamanda gymnasiarkhes memuriyetini de üstlenmiştir. Söz konusu bu yazıt, kentteki gymnasion'un varlığını belgeleyen en erken kanıttır. Buna göre, gymnasion da Komana'nın kent devletine dönüştürülme sürecinde veya hemen sonrasında kurulmuş olmalıdır. Diğer yazıtlarda gymnasiarkhes memuriyetini belgelemekle birlikte³⁵, kentten ele geçen Tanrı Hermes adaklarını da söz konusu tanrının gymnasion'ların koruyucu tanrısı olmasıyla ilişkilendiriyoruz³⁶.

Kentte kullanım gördüğü tespit edilen şahıs isimleri de Hierapolis'in Helenleşme ve Romalılaşıma süreci ile ilgili değerli bilgiler vermekle birlikte bu konuda yorum yapabileme imkânı sunmaktadır. Miltaşlarını bir kenara bırakacak olursak, kentten ele geçen yaklaşık 290 adet yazıt üzerinde saptanan yaklaşık 100'ü aşkın bireyin Anadolu kökenli isimler taşıdığı görülmektedir. Anadolu kökenli isimlerden en çok, Anoptenes, Eleis, Iazemis, Ma, Mamas gibi isimler Hierapolis'te revaç görmüşlerdir³⁷. Buna karşılık, toplam nüfus içerisinde yaklaşık 50 farklı bireyin İran kökenli isimler taşıdığı gözlemlenmektedir. Hierapolis'te en çok bu türden isimlerin başında Maidates, Mithratokhmes, Mithres ve Sasas gibi isimler gelmektedir³⁸. Nüfusun geriye kalan büyük bir çoğunluğu Helen ve Roma isimlerine sahiptirler. Buna göre yoğun bir İran etkisi altında olduğu düşünülen Kappadokia Bölgesi'nde, dolayısıyla Hierapolis'te en az, İran kökenli isimlerin belgelenmesi dikkat çekicidir³⁹. Anlaşıldığı kadarıyla Klasik ve Helenistik Dönemler'e ait bölgedeki baskın İran etkisi, zaman içerisinde azalmıştır. Ayrıca kentte bazı vatandaşların farklı kökenlere ait çift isimler, örneğin Athenais Bazeis, Doa Bazeis, Flavianus Mithres ve Athenais Kotama vb. taşımış oldukları dikkatlerden kaçmamaktadır⁴⁰. Ayrıca, bazı aileler Anadolu ve İran kökenli isimlerin kullanımında yüzyıllar boyunca ısrarcı bir tavır sergilemişlerdir. Örneğin İran kökenli Hydarnes ismini bir aile üç kuşak boyunca kullanmıştır⁴¹. Diğer bazı yazıtlarda Anoptenes oğlu Anoptenes, Tarkondaias oğlu Anoptenes, Mamas kızı Bazeis, Kansaisos oğlu Didas, Tonizas oğlu Anoptenes ve Tonizas torunu Kanzara, Anoptenes'in kızı Amme, Tiarabes'in çocukları Mithres ve Tiarabes isimli şahıslar saptanmaktadır⁴².

Diğer taraftan Anadolu veya İran kökenli isimlere sahipken çocuklarına Helen veya Roma

35 IKomana 72. 83.

36 NILSSON 1950: 118; HERTER 1976: 228 vd.; ROBERT 1989: 512.

37 Anoptenes için bk. ROBERT 1963: 508–507 vd; 547 vd.

38 IKomana 75. 76. 129. 171. 183.

39 İran etkisine ilişkin olarak bk. MERKELBACH 1984: 39; BOYCE – GRENET 1991: 254; SONNABEND 1999: 37; HEINEN 2003: 70.

40 IKomana 77. 256. 185. 149.

41 IKomana 210.

42 IKomana 111. 112. 129. 172. 225. 228. 291.

kökenli isimler veren ailelerin sayısı az değildir. Örneğin yazıtlar üzerinde Anoptenes'in torunları Aurelius Apollinarius ve Khreste, Ariarathes'in oğlu Apollonios, Eleis ve Mandane isimli kimselerin çocuğu Asklepiades ve son olarak Athenaios ve Apollon adındaki çocukların babası Iazemis gibi şahıs adları belgelenmektedir⁴³. Hierapolis kentinden bu türden isim değişikliklerine ilişkin örneklerin sayısını arttırmak mümkündür⁴⁴. Ancak bazı yazıtlarda bunun tam tersi bir sonuçla da karşı karşıya kalınmaktadır. Diğer bir ifadeyle aileler isim itibariyle Helen ve Roma kökenli isimler taşımalarına karşın çocuklarına Anadolu veya İran kökenli isimler vermişlerdir. Ancak bu türden örneklerin sayısı diğer grupla karşılaştırıldığında nispeten daha azdır. Örneğin ele geçen bazı yazıtlarda; Antigonos'un kızı Ma, Apollonios'un kızı Dalasena ve Apollonios'un oğlu Maidates'ten söz edilmektedir⁴⁵. Sonuç itibariyle, Hierapolis kenti sakinlerinin çoğu, en çok Helen ve Roma kökenli isimler taşımışlardır. Ayrıca bazı istisnaların dışında ailelerin çoğu kendi Anadolu ve İran kökenli isimlerin yerine çocuklarına Helen ve Romalı şahıs adlarını verme eğiliminde olmuşlardır.

Şahıs adlarından, kişilerin sahip oldukları gens isimlerinden hareketle, kentte Roma vatandaşlık hakkına sahip kimselerin varlığını saptayabilmek de konumuzla yakından ilgilidir. Kentte yaklaşık 75 kişinin Roma vatandaşlık hakkına sahip olduğu görülmektedir. Roma vatandaşları kentte varlığı bilinen sakinlerin nüfusunun yaklaşık % 12'sini oluşturmaktadır. Roma vatandaşlık hakkını elinde bulunduran en büyük kesim Aurelius/Aurelia gens ismine sahip olan ve toplam Roma vatandaşlarının % 50'sini oluşturan 37 farklı kimsedir. Hiç şüphesiz bu gens ismine sahip olanların büyük bir çoğunluğu vatandaşlık haklarını Constitutio Antoniniana yasasına borçludurlar. Ancak hemen belirtelim ki, Hierapolis'te bu gens ismini taşıyanların hiçbirisi, Marcus ön adını kullanmamışlardır. En azından yazıtlarda Marcus ön adı, gens ismiyle birlikte görülmemektedir. Ancak, Aurelius gens ismine sahip olanların ufak bir kesiminin vatandaşlık haklarını İmparator Caracalla'dan önce hüküm süren ve Aurelius ismini taşıyan Marcus Aurelius, Lucius Verus ve Commodus gibi imparatorlardan almış olmaları muhtemeldir.

Tüm özgür kişilere vatandaşlık hakkı tanıyan Constitutio Antoniniana'dan önce İmparatorluk Dönemi'nde kentin elit sakinlerine vatandaşlık hakkı verilmesi en çok imparator sülaleleri Iulius-Claudiuslar ve Flaviuslar zamanında olmuştur. Esasen imparatorlar Tiberius, Claudius ve Nero'nun, Küçükasya sakinlerine cömert bir biçimde vatandaşlık hakkı dağıtmalarından, bu durum Hierapolis için de şaşırtıcı karşılanmamalıdır⁴⁶. Diğer taraftan, Hierapolis kentinde

43 IKomana 110. 132. 180. 215.

44 IKomana 113. 129. 137. 181. 190. 236. 253.

45 IKomana 113. 249. 275.

46 İmparator Tiberius'un özellikle Asia eyaleti sakinlerine sıklıkla Roma vatandaşlık hakkı verdiği diğer bölgelerde ise örneğin Lykia'da çok az sayıda bu hakkı vermiş olduğu bilinmektedir. Öte taraftan Claudius ve Nero bu hakkı Küçükasya'nın geneline yaygın bir biçimde vermişlerdir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi ve ilgili modern literatür için bk. DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010: 30-35.

Flavius gens ismine sahip olan Roma vatandaşlarının sayısı Iulius-Claudiuslar sülalesi zamanındaki kadardır. Bu sülalenin M.s. 69-96 yılları arasında hüküm sürdüğü göz önüne alınırsa asıl bu sülale zamanında Hierapolis kent sakinlerine yoğun bir biçimde vatandaşlık hakkının verildiği anlaşılır. Bu sülaleye mensup imparatorların Küçükasya sakinlerine vatandaşlık hakkı verme konusunda cömert davrandıkları bilinse de⁴⁷, Hierapolis kentinin Roma merkezi otoritesi için bu dönemde ayrıcalıklı bir konumunun olabileceğini göz ardı etmemek gerekmektedir. Bilindiği üzere, İmparator Vespasianus M.s. 72 yılında daha önceden Nero'nun yaptığı gibi bir uygulamayı M.s. 72 senesinde tekrardan devreye sokarak, Galatia ve Cappadocia eyaletlerini ortak bir çatı altında toplamış ve Parthlar'a karşı daha etkin bir savunma anlayışını hâkim kılmak istemişti⁴⁸. Söz konusu bu ortak eyalet, varlığını M.s. 112 yılına değin sürdürmüştür. Yine bu kapsamda İmparator Vespasianus zamanında Melitene ve Satala'ya iki adet lejyon konuşlandırılmıştır⁴⁹. Bu itibarla bölgenin güvenliği ve Roma Devleti'nin politik çıkarları açısından Kaisareia-Melitene arasında uzanan stratejik yol üzerinde bulunan Hierapolis kenti sakinlerine vatandaşlık hakkı verilmiş olmalıdır. Bu dönemden itibaren Hierapolis, Roma'nın bölgedeki askeri faaliyetlerini yakından hissetmiş olmalıdır. Gerek yol üzerinde dikilen Latince mil taşlarının sayısının çok olması, gerekse kente Roma askeri personelinin uğramış olması, bu durumla yakından ilgili olsa gerektir⁵⁰. Hierapolis'te bu dönemde vatandaşlık hakkı kazanmış kimselere bakıldığında en dikkat çekici olan kimse Titus Flavius Aelianus Apollonios adındaki kişidir. O, kentte imparator kültü rahipliği yapmış ve kentin mimari faaliyetlerine katılmış bir kimsedir⁵¹. Ayrıca kendi karısı olan Flavia Aeliana Ma bir yazıtta yukarıda da değinildiği üzere, beş imparator kültü rahibinin çocuğu olarak övülmesinden onun çocuklarının da kentte imparator kültü rahipleri olduğunu anlıyoruz. Onların çocuklarından belirlenebilen bir tanesi, büyük bir olasılıkla Titus Flavius Aelianus Apollonas adındaki şahıstır⁵².

M.s. II. yüzyılda kentteki vatandaşlık hakkı konusundaki bilgilerimiz oldukça az olup, bunlar münferit olarak takip edilebilen vatandaşlık haklarıdır. Vali Flavius Arrianus'un

47 DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010: 35 vd. Ayrıca bk. LEVICK 1999: 134; PILHOFER 2006: 191.

48 SHERK 1980: 991-996; 1024-1026; VEH 1980: 4; Ayrıca bu savunma anlayışı çerçevesinde eyaletin yönetimine de çoğunlukla ex-consul seviyesinde valiler atanmıştı, bk. Suet. Vesp. VIII; SHERK 1951: 32-34; 42-43; 46-48; 51-58; SHERK 1980: 978-979; 998-1001; 1004-1006; 1011-1017; 1020-1023; RÉMY 1989: 181-185; 187-198; 203-205; KAYA 2000: 188.

49 Ios. Bel. Iud. VII 18; Suet. Vesp. VIII; CHAPOT 1967: 349; MITCHELL 1993: 139-141; KISSEL 1995: 24. Ayrıca XII. Legio için bk. ÖZTÜRK - PİLEVNELİ 2013: 107-115.

50 C. Helvius Capreolus ve Ulpius Apollinarius adındaki askerlerin kentte bulunmalarına ilişkin olarak bk. IKomana 93. 296.

51 İmparator kültü rahiplerinin sosyal statüleri için bk. FISHWICK 1972: 707; PRICE 1984: 62 vd. QUASS 1993: 54-56; BÖHME 1995: 144; GOODMAN 1997: 139; RIVES 1999: 144.

52 Söz konusu ailenin yazıtları için bk. IKomana 69-70. 187.

onurlandırılmasında⁵³ heykel dikimi işini üstlenen, rahip Marcus Iunius Arkhias'ın vatandaşlık hakkını M.s. 111/112–113/114 yılları arasında Cappadocia Eyaleti valisi olan Marcus Iunius Homulus'tan almış olması muhtemeldir⁵⁴. Diğer taraftan Aelia Arsinoe adındaki ve hakkında bilgi sahibi olmadığımız bir kadının veya ailesinin vatandaşlık hakkı ise İmparator Hadrianus zamanına aittir⁵⁵.

Son olarak kentte şu ana değin, sadece bir tek kimsenin, Hierapolis kökenli olup, Roma'da devlet kariyeri yaptığı bilinmektedir. Söz konusu devlet adamı, Aurelius Claudius Hermodorus adındaki ordo senatorius sınıfına mensup birisidir. O'nun mezarı, Kırık Kilise olarak adlandırılan ve şimdiye değin kentten bilinen en görkemli mezar binasıdır⁵⁶. Mezar yapısı dışında hakkında herhangi başkaca bir bilgiye sahip olmadığımız bu kimsenin, M.s. 311 senesinde Noricum'da valilik görevi yapan Aurelius Hermodorus adındaki bir kimseyle aynı kişi olma ihtimali söz konusudur⁵⁷.

53 BAZ 2007: 123–127.

54 Bu valiye ilişkin olarak bk. SYME 1977: 38 vd.; ECK 1982: 351–355; RÉMY 1989: 121.

55 IKomana 100.

56 IKomana 156.

57 HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968: 150; van DAM 2002: 217.

KISALTMALAR LİSTESİ

AAntiqua	De Anatolia Antiqua.
AK	Antike Kunst. Archäologisches Seminar der Universität, Vereinigung der Freunde Antiker Kunst.
Altertum	Das Altertum.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt.
AS	Anatolian Studies.
AYDAŞ 2002	M. AYDAŞ, “A Priest of the Goddess Ma at Komana (An Inscription in the Aksaray Museum)”, EA 34, 23–27.
BAZ - ERTEN 2013	F. BAZ – E. ERTEN, “Neue Inschriften aus der Stadt Hierapolis in Kappadokien”, CollAnt, 12, 105–121.
BAZ 2007	F. BAZ, “Ein neues Ehrenmonument für Flavius Arrianus”, ZPE 163, 123–127.
BAZ 2009	F. BAZ, “Überlegungen zu Münzen aus Hierapolis in Kappadokien und dem dortigen Ma-Kult”, in: O. TEKİN (Ed.) in collaboration with Aliye EROL, Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World, Studies in Memory of Clemens E. Bosch and S. Atlan and in Honour of N. Baydur, İstanbul: 65–70.
BAZ 2015	F. BAZ, “Neue Grabstele aus dem Dorf Elemanlı in Kappadokien” in: D. BEYER – O. HENRY – A. TİBET (éds.), La Cappadoce Méridionale de la préhistoire à la période byzantine, İstanbul 8-9 Novembre, 2012, İstanbul: 215–222.
BOYCE – GRENET 1991	M. BOYCE – F. GRENET, Zoroastrianism under Macedonian and Roman Rule, Leiden.
BÖHME 1995	C. BÖHME, Princes and Polis: Untersuchungen zur Herrschaftsform des Augustus über bedeutende Orte in Griechenland, München.
BURNETT et alii 1992	A. BURNETT – M. AMANDRY – P. P. RIPOLLES, Roman Provincial Coinage, I, London.
CHAPOT 1967	V. CHAPOT, La frontière de L' Euphrate de Pompée a la conquête Arabe, Roma.
Chiron	Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts.
CollAnt	Colloquium Anatolicum.
DEBORD 1997	P. DEBORD, “Hiéropolis: Du sanctuaire-état a la cité”, REA 99, 415–426.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, Lykia Bölgesi'nde Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikası: Principatus'un Başlangıcından M.S. 212'ye kadar, İstanbul (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi).
DREW-BEAR 1991	Th. DREW-BEAR, “Inscriptions de Cappadoce”, AAntiqua I, 131–149.
EA	Epigraphica Anatolica.
ECK 1982	W. ECK, “Jahres- und Provinzialfasten der senatorischen Statthalter von 69/70 bis 138/139” Chiron 12, 351–355.
FISHWICK 1972	D. FISHWICK, “The Institution of the Provincial Cult in Roman Mauretania”, Historia 21, 698–711.
GOODMAN 1997	M. GOODMAN, The Roman World 44 BC–AD 180, London.

HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968 R. P. HARPER – I. BAYBURTLUOĞLU, “Preliminary Report on Excavations at Sar, Comana Cappadociae, 1967”, AS 18, 149–158.

HARPER 1968 R. P. HARPER, “Tituli Comanorum, Cappadociae”, AS 18, 93–147.

HARPER 1969 R. P. HARPER, “Inscriptiones Comanis Cappadociae in A. D. 1967 effossae: Titulorum Loci Supplementum”, AS 19, 27–40.

HARPER 1972a R. P. HARPER, “Inscriptions of Roman Cappadocia”, TTK VII, 160–165.

HARPER 1972b R. P. HARPER, “Tituli Comanorum Cappadociae Iterum Suppleti”, AS 22, 225–239.

HARTMANN 1928 A. HARTMANN, “Ma”, RE XIV 1, 87.

HEINEN 2003 H. HEINEN, Geschichte des Hellenismus: Von Alexander bis Kleopatra, München.

HERTER 1976 H. HEINEN, “Ursprung und Wesen eines griechischen Gottes”, RhM 119, 193–241.

Historia Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte.

IGSK Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.

IKomana F. BAZ (Hrsg.), Die Inschriften von Komana (Hierapolis) in Kappadokien, İstanbul 2007.

Ios. Bel. Iud. Flavius Iosephus, Bellum Iudaium = The Jewish War, with an English Translation by H. St. J. THACKERAY, London/New York 1927–1928 (The Loeb Classical Library).

ITyana D. BERGES – J. NOLLÉ (Hrsgg.), Tyana: Archäologisch–historische Untersuchungen zum südwestlichen Kappadokien, II, Bonn 2000 (IGSK 55, 1/2).

JONES 1971 A. H. M. JONES, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.

JONES 2004 C. P. JONES, “A Roman Will in Cappadocia”, EA 37, 95–100.

JRS The Journal of Roman Studies.

KAYA 2000 M. A. KAYA, Anadolu’daki Galatlar ve Galatia Tarihi, İzmir.

KISSEL 1995 T. K. KISSEL, Untersuchungen zur Logistik des römischen Heeres in den Provinzen des griechischen Ostens (27 v. Chr. – 235 n. Chr.), St. Katherina.

LESCHHORN 1984 W. LESCHHORN, Gründer der Stadt: Studien zu einem politisch–religiösen Phänomen der griechischen Geschichte, Stuttgart.

LEVICK 1999 B. LEVICK, Vespasian, London.

MACRO 1980 D. MACRO, “The Cities of the Asia Minor under the Roman Imperium”, ANRW II 7/2, 659–695.

MAGIE 1950 D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, I–II, Princeton.

MERKELBACH 1984 R. MERKELBACH, Mithras: Ein persisch–römischer Mysterienkult, Weinheim.

MÉTIVIER 2005 S. MÉTIVIER, La Cappadoce (IVe–VIe siècle): Une histoire provinciale de l’Empire Romain d’Orient, Paris.

MITCHELL 1993 St. MITCHELL, Anatolia: Land, Men and Gods in Asia Minor Anatolia, I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule, Oxford.

NILSSON 1950 M. P. NILSSON, Geschichte der griechischen Religion, II, München.

OMS Opera Minora Selectae.

ÖZTÜRK - PİLEVNELİ 2013 H. S. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ, “Halûk Perk Müzesi’nden Lucius Artorius Marcianus’un Zeus Keraunios’a Adağı”, Adalya 16, 107–115.

PANICHI 2000 S. PANICHI, “La Cappadocia”, in: A. M. BIRASCHI – G. SALMERI (Eds.), Strabone e L’Asia Minore, Perugia: 511–541.

PILHOFER 2006 S. PILHOFER, Romanisierung in Kilikien? Das Zeugnis der Inschriften, München.

Plut. Sul. Plutarkhos, Sulla = Plutarch’s Lives, with an English translation by B. PERRIN, Vol. I–XI, London/New York 1959 (The Loeb Classical Library).

PRICE 1984 S. R. F. PRICE, Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor, Cambridge.

PROEVA 1983 N. PROEVA, “La déesse Cappadocienne Ma et son culte in Macédoine d’après une plaque en bronze de pretor, au musée de Resen”, Zant 33/2, 163–183.

QUASS 1995 F. QUASS, Die Honoratiorenschicht in den Städten des Griechischen Ostens, Stuttgart.

RAMSAY 1941 W. M. RAMSAY, The Social Basis of Roman Power in Asia Minor, Aberdeen.

RE Real Encyclopedia.

REA Revue des études anciennes.

RÉMY 1989 B. RÉMY, Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d’Anatolie au haut–empire (31 av. J. C.–284 ap. J. C.), (Pont–Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie–Pamphylie et Cilicie), İstanbul–Paris.

RhM Rheinisches Museum für Philologie.

RIVES 1999 J. B. RIVES, “The Decree of Decius and the Religion of Empire”, JRS 89, 135–154.

ROBERT 1963 L. ROBERT, Noms indigènes dans l’Asie–Mineure Gréco–Romaine, Paris.

ROBERT 1989 L. ROBERT, “De Delphes a l’Oxus: Inscriptions Grecques nouvelles de la Bactriane”, OMS 5, 510–511.

ROSTOVITZEFF 1955 M. ROSTOVITZEFF, Gesellschafts–und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt, Darmstadt.

SEYRIG 1970 H. SEYRIG, “Une déesse Anatolienne”, AK 13, 76–78.

SHERK 1951 R. K. SHERK, The Legates of Galatia from Augustus to Diocletian, Baltimore.

SHERK 1980 R. K. SHERK, “Roman Galatia: The Governors from 25 BC to AD 114”, ANRW II. 7/2, 954–1052.

SONNABEND 1999 H. SONNABEND, Mensch und Landschaft in der Antike: Lexikon der historischen Geographie, Stuttgart.

STEELE 1992 J. STEELE, Hellenistic Architecture in Asia Minor, London.

Strab. Strabon, Geographika = The Geography of Strabo, with an English translation by H. L. JONES, I–VIII, London–New York 1917–1932 (The Loeb Classical Library).

Suet. Vesp. Suetonius, Vespasianus = The Lives of the Caesars, Edited and Translated by J. C. ROLFE, I–II, Cambridge/Mass.–London 2001⁴ (The Loeb Classical Library).

SULLIVAN 1980 R. D. SULLIVAN, “The Dynasty of Cappadocia”, ANRW II 7/2, 1125–1168.

SYME 1977 R. SYME, “The Enigmatic Sospes”, JRS 67, 38–49.

SYME 1995 R. SYME, Anatolica: Studies in Strabo, Ed. A. BIRLEY, Oxford.

TIB II Tabula Imperii Byzantini: Kappadokien. Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos, F. HILD – M. RESTLE (Hrsgg.), II, Wien.

TTK	Türk Tarih Kurumu.
van DAM 2002	R. van DAM, Kingdom of Snow: Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia, Philadelphia.
VEH 1980	P. G. VEH, Die Grenzverlauf der römischen Provinz Cappadocia unter Kaiser Traian und ihrer Nachfolgeprovinzen bis Theodosius I, Würzburg.
WILLETS 1958	R. F. WILLETS, "Die Grundmerkmale der griechischen Polis", <i>Altertum</i> 4, 149–165.
WINTER 1996	E. WINTER, Staatliche Baupolitik und Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien, Bonn.
Zant	Živa Antika = Antiquité vivante. Skopje: Faculté de philosophie, Séminaire de philologie classique.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.

SİLİVRİ VE ÇATALCA'DAN YENİ YAZITLAR

SLYMBRIA

Feza Demirkök*
fdemirkok@gmail.com

Daunion Teikhos

*Müze Araştırmacısı, İstanbul Arkeoloji Müzeleri

Athyras

Melantias

Kainophroyrion

Deikos

I. İSTANBUL İLİ SİLİVRİ İLÇESİ

Bu makalenin¹ ilk konusunu bir miltaşı oluşturmaktadır.

1. NERO ZAMANI MİLTAŞI

Delikli yerel taş. Üst ve alt kısmı kırık olup yalnızca yazıtın yer aldığı yarısı düzleştirilmiş, diğer yarısı ise (arka kısım) kaba bırakılmıştır.

Buluntu Yeri : Silivri İlçesi'nin yaklaşık 20 km kuzeyindeki Akören Köyü Sanatçılar Sitesi otoyolu civarından.

Müze Env. No : 07.39

Ölçüler : Y: 0.545 m; Çap: 0.465 m; HY: 0.04-0.045 m

¹ Bu yazıtlar, İstanbul'daki Kadir Has Üniversitesi ile Rezan Has Müzesi'nin ortaklığında 2010 yılında düzenlenen I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu'nda tarafımda sunulmuştur. Müze Müdürlüğümüz başta olmak üzere, çalışmalarım sırasında özverili yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR'e, uzun yıllar bu bölge ile ilgili edindiği çok değerli birikimlerini benimle paylaşan mesai arkadaşım arkeolog-numismat Turan GÖKYILDIRIM'a, Müzemiz'in Fotoğraf Arşivi sorumlusu, Arkeolog Turan BİRGİLİ'ye, koleksiyonuna ait bir mezar stelini yayınlamama izin veren, Ayasofya Müzesi uzmanlarından, Arkeolog Hüseyin ÖCÜK'e ve haritamı hazırlayan mesai arkadaşım, Arkeolog Gülçay YAĞCI'ya makalenin oluşmasında verdikleri destek ve katkı için en içten teşekkürlerimi sunarım.

*Nero Claudius
Caesar Aug(ustus)*

Germanic(us) pon-

4 *[[tif(ex) max(imus) Imp(erator) tr(ibunicia)]] pot(estate) co(n)s(ul)*

per P(ublium) Iunium

Cilonem proc(uratorem)

suum

8 *XXXXVI.*

Çeviri: Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, başrahip, imperator, tribünlük yetkisine sahip, consul, procurator'u Publius Iunius Cilo vasıtasıyla (bu yolu yaptırdı). 46 (mil).

İstanbul Arkeoloji Müzeleri Koleksiyonu'na 2007 yılında dahil olan bu miltaşı, eseri Müze'ye bağışlayan Muammer GÜRZ isimli vatandaşın ifadesine göre, bahçesinin düzenlenmesinde kullanmak üzere getirttiği, Silivri İlçesi'nin yaklaşık 20 km kuzeyindeki Akören Köyü'nde (bk. Harita 1) yer alan Sanatçılar Sitesi otoyolu yönünden gelen kamyonlarla taşınan toprak içinde bulunmuştur. Anılan bölgedeki köylerden gelen antik kalıntılar elimizde bol sayıda mevcut, bunlardan birkaçına birazdan değineceğim ama, bahse konu yörenin topografyasının incelenmesini gerektiren nokta tabii ki bu miltaşı üzerinde okunan mesafe: Tamamen korunmuş son satırı Roma rakkamıyla 46 sayısını veriyor, demek ki, başlangıç noktası (caput viae) olarak ima edilen şehirden 46 Roma mili (ya da yaklaşık 68 km) bir uzaklık söz konusu. Anlıyoruz ki, Roma İmparatorluğu makamları tarafından diktirilmiş bu miltaşı önemli bir devlet yoluna ait. Bu hangi yol?

Soruya cevap verebilmemiz için antik kaynaklara gitmemiz gerekiyor. Önce, Geç Roma ve Bizans dönemlerine ait, yol güzergahlarını ve konaklama noktaları arasındaki mesafeleri belirten Itineraria. Bunlardan Itinerarium Antoninianum'da (138. 3; krş. 230. 9, 323. 6, 332. 7) Hadrianoupolis (= Edirne) – Byzantion istikametinde, Cenofrurio isimli bir yerden kalkarak ve Melantias² (Küçük ve Büyükçekmece gölleri arasında) diye adlandırılan bir yerleşim üzerinden geçilerek gidildiğinde, yani toplam 46 Roma milinden sonra Byzantion'a varılıyor ve yeni miltaşımız da tam olarak 46 Roma milini gösteriyor.

Bu aşamaya geldiğimizde, ilk adımda şöyle bir varsayım öne sürebiliriz: Miltaşımızda ima edilen caput viae, Byzantion, ve miltaşının diktirildiği yer ise bu Cenofrurio diye adlandırılan yer olabilir. Tabii ki, ikinci aşamada Cenofrurio'nun ne olduğunu sormamız lazım: 'Yeni Kale' anlamındaki Kainophourion, Thrakia'da, ana yollar üzerindeki serbest dolaşımın emniyeti için Romalılar tarafından inşa edilmiş. Itinerarium Antoninianum ve Anonymus Ravennatis (IV 6, 16) dışında bu yer adı diğer bir antik coğrafi kaynakta, ünlü Tabula Peutingeriana'da da (Bölüm VII, Harita 2) yer alıyor. Bu haritada, Perinthus'dan 29 mil uzaklıkta, Karadeniz liman şehri Anchialos'a doğru giden bir yol üzerinde verilen Cenopurio'nun, sahilde değil, karada yer

² TIB XII: 526–527.

aldığını görüyoruz. Kainophrourion önemsiz bir yerleşim değil çünkü ismi Roma İmparatorluğu tarihine girmiş: Pers seferine çıkan İmparator Aurelianus Via Egnatia boyunca, Balkanlar'dan Fırat nehri'ne doğru yolculuk yaparken kendi subaylarının bir komplosuyla, M.s. 275 yılında, Herakleia ve Byzantion arasında yer alan Kainophrourion yakınında öldürülüyor³.

Yazıtımızın dönemine daha yakın bir zamana geri dönersek Kainophrourion ismine tek bir antik yazıtta rastlıyoruz: 1912 yılında yayınladığı bir makalede, Fransız bilim insanı G. SEURE⁴ Silivri'de ikamet eden Anastasios STAMOULIS'in kolleksiyonuna ait bazı yazıtları tanıtıyor. Bunların arasında, antik Herakleia şehrinden - maalesef fragman halinde - bir onur yazıtının beşinci satırında, geçtiğimiz günlerde de tartışma konusu olan⁵ Bathonea kelimesinden sonra ...NOPHROURIO yer adı geçiyor⁶ (Foto 1). Hiç şüphesiz, bahsettiğimiz iki Itineraria ve Tabula Peutingeriana'da sözü edilen Cenofrurio ismini burada bir daha görüyoruz.

G. SEURE Kainophrourion'u nereye yerleştirdi? Gördüğümüz gibi, Itinerarium Antoninianum'a göre Cenofrurio Byzantion'dan 46 mil uzaklıkta. Diğer istikamette ise Cenofrurio Herakleia'dan 18 mil mesafede, ama aynı Itinerarium Antoninianum'un 332. 6 bölümüne göre ise, Cenofrurio Herakleia'dan 24 mil uzaklıkta. SEURE, birinin merkezi Byzantion ve çapı 46 mil, diğerinin merkezi ise Herakleia ve çapı 24 mil olmak üzere iki daire çiziyor ve Kainophrourion'un bu iki dairenin kesişme noktalarında bulunması gerektiğini öneriyor, bu kesişme noktası da, günümüzdeki adıyla Kurfalı Köyü'ne karşılık geliyor⁷.

M. H. SAYAR bu konudaki görüşünü, araştırma yaptığı yörede tesbit ettiği çok sayıda mimari parçaya ve Itinerarium Burdigalense'nin Kainophrourion'u, Perinthos'dan, İstanbul yönünde 18 mil uzaklıkta göstermesine dayandırarak, Kainophrourion'un, Selymbria'nın 14 km kadar batısına düşen Çanta Köyü yakınındaki eski Değirmenköy'ün güney-doğusunda, Semizkumlar mevkiinde, sahil yolundan yaklaşık 5 km kuzeydeki Bosnayazı çiftliğinde yer almasının mümkün

3 Script. Hist. Aug. XXXV 5. KIEPERT 1894: 17 paftalı haritasında Caenophrurium'u Perinthos şehrinin kuzey-batısına koymaktadır.

4 SEURE 1912: 561.

5 TEKİN 2009: 91 vd.'daki makalesiyle konuya açıklık getirmektedir.

6 SEURE 1912: 558-562, no. 14; ROBERT 1946: 61-64, no. 3; SAYAR 2000: 278 vd., S 23.

7 SEURE 1912: 562. Yıllar sonra, Arif Müfid MANSEL'in, "Belgrad - İstanbul Yolu" başlığı altındaki tarifi şöyledir: "Bu yol Belgrad'dan başlayarak Niş ve Sofya üzerinden ve Meriç vadisini takiben Filibeye (Filipopolis) gelir, buradan Cesir Mustapaşa (Burdenis) üzerinden Edirneye iner ve Edirnedden Havsa (Hostizo), Babaeski (Burtizo), Lüleburgaz (Bergule, sonraları Arkadiupolis), Druzipara (Büyük Karıştırın), Çorlu (Sirello, sonraları Çurulum) dan geçerek sahile, Ereğliye inerdi. Yol buradan sahili takib ederek Silivri - Büyükçekmece (Atira) - Küçükçekmece (Region) üzerinden Yıldızlıkapıya (Yedikule) müntehi olurdu. Yahut daha eski bir devirde, Büyük ve Küçükçekmece göllerinin ağızlarının doldurulması ve buralarda köprüler inşasından önce, Ereğliden şimalişarkî istikametinde kıvrılarak Sinekli (Cenofrurio) civarına kadar uzanır, buradan şark istikametinde inkişaf ederek Ad Statuas (gayri malûm), Çatalca, İspartakule (Sparadon) nin 5 km cenubundaki Roma köprüsünden ve Melentiada (Yarımburgaz) ve Topkapıdan geçerek İstanbulu ulaşırdı" (MANSEL 1938: 7).

olduğu⁸ şeklinde açıklıyor. Fakat Itinerarium Burdigalense'de Kainophrourion adı hiç geçmez: Burdigalense'nin 570. bölümünde, Fines Daciae et Traciae başlığı altında çizilen hat: Civitas Heraclea mil. VIII, mutatio Baunne mil. XII, mansio Salambria mil. X, mutatio Callum mil. X, mansio Atyra mil. X, mansio Regio mil. XII, civitas Constantinopoli'ye varan kıyı hattıdır ki⁹ bu durumda bu güzergah bizi ilgilendirmiyor.

Ancak 18 mil, Itinerarium Antoninianum 138. 3, 230. 9 ve 323. 6'da Cenofrurio'nun Herakleia'dan uzaklığı olarak verilmektedir (332.7'de ise bu mesafe 24 mildir - Harita 3). Anonymus Ravennatis'de (IV 6.16) ise yol Constantinopolis'ten ters istikamete gider: Melantiada, Statuas, Cenofrurio, ama aynı güzergahı belirtir: Heraclia-Perintho, Caenofrurio, (Statuas), Melantiada, Bizantio. Yine gördüğümüz gibi, Tabula Peutingeriana'da da Cenopurio kıyından uzakta, iç bölgede yer alıyor. Bu iki yol birbirinden Herakleia'dan sonra ayrılıyor ve tabii ki ikisi de Byzantion'a varıyor. Karadan geçen yol Via Egnatia Vetus (Eski Via Egnatia) ismini taşıyor ve ancak daha sonraki kuşaklar tarafından kestirme güzergah olarak inşa edilmiş sahil yolu ise Via Egnatia Nova (Yeni Via Egnatia) diye adlandırılıyor. Miltaşımız İmparator Nero'nun hükümdarlığına tarihlendiğine göre, yeni oluşturulmuş Thracia Eyaleti'nin ilk yıllarına ait. O dönemde, karadan geçen ilk Via Egnatia henüz inşa edilmekteydi.

Yolların farklılığı coğrafyadan kaynaklanıyor: Sahil boyunca giden yol daha kısa görünüyor ama onun büyük mahzuru Büyük ve Küçükçekmece göllerinden geçmek zorunda olması. Procopius, Strongylum'dan (Constantinopolis kenti dışında hisar) Rhegion'a (= Küçükçekmece) giden yolun büyük kısmının engebeli olduğundan, yağmur yağdığında bataklığa dönüşüp seyyahat edenler için geçilmesi zor hale geldiğinden, bu nedenle İmparator Iustinianus'un bu yolu, herbirinin, karşılıklı gelen yük arabalarının geçmesine yetecek büyüklükte taş bloklarla döşeyip geçişi kolay hale getirdiğinden, yine, emniyetli geçişi sağlamak için ahşaptan yapılmış eskisinin yerine bir taş köprü inşaa ettirdiğinden bahseder¹⁰. Bu nedenle Romalı mühendisler ilk bakışta daha uzun görünen ama her mevsimde daha güvenli olan iç güzergahı tercih ediyor. İşte, elimizdeki miltaşı, bu kuzey güzergahı üzerinde, M.s. I. yüzyıl ortalarında, yeni Thracia Eyaleti'nin oluşturulması çalışmaları sırasında dikilmiş miltaşlarından biridir.

C. FOSS ise antik topografya için vazgeçilmez Barrington Atlas'da Kainophrourion'u "Sinekli

8 SAYAR 1993: 161 vd. Aynı lokalizasyon önerisini doktora tezinde yayınladığı haritasında belirtiyor: SAYAR 1998: Karte V. Araştırmacı SAYAR'ın yanlış sonuçları UMAR 2003: 52 vd.'daki "Kainophrourio" adı altında yankı bulmuştur. TIB XII: 421'de her ne kadar SAYAR'ın bu varsayımından sözetmezse de s. 49'da SAYAR'ın adı geçen makalesini ima eder. SAYAR 2010: 43'te ise, bu defa, Kainophrourion'un kesin olarak günümüzde Kurfalı Köyü olduğunu referanssız olarak açıklar.

9 AVRAMEA 2002: 70. TIB XII: 342, "die sogenante strata nova, aller Wahrschenlichkeit nach erst im 4. J. unter Konstantin dem Großen auf der Basis lokaler Wege ausgebaut"; krş. (daha ayrıntılı olarak) TIB XII: 200 vd.

10 AVRAMEA 2002: 70 vd. Kanuni Sultan Süleyman, Büyük ve Küçük Çekmece'de var olan Bizans köprülerini tamir ettirmiş; bk. ÇULPAN 1975: 137.

yakınında”¹¹, yani Anastasius Suru’nun dışında ve daha kuzeyde gösteriyor, Melantias’ı da muhtemelen Yarımburgaz’a (Küçükçekmece’nin kuzeyi) veriyor¹². Ama gördüğümüz gibi, bu bölgenin topoğrafyasını çok ayrıntılı olarak ele alan yayında A. KÜLZER, G. SEURE’ün lokalizasyonunu kabul ederek ve telaffuz sonucu Kenophlorion’a dönüşen Kainophrourion yer adının Kurfalli ismiyle ilişkisine de dikkat çekerek Kainophrourion’u Kurfalli Köyü’ne yerleştiriyor¹³. Ayrıca, 2010 yılında yayınladığı yer adları ile ilgili sözlüğünde S. NİŞANYAN, KÜLZER’e gönderme yaparak XI. yüzyılda yaşamış Bizanslı tarihçi Kedrenos’un Kenophlorion yazılışını kullandığını tekrarlayıp Kainophrourion’u günümüzde Kurfalli Köyü olarak eserine katıyor¹⁴. Kainophrourion’un yanlış lokalizasyonunun sonucu olarak FOSS’un yayınladığı haritada Via Egnatia Vetus bizim önerdiğimiz güzergahından kısmen, oldukça farklı çizilmiştir.

Karadan geçen bu yol, Eutropius, Hieronymus ve Iordanes gibi, İmparator Aurelianus’un öldürülmesinden bahseden edebi kaynaklarda yer alıyor. Örneğin Eutropius’da, “... Constantinopolis ve Herakleia arasında eski yolun yarı mesafesindeki Kainophrourion diye adlandırılan yerde ...”¹⁵ şeklindeki anlatımla Kainophrourion’un bu ‘eski yol’da bulunduğu belirtiliyor.

Özetle, Itinerarium Antoninianum’un verdiği bilgiyi, SEURE’ün bu antik kaynağı destekleyen tesbitini, yukarıda açıkladığım diğer verileri ve şüphesiz güzergah boyunca muhtemel doğal sapmaları da hesaba katarak, Kurfalli Köyü ve İstanbul arasındaki 64 km’lik kuş uçuşu uzaklığı göz önüne aldığımızda, Byzantion’dan 46 Roma mili (68 km) mesafede diktirilmiş olan miltaşımızı ve Byzantion’dan 46 Roma mili mesafede bulunan Kainophrourion’u aynı yere vermemiz gerektiği sonucuna ulaşırız. Bilindiği gibi, Roma miltaşları yollar boyunca, her kilometre başında değil, yalnızca yol kavşaklarında ya da önemli yerleşimlerin girişine dikiliyordu. Bu mil taşı da, Byzantion’dan 46 mil uzaklıktaki Kainophrourion’un girişini işaretliyordu. “Yeni Kale” anlamındaki kainon phrourion, yeni inşa edilen Via Egnatia’nın

11 BAGRW Map 52 ve Map by Map Directory II: 787. FOSS sadece şu kaynakları kullanıyor: MILLER 1916: Sütun 539: yorum vermeksizin “in der Gegend der heutigen Bahnstation Sinekli”, krş. sütun 589; ve GEISAU, RE Suppl. 6 (1972) sütun 138 s.v. Καίνοφρούριον (ancak araştırmacı V. GEISAU hiçbir lokalizasyon önermez). TIB XII: 421 ise FOSS’un varsayımından hiç söz etmez. IByzantion: 279, SEURE’ün Kurfalli lokalizasyonundan çok Sinekli’yi tercih eder. Yine aynı yanlış “Near Sinekli”: DRAKOULIS, 2013: 241; LÖFBERG 2010²: I, 142; 251; II, karte 52.1 aynı yanlışları tekrarlar. OBERHUMMER’in de ayrı bir makalesi mevcuttur, RE XI.1 (1931) sütun 1055 s.v. “Koinophrourion”: “richtiger Kainophrourion”... “der Name erinnert an Καὶνὸν χωρίον in Pontos... könnnte aber auch mit dem thrakischen Stamm der Kainoi (s. d.) zusammenhängen” (sic) - halbuki bu yer adı Koinophrourion hiçbir kaynakta kanıtlanmış değil. Via Egnatia’nın inşasıyla neredeyse çağdaş olan bu “Yeni Kale”nin etimolojisi bellidir.

12 FOSS 2000: Map 52; 790 [in: BAGRW]. Ama FOSS’un kullandığı tek kaynak: E. OBERHUMMER, “Melantias”, RE XV.1 (1931) sütun 436, kesin bir sonuca varamıyor. MILLER 1916: Sütun 540, Melantias’ı Yarımburgaz’a yerleştirmiştir. TIB XII: 526 vd.; 632 vd., FOSS’a hiç gönderme yapmadan Yarımburgaz’da Schiza’yı lokalize eder.

13 TIB XII: 421; krş. KÜLZER 2011: 192 vd.

14 NİŞANYAN 2010: 176 vd.

15 SAYAR 1988: 119 v.dd.

güvenliğini sağlamak için muhtemelen miltaşı ve yolun kendisi ile beraber aynı zamanda oluşturulmuştur.

PVBLIVS IVNIVS CILO Miltaşı üzerinde ayrıca, dönemin İmparatoru Nero ve procurator’u P. Iunius Cilo’nun adlarını da okuyoruz. Nero’nun bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra senato tarafından alınan damnatio memoriae kararı gereğince, isminin ve unvanlarının genel olarak yazıtlardan silindiğini biliyoruz. Ama üzerinde, imparatorun hem ismini hem de unvanlarını okuyabildiğimiz miltaşımızın bir şekilde bu uygulamanın uzağında kaldığı anlaşılıyor. Ancak, yazıtın dördüncü satırında, satırın tamamını kapsamayan fakat satır başından sonuna doğru uzanan bir seviye farkı açıkça izleniyor. Burada belki, taşın yerel özelliği nedeniyle, taşçının hatasını silerken bu seviye farkını ortaya çıkarmış olabileceğini düşünebiliriz. Taşçı hatasını silmiş ve satırın başından itibaren doğru metni yazmış.

Metine ayrıntılı tarihlendirme için baktığımızda ise: M.s. 54 yılı, 13 Ekim’de tahta çıkmış olan imparatorun consul unvanı taşıdığını görüyoruz. Consul’lük görevinin Ocak ayının birinden başladığını bildiğimiz için miltaşı üzerindeki yazıtın 1 Ocak 55 tarihinden sonra yazıldığını anlıyoruz. Fakat imparator pontifex maximus unvanına da sahip ki, bu unvanın da ona verilmiş tarihi 55 yılının 5 Mart’ı¹⁶. Tabii ki, mutad olduğu üzere, tahta çıkış tarihinden bir sene sonra, 55 yılının 13 Ekim’inde Nero’nun tribünlük yetkisi yenileniyor, yani bu tarihten itibaren imparator ikinci kez tribünlük yetkisine¹⁷ sahip. Bu durumda, miltaşı üzerindeki yazıtın, 5 Mart–13 Ekim 55 tarihleri arasında, Nero’nun ilk hükümdarlık yılında yazılmış olduğu anlaşılıyor.

Nero’nun procurator’u ve bu yolun sorumlusu Publius Iunius Cilo’ya gelirsek, O’nu antik kaynaklardan tanıyoruz: Şövalye rütbesinde olan Cilo’dan, Tacitus Annales’de bahsediyor. Nero’dan önceki İmparator Claudius’u öfkelenen Kimmer Bosphoros’u kralı Tiberius Iulius Mithridates, başarısız bir isyanından sonra, o zamanki Bithynia-Pontus procurator’u Iunius Cilo tarafından M.s. 49 yılında yenilgiye uğratılıp Roma’ya esir olarak getiriliyor, Claudius ise bu görevi nedeniyle Cilo’yu konsüllük giysileri giydirerek onurlandırıyor¹⁸. Roma tarihçisi Dio Cassius’dan aldığımız bilgi ise şöyle: M.s. 52/53 yıllarında, Pontus et Bithynia Eyaleti imparatorluk mülklerinden sorumlu procurator Iunius Cilo rüşvet aldığı gerekçesiyle Bithynialılar tarafından suçlanıyor. Claudius’un azatlısı Narcissus imparatorun duyma zorluğu çekmesinden yararlanarak procurator’u savunuyor ve sonuçta Cilo’nun görevi imparator tarafından iki yıl daha uzatılıyor¹⁹.

Bu edebi kaynakların yanısıra, Iunius Cilo’nun adını, Pontus et Bithynia Eyaleti’nin procurator’u olarak, eyaletin başkenti Nikaia şehrinin, Nero’nun imparatorluğunun başlangıcına tarihlenen bir bronz sikke darbı üzerinde okuyoruz: ἐπὶ Ἰουνίου Χίλωνος ἐπιτρόπου. Aynı seriden bir

16 KIENAST 1990: 96.

17 KIENAST 1990: 97.

18 Tacitus, Ann. XII 21; MAGIE 1950: 1397; RÉMY 1989: 58; 43, 1; HARRIS 1980: 877 vd.

19 RÉMY 1989: 58; 43, 2–3; MAGIE 1950: 541.

diğer Nikaia sikkесinin arka yüz lejandında ise proconsul Attius Laco'nun adı yer alıyor: ἐπι Ἀττίου Λάκωνος ἀνθυπάτου. Bu iki sikke darbıyla, aynı zamanda görev yapmış proconsul ve procurator'un birlikte onurlandırıldığını görüyoruz. Iunius Cilo'nun bu eyaletteki, süresi uzatılan görevi 53-55 yılları arasında iken, proconsul Attius Laco'nun memuriyet yılı M.s. 54-55 yılları arasında²⁰. Yazıtımızın yukarıda önerdiğim tarihlendirme denemesini bu veri ile desteklediğimizde, Iunius Cilo'nun, 55 yılının ilk aylarında Pontus et Bithynia Eyaleti'ndeki procurator'luk görevini yürütürken, aynı yıl içinde, fakat daha sonraki aylarda Trakya'da görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Son Trak Kralı Rhoimetalkes'in, M.s. 46'da eşi tarafından öldürülmesinin ardından İmparator Claudius'un Thracia Eyaleti haline getirdiği eski Trak Krallığı şövalye sınıfına mensup procurator'ların idaresine verildi²¹. Bu procurator'lar, İmparatorluk eyaletlerinde imparatorun özel temsilcisi olarak görev yapıyordu. İşte, gün ışığına çıkarılan bu yazıtla, praenomen'inin 'P(ublius)' olduğu da teyid edilen²², şövalye sınıfına mensup Publius Iunius Cilo, bir senatörlük eyaleti olan Pontus et Bithynia Eyaleti'nin ikinci derece amiri iken ve bu eyaletteki görevi İmparator Claudius'un kararıyla uzatılmışken İmparator Nero tarafından yeni kurulan, ikinci derecedeki Thracia Eyaleti'ne vali olarak tayin ediliyor.

Nero'nun imparatorluğu döneminden, Thracia Eyaleti'nde procurator olarak görev yaptığını bildiğimiz diğer iki isim ise, Marcus Vettius Marcellus²³ ve Titus Iulius Ustus'dur. Ustus'un M.s. 61 yılına tarihlenen yazıtı nedeniyle²⁴, Publius Iunius Cilo'nun, Ustus'dan önce bu eyalette procurator olarak görevlendirildiğini anlıyoruz. Özetle, Kurfalı'ya çok yakın Akören Köyü civarından geldiği bilgisine sahip olduğumuz ve Nero zamanına tarihlenmesi nedeniyle muhakkak Via Egnatia Vetus'a ait miltaşımız, imparatorluğuna kattığı toprakların askeri ve idari yönetiminin yanısıra bu topraklardaki kaynakların kontrolü için, yeni oluşturduğu eyaletlerde vakit geçirmeden bir yol şebekesini hayata geçirme²⁵, dolayısıyla bu yol şebekesini diğer eyaletlerle birleştirme siyasetini güden Roma'nın, Thracia Eyaleti'ndeki uygulamalarını gösteren örneklerden biri, Kainophrourion'un Kurfalı Köyü'ne lokalizasyonuna nihai desteği vererek Itinerarium Antoninianum ve Anonymus Ravennatis'de, Kainophrourion'u da kapsayan yer

20 HEICHELHEIM 1944: 176 vd.

21 PFLAUM 1950: 37; JONES 1971: 10; 18.

22 CORSTEN 2006: 128'de, Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Ahmetler Köyü'nde bulunmuş, Apollon Gorzaios'a adanmış bir adak yazıtı üzerinde yer alan ve daha önce hatalı okunmuş bir isim (... Πιούνιος Ἀγγελ[ο]) üzerine kendi önerisini veriyor (..... Π. Ἰούνιος Ἀγγελ[ο]) ve önerisindeki ayrıştırmada ortaya çıkan Publius praenomen'ini örnekleyerek, şimdiye kadar ön adının hiçbir antik kaynakta geçmediğini belirttiği Pontus et Bithynia procurator'u Iunius Cilo'nun praenomen'inin de Publius olması gerektiğine dikkat çekiyor.

23 Thracia Eyaleti'nin ilk procurator'u Vettius Marcellus için bk. PIR III V 333; CIL IX 3019; J. et L. ROBERT, BE (1956) no. 162; AE 1957, 2; DEMOUGIN 1992: 500, no. 603.

24 CIL III 6123; KALINKA 1906: 18, no. 19; AE 1912, 193; AE 1999, 1397.

25 FRENCH 1980: 700.

adlarının sırasını teyid ediyor ve bu yolun güzergahını kesinleştiriyor.

Thracia Eyaleti'nin kuruluşunun asıl nedeni, Brundisium'dan (= Brindizi) Adriyatik Denizi'nin karşısında bulunan Arnavutluk'daki Dyrrachium şehri yoluyla Anadolu'ya doğru giden Via Egnatia'nın son güzergahına yeni bir ekleme oluşturmak idi. Cicero için zaten Via Egnatia sonunda Gelibolu Boğazı'na varıyordu. Ama Roma İmparatorluğu Balkanlar'da hudutlarını gittikçe Akdeniz'den kuzeye doğru ilerletince ve Anadolu'da Bithynia et Pontus ve Galatia eyaletlerini oluşturunca, Balkanlar'dan iç Anadolu'ya yolculuğu önem kazanıyordu²⁶. Thracia'nın eyalet olduğu ilk yıllarda Roma makamlarının başlıca işi, imparatorluğa ait olan Macedonia ve yine Roma İmparatorluğu içinde bulunan Bithynia arasındaki ulaşımı kolaylaştırmak amacıyla Via Egnatia'yı Selanik'ten İmparator Claudius'un kurduğu koloni Apri (Enez yakınlarında Germeyan Köyü) üzerinden Herakleia-Perinthos'a uzatmak idi. Sonuç olarak, Claudius tarafından Thracia Eyaleti oluşturulduğunda, artan ihtiyaçlara göre Via Egnatia'nın yeni bir dalı Byzantion'a kadar uzatılıyordu.

26 Bk. GREN 1941: 30 vd.

2. BİR TAŞÇIYA İLİŞKİN YAZIT

Bildirimim ikinci bölümünde, miltaşımızın gelişi yönü olan Akören Köyü'nün²⁷ yakın çevresinde son zamanlarda tesbit edilen bazı arkeolojik bulgu hakkında bilgi vermenin yerinde olacağını düşünüyorum:

1993 yılında, Arkeolog Turan GÖKYILDIRIM, İnceğiz'in batısı – Akören'in güneyi arasındaki bölgede, Karamurat Köprüsü diye adlandırılan eski bir küçük köprü (Foto 2), bu köprünün yaklaşık 300 m kuzey-doğusunda, İnceğiz / Maltepe Nekropolü mezarlarının benzeri dört mezar, 1996 yılında ise, yine Silivri İlçesi sınırları içinde kalan Karamurat Tepesi'nin²⁸, kuzey-batı ve güneyinde, kayalardan kesilmiş bazı mekanlar ve tepenin zirvesinde, dikey bir kaya üzerine kazınmış Helence bir yazıtı tesbit ederek fotoğraflamıştır.

Buluntu Yeri : İstanbul İli, Silivri İlçesi, Karamurat Tepesi.

λατύπ(ος)

Δ

Çeviri: ---- taş ustası Δ.

“Taş ustası” anlamındaki kelimenin kısaltılmış şekliyle yer aldığı bu satırın üstünde diğer bir

²⁷ Burada 1957–1958 yıllarında mermer parçaları, biri üzerinde Κ(ύρι)ε βοήθη Ἰουστίνου “Tanrı(m) Iustinus’a yardım et!” ifadesinin yer aldığı stel tarzında taşlar: DİRİMTEKİN 1959: 6, resim 18 (söz konusu bu yazıt, BE ve SEG’de de bulunmaktadır). Erken Bizans Dönemi’ne tarihlenen opus sectile tarzında yapılmış bir zemin mozaikine ait parçalar ile duvar kalıntıları (“taşların birisinin üzerinde, taşçı markasına benzeyen harfler”), ayrıca, İmparator II. Iustinus’a ait tek bir bronz sikke bulunmuştur (DİRİMTEKİN 1959: 7).

²⁸ Karamurat Tepesi, Akören Köyü’nün güneyinde yer alan bir tepe olup eteğinden Karasu Deresi akar. Bu derenin kayalık iki kenarında da, İnceğiz Köyü’ne doğru, sağlı sollu Bizans Dönemi manastır mağaralar yer alır. Tepenin doğusuna düşen Maltepe antik yerleşiminin ilk iskan için bk. PASİNLİ et alii 1994: 339–356.

satırı oluşturan harf kalıntıları da görülmektedir. Hazine arayanlar tarafından kırılmış olması muhtemel bu üst satırda, büyük ihtimalle taş ustasının ismi kazınmıştır. Son satırda ise yalnızca delta harfini okuyoruz, belki bu harf, ismi kayıp taş ustasına ait bir çalışma alanının numarasını ifade ediyor. Yazıttan burada, antik dönemde taş ocaklarının varlığını çıkarabiliriz, çünkü bugün de, Karamurat Tepesi’nin doğusunda yer alan diğer bir tepenin güneye bakan eteklerinde halen işletilen küçük bir taş ocağı bulunmaktadır (Foto 4). Burada dikkat etmemiz gereken diğer bir nokta ise şu, miltaşımızın kazındığı yerel taş bugün ‘İstanbul Taşı’ deniyor ve bu cins delikli taş da bu bölgeye özgü. Özetle, yazıtımızın malzemesi büyük olasılıkla, bulunduğu yerin çok yakınlarına ait. Kaya üzerindeki yazıtı dönersek, lambda harfinin şekline göre (sağ kolu dışa doğru taşkındır) bu yazıt M.s. III. yüzyılın sonundan önce yazılmamıştır.

II. İSTANBUL İLİ ÇATALCA İLÇESİ

Çatalca İlçesi sınırları içinde, adı Tabula Peutingeriana’da (Bölüm VII; bk. Harita I) geçen bir konaklama yeri (mansio), Ad Statuas’ın yer aldığı, görkemli Bizans kaya yerleşimlerine (Foto 3) sahip İnceğiz’den²⁹ ise, son yıllarda, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Ayasofya Müzesi koleksiyonlarına, Helenistik ve Roma Dönemi’ne ait yayınsız, toplam yedi mezar steli dahil olmuştur³⁰.

3. ALEKSANDROS’UN (?) MEZARI

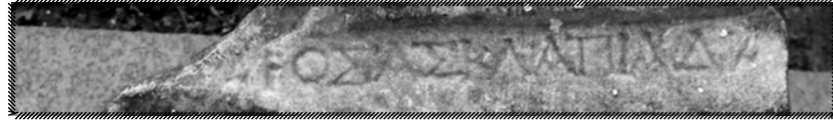
Kabartma akroterli (sol akroter kırık) üçgen alınlığa sahip stelin sol üst ve sağ alt köşesi kırık. Gövdede, üzerinde tek satır yazıtın yer aldığı, dikdörtgen oyulmuş panel içinde symposium sahnesi: Kline üzerinde uzanmış, başı kırık, khiton ve himatyon giyimli, sol dirseği bir yastığa dayalı, elinde içki kabı bulunan, ileriye doğru uzattığı sağ eliyle ise bir çelenk tutar vaziyetteki erkek figürünün karşısında, arkalıklı bir sandalyede oturan, yüzü hasarlı, khiton ve himatyon giyimli, başı himatyonu ile örtülü, sağ eli dizi üzerinde, sol eli ile giysisinin yakasını tutan kadın. Kline önünde, üzerinde yiyeceklerin yer aldığı mensa tripes. Sahnenin sol alt köşesinde, ayakta, sağa doğru, uzun khiton giyimli, iki eliyle bir yün sepeti tutan kadın, sağ alt köşesinde ise, ayakta, sola doğru, kısa khiton giyimli, sol eli sağ dirseğini destekler durumda, sağ elini çenesine dayamış erkek hizmetkâr figürü.

²⁹ FOSS 2000: 786 [in: BAGRW], Ad Statuas “near Incegiz” hakkında, MILLER, 1916: Sütun 540’a ima eder: “bei [Incegiz] am Fluß Karasu, mit römischen Ruinen und alten Höhlenwohnungen; an der Station die römischen Straße sichtbar.” İngilizceye çevirilmiş olan aynı bilgiler HAKKERT 1993: Sütun 211, Ad Statuas 3 tarafından verilmektedir: Tabula Peutingeriana VIII 5 ve Rav. Anon. 48; 35 Statuas’a ima eder. İnceğiz’de bulunan Roma ve Bizans yerleşimi hakkında bk. TIB XII: 417 vd. ve AKYÜREK et alii 2007: s.v. “İnceğiz Mağara Manastırları, 1. Grup ve 3. Grup”.

³⁰ 1957–58 yıllarında burada yapılan çalışmalarda mağara-manastır ve kiliseleri tetkik edilmiş, zeminde bazı lahit çukurları ve nişler bulunmuş ancak yazı ve benzerine rastlanılmamıştır: DİRİMTEKİN 1959: 1.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü. Stel şimdi Ayasofya Müzesi'ndedir.
Müze Env. No : 400
Ölçüler : Y: 0.385 m; Üst G: 0.29 m; Alt G: 0.28 m; D: 0.08 m; HY: 0.015 m
Tarihleme : M.ö. III.-II. yüzyıl

[Ἀλέξαν]δρος(?) Ἀσκληπιάδα.

Çeviri: Asklepiades'in oğlu Aleksandros(?) (burada yatıyor).

Çatalca'dan, yine symposium sahnesi betimli bir mezar stelinden bir Δαμάτριος Ἀσκληπιάδα biliyoruz (MANSEL 1933: 131, no. 38; ROBERT – FIRATLI 1964: 71, no. 72, lev. LXII; PFUHL – MÖBIUS 1979: 369, no. 1489; IByzantion 186).

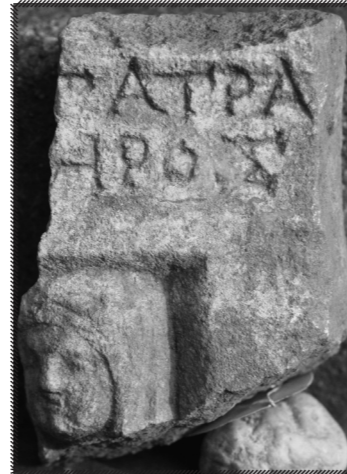
4. KLEOPATRA'NIN MEZARI

Mezar stelinin sağ üst köşesi. Yazıt altındaki derince oyulmuş panelde; sola doğru, örtülü kadın başı.

Buluntu Yeri : Bu eser, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Antik İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde, 1992 yılında gerçekleştirdiği kurtarma kazısı çalışmasında³¹ ele geçmiştir. Şimdi İAM'ndedir.

Müze Env. No : 93.68
Ölçüler : Y: 0.11 m; G: 0.08 m; D: 0.035 m; HY: 0.01-0.013 m
Tarihleme : M.ö. III.-II. yüzyıl

[Κλεο]πάτρα
[Σπινθ]ήρος.

31 PASİNLİ et alii 1994: 339-356. Açılan mezarlarda, M.ö. III. yüzyıldan M.s. IV. yüzyıla uzanan bir tarih dilimine ait arkeolojik malzeme ele geçirilmiştir. Kazı ekibi, Maltepe'de, Helenistik ve Roma dönemlerinde iskan edilmiş, Aphrodite kültürünün tapım gördüğü, Byzantion ve Perinthos kentleri ile ticari ilişki içinde bulunan önemli bir antik yerleşimin varlığı sonucuna ulaşmıştır. Bk. GÖKYILDIRIM 1993: 223-226; GÖKYILDIRIM 1999: 28-38.

Çeviri: Spinther'in kızı Kleopatra (burada yatıyor).

2 Bir erkek ismi olan Spinther; Troas, Ionia, Mysia Abbaïtis gibi Küçükasya'nın farklı bölgelerinden bilinmektedir³².

Aşağıda konu edilen beş stel Maltepe Nekropolü'nden, Mehmet Ali ACAR isimli vatandaşımız tarafından Müzeye getirilmiş. Nekropoldeki kazılarına 1995 yılında³³ devam eden T. GÖKYILDIRIM, yerinde inceleme yaparak bu bilgiyi teyit etmiştir.

5. APOLLONIOS'UN MEZARI

Alt kenarı kırık. Üçgen alınlığı kabartma olarak betimlenmiş (tepe ve sağ akroteri kırık) stelin gövde bölümünde, yazıt altına oyulmuş panelde symposium sahnesi: sağda, kline üzerinde uzanmış, khiton ve himatyon giyimli, ileriye doğru uzattığı sağ elinde çelenk, sol elinde içki kabı tutan, dirseğini ise bir yastığa dayamış erkek figürünün karşısında, kline'nin sol tarafında oturan, khiton ve başını da örten himatyon giyimli, sağ eli dizi üzerinde, sol eli ile başındaki örtüyü tutan, ayakları alçak bir kaide üzerinde kadın (iki figürün de yüzleri maksatla kırılmış). Sahnenin sol alt köşesinde, sağa doğru, yüzü cepheden, uzun tunika giyimli, iki eliyle bir yün sepeti tutan kadın, sağ köşede ise, cepheden, diz üzerinde tunika giyimli, kollarını göğsü altında kavuşturmuş erkek hizmetkâr figürü. Kline'nin önünde, üzerinde yiyeceklerin yer aldığı arslan ayaklı mensa tripes.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde bulunmuştur. Şimdi İAM'dadır.
Müze Env. No : 94.110
Ölçüler : Y: 0.70 m; Üst G: 0.31 m; Alt G: 0.36 m; D: 0.12 m; HY: 0.011-0.015 m
Tarihleme : M.ö. II. yüzyıl

[Ἀ]πολλώνιος
[Δι]οδώρου χαῖρε.

Çeviri: Diodoros'un oğlu Apollonios (burada yatıyor).

Elveda!

32 LGPN VA s.v. "Σπινθήρ".

33 PASİNLİ et alii 1997: 77-88.

6. PHILETA'NIN MEZARI

Yüzeyi bezemesiz üçgen alınlığa sahip stelin sol üst köşesi kırık, alt kenarı ise kırık ve hasarlı. Gövde üzerinde, yazıt altındaki derin oyulmuş panelde symposium sahnesi: sağda, kline'de uzanmış, khiton ve himatyon giyimli, sol elinde içki kabı tutan, dirseği yastığa dayalı erkek, sağ eli, yine kline üzerinde, cepheden, khiton ve himatyon giyimli, himatyonundan çıkan sağ eli ile yakasını tutan, üzerini giysisinin örttüğü kırık sol eli dizi üzerinde bir kız çocuğunun omuzuna dayalı. Solda, arkalıksız bir mobilyada oturan, khiton ve başını da örten himatyon giyimli, sağ eli dizi üzerinde, sol kolu yukarı doğru kıvrılmış, muhtemelen başına doladığı örtüsünü tutan kadın. Sol alt köşede, ayakta, cepheden, peplos giyimli, sol kolu ile desteklediği sağ elini çenesine dayamış kadın hizmetkâr figürü. Sağ alt köşede, kline önünde, üzerinde çeşitli yiyeceklerin yer aldığı arslan ayaklı mensa tripes.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde bulunmuştur. Şimdi İAM'ndedir.
Müze Env. No : 94.111
Ölçüler : Y: 0.84 m; Üst G: 0.46 m; Alt G: 0.50 m;
D: 0.8 m; HY: 0.015 m
Tarihleme : M.ö. II.-I. yüzyıl

['Αδῆ]α(?) Φιλῆτα
[Καλ]λιστράτου Καλλιστράτου.

Çeviri: Kallistratos'un kızı Hadea(?), Kallistratos'un kızı Phileta (burada yatıyor).

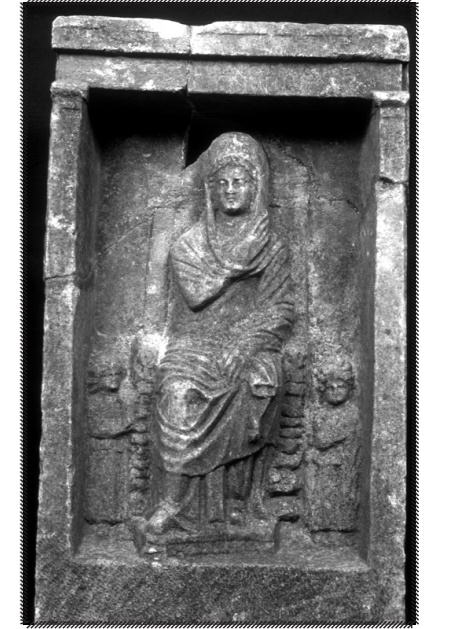
1 Bir 'Αδῆα γυνὰ Ἀριστο[φ]ῶντος ile, buluntu yeri belli olmamasına rağmen, (ROBERT – FIRATLI 1964: 137) İstanbul buluntusu olarak kabul edip dahil ettiği bir mezar steli üzerinde karşılaşıyoruz (IByzantion 349). Selymbria'da yine mezar şöleni betimli bir mezar taşından adaş bir Φιλῆτα Μηνίου tanıyoruz (IByzantion S 49).

7. SYRA'NIN MEZARI

Üç parça halinde iken birleştirilmiştir; figürün başı üzerinde iri bir parça noksandır, üst kenarda, sağ pilaster üzerinde ve sağ alt köşede küçük kopuklar mevcuttur. Yazıt, silmeli alınlığın alt kısmına kazınmıştır. Gövdede, dorik formu başlıklara sahip pilasterler arasındaki derin oyulmuş alanda, arkalıği, silmeli başlıklı sütunlar üzerine oturan kabartma akroterli bir alınlıktan örneklenerek betimlenen, bacakları ayrıntılı işlenmiş, alçak kaidesi silmeli koltuk üzerinde, Pudicitia tipinde, khiton ve başını da örten himatyon giyimli, himatyonundan çıkan sağ eli ile başındaki örtüsünü tutan, sol elini dizi üzerine serbestçe bırakmış, kulakları küpeli, boynunda çift sıralı bir kolye bulunan kadın figürü yer alır. Koltuğun solunda ve sağında, peplos giyimli iki kadın hizmetkâr betimlenmiştir: Soldaki figür (sağa doğru) iki eliyle yün sepeti tutmaktadır, sağdaki figürün ise (cepheden) sağ kolu dirsekten kıvrık, eli giysisinin yakası üzerinde, sol kolu aşınmış durumdadır.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde bulunmuştur. Şimdi İAM'ndedir.
Müze Env. No : 94.112
Ölçüler : Y: 0.71 m; G: 0.38 m; D: 0.13 m; HY: 0.015 m
Tarihleme : M.ö. II. yüzyılın 2. yarısı

Σύρα Ζήνωνος χαῖρε.

Çeviri: Zenon'un kızı Syra (burada yatıyor). Elveda!

Yakın çevreden, aynı döneme tarihlenen ve aynı baba adını taşıyan, Zenon'un kızlarına ait (Φιλοθέα Ζήνωνος ve Ζηνίς Ζήνωνος) bir diğer mezar steli, Silivri İlçesi'nin Kadıköy Köyü'nün kuzey-doğusunda yer alan Kapaklı'da, bir kilise harabesinin içindeki ayazmada bulunmuştur (SEURE 1912: 597 vd., no. 56; IByzantion S 35). Σύρα isminin eril hali Σύρος ise, İstanbul Üniversitesi - Fen Fakültesi temel hafriyatından, M.ö. III-II. yüzyıllara tarihlenen, Beyazıt buluntusu bir mezar steli üzerinde (Σύρος Ἐρμούγενη / Εὐταξία Σύρου) okunmuştur (ROBERT – FIRATLI 1964: 50, no. 16; IByzantion 71). Kabartmanın benzerleri için bk. PFUHL – MÖBIUS 1979: 231, no. 891 (= ROBERT – FIRATLI 1964: 106, no. 167); no. 892 (= FIRATLI 1967: 203 vd., no. 251), ikisi PFUHL – MÖBIUS 1979: Lev. 132.

8. MARCIA'NIN (?) MEZARI

Mezar stelinin sol üst yarısından parça. Yazıt altında, derin oyulmuş satıh.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde bulunmuştur. Şimdi İAM'ndedir.

Müze Env. No : 94.114

Ölçüler : Y: 0.17 m; G: 0.108 m; D: 0.04 m; HY: 0.013-0.015 m

Tarihleme : M.s. I. yüzyıl

Μαρκία [

Çeviri: Marcia [

Bu Romalı şahıs adı Byzantion'dan daha önceden bilinmektedir: Μαρκία Διονυσίου (Byzantion 140).

9. YAZITSIZ BİR MEZAR STELİ

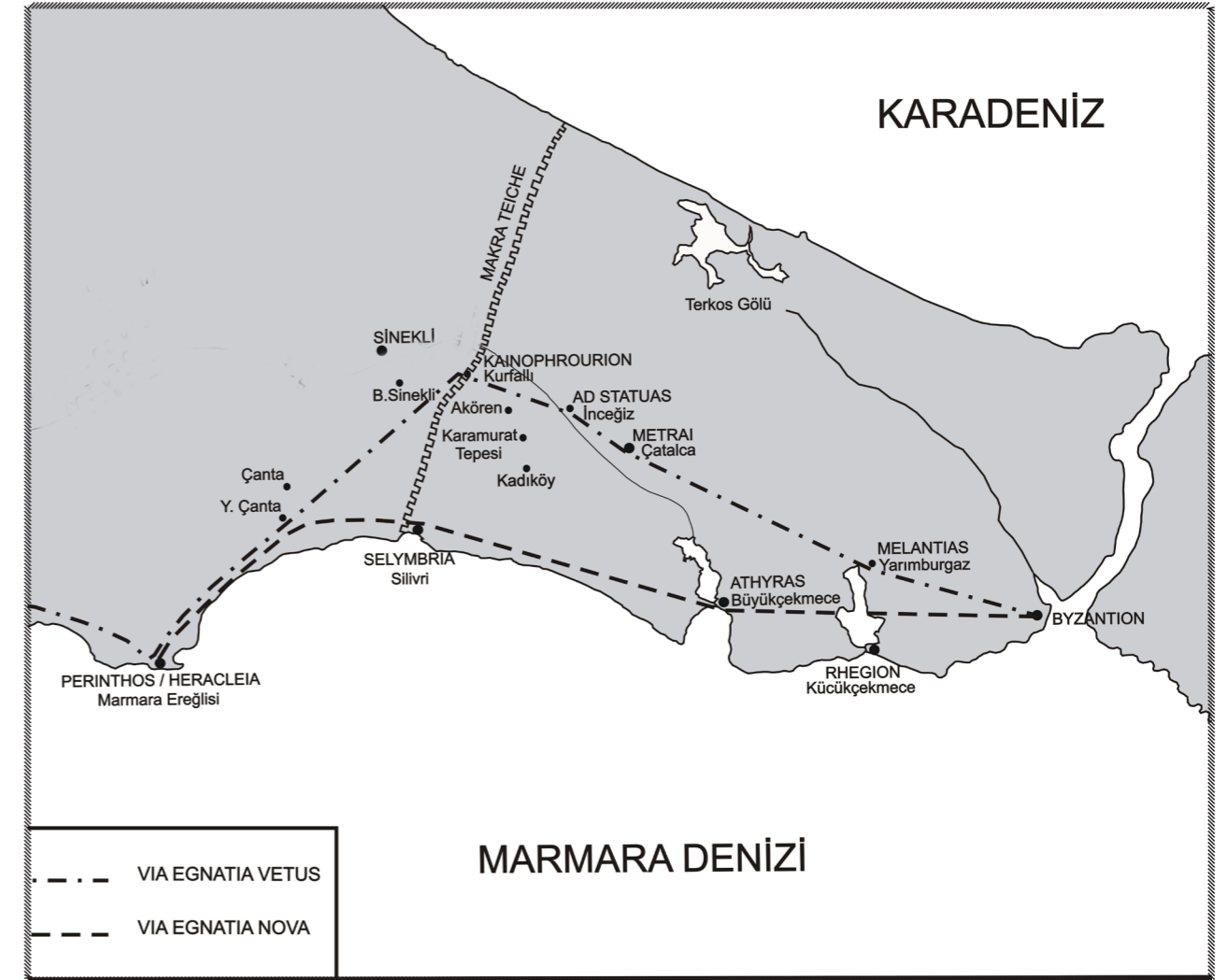
Mezar stelinin gövde kısmından parça. Derin oyulmuş panel içinde symposium sahnesi: Sağda kline üzerinde uzanmış, belden yukarısı kırık, himatyon giyimli figür karşısında, arkalıksız bir mobilya üzerinde oturan kadın: himatyon giyimli, ayakları, başı ve sol eli kırık, sol kolu dirsekten kıvrılmış (muhtemelen başındaki örtüyü tutuyordu), sağ kolunu dizi üzerine serbestçe bırakmış. Sol alt köşede, sağa doğru, peplos giyimli, iki eliyle dikdörtgen prizma biçimli bir kutu tutan kadın hizmetkâr figürü.

Buluntu Yeri : İnceğiz-Maltepe Nekropolü'nde bulunmuştur. Şimdi İAM'ndedir.

Müze Env. No : 94.113

Ölçüler : Y: 0.33 m; G: 0.325 m; D: 0.08 m.

Tarihleme : M.ö. II. yüzyıl

Harita 1: Silivri ve Çatalca

Harita 2: Tabula Peutingeriana'dan

138,	1 Izirallo	m.p.	XVI
	2 Heraclia	m.p.	XVII
	3 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	4 Melantiada	m.p.	XXVIII
	5 Bizantio [qui et Constantinopoli]	m.p.	XVIII
230	7 Tzirallo	m.p.	XVI
	8 Heraclia	m.p.	XVIII
	9 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	10 Melantiada	m.p.	XXVII
	11 Bizantio	m.p.	XVIII
	323	4 Thirallo	m.p.
	5 Perintho Erac.	m.p.	XVIII
	6 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	7 Melantrada	m.p.	XXVII
	8 Bizantio	m.p.	XVIII.

Harita 3: Itinerarium Antoninianum

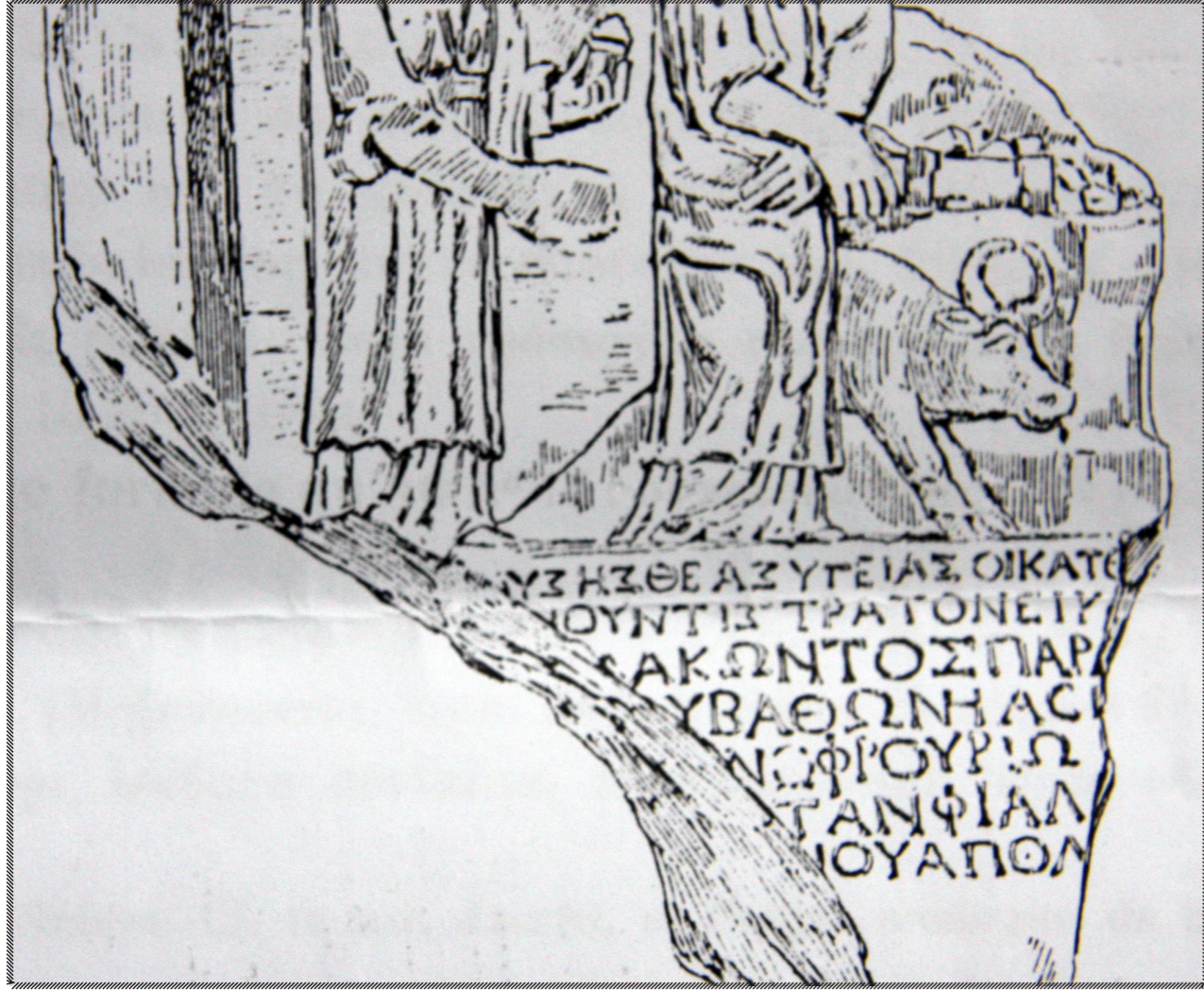

Foto 1: Onur yazıtı fragmanı (SEURE 1912: 561)

Foto 2: Akören Köyü, Karamurat Köprüsü

Foto 3: Akören Köyü, Karamurat Tepesi

Foto 4: Akören Köyü, Karamurat Tepesi taş ocağı

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Archäologischer Anzeiger.
AE	L'Année épigraphique.
AJA	American Journal of Archaeology.
AKYÜREK et alii 2007	E. AKYÜREK – A. TİRYAKİ – Ö. ÇÖMEZOĞLU – M. ERMİŞ, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY), 8: Marmara, İstanbul.
AMY	Ayasofya Müzesi Yıllığı.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt
ANum	Annotazioni Numismatiche.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı.
AVRAMEA 2002	A. AVRAMEA, "Land and Sea Communications, Fourth-Fifteenth Centuries: The Economic History of Byzantium from the Seventh through the Fifteenth Century", in: A. E. LAIOU (Ed.), Washington: 57-90.
BAGR	R. J. A. TALBERT (Ed.), Barrington Atlas of the Greek and Roman World, Princeton 2000.
BCH	Bulletin de correspondance hellénique.
BE	Bulletin épigraphique.
BF	Byzantinische Forschungen.
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum.
CORSTEN 2006	Th. CORSTEN, "Prosopographische und Onomastische Notizen II", EA 39, 121-132.
ÇULPAN 1975	C. ÇULPAN, Türk Taş Köprüleri, Ankara.
DEMOUGIN 1992	S. DEMOUGIN, Prosopographie des chevaliers romains julio-claudiens (43 av. J.-C. - 70 ap. J.-C.), Roma.
DİRİMTEKİN 1959	F. DİRİMTEKİN, "Yassıviran Şimalinde Bulunan Bir Bizans Av Köşkü", AMY 1, 6-7.
DRAKOULIS 2013	D. P. DRAKOULIS, "European and Asiatic settlements of the Bosphorus hinterland in the Early Byzantine period", in: G. R. TSETSKHLADZE – S. ATASOY – A. AVRAM – Ş. DÖNMEZ – J. HARGRAVE (Eds.), The Bosphorus: Gateway between the Ancient West and East (1st Millennium BC - 5th Century AD). Proceedings of the Fourth International Congress on Black Sea Antiquities, Istanbul, 14th-18th September 2009, Oxford 2013: 237-247. [BAR International Series 2517]
EA	Epigraphica Anatolica.
FIRATLI 1967	N. FIRATLI, "İstanbul'un Yunan ve Roma Çağı Mezar Stellerine Yeni İlâveler – Annexe au livre sur 'Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine", İAMY 13, 186-209; Lev. XIV-XXVII.
FOSS 2000	C. FOSS, "Map by Map Directory II: Map 52. Byzantium", in: BAGRW: 785-795.
FRENCH 1980	D. H. FRENCH, "The Roman Road System of Asia Minor", ANRW II 7.2, 698-729.
GÖKYILDIRIM 1993	T. GÖKYILDIRIM, "The Excavation Coins Found on the Necropolis of İnceğiz – Maltepe and an Unpublished Coin of Perinthus", ANum 11, 223-226.
GÖKYILDIRIM 1999	T. GÖKYILDIRIM, "1992-1993 Yılı İnceğiz-Maltepe Kazı Sikkelerinin İncelemesinden Elde edilen Sonuçlar", in: Türk Nümitmatik Derneği: I. Uluslararası Numismatik Sempozyumu

	Bildirileri (9-10. XI 1993), İstanbul 1999: 28–38.
GREN 1941	E. GREN, Kleinasion und der Ostbalkan in der wirtschaftlichen Entwicklung der römischen Kaiserzeit, Uppsala.
HAKKERT 1993	A. M. HAKKERT (Ed.), Lexicon of the Greek and Roman Cities and Place Names in Antiquity ca. 1500 B.C. – ca. A.D. 500, Amsterdam.
HARRIS 1980	B. F. HARRIS, “Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism”, II 7.2 ANRW, 877–901.
HEICHELHEIM 1944	F. M. HEICHELHEIM, “Attius Laco, the Proconsul, and Iunius Cilo, the Procurator, in Bithynia”, AJA 48, 176–177.
IByzantion	A. ŁAJTAR (Hrsg.), Die Inschriften von Byzantion I, Bonn, 2000 (IGSK 58).
IGSK	Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
İAMY	İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı.
JONES 1971	A. H. M. JONES, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
KALINKA 1906	E. KALINKA, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien.
KIENAST 1990	D. KIENAST, Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie, Darmstadt.
KIEPERT 1894	H. KIEPERT, Forma Orbis Antiqui, Berlin.
KÜLZER 2011	A. KÜLZER, “The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Remarks”, BF 30, 179–201; Figures: 800-801.
LGPN VA	Th. CORSTEN (Ed.), A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia, Oxford 2010.
LÖFBERG 2010 ²	B. LÖFBERG, Das “Itinerarium Provinciarum Antonini Augusti”: Ein kaiserzeitliches Straßenverzeichnis des Römischen Reiches. Überlieferung, Strecken, Kommentare, Karten, I–II, Berlin.
MAGIE 1950	D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, II, Princeton.
MANSEL 1933	A. M. MANSEL, “Erwerbungsbericht des Antikenmuseums zu İstanbul seit 1914”, AA 48, 115–140.
MANSEL 1938	A. M. MANSEL, Trakya’nın Kültür Tarihi - En Eski Zamanlardan Milâddan Sonra Altıncı Asrın Ortasına Kadar, İstanbul.
MILLER 1916	K. MILLER, Itineraria Romana: Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana Dargestellt, Stuttgart.
MKKM	Müze Kurtarma Kazıları Semineri.
NİŞANYAN 2010	S. NİŞANYAN, Adımı Unutan Ülke: Türkiye’de Adı Değiştirilen Yerler Sözlüğü, İstanbul.
PASİNLİ et alii 1994	A. PASİNLİ – T. GÖKYILDIRIM – T. BİRGİLİ – F. DÜZGÜNER, “İnceğiz-Maltepe Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı”, MKKM IV, 339–356.
PASİNLİ et alii 1997	A. PASİNLİ – T. GÖKYILDIRIM – F. DÜZGÜNER – F. GÜVEN, “Çatalca – İnceğiz Köyü Maltepe Nekropolü 1995 Yılı Kurtarma Kazısı”, MKKM VII, 77–88.
PFLAUM 1950	H. G. PFLAUM, Les procurateurs équestres sous le Haut-Empire romain, Paris.
PFUHL – MÖBIUS 1979	E. PFUHL – H. MÖBIUS, Die ostgriechischen Grabreliefs, II, Mainz am Rhein.
PIR	Prosopographia Imperii Romani.

Rav. Anon.	Ravennatis Anonymi Cosmographia, J. SCHNETZ, Itineraria Romana, Vol. II, Stutgardiae in Aedibus B.G. Teubneri 1990.
RE	Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.
REG	Revue des études grecques.
RÉMY 1989	B. RÉMY, Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d’Anatolie au Haut-Empire, İstanbul-Paris.
ROBERT – FIRATLI 1964	L. ROBERT – N. FIRATLI, Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine Paris.
ROBERT 1946	L. ROBERT, “Divinités éponymes”, Hellenica II, Paris.
SAYAR 1988	M. H. SAYAR, Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung – Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften, Wien.
SAYAR 1993	M. H. SAYAR, “Doğu Trakya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları”, AST X, 153–173.
SAYAR 2010	M. H. SAYAR, “Via Egnatia on Eastern Thrace” , in: M. VAN ATTEKUM (Ed.), Via Egnatia Revisited: Common past, common future, Proceedings Via Egnatia Foundation Conference, Driebergen: 43–44.
Script. Hist. Aug.	Scriptores Historiae Augustae = The Scriptores Historiae Augustae, with an English Translation by D. MAGIE, Vol. III, Cambridge-Massachusetts/London 1998 (The Loeb Series).
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
SEURE 1912	G. SEURE, “Antiquités thraces de la Propontide - Collection Stamoulis”, BCH 36, 534–641.
Tac. ann.	Tacitus, annales = The Annals, with an English Translation by C. H. MOORE – J. JACKSON, London/New York 1931–1937 (The Loeb Classical Library).
TEKİN 2009	O. TEKİN, “Küçükçekmece Gölü (Rhegion) Kıyısındaki Byzantionlular ve bir Hekatostys Bathonea”, TTarih 192, 90–93.
TIB XII	A. KÜLZER (Hrsg.), Tabula Imperii Byzantini, XII: Ostthrakien, Vienna 2008.
TTarih	Toplumsal Tarih.
UMAR 2003	B. UMAR, Trakya: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul.

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE LYCIA ET PAMPHYLIA'NIN KURULMASI VE PERGE'DEN İKİ YENİ YAZIT

Aşkın ÖZDİZBAY*
aodzibay@gmail.com

*Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı

Galatia kralı Amyntas'ın M.ö. 25'te ölümünün ardından, Pamphylia'nın da içinde bulunduğu tüm topraklar, Amyntas'ın oğullarının yönetimine bırakılmayarak, Augustus tarafından Provincia Galatia adıyla imparatorluğa dâhil edilmişti. Bu dönemde Lykia'da bir eyaletleştirme gerçekleştirilmemiş, burası özgür bırakılmıştı. Bu konuda Dio Cassius'un, Pamphylia'nın arazisinin Amyntas'ın ölümü ardından Galatia'dan alınıp, kendi yönetimine geri döndüğü bildirimini açıkça bir yanlışlık içermektedir¹.

Olayların gerçekleştiği dönemde yaşayan, dolayısıyla tanık da olan Strabon ise, Pamphylia'nın Provincia Galatia'ya dâhil olduğunu doğru olarak bildirmiştir². Lykia'nın Pamphylia ile birleştirilip, Provincia Lycia et Pamphylia adıyla yeni bir eyalet olarak düzenlenmesinin, Claudius mu (M.s. 41–54), yoksa Vespasianus (M.s. 69–79) tarafından mı gerçekleştirildiği uzun yıllar boyunca tartışılmıştır.

Bu tartışmanın asıl çıkış noktasını, antik kaynaklarda bu konuyla ilgili yer alan çelişkili bildirimler oluşturmuştur. Suetonius bu durum hakkında, Lykialılar'ın bir iç isyan sonucu bazı Romalılar'ı öldürdüğünü, buna karşılık Claudius'un da Lykialılar'ın özgürlüğünü (libertas) aldığını bildirir³. Aynı yazar, Lykia'nın Vespasianus tarafından bir eyalet olarak düzenlendiğini yazmakla birlikte, aynı bağlamda Pamphylia'nın durumundan hiç bahsetmez⁴. Söz konusu olayların gerçekleşmesinden yaklaşık 100 yıl sonra yazan Dio Cassius, Claudius'un Lykia'nın bağımsızlığını aldığını belirterek, bölgenin Pamphylia ile birleştirildiğini de ekler⁵. Tacitus ise, İmparator Galba'nın (M.s. 68–69) Calpurnius Asprenas'ı, çoğul formuyla belirttiği Galatia ve Pamphylia Eyaletleri'ne (Galatiam ac Pamphyliam provincias) vali olarak atadığını bildirir⁶.

Tacitus'un bu bildiriminden ise ortaya şu sorular çıkar: Pamphylia, Galba'dan önce kendi başına ayrı bir eyalet miydi? Pamphylia, Galba'dan önce Provincia Lycia et Pamphylia'yı oluşturduğu için, daha sonra Galba tarafından tekrar Galatia ile mi birleştirilmişti? Galba zamanında

1 Dio Cass. LIII 26, 3 : ... τοῦ Βόκχου τοῦ τε Βογούου ἔδωκε· τοῦ δ' Ἀμύντου τελευτήσαντος οὐ τοῖς παισὶν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἐς τὴν ὑπήκοον ἐσήγαγε, καὶ οὕτω καὶ ἡ Γαλατία μετὰ τῆς Λυκαονίας Ῥωμαίων ἀρχοντα ἔσχε, τὰ τε χωρία τὰ ἐκ τῆς Παμφυλίας πρότερον τῷ Ἀμύντῃ προσεμηθέντα τῷ ἰδίῳ νομῶ.

2 Strab. XII 5, 1 : ... πάλαι μὲν οὖν ἦν τοιαύτη τις ἡ διάταξις, καθ' ἡμᾶς δὲ εἰς τρεῖς, εἴτ' εἰς δύο ἡγεμόνας, εἴτα εἰς ἓνα ἦκεν ἡ δυναστεία, εἰς Δηϊόταρον, εἴτα ἐκείνον διεδέξατο Ἀμύντας· νῦν δ' ἔχουσι Ῥωμαῖοι καὶ ταύτην καὶ τὴν ὑπὸ τῷ Ἀμύντῃ γενομένην πᾶσαν εἰς μίαν συναγαγόντες ἐπαρχίαν. *Ayrica* bk. SHERK 1980: 958–960; MITCHELL 1993: 152; PEKMAN 1989²: 46; TIB VIII: 103–104; BRANDT 1992: 96–98; BRANDT – KOLB 2005: 21.

3 Suet. Claud. XXV 3: Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit, Rhodiis ob paenitentiam veterum delictorum reddidit. Suetonius.

4 Suet. Vesp. VIII 4: Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam et Commagenen, ditionis regiae usque ad id tempus, in provinciarum formam redegit. Suetonius.

5 Dio Cass. LX 17, 3–4: ... τούς τε Λυκίους στασιάσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατό τε καὶ ἐς τὸν τῆς Παμφυλίας νομὸν ἐσέγραψεν.

6 Tac. Hist. II 9: Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat.

Pamphylia zaten Galatia'ya mı dâhildi? Modern araştırmacıların bu belirsizlikleri çözmeye yönelik çabaları çeşitli makaleler ve monografilere konu olmuştur⁷. Konuyla ayrıntılı olarak ilgilenen H. BRANDT'a göre, Tacitus söz konusu pasajıyla Galba'nın yeni bir düzenlemeyle Pamphylia'yı yeniden Galatia'ya bağlamadığını, aksine zaten Galatia'ya dâhil olan Pamphylia'nın bu durumunun vurguladığını belirtir⁸. Daha sonra ise, F. KOLB ile birlikte hazırladıkları monografide, söz konusu pasajla Pamphylia'nın bir ara ayrı bir eyalet olarak örgütlendirildiği ve Galba zamanında tekrar Galatia ile birleştirildiğini öne sürer⁹. S. ŞAHİN ve M. ADAK ise burada iki ayrı eyaletin söz konusu olmadığını, “Galatiam ac Pamphyliam provincias” ibaresiyle farklı bölgelerin kendilerine has halklarının vurgulandığını savunur¹⁰.

H. BRANDT, konunun bütünü hakkındaki görüşünü 1992'de yayımlanan bir monografisinde özetle şu şekilde açıklar: Claudius M.s. 43'te Lykia'yı kendi başına bir eyalet olarak organize etmiş ve Pamphylia, Galatia'ya bağlı kalmıştır. Galba'nın daha sonra yapmış olabileceği düzenlemeyle bağlantılı olarak, Galba'dan önce, Nero zamanında yapılması ihtimal dâhilindeki kısa süreli bir yeniden düzenleme ise, o dönemde antik kaynaklar Lykia'yı tek bir eyalet olarak gösterdiği için, pek mümkün değildir¹¹. Sonuç olarak H. BRANDT, Claudius, Nero ve Galba tarafından Pamphylia ile ilgili kalıcı bir düzenleme yapılmamış olduğunu ve Provincia Lycia et Pamphylia'nın ilk defa Vespasianus zamanında tesis edilmiş olduğunu kabul eder¹².

H. BRANDT ve F. KOLB'un, 2005'de yayımlanan monografilerinde ise tam tersi bir görüş savunulmaktadır¹³. Buna göre, Claudius zamanında yaşamış olan Pomponius Mela'nın de Chorographia adlı coğrafya kitabında, imparatorluğun kıyıları tarif edilirken Aegyptus'u Arabia'nın takip ettiği, sonra Syria ve Cilicia'nın, ardından da Lycia et Pamphylia'nın geldiğinin yazıldığı belirtilmektedir¹⁴. Söz konusu pasajda, monografinin yazarlarına göre, Provincia

7 Burada bahsedilecek çalışmalar, konuyla ilgili ayrıntılı yorum yapan ve nispeten daha güncel olanları kapsayacaktır.

8 BRANDT 1992: 98, dn. 828.

9 BRANDT – KOLB 2005: 22.

10 ŞAHİN – ADAK 2007: 92.

11 Nero zamanında yapılan düzenleme Corbulo'nun Armenia seferi sırasında (M.s. 62), Nero'nun Pamphylia'yı kısa süre için Provincia Galatia et Cappadocia'ya dâhil etmesiyle ilgilidir. Bu durumda Galba'nın Pamphylia'yı tekrar Galatia ile birleştirebilmesi için, Nero'nun kısa süreli düzenleme sonrasında Pamphylia'yı bir kez daha Lykia ile birleştirmiş olması gerekmektedir. Ancak SHERK, bu konudaki kanıtların zayıf olduğunu belirtmektedir (SHERK 1980: 991; ayrıca bk. BRANDT – KOLB 2005: 22; ŞAHİN – ADAK 2007: 90–91).

12 BRANDT 1992: 98–99.

13 Bu monografiyle birlikte BRANDT, daha önce bahsedilen fikrini değiştirdiğini belirtmektedir. BRANDT – KOLB 2005: 24, dn. 14.

14 Mela I 14: ripis Nili amnis et mari proxima (proximo) idem Aegypti<i> possident. Deinde Arabia angutsa fronte sequentia litora attingit. Ab ea usque ad flexum illum quem supra rettulimus Syria, et in ipso flexu Cilicia, etra autem Lycia et Pamphylia, Caria, Ionia, Aeolis, Troas usque ad Hellespontum.

Lycia et Pamphylia'nın yazıtlarla belirlenmiş teknik ismi doğru verilmiştir ve Pamphylia, doğudan batıya doğru kıyı izlendiğinde Lykia'dan önce gelmesine rağmen, eyaletin adına sadık kalınarak(?), önce Lykia anılmıştır¹⁵. Ancak, bu eyaletin isminin özellikle yazıtlarda Pamphylia et Lycia şeklinde de geçtiğini belirtmek gerekir. Buna, konuyla alakalı kentlerden biri olan Perge'den örnek olabilecek biri Eski Helence diğeri Latince iki yazıt mevcuttur¹⁶. Pomponius Mela'nın kıyıları sıralarken bir yanlışlık yapmış olması da mümkündür. Nitekim S. ŞAHİN ve M. ADAK da, Pomponius Mela'nın metnini daha sonra kopyalayan birinin yanlışlıkla, kendi döneminden bildiği şekilde, bu iki eyaleti “et” bağlacıyla yazıya geçirmiş olabileceğini belirtir¹⁷. H. BRANDT ve F. KOLB, Patara Yol Kılavuz Anıtı sayesinde (Stadiasmus Provinciae Lyciae ya da Miliarium Lyciae) anlaşılan, Roma egemenliğini güçlendirme propagandasının aracı olarak sadece Lykia'nın yollarının yapılmasının, daha önce bu bölgenin bir Roma eyaleti olmadığı ve yol ağının dışında kaldığı için normal olduğunu savunmakta; oysa Pamphylia'nın daha önceden Roma eyalet sistemine katıldığı için buna gerek kalmadığını ileri sürmektedirler. Sonuçta söz konusu bilim insanları, Suetonius'un (Suet. Vesp. VIII 4), Lykia'nın Vespasianus tarafından özgürlüğünün alındığı bildiriminden yararlanarak, nihai görüşlerini şöyle açıklamaktadırlar¹⁸: Claudius zamanında Pamphylia ile Lykia birleştirilip, Provincia Lycia et Pamphylia kurulmuş, Vespasianus'tan önceki bir imparator ise Lykia'nın özgür (libertas) statüsünü yeniden vermişti. Lykia valilerinin kronolojisine göre bu sadece M.s. 68–69'a denk gelmekte ve Pamphylia'yı tekrar Galatia ile birleştirmiş olması muhtemel Galba'ya işaret etmektedir. Bu dönemde Lykia'nın bir valiye sahip olmaması ve eyalet statüsünde bulunmaması gerekir. Vespasianus'un Lykia'nın özgürlüğünü yeniden almasıyla da, Provincia Lycia et Pamphylia tekrar kurulmuştu. Provincia Lycia'nın Nero zamanındaki valisi Sextus Marcius Priscus ise, Vespasianus zamanında Provincia Lycia et Pamphylia'da da valilik yapmış olmalıydı¹⁹.

S. ŞAHİN ve M. ADAK, 2007'de birlikte yayımladıkları monografide, Patara'da bulunmuş, İmparator Claudius'un Lykia için yaptırdığı yollar ile Lykia kentlerinin birbirine uzaklıklarının belirtildiği Patara Yol Kılavuz Anıtı'nı bir çözüm olarak öne sürerler. Buna göre, Q. Veranius'un Claudius'un görevlendirmesiyle sadece Lykia'daki yolları yaptırması, hem Lykia'nın eyalet olarak Roma'ya dâhil edildiğinin, hem de bu dönemde sadece Lykia'nın eyalet yapıldığının ve Pamphylia'nın Galatia'ya bağlı kaldığının kanıtıdır²⁰. Ayrıca bu görüş, Perge'de bulunmuş ve yayımlanmış, kırık ve eksik bir blok üzerindeki Latince bir yazıtın yorumuyla da güçlendirmiştir. Bu yazıtta göre, Provincia Galatia'nın Claudius ve Nero zamamındaki procurator'u L. Pupius

15 BRANDT – KOLB 2005: 22.

16 IPerge 154. 158. Ayrıca bk. ŞAHİN – ADAK 2007: 86, dn. 180.

17 ŞAHİN – ADAK 2007: 86.

18 Bk. yukarıya dn. 4.

19 BRANDT – KOLB 2005: 22–24.

20 ŞAHİN 1995: 1, dn. 2; ŞAHİN 1994: 130–137; ŞAHİN – ADAK 2007: 85–93.

Praesens Perge'de onurlandırılmıştır. Bu da Claudius zamanında Lykia'nın ayrı bir eyalet, Pamphylia'nın ise Galatia'ya bağlı olduğuna dair güçlü bir delil sunmaktadır²¹. Bütün bunlarla birlikte, S. ŞAHİN ve M. ADAK, Claudius zamanında Provincia Lycia'nın yöneticisi olan Q. Veranius'un Pamphylia'da herhangi bir faaliyetine dair hiçbir epigrafik kanıt bulunmadığını ve Claudius–Vespasianus zamanı eyalet yöneticilerine ait güvenilir epigrafik kanıtlardan yola çıkarak, Lykia ve Pamphylia'nın ilk olarak Vespasianus zamanında eyaletleştirildiği sonucuna varırlar. Suetonius'un Vespasianus zamanında Lykia'nın özgürlüğünü aldığını bildirdiği pasajında ise, Suetonius'un bildiriminde bir hata yapmış olduğunun çok muhtemel olduğunu belirtirler²².

W. ECK, 1970 yılında yayımladığı, Vespasianus zamanında Lykia ve Pamphylia'daki legatus'ları konu aldığı makalesinde, Pamphylia'nın Galba zamanında Provincia Galatia'ya bağlı olduğunu, Vespasianus zamanında ise ilk defa Provincia Lycia et Pamphylia'nın kurulduğunu belirtmiş bulunmaktaydı²³. Daha sonra 2007 yılında ve H. İŞKAN-IŞIK ile H. ENGELMANN ortaklığıyla 2008 yılında yayımlanan makalelerinde²⁴, özellikle Lydai'da bulunan ve Sextus Marcius Priscus'un İmparator Vespasianus zamanında ve Nero zamanından²⁵ beri bütün imparatorlar döneminde yönetici olarak anılan yazıt ile bu yazıt yardımıyla tamamlanan ve Patara'da bulunan Sextus Marcius Priscus'un heykel kaidesindeki aynı ifadeyi içeren yazıtı ve nihayet, Patara Hamamı'nın yazıtı²⁶ ile Patara Deniz Feneri yazıtını kanıt alarak, söz konusu legatusun kesintisiz olarak Nero'dan Vespasianus zamanına kadar Provincia Lycia'nın yöneticiliğini yapmış olduğu belirtilir²⁷. Bununla birlikte, Suetonius'un, Vespasianus'un Lykia'nın özgürlüğünü aldığını

21 IPerge 24; 31, dn. 49; ŞAHİN – ADAK 2007: 88.

22 ŞAHİN – ADAK 2007: 85–93. Suetonius'un bildirimini için bk. yukarı dn. 4.

23 ECK 1970: 65–75.

24 ECK 2007: 189–207; İŞKAN-IŞIK et alii 2008: 91–121.

25 Lydai'daki yazıtta geçen [TAM II 131; PH284021] ve Patara'daki yazıtta da görülen “... πρεσβευτ[ήν] Ἀὐτοκράτορος Καίσαρ[ος] Οὐεσπασιανοῦ Σεβ[α] στοῦ καὶ πάντων [Αὐ] [τ]οκρατόρων ἀπὸ τ[ι] βερίου Καίσαρος ...” ifadesinde, Nero'nun isminin, hostis ilan edildiğinden direkt anılmadığı, ancak kendisinin Iulius-Claudiuslar hanedanından olduğu için Tiberus praenomeniyle anılmış olabileceği fikri ileri sürülmüştür. Bk. ECK 2007: 197; İŞKAN-IŞIK et alii 2008: 113.

26 Bu yazıt için bk. CIL 14189 = IGR III 659 = TAM II 396. Hamamın Vespasianus tarafından Sextus Marcius Priscus tarafından yaptırıldığının belirtildiği yazıtta, İmparator Vespasianus'un isminin hemen ardından, ikinci satırın hemen hemen ortasından beşinci satırın yaklaşık ortasına kadar silinme izleri olduğu açıkça görülür. W. ECK, silinmiş kısımda önceden Nero'nun isminin yazılı olduğunu, dolayısıyla Hamam'ın Nero zamanında yapılmış olduğunu ileri sürer. Bununla bağlantılı olarak yazıtı, Sextus Marcius Priscus'un Nero zamanından Vespasianus zamanının içlerine kadar kesintisiz yöneticilik yaptığına dair kanıt olarak da kullanır. Bk.: ECK 1970: 65–66; ECK 2007: 197; İŞKAN-IŞIK et alii 2008: 112–113. Ancak S. ŞAHİN bu görüşün karşısında yer almış; söz konusu yazıttaki silinmiş kısımda Nero'nun isminin olamayacağını birçok defa belirtmiştir. Bk. ŞAHİN 2007: 107–108; ŞAHİN 2008b: 598–599; ŞAHİN 2009: 331–336; S. ŞAHİN 2008a: 1–9.

27 ECK 2007: 197–198; İŞKAN-IŞIK et alii 2008: 113–115.

belirttiği pasajında geçen “libertas” ifadesinin (Suet. Vesp. VIII 4²⁸) içerik olarak başka bir anlamla kullanmış olabileceği ileri sürülür. Buna göre, Vespasianus muhtemelen, Claudius zamanında Lykia’ya verilmiş olan vergi ile alakalı bir ayrıcalığı geri almış olmalıdır ve “libertas” ile bahsedilen bu ayrıcalık olmalıdır²⁹.

B. İPLİKÇİOĞLU, 2008 yılında yayımlanan makalesinde, Claudius zamanında Lykia’da kurulan yeni yol sistemini anlatan Patara’da dikilmiş Yol Kılavuz Anıtını (Stadiasmus Provincae Lyciae ya da Miliarium Lyciae), Myra ve Limyra arasında Claudius’un burada yol yaptırdığı için dikilen altar ve Perge’de onurlandırılan Claudius ve Nero zamanında Provincia Galatia procurator’u L. Pupius Praesens yazıtlarını kanıt göstererek, Pamphylia’nın Vespasianus zamanında Lykia ile birleştirilip, Provincia Lycia et Pamphylia’nın tesis edildiğini söyler. Bununla birlikte, Lykia’nın M.s. 43’te eyalet statüsünü aldıktan sonra, Vespasianus zamanında Pamphylia ile birleştirilmesine kadar bu statüsünü koruduğunu da ekler³⁰. B. İPLİKÇİOĞLU, Provincia Lycia’nın yöneticisi Sextus Marcius Priscus’un, Nero zamanından yak. M.s. 70’e değin, Vespasianus iktidarının başına kadar aynı görevde kaldığını, Lykia’daki bulunan Lydai’dan bir, Olympos’tan bir, Patara’dan beş, Rhodiapolis’ten bir ve Ksanthos’tan üç yazıtlı kanıtlar³¹. Ayrıca kendisi, 2007 yılında Rhodiapolis tiyatrosunun yanındaki Bizans Dönemi analemme’sinde bulunmuş yazıtlı kireçtaşı bloğu da değerlendirmiştir. Böylece, Rhodiapolisliler’in İmparator Galba’yı, Provincia Lycia yöneticisi Sextus Marcius Priscus’un yönetim yıllarında onurlandırdığı saptanan bu yazıt, hem Küçük Asia’da Galba hakkında bulunmuş ilk epigrafik kanıt özelliğini kazanmış, hem de İmparator Galba zamanında Provincia Lycia’nın varlığını olduğunu dolaysız olarak kanıtlamıştır³².

M. ADAK ve M. WILSON, 2012’ de Via Sebaste üzerindeki Döşeme Boğazı’nda 2012 yüzey araştırmalarında bir köprünün batı kısmında bulunan yeni bir Vespasianus anıtını incelemişlerdir. Via Sebaste üzerindeki sağlamlaştırılardan bahseden anıt üzerindeki bilingual yazıtın ayrıntılı olarak ele alınmasıyla, söz konusu anıt M.s. 72’nin ilk yarısına tarihlenmiştir³³. Bu yazıtla provincia Lycia et Pamphylia’nın kurulmasını neredeyse kesin olarak M.s. 70 olduğu netlik kazanmış³⁴ ve eyaletin ilk valisinin de, M.s. 70-72 yılları arasında bu görevi yürütmüş olan Cn. Avidius Celer Fiscilius Firmus olduğu da saptanmıştır³⁵.

28 Bk. yukarıdaki dn. 4.

29 ECK 2007: 197–198; İŞKAN-IŞIK et alii 2008: 113–114.

30 İPLİKÇİOĞLU 2008: 5–6; 13; 19.

31 İPLİKÇİOĞLU 2008: 6–8.

32 İPLİKÇİOĞLU 2008: 9–13.

33 ADAK – WILSON 2012: 11.

34 ADAK – WILSON 2012: 25.

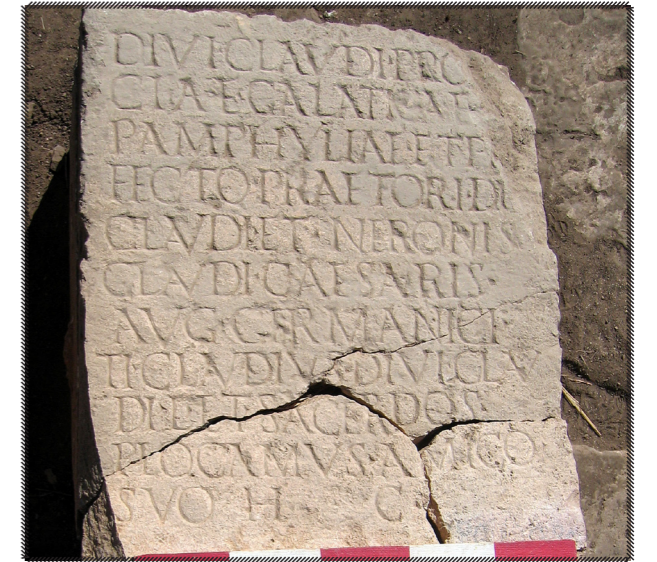
35 ADAK – WILSON 2012: 28.

Yukarıda bahsedilen bütün yazılı ve epigrafik kanıtlara, 2004 ve 2005 yıllarında Perge Kazısı esnasında bulunmuş olan iki adet Latince yazıtlı kireçtaşı kaide de eklenmiştir. Bu kaideler Provincia Lycia et Pamphylia’nın ne zaman tesis edildiğine dair katkı sağlayacak önemdedir. Bunlardan ilki olan, Ja.04.119.a-e. envanter numaralı yazıtlı kaide, kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Cadde’nin batısında, 9. insula önü açılırken parçalar halinde ele geçmiştir. Ja.05.212 envanter no’lu yazıtlı kaide ise (Res. 2), yine aynı insula’da tam olarak bulunmuştur (Plan 1). Her ikisinin de buluntu durumu, in situ olmadıklarını ve caddeye başka bir yerden taşındıklarını gösterir. İçeriklerinden iki payenin de şimdilik yeri bilinmeyen; fakat aynı yerlerde, aynı zamanda ve aynı kişi tarafından, farklı kişileri onurlandırma amacıyla diktirildiği anlaşılmaktadır. Bu yazıtlı payelerin her ikisi de tarafımızdan yayımlanmıştır³⁶. F. ONUR ise bu yazıtları yeniden değerlendirerek, doğru bir tamamlama önerisi sunmuştur³⁷. Bu yazıtlı payelerden Ja.04.119.a-e. envanter numaralı olanı (Res. 1), F. ONUR’un tamamlamasına göre aşağıdaki gibidir:

Ja.04.119.a-e envanter no’lu kaide (F. ONUR’un yayınında No. 1)

Korunmuş ölçüleri: Yükseklik: 1.30 m; Genişlik: 0.55 m; Derinlik: 0.40 m. Harf Yüksekliği: 0.05 m³⁸.

[Sex(to) Afranio] Sex(ti) f(ilio) Vol(tinia)
[Burro, tr(ibuno) mil(itum), proc]urat(ori)
[Augustae, procurat(ori)]
4 [Ti(beri) Caesaris, procurat(ori)]
Divi Claudi pro[vin]-
ciae Galaticae [et]
Pamphyliae, et pr[ae]-
8 fecto praetori Di[vi]
Claudi et Neronis
Claudi Caesaris
Aug(usti) Germanici,
12 Ti(berius) Claudius Divi Clau-
di l(ibertus) et sacerdos
Plocamus, amico
suo h(onoris) c(ausa)³⁹.

36 ÖZDİZBAY 2008b: 30–31; 359, Ek. No. 19; 361, Ek. No. 20; ÖZDİZBAY 2008a: 860–861. Söz konusu yazıtta, bu konuşma yapıldığı sırada henüz basılmamış olan Doktora çalışmamızın yeniden gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hali olan kitapta da değinilmiştir. ÖZDİZBAY 2012: 187, Ek. No. 19; 188, Ek. No. 20.

37 ONUR 2008: 53–66.

38 Bu yazıtın genişliği, dn. 33’de belirtilen doktora tezi ve yayında sehven 0.75 m. olarak verilmiştir. Dn. 34’de künyesi verilen F. ONUR’un yayınında ise genişlik dışında, diğer bütün ölçüler yanlış verilmiştir. Burada verilen ölçüler ise tarafımızdan yazıtın üzerinden alınmış olup, en doğru ölçüleri içermektedir.

39 ONUR 2008: 57, no. 1.

Çeviri:

Sextus oğlu, Voltinia tribus'undan, Sextus Afranius Burro'ya, tribunus militum, Augusta'nın procurator'u, Tanrı Tiberius Caesar Claudius'un ve Provinciae Galaticae et Pamphyliae'nin procurator'u ve Tanrı Claudius ve Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus'un praefectus praetorios'una; Tanrı Claudius'un azatlısı ve İmparator Kültü rahibi Tiberius Claudius Plocamus, arkadaşının onuruna (dikti).

Perge'de diğer yazıtlardan da bildiğimiz İkonion asıllı, Claudius'un azatlısı, İmparatorluk Kültü Rahibi Tiberius Claudius Plocamus⁴⁰, yazıtlı kaideyi Claudius ve Nero Dönemlerinde praefectus praetorio (M.s. 50/51-62) ve yine Claudius zamanında "Provinciae Galaticae et Pamphyliae"nın procuratoru olan, arkadaşı Sextus Afranius Burrus hatırasına diktirmiştir⁴¹. Sextus Afranius Burrus hakkında bir yazıt parçası aslında daha önceden Perge'de 1979'da bulunmuş ve kazı barakasında muhafaza altına alınmıştır. Bu parça S. ŞAHİN tarafından ismi belirlenememiş bir procurator şeklinde yorumlanmıştır⁴². Fragman halindeki bu yazıtın daha sonra F. ONUR tarafından, Ja.04.119.a-e. envanter numaralı yazıtın başına ait olduğu, Sextus Afranius Burrus ve dolayısıyla bu yazıt ile doğru olarak bağlantısı kurulmuştur.

2010 Perge Kazı Sezonu esnasında, kuzey-güney doğrultulu Sütunlu Cadde üzerinde, söz konusu yazıtlı payelerin yaklaşık 30 m güneyinde, 9. insula'da yer alan, güneyden kuzeye doğru 3. dükkân orthostat'ının önünde ters dönmüş biçimde, eksik iki satırlık Latince yazıtlı başka bir kaide daha parçası bulunmuştur (Plan 1, Res. 3). Üst kısmı profilli olan yazıtlı kireçtaşı parçanın sol kısmının üst ve altı kırık ve eksiktir. Bununla beraber, korunmuş sağ üst kısmındaki profiller, 1979'da bulunan ve ilk olarak S. ŞAHİN, ardından F. ONUR tarafından değerlendirilen parçanın profilleri ile uyumaktadır⁴³. Harf karakterleri ve yükseklikleri de ait yukarıda bahsedilen diğer iki yazıta uyumaktadır. Kaidenin üst tarafına ait parçanın üzerindeki yazıt aşağıdaki gibidir:

Korunmuş ölçüleri: Yükseklik: 0.34 m; Genişlik: 0.52 m; Derinlik: 0.30 m; Harf Yüksekliği: 0.05 m.

40 Tiberius Claudius Plocamus için bk. ŞAHİN 1995: 1; ŞAHİN 1999: 438; ÖZDİZBAY 2008a: 861; ÖZDİZBAY 2008b: 191; ONUR 2008: 64-65.

41 Sextus Afranius Burrus hakkında bk. ONUR 2008: 58-60.

42 IPerge 222, Lev. L.

43 Bk. yukarıda dn. 38 ve dn. 41.

*Sex(to) Afranio[— — —]
Burro Proc[— — —]*

2010'da bulunan parçanın, 1979'da bulunan parça ile Ja.04.119.a-e. envanter numaralı yazıtın (F. ONUR'un yayınında No. 1 olarak adlandırdığı) üst kısmını oluşturduğu açıktır. Bu durumda F. ONUR'un, onurlandırılan kişi hakkındaki tamamlamasının doğruluğu bu parçayla da pekişmektedir⁴⁴. Ancak, bu parçaya göre, yazıtın son tamamlamasında küçük bir düzeltme yapılması gereği ortaya çıkmaktadır. Çünkü en son bulunan parçada tribunus militum unvanı geçmemektedir. Bu durumda, yazıtın üç ve dördüncü satırını içeren eksik kısımları ve bunların bulunma ihtimali göz önünde tutularak, şimdilik, aşağıdaki gibi bir tamamlama önerisi sunulabilir:

Ja.04.119.a-e envanter numaralı kaide:

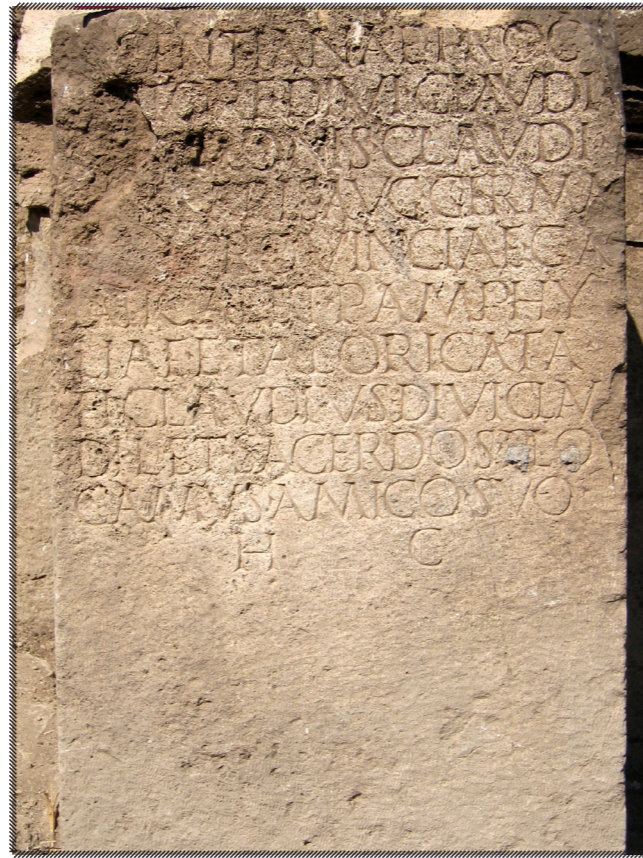
*Sex(to) Afranio Sex(ti) f(ilio) Vol(tinia)
Burro, procurat(ori)
[Augustae, procurat(ori)]
4 [Ti(beri) Caesaris, procurat(ori)]
Divi Claudi pro[vin]-
ciae Galaticae [et]
Pamphyliae, et pr[ae]-
8 fecto praetori Di[vi]
Claudi et Neronis
Claudi Caesaris
Aug(usti) Germanici,
12 Ti(berius) Claudius Divi Clau-
di l(ibertus) et sacerdos
Plocamus, amico
suo h(onoris) c(ausa).*

44 F. ONUR, Perge'deki yazıtı, Gallia Narbonensis'de bulunmuş, Sextus Afranius Burrus'un cursus honorum'unu içeren bir yazıtı göre tamamlamıştır. Bk. ONUR 2008: 54, dn. 5. Ayrıca bk. CIL XII 5842.

Tiberius Claudius Plocamus, Ja.05.212 envanter no'lu ikinci onurlandırma yazıtını ise, Ala Picentiana'nın praefectus equitumu, Claudius ve Nero Dönemlerinde Provinciae Galaticae et Pamphyliae'nın procurator'u (M.s. 55), arkadaşı Lucius Pupius Praesens'in hatırasına diktirmiştir (Res. 2). Lucius Pupius Praesens hakkında daha önce Perge'de bulunmuş bir yazıt vardı ve bunun için de S. ŞAHİN tarafından bir tamamlama önerisi yapılmıştı⁴⁵. F. ONUR ise yukarıda bahseden yazıtın Ja.05.212 envanter numaralı yazıtın üst kısmı olduğunu doğru bir şekilde saptamış ve aşağıdaki gibi tamamlanmıştır⁴⁶:

Ja.05.212 Envanter numaralı kaide (F. ONUR'un yayınında No. 2)

Korunmuş ölçüleri: Yükseklik: 1.25 m; Genişlik: 0.57 m; Derinlik: 0.38 m; Harf Yüksekliği: 0.05 m.

L(ucio) Pupio L(ucii) f(ilio) Sa
b(atina) Prae-
senti, trib(un) milit(um), prae-
fecto equitum alae
4 [Pi]centinae, proc[u]-
[ra]tori Divi Claudi
[et Ne]ronis Claudi
[Caes]aris Aug(usti) Germa-
8 [nici] provinciae Ga-
laticae et Pamphy-
liae et a loricata,
Ti(berius) Claudius Divi Clau-
12 di l(ibertus) et sacerdos Plo-
camus amico suo
h(onoris) c(ausa).

45 IPerge 24, Lev. VI.

46 ONUR 2008: 57, no. 2. F. ONUR'un yayınında, genişlik dışındaki ölçüler yanlış verilmiştir. Burada verilen ölçüler, yazıtın korunmuş ve tarafımızdan alınmış doğru ölçüleridir.

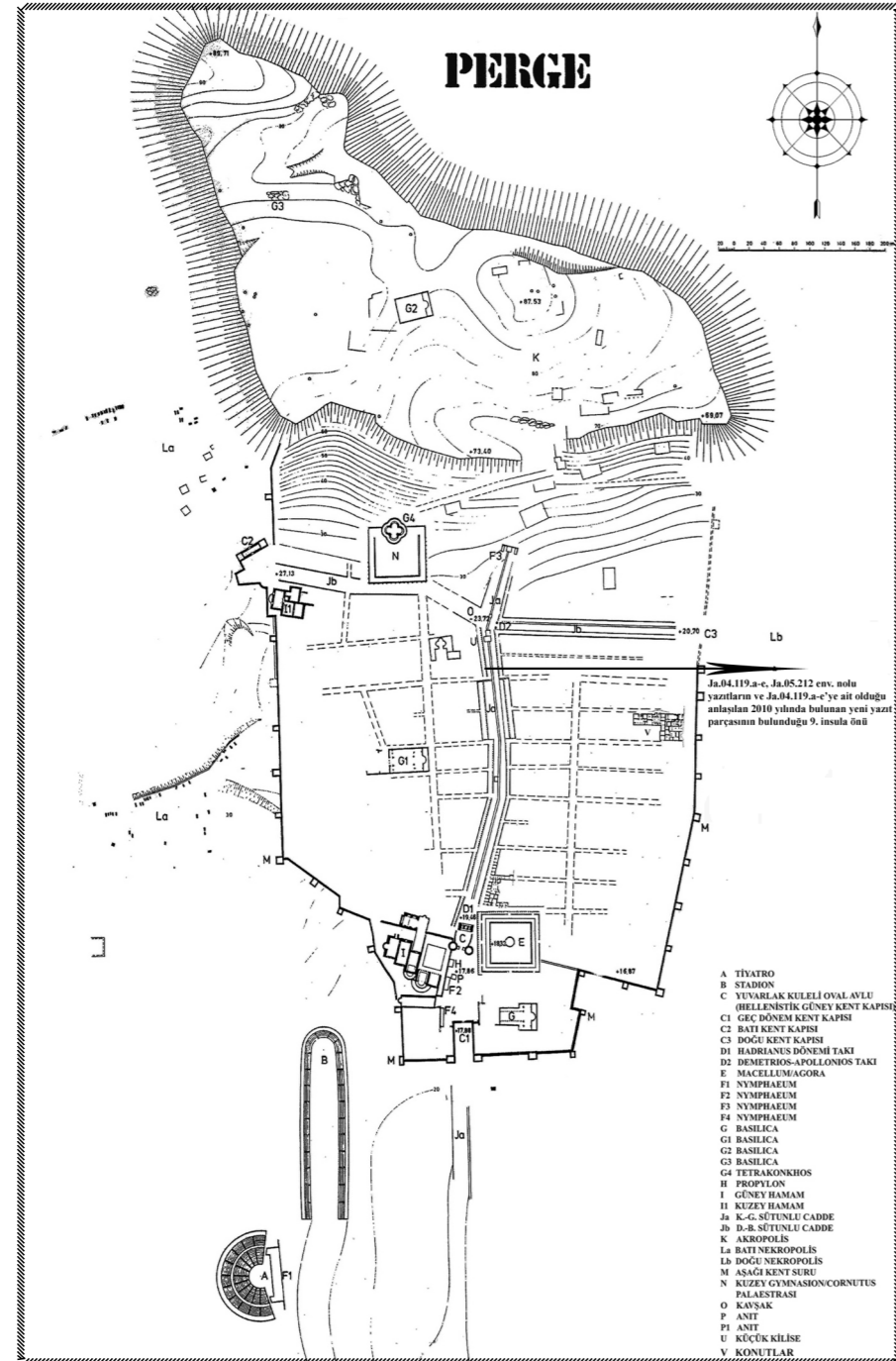
Çeviri:

Lucius oğlu, Sabatina tribus'undan, Lucius Pupius Praesens'e, tribunus militum, ala Picentiana praefectum equitum'u, Tanrı Claudius ve Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus'un ve Provinciae Galaticae et Pamphyliae'nın procurator'una ve a loricata, Tanrı Claudius'un azatlısı ve İmparatorluk Kültü rahibi Tiberius Claudius Plocamus, arkadaşının onuruna (dikti).

Perge'de bulunmuş Latince yazıtların katkılarıyla birlikte, H. BRANDT'ın ilk görüşü, S. ŞAHİN, M. ADAK ve B. İPLİKÇİOĞLU'nun kesin kanıtlarla belirttikleri görüşlerinin isabetli olduğu açıkça görülmektedir. Böylece Claudius'tan Vespasianus'a kadar Lykia ve Pamphylia'nın durumu kesin olarak şu şekilde özetlenebilir: Claudius Lykia'yı tek başına bir eyalet olarak kurmuştur. Pamphylia, Claudius zamanında Galatia'ya bağlı kalmaya devam etmiştir. Nero zamanında da Pamphylia, Provincia Galatia'ya dâhildir ve statüsünde geçici ya da kalıcı bir değişiklik olmamıştır. Galba zamanında da Lykia kendi başına bir eyalet statüsündeydi. Provincia Lycia et Pamphylia ise ilk defa Vespasianus zamanında, Döşeme'deki Vespasianus Anıtı üzerindeki yazıtın sağladığı kanıtlarla hemen hemen kesin olarak M.s. 70'de tesis edilmiştir⁴⁷.

47 ADAK – WILSON 2012: 25.

KISALTMALAR LİSTESİ

Harita: Perge

ADAK – WILSON 2012

M. ADAK – M. WILSON, “Das Vespasiansmonument von Döşeme und der Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia”, *Gephyra* 9, 1–40.

ANRW

Aufstieg und Niedergang der römischen Welt.

AnzWien

Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse (Österreichische Akademie der Wissenschaften).

BRANDT – KOLB 2005

H. BRANDT – F. KOLB F., *Lycia et Pamphylia: Eine römische Provinz im südwesten Kleinasien* Mainz am Rhein.

BRANDT 1992

H. BRANDT, *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphylens und Pisidien im Altertum*, Bonn (AMS 7).

Dio Cass.

Cassius Dio, *Rhomaika = Dio's Roman History*, with an English translation by E. CARY, VI, London 1917 (The Loeb Classical Library).

ECK 1970

W. ECK, “Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasian”, *ZPE* 6.1, 65–75.

ECK 2007

W. ECK, “Die politisch-administrative Struktur der kleinasiatischen Provinzen während der hohen Kaiserzeit”, in: G. URSO (Ed.), *Tra Oriente e Occidente: Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore. Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli, 28-30 settembre 2006*, Pisa: 189–207.

IPerge

S. ŞAHİN (Hrsg.), *Die Inschriften von Perge I*, Bonn 1999 (IGSK 54).

İPLİKÇİOĞLU 2008

B. İPLİKÇİOĞLU, “Die Provinz Lycia unter Galba und die Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia unter Vespasian”, *AnzWien* 143.5, 5–23.

İŞKAN-IŞIK et alii 2008

H. İŞKAN-IŞIK – W. ECK – H. ENGELMANN, “Der Leuchtturm von Patara und Sex. Marcius Priscus als Statthalter der Provinz Lycia von Nero bis Vespasian”, *ZPE* 164, 91–121.

Mela

Pomponius Mela, *Chronographia = Kreuzfahrt durch die alte Welt*, zweisprachige Ausgabe von K. BRODERSEN, Darmstadt.

MITCHELL 1993

S. MITCHELL, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Vol: I, Oxford.

ONUR 2008

F. ONUR, “Two Procuratorian Inscriptions from Perge”, *Gephyra* 5, 53–66.

ÖZDİZBAY 2008a

A. ÖZDİZBAY, “Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge'nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında bir Değerlendirme”, in: İ. DELEMEN – S. ÇOKAY-KEPÇE – A. ÖZDİZBAY – Ö. TURAK (Ed.), *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı – Euergetes*, Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag, İstanbul: 839–872.

ÖZDİZBAY 2008b

A. ÖZDİZBAY, *Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıldaki Gelişimi/Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. n. Chr.*, (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008).

ÖZDİZBAY 2012

A. ÖZDİZBAY, *Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıldaki Gelişimi/Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. n. Chr.*, İstanbul (Adalya Ek Yayın Dizisi 10).

PEKMAN 1989²

A. PEKMAN, *Son Kazı ve Araştırmaların Işığında Perge Tarihi – History of Perge*, Ankara.

SHERK 1980

R. K. SHERK, “Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D. 114”, *ANRW* II.7.2, 954–1052.

Strab.

Strabon, *Geographika = The Geography of Strabo*, with an English translation by H. L. JONES, V, London/New York 1928 (The Loeb Classical Library).

Suet. Claud. / Vesp.	Suetonius, De Vitae Caesarum, Iulius Caesar = The Lives of the Caesars, with English translation J. C. ROLFE, II, Cambridge-Massachusetts 1937 (The Loeb Classical Library).
ŞAHİN – ADAK 2007	S. ŞAHİN – M. ADAK, Stadiasmus Patarensis: Itinera Romana Provinciae Lyciae, İstanbul.
ŞAHİN 1994	S. ŞAHİN, “Ein Vorbericht über den Stadiamus Provinciae Lyciae in Patara”, Lykia 1, 130–137.
ŞAHİN 1995	S. ŞAHİN, “Studien zu den Inschriften von Perge II: Der Gesandte Apollonios und seine Familie”, EA 25, 1–24.
ŞAHİN 1999	S. ŞAHİN, “Perge Territoriumundaki Antik Varsak Yerleşimi: Lyrboton Kome-Elaibaris”, Çağlar Boyunca Anadolu’da Konut: Çağlar Boyunca Anadolu’da Konut Sempozyumu 5-7 Haziran 1996, İstanbul: 437–445.
ŞAHİN 2007	S. ŞAHİN, “Die Bauinschrift auf dem Druckrohrquädukt von Delikkemer bei Patara”, in: C. SCHULER (Hrsg.), Griechische Epigraphik in Lykien: Eine Zwischenbilanz. Akten des Int. Kolloquiums München, 24.–26. Februar 2005, Ed., Denkschriften Akademie, Wien: 99–109, Tafel VIII–XIV.
ŞAHİN 2008a	S. ŞAHİN, “Der neronische Leuchtturm und die vespasianische Thermen von Patara”, Gephyra 5, 1–9.
ŞAHİN 2008b	S. ŞAHİN, “Kaiserbauten und Kaiserehrungen in Patara”, in: Ed. E. WINTER (Hrsg.), Vom Euphrat bis zum Bosphorus: Kleinasien in der Antike. Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag, Bonn: 597–610.
ŞAHİN 2009	S. ŞAHİN, “Patara Deniz Feneri Eleştiriyeye Eleştirisi”, in: O. TEKİN (Ed.) in collaboration with A. EROL, Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World (Seventh Century BC to the Late Antiquity): Studies in honour of Clemens E. Bosch, Sabahat Atlan and Nezahat Baydur, İstanbul: 331–344.
Tac. Hist.	Tacitus, Historiae = The Histories The Loeb Classical Library, with an English Translation by C. H. MOORE – J. JACKSON, Cambridge–Massachusetts 1937 (The Loeb Classical Library).
TIB VIII	H. HELLENKEMPER – F. HILD, Tabula Imperii Byzantini, VIII: Lykien und Pamphylien, Wien 2004.

İTİRAF YAZITLARI VE BİRER SOSYAL KURUM OLARAK KUZEYDOĞU LYDIA KÖY TAPINAKLARI

Pınar Özlem AYTAÇLAR*
paytaclar@yahoo.com

*Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, İzmir

Misya
Malboza
Daldis
Lamyana
M
A
I
O
N
I
A

Kefaret metinleri, her zaman ilgi çekici içerikleri ve dinler tarihine katkılarıyla bilim insanlarının ilgisini çekmiş, önemli bir yazıt grubu olarak kabul edilmiştir. Elbette bu konu üzerine yazılmış çok sayıda makale, hatta kitaplar bulunmaktadır. Bu metinde, kefarete metinleri tüm özellikleriyle anlatılmayacaktır. Kefarete metinleri kısaca tanıtıldıktan sonra, bu yazıtlardan yola çıkılarak, Lydia köy tapınaklarının, birer dinsel merkez olmanın ötesinde ne gibi işlevleri olduğu ve özellikle son yıllarda yayınlanmış bazı itiraf metinlerinin, bu konuda daha önce bilinenlere neler kattığı konusuna eğilmeye çalışılacaktır.

Kefarete yazıtları kısaca, bir suçun ya da günahın itirafı ve tanrı tarafından affedilmesi amacıyla hazırlanmış adak metinleridir. M.s. I. ve III. yüzyıllar arasında karşılaşılan bu metinlerin çoğu Kuzeydoğu Lydia Bölgesi'nin kırsal yerleşimlerinde bulunmuşlardır. Lydia-Katakekaumene Bölgesi, özellikle Maionia, Saittai antik kentleri ve bugünkü Kula bölgesi civarı kefarete metinlerinin en sık olarak ele geçtiği bölgelerdir. Phrygia'da ise Dionysopolis kenti yakınında bulunan Apollon Lairbenos Tapınağı'ndan ele geçen kefarete metinleri bulunmaktadır¹. Mysia Tiberiopolis'den de bir kefarete metni bilinmektedir².

Bugüne kadar 146 adet kefarete metni yayınlanmıştır³. Bu metinlerin hemen hepsinde ayrı bir öykü anlatılmaktadır. Kefarete yazıtlarında anlatılan olayları anlamak ve yorumlamak her zaman kolay olmamaktadır. Oldukça bozuk bir Yunanca ile yazıya geçirilmiş olmalarının yanı sıra, bu metinlerde, belki yazıcının yetersizliğinden belki de zaten küçük bir yerleşimde geçen olayların zaten herkesin bilgisi dâhilinde olduğu düşüncesinin rahatlığıyla çoğu zaman kestirme ifadeler kullanılmıştır⁴. Bazı terminolojik kalıplar olmakla birlikte, kefarete yazıtları standart formüller içermezler. Aksine, farklı suçlar, farklı cezalar ve kefarete şekilleri içeren bir çeşitlilik sunarlar. Bazı metinlerde günah, tanrısal ceza ve kefarete ile ilgili bir iki kelime sarf edilir. Örneğin Philadelphia'da bulunmuş olan ve Meter Phileis'e adanmış olan steller bu kısa metinlere örnek olarak verilebilir⁵. Bu yazıtlarda kişiler çeşitli organlarında hastalık olarak ortaya çıkan bir tanrısal cezalandırmaya maruz kaldıklarını ifade etmekte ve adaklarını tanrıçaya sunmaktadırlar.

Ayrıntılı metinlerde ise tüm bilgiler sırasıyla verilir: Metinler çoğu zaman yazıtın adandığı

1 PETZL 1994: No. 107–124; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008: No. 23; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2009: No. 2.

2 PETZL 1994: No. 2.

3 PETZL 1994 kitabında o tarihe kadar bulunmuş tüm itiraf metinlerini biraraya getirmiştir. Bu tarihten sonra yayınlanan itiraf metinleri için bk. PETZL 1997: No. 1–2; MALAY 1999: No. 111–112. 217; RICL 1999: 35–43; MALAY 2003: 13 vd.; MALAY – SAYAR 2004: 183 vd.; HERMANN – MALAY 2007: No. 46–47. 51–52. 54–56. 66. 70. 83–85; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008: 91–111, no. 23; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2009: 87–97, no. 2.

4 Kefarete yazıtları, kendilerini adayanların sosyal ve kültürel yapıları hakkında da bilgi vermektedirler. Örneğin, Güneydoğu Mysia, Kuzeydoğu Lydia ve Phrygia'nın komşu bölgelerinin kırsal alanlarındaki okuma-yazma oranı ve eğitim seviyesine ilişkin bir araştırma, kefarete yazıtlarından yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Bk. de HOZ 2006: 139–44.

5 MALAY 1985: No. 4–5. 9. 11–12. 15. 17. 20. 31. 34. 36. 44. A1; PETZL 1994: No. 96–97.

tanrıların yüceltiildiği “Artemis Anaeitis ve Men Tiamou yücedir!”, “Meis Artemidorou ve onun gücü yücedir!” gibi ifadelerle başlar⁶. İşlenen suçun itirafı ile devam edilir: “Bilmeden kuralları çiğneyip tanrının kutsal toprağına ayak basıp burayı kirletti”⁷ ya da “Zeus Didymeites'in bir meşesini kesti”⁸, “kurban edilmemiş hayvanın etini yedi”⁹, “yalan yere yemin etti”¹⁰, “tanrıların ondan talep ettiği görevi savsakladı”¹¹, “tanrıya söz verdiği adağı yerine getirmede”¹² ya da “kutsal köle olduğu halde cinsel perhiz uygulamadı”¹³ gibi. İşlenen suçların her zaman tanrıya karşı işlenmiş suçlar olması gerekmemektedir. Diğer bir deyimle, günahların yanı sıra, kişilerin birbirlerine karşı işledikleri suçlar da tanrısal cezalandırma ile sonuçlanabilmektedir. Kefarete stellerinin dikilme nedenleri arasında, birinin evinden çalınan değerli bir taş, borç alınan bir ölçek buğdayın geri ödenmemesi, ağıldan çalınan üç domuz yavrusu da olabilmektedir¹⁴. Aynı şekilde damadına büyü yapan bir kayınvalide¹⁵, yeğeni tarafından hapsedilen bir amca¹⁶, annelerinin mirasını bölüşemeyen evlatlar da¹⁷, adaleti tanrının tapınağında aramaktaydılar. Yazıtlarda, günahın ya da suçun itirafından sonra, günahkâr ya da yakınlarının ne şekilde cezalandırıldıkları belirtilir. Tanrısal ceza genellikle bir hastalık olmaktadır. Kefarete metinlerindeki tanrısal ceza olarak kabul edilen hastalıklara bakıldığında bunların çoğunun göz hastalıkları olduğu gözlemlenmektedir¹⁸. Antibiyotiklerin bilinmediği bir dönemde en basit göz iltihabının bile körlükle sonuçlanması doğaldır. Aynı şekilde mental rahatsızlıklar da tanrısal ceza olarak kefarete metinlerinde sıkça geçer. Tıpkı göz hastalıkları gibi ruhsal hastalıklar da antik çağ tıbbının çaresiz kaldığı konulardı ve tam da bu nedenle birer tanrısal ceza olduklarına inanılıyor olmalıydı.

Yazıtlarda tanrısal cezalandırmanın ifade edilmesinden sonra sıra suçun/günahın nasıl telafi edildiğine gelir. Tanrı tarafından affedilmenin vazgeçilmez koşulu, bir stel adamaktır. Ancak bazı

6 Örneğin bk. MALAY 1985: No. 9–11. 37. 39–40. 69. 79. 109; MALAY 2003: 13 vd.; HERMANN – MALAY 2007: No. 51–52. 83.

7 PETZL 1994: No. 6.

8 PETZL 1994: No. 10.

9 PETZL 1994: No. 123.

10 PETZL 1994: No. 2. 15(?) 34. 52. 54. 58. 102. 106–107. 110. 120; HERMANN – MALAY 2007: No. 51.

11 PETZL 1994: No. 16. 19. 108.

12 PETZL 1994: No. 45. 62. 65. 101. 113; MALAY – SAYAR 2004: 183.

13 PETZL 1994: No. 5.

14 PETZL 1994: No. 59. 63. 68.

15 PETZL 1994: No. 69.

16 MALAY 2003: 13 vd.

17 PETZL 1994: No. 17–18.

18 PETZL 1994: No. 5. 16. 29. 45. 49–50. 85. 91. 93.

durumlarda, tanrının gücünü yücelten ifadeler taşıyan ve başka insanlara günah işlememeleri yönünde uyarıda bulunan bu stellerin yanı sıra başka kefarete yöntemleri de oluyordu. Bazen doğrudan tapınağa para ödenmekteydi. Bazı durumlarda, arpa, buğday, şarap gibi gıda maddeleri veriliyordu. Tapınağa ödenen para ya da gıda maddeleri bazı durumlarda açıkça belirtilmemekteydi. Tanrıları yatıştırmak için bir fidye verildiğinin belirtildiği bu yazıtlarda, bu fidye λύτρον kelimesi veya (ἐκ)λυτρόομαι fiiliyle ifade edilmektedir¹⁹. Günahlardan kurtulmak için tapınaklara ödenen para veya yiyecek ve içecek maddelerinin yanı sıra, olasılıkla tapınakta gerçekleştirilen günah çıkarma ritüellerinde kullanılmak üzere bazı hayvanların da adak olarak verildiği bilinmektedir. Pollion, günahından, tanrıya sunduğu bir kör köstebek, bir serçe ve bir balık sayesinde kurtulmuştur²⁰. Theodoros da, keklik, köstebek, ton balığı, serçe gibi hayvanlar vererek, günahlarından kurtulmaya çalışmıştır²¹. Söz konusu adak hayvanlarının maddi değerinden çok sembolik anlamları ön plana çıkmaktadır. Pollion'un yazıtında belirtilen üç hayvan, dünyanın üç temel elementini sembolize ediyor olmalıdır: Köstebek (toprak), serçe (hava) ve balık (su)²². Theodoros'un durumunda tanrıya sunulan hayvanlar da bu üç özelliğe işaret eden canlılardan oluşmaktadır. Ritüelin bu özelliğini kanıtlayan bir diğer kefarete yazıtında Posphoros günahından bir 'hayvan üçlemesi' (= triphonion) yaparak kurtulur. Gene bir başka kefarete metninde de günah bir triphona ile giderilmektedir²³. Kısa süre önce yayınlanmış olan bir başka itiraf metninde ise 'enneaphonon' ifadesine rastlanmıştır²⁴. Burada da, tıpkı Theodoros'un durumunda olduğu gibi, 3 triphona'nın biraraya gelerek oluşturduğu 9 farklı hayvanın kurbanı söz konusu olmalıdır.

Tüm bu ifadelerin ardından, tanrıyla barışan ya da hala barışma umudu taşıyan adak sahibi, tanrının yüce gücünü ifade eden stelinin diktiğini ilan eder ve bazen de, bu stelin herkese ibret olması dileğini dile getirir. Kefarete metinlerinin başında veya sonunda çoğunlukla tarih yer alır.

Tüm bu ayrıntılı yazıtlar, Roma dönemi Lydia ve Phrygia bölgelerinin kırsalında yaşayan insanların tanrı inançlarına ve bu inancın onların hayatlarını ne denli etkilediğine dair önemli veriler sunarlar. Bölgedeki kırsal yerleşimlerin kutsal alanlarında yapılan arkeolojik kazılar hem sayıca çok az hem de bu kazılar yoluyla ulaşılan arkeolojik veriler açısından oldukça yetersizdir. Antik yazarların eserlerinde de basit köylü ve çiftçilerin yaşamları konu alınmamıştır.

Dolayısıyla bu bölgelerin sosyal ve kültürel tarihini aydınlatmak için kullanılacak tek kaynak yazıtlardır. Kefarete metinleri de, diğer adak yazıtlarıyla birlikte, dönemin kırsal hayatının detaylarını gözler önüne sermektedir. Bu metinler, Lydia ve Phrygia köylülerinin sayıları yüzleri bulan yerel tanrı ve tanrıçalara tapındıklarını, kült personeli tarafından takip edilen

19 PETZL 1994: No. 51. 53; MALAY 1999: No. 111–112.

20 PETZL 1994: No. 6.

21 PETZL 1994: No. 5.

22 CHANIOTIS 1995: 334.

23 HERMANN – MALAY 2007: No. 54.

24 HERMANN – MALAY 2007: No. 70.

sayısız kutsal buyruk ve yasaklarla çevrili bir yaşam sürmüş olduklarını göstermektedirler. Tanrılar, yerleşimlerin efendileri ya da sahipleri olarak hüküm sürerler²⁵. Kefarete yazıtlarında belki de en sık tekrarlanan ifade tanrının gücüdür (δύναμις). Bu mutlak güç her türlü haksızlığı görüp, cezalandırmakta ve ancak hatanın telafisi üzerine affetmektedir. Yaşamın her alanında muktedir olan bu yüce güç, çiftçinin hasadını, hayvanlarını korumakta, tıbbın çaresiz kaldığı dertlere derman bulmakta, kişiler arası husumetlerde taraf olup adaleti sağlamaktaydı. Bir başka deyişle, küçük yerleşimlerde yaşayan köylülerin ihtiyaç duyabilecekleri her konuda tapınaklara başvurmaları yeterliydi. Bu tapınakların dinsel açıdan yöre halkı için taşıdıkları büyük önemi tekrar etmeye gerek yoktur. Ben burada, bu tapınakların aynı zamanda birer sağlık merkezi ve birer mahkeme olarak nasıl işlev gördüğünden ve bu konuda bilinenlere, son yıllarda yayınlanmış yazıtların neler kattığından bahsetmek istiyorum.

Medikal tedavinin hiç de ucuz olmayan maliyeti, acı veren yöntemleri ve tüm bu dezavantajlarının yanı sıra kesin bir iyileşme için garanti sağlayacak yeterlilikte olmayışı, antik dönem insanını çoğu zaman tapınaklara yöneltmiştir. Antik dönemde, şifa bulmak için medikal tıp yerine tanrısal tedaviyi tercih edenlere ilişkin pek çok örnek vardır. Üzerlerinde, hasta uzuvlar olarak, kollar, bacaklar, göğüs, göz ya da genital organların kabartma olarak tasvir edildiği adak stellerinin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Kefarete yazıtları içerisinde 'dinsel tedavilere' işaret eden örneklerden yola çıkılarak, kuzeydoğu Lydia köy tapınaklarının aynı zamanda birer sağlık merkezi olarak da hizmet verdiği tahmin edilmektedir. Örneğin, cezalandırıldıktan sonra, olasılıkla Meter Phileis'in rahibelerinden biri olan Eunoia tarafından iyileştirildiğini söyleyen Zenonis isimli bir kadına ait bir itiraf yazıtı bulunmaktadır²⁶. Bazı rahiplerin tıbbi bilgiye sahip oldukları yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir. Örneğin Nisyra'dan bir yazıtta doktor Tatianus'un bir öğrencisi olan genç rahip Lucius'dan bahsedilmektedir²⁷. Dolayısıyla tapınaklarda gerçekleştirilen tedavinin rahipler tarafından uygulandığını söylemek çok yanlış olmayacaktır. Bazı adak yazıtlarının da gösterdiği gibi, tapınak personeli tarafından uygulanan tıbbi tedavinin yanı sıra 'dinsel tedavi' olarak adlandırılabilir bir yöntem de bulunmaktaydı. Rahibe tarafından 'büyü yoluyla' iyileştirilen Kharite'nin adağı da buna kanıt olarak sunulabilir²⁸. Olasılıkla, tapınaklarda uygulanan tedavi şekilleri medikal tıbbın

25 PETZL 1994: No. 40: Dorou Kome'nin hükümdarları (Δόρου κώμην βασιλεύοντες); PETZL 1994: No. 57: Mis Labanas ve Mis Artemidorou; PETZL 1994: No. 3: Tarsene Anası, Apollon Tarsios, Koresa'ya hükmeden (Κορεσα κατέχοντα) Men Aksiotenos Artemidorou; PETZL 1994: No. 68: Tarsi hükümdarı ulu Men Aksiotenos (Μέγας Μεις Ἀξιοτινηός Ταρσι Βασιλεύων); MALAY 2003: 13 vd.: Azitta'nın sahibi (Ἀζίτα κατέχουσα) Ulu Ana Anaetis ve Men Tiamou; HERMANN – MALAY 2007: No. 51: Aksiotta'nın sahibi (Ἀξιοττα κατέχοντι) Men Artemidorou; HERMANN – MALAY 2007: No. 52: Aksiotta'da hüküm süren yüce Meis Ouranios Artemidorou (Μέγας Μεις Οὐράνιος Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοττα κατέχων); HERMANN – MALAY 2007: No. 83: Aksiotta'ya hükmeden Mis Tiamou Artemidorou (Μίς Τιαμου Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοττα κατέχων); ve Kollyda'da hüküm süren (Κόλλυδα κατέχοντες) Meter Anaetis, Meis Tiamou ve Meis Ouranios bunlara örnek olarak verilebilirler.

26 MALAY 1985: 125, no. 4; PETZL 1994: No. 94.

27 TAM V1 432.

28 TAM V1 331.

yöntemlerini kullanmakla birlikte, bir takım dinsel ritüellerle de zenginleştirilmekte idi. Medikal tıp ile tapınaklarda uygulanan tedaviler arasında sıkı bir rekabet olmalıydı. Çünkü bir günahın karşılığı olarak yakalanan bir hastalığın tedavisini tanrının evinde değil de doktorlarda aramak dahi başlı başına bir suç olarak kabul edilebiliyordu. Öyle ki, hasta annesi tapınaktan önce doktorlara başvurunca, bu günahıtan ötürü cezalandırılan Stratonikianos, bir kefarete steli dikerek tanrıyı yatıştırmak zorunda kalmıştı²⁹. Medikal ve dinsel tedaviler arasındaki sıkı rekabeti kanıtlayan bir diğer örnekte adak sahibi, “kimse tarafından iyileştirilemedim, ancak tanrı tarafından iyileştirildim.” demektedir³⁰.

Gerek antik çağda gerekse günümüzde, çoğu dinsel sistemde hastalıkların birer tanrısal ceza olduğuna inanılmaktadır. Tedavi yöntemlerinin ilkel ve etkisiz olduğu antik çağda, üstelik şehirden uzak yaşadığı için ‘iyi’ sağlık hizmetine ulaşamayan köylüler arasında bu inanın daha da güçlü olacağı kabul edilebilir. Bu yüzden iyi kötü bir tıp eğitimi almış bazı rahipler tapınaklarda sağlık hizmeti verilmesi şaşırtıcı değildir. Ancak tapınakların aynı zamanda birer mahkeme işlevi de görüyor olması bilim insanları tarafından o denli kolaylıkla kabul edilen bir görüş olmamıştır. İşlenen suçun sonucu olarak bir dava sürecinin başlatıldığı ve bu dava süreciyle ilişkili olarak, bazı kefarete metinlerinde dünyevi mahkemelerin terminolojisinin birebir olarak kullanıldığı bir gerçektir. Üstelik elimizde, neredeyse adli bir duruşmayı tasvir eden detaylar içeren bir itiraf metni vardır³¹. Bu metinde, tanrıların bir kölesi olduğu halde pek çok suç işleyen ve bunların karşılığı olarak tanrı tarafından körlükle cezalandırılan Theodoros bir mahkeme huzuruna çıkmaktadır. Davanın hâkimi tanrıdan başkası değildir. Theodoros’un avukatlığını (παράκλητος) üstlenen de yine bir tanrıdır. Tanrı Men, olasılıkla ‘diğer tanrılardan oluşan bir meclisin (σύγκλητος) de fikrini alarak Theodoros’u mahkûm (κατάδικος) olarak hapse (φυλακή) atmıştır. Theodoros hapiste bir yıl on ay tutuklu kaldıktan sonra, aynı jüri suçlunun salıverilmesine karar vermiş olmalıdır. Ortada bir yargılama olduğu açıktır. Ancak bu yargılamanın nerede ve ne şekilde gerçekleştiği, hangi prosedüre uyulduğu ve bu mahkemelerin dünyevi mahkemelerle bağlantılı olup olmadığı çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Davaların, tapınaklarda ancak Grek-Roma dünyasının resmi mahkemeleri ile aynı şekilde işlediğine ilişkin görüşler vardır³². Bir başka görüşe göre, yargılama tapınakta değil resmi bir mahkemede gerçekleşmektedir³³. Tapınaklarda mahkemelerin kurulmadığını, ortada sadece tanrısal meclislere ve göksel mahkemelere inanan adak sahiplerinin olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır³⁴.

Adına mahkeme yahut kefarete seremonisi densin, tapınaklarda gerçekleştirilen bir uygulama

29 HERMANN – MALAY 2007: No. 46.

30 HERMANN – MALAY 2007: No. 84.

31 PETZL 1994: No. 5.

32 ZINGERLE 1926: 5–72.

33 BUCKLER 1914/16: 178 vd.

34 HERMANN – MALAY 2007: No. 115.

olduğu açıktır ve bu uygulamanın ipuçlarını veren itiraf metinlerine son yıllarda yenileri de eklenmiştir. Peki, bu seremoni nasıl gerçekleştiriliyordu. Yazıtların bize bildirdiğine göre, adaletin arandığı durumlarda ilk iş olarak davalı taraf tapınağa yazılı bir şikâyet dilekçesi bırakmaktaydı. Bu dilekçe yazıtlarda pittakion kelimesiyle belirtilmiştir. Bu şikâyet dilekçelerinde zarara uğramış olan ve şikâyette bulunan tarafın beddualarının ya da büyülerinin yazılı olması muhtemeldir. Nitekim bir itiraf metninde iftiraya uğradığını söyleyen Tatias adlı bir kadın tapınağa büyüler bırakmıştır³⁵. Bir arzuhal formunda düzenlenmiş bu tip büyüler olasılıkla tablet üzerine yazılarak tapınağa bırakılmaktaydılar. Modern literatürde ‘adalet duaları’ olarak anılan bu tabletlere ilişkin örnekler antik dünyanın çeşitli yerlerinde bulunmuştur³⁶. Kula yakınlarındaki biri Thea Larmene adlı bir dağ tanrıçasına diğeri ise Artemis Anaitis ve Men’e ait iki kutsal alanda gerçekleştirilmiş olan kurtarma kazılarında bu tip tabletlere rastlanmamıştır. Ancak, çok önceleri yayınlanmış ve kaynağı Maionia olarak gösterilen bir bronz tablette şu ifade yer almaktadır³⁷: “Tanrının anası, sana kaybettiğim tüm altın objeleri adıyorum; öyle ki o (tanrıça) olayı araştırsın ve her şeyi açığa çıkarsın ve onlara sahip olanlar, onun gücüne yakışacak şekilde cezalandırılınsın ki tanrıça gülünç duruma düşmesin!”. Olasılıkla hırsızlık durumlarında çalınan nesnelere tanrı veya tanrıçaya adanmaktaydı. Beklenen adalet ise hırsızın ortaya çıkarılması ve cezasını çekerek toplum içinde küçük düşmesi idi.

Tapınağa şikâyet dilekçesinin bırakılmasının ardından, davanın başladığını belirtmek üzere tanrının asası dikiliyordu ve soruşturma tanrı tarafından başlatılıyordu³⁸. Asa tanrısal adaletin sembolüdür. Tanrı Men’i tasvir eden kabartmalarda ve sikkelerde tanrının atribüsü olarak karşımıza çıkar. Ancak sadece Men kültüne özgü bir unsur olmanın ötesinde bir anlam ifade eder. Lydia bölgesinde bulunan mezar lanetlemelerinde de mezara zarar verecek kişilerin çözülmeyen asaların öfkesine maruz kalması dilenir³⁹. Nitekim kısa süre öncesine dek, içerisinde asa dikilme seremonisinin zikredildiği itiraf metinlerinin tümünün tanrı Men’e adanmış adaklar olduğu gözlenirken, geçtiğimiz yıllarda yayınlanan bir itiraf metninde Apollon Tarsios’un

35 HERMANN – MALAY 2007: No. 69: ἀράς ἔθηκεν ἐν τῷ ναῷ. Ayrıca bk. CHANIOTIS 2009: 122 vd.

36 Mısır’daki, M.ö. VI. yüzyıldan M.s. ilk yüzyıllara dek uzanan ‘halka ait adalet duaları’ ya da ‘halkın tapınak yeminleri’ olarak adlandırılan metinler veya Atina, Megara, Delos, Amorgos, Knidos ve Oropos gibi Helen merkezlerinin yanı sıra İspanya ve Britanya’dan bilinen Latince örnekleri olan ‘adli dualar’, benzer dinsel inanışların göstergeleri olarak kayda değer kanıtlardır. Bk. RICL 1995: 70. Ayrıca bk. CHANIOTIS 2004: 8 vd.

37 SEG XXVIII 1568 = SEG XL 1049. Bk. CHANIOTIS 2009: 126 vd.

38 Bk. TAM V1 159 (no. 3); 160; 167a; 172; 231 (no. 35); 317 (no. 68); 318 (no. 69). Skeptron prosedürü için bk. HERMANN 1962: 30, no. 102; 60, no. 231; HERMANN 1978: 421; LANE 1976: 28 vd.

39 Örneğin TAM V1 160: “Birisi onun mezarına zarar vermesin diye, asalar yerleştirerek bir büyü hazırladılar”. MALAY 1982: No. 1: “Eğer biri bu mezara zarar verirse, öfkeli asalara çatsın!”; TAM V1 63, Testimonia B3: “Eğer bir kimse stele zarar verirse, Tabala’daki çözülmeyen asaların öfkesine maruz kalsın!”. Bu tanrısal simge, ‘oniki asa’ olarak da, yazıtlarda zikredilmektedir. Örneğin IArai Epitymbioi 64; PETZL 1978: No. 5; TAM V1 167a; krş. NAOUR 1983: 121, no. 9.

asının tapınağa dikildiği ifade edilmektedir⁴⁰.

Asa dikildikten sonra, sıra bu asanın huzurunda tarafların yemin etmesine geliyordu. Kefaret metinlerinden birinde geçen, “Bana karşı olanlar tarafından suçum ispat edildiği için”⁴¹ ifadesinin de gösterdiği üzere, bu esnada şahitler de dinleniyor olmalıydı. Tapınakta gerçekleştirilen bu yemin törenine olasılıkla köyün ileri gelenlerinin ve bazı dinsel dernek üyelerinin de katıldığı söylenebilir. Bunun kanıtı son yıllarda yayınlanmış bir kefarete metninde görülmektedir. Kollyda’da bulunmuş olan bu yazıtta, Tryphon’un oğulları Ammianos ve Hermogenes cezalandırıldıktan sonra tapınakta, tanrılar Men Motylleites, Zeus Sabazios ve Artemis Anaeitis’in, Büyük Tanrılar meclisinin, ayrıca köyün ve hieros doumos’un huzuruna çıkmaktadırlar⁴². Phrygia’dan bir başka itiraf metninde gene tapınakta bir araya gelenlerden bahsedilmesi⁴³, kefarete seremonisinin izleyiciler önünde yapıldığına delil teşkil etmektedir. Beddua formundaki dilekçesiyle tapınağa başvurmuş olan kişi, ya bu esnada ya da tarafların tapınağa çağırıldığı ve yemin etmelerinin istendiği tören sırasında, izleyicilerin önünde yüksek sesle tanrıya sesleniyor olmalıydı. Kefarete metnindeki, zaman zaman birkaç kez tekrarlanır şekilde tanrıya seslenen, onun gücünü yücelten ifadeler, bunların tapınakta yüksek sesle söylendiğini düşündürmektedir⁴⁴. Ayrıca adak ve lanetleme yazıtlarındaki kabartmalarda sıklıkla karşımıza çıktığı üzere, bu tören esnasında tanrıya seslenilirken iki el ya da sadece sağ el açık olarak havaya kaldırılıyor olmalıydı.

Sonuçta suçlu bulunan tarafın asayı ve yeminleri çözmesi bekleniyordu. Bu da genellikle tapınağa para vermekle mümkün oluyordu. Tapınaktaki asa ve yeminlerin çözülmesi için ne kadar para verilmesi gerektiği karara bağlanmış gibi görünüyor. Yalan yere yemin eden ancak henüz reşit olmadığı için yeminleri kendisi çözemeyen karısı adına bu işi yapan Eudoksos’un yazıtında, asanın çözülmesi için tapınağa 175 dinar verilmesi gerektiği söylenmektedir⁴⁵. Yazıttan anlaşıldığı kadarıyla bu miktar standart rakamdır.

Tanrıyla uzlaşmaya varan ve suçunun kefarete bir şekilde ödeyen kişinin yapması gereken

40 HERMANN – MALAY 2007: No. 66.

41 PETZL 1994: No. 39.

42 HERMANN – MALAY 2007: No. 85.

43 CIG 4142; RICL 1999: 35–43. Krş. CHANIOTIS 2009: 140: ὑπὲρ ἑαυτῆς κὲ τῶν ἰδίων πάντων κὲ συνερχομένου λαοῦ.

44 Ayazviran’da (= Iaza) bulunmuş olan ve 57 yılına tarihlenen bir kefarete metni buna en iyi örnektir (MALAY 2003: 13 vd.): “Men Aksiottenos’un anası yücedir! Apollonios oğlu Glykon ile karısı Myrtion bu duayı Göklere Tanrısı, Aksiotta’ya hükmeden Men Artemidorou’ya kendilerinin ve çocuklarının kurtuluşu için sundular. Çünkü, ey efendim, hapsedildiğim zaman bana merhamet ettin. Senin kutsallığın, senin adaletin, senin zaferin, senin cezalandırma gücün yücedir! Senin bölgede (kültü) bulunan 12 Tanrı da büyüktür. Mülkümü satın da öz çocuğum gibi desteklediğim yeğenim Demainetos beni hapsedmişti. Ama sen (Demainetos), sanki senin amcan değil de bir suçluymuşum gibi beni hapsedtin. Bu nedenle Aksiotta’da hüküm süren Men yücedir: Çünkü sen (Tanrı) beni memnun ettin; sana şükrediyorum. 142 yılında, Panemos Ayı’nın 2. gününde”. Bk. CHANIOTIS 2009: 118–121.

45 PETZL 1994: No. 58.

son şey ise tüm bunları bir stel üzerine kaydetmektir. Bu steller, tapınakların reklam panoları olarak işlev görmektedirler. Kula yakınlarındaki Thea Larmene kutsal alanında yapılan kazılarda, tapınağa giden yol üzerinde kayaya yanyana oyulmuş kama deliklerine rastlanmıştır. Bu da, kefarete stellerinin, tapınakta değil, tapınağa giden yol üzerinde sergilendiklerini göstermektedir.

Tapınak mahkemesinin oluşturulduğu, yani tapınağa asa dikilmesi, dilekçe bırakılması ve yemin edilmesi gibi uygulamaların yer aldığı metinlere bakıldığında, şöyle bir genelleme yapmak mümkün görünmektedir: Öncelikle, tapınak mahkemelerinin sadece kişiler arası anlaşmazlıklarda devreye girdiği açıktır. Yani doğrudan tapınağa ve tanrılara karşı işlenmiş kusurlarda adli bir süreç işlememekteydi. Tanrıya karşı işlenen günahlarda kefarete için de farklı yollar izleniyordu. Yukarıda bahsedilen, günahların 3 farklı hayvan yoluyla uzaklaştırılmasına yönelik kefarete yönteminin, sadece kutsal alana karşı işlenen suçlar üzerine uygulanan bir yöntem olduğu görülmektedir. Bu uygulamaya ait 4 adet örnek vardır ve bu örneklerin tümünde kutsal alana saygısızlık söz konusudur. Örneğin Theodoros’un suçu kutsal köle olmasına rağmen cinsel perhiz uygulamayarak kadınlarla ilişkiye girmektir⁴⁶. Pollion, bilmeden de olsa tanrının kutsal toprağına ayak basarak burayı kirlettiği için üç hayvan adağında bulunmuştur⁴⁷. Phosphoros, 6 yaşındayken kirli giysilerle kutsal alana girdiği için triphonon yardımıyla kefarete öder⁴⁸. Attalos, tanrının toprağını işleyerek bundan kazanç elde etmiş olduğundan, günahının çıkarılması bir enneaphonon aracılığıyla gerçekleşmiştir⁴⁹. Bu kişilerin tümü ayrıca tapınağa gıda maddeleri de vermişlerdir. Dolayısıyla, tapınağa ve kutsal alana karşı işlenen suçlarda, günahın üç sesli hayvanların kullanıldığı bir ritüelle ve tapınağa fidyeye olarak gıda maddeleri vererek uzaklaştırıldığı sonucuna varılabilir. Tanrısal asa ise, bireyler arası husumetlerde, hırsızlık ve iftira gibi durumlarda dikilmekteydi. İçerisinde, dilekçe, asa ve yemin seremonisini içeren toplam 14 adet kefarete metni bulunmaktadır⁵⁰. Bu 14 metin içinde 11 tanesinde, işlenen suç belirtilmektedir ve bu 11 yazıtın 6’sı hırsızlık, 2’si ise iftira nedeniyle dikilmiştir. Diğer üç yazıtın ise, birinde başkasının hayvanlarını başıboş bırakma, diğerinde, öksüzlere kötü muamele edilmesi ve sonuncusunda ise babalarına kötü davranan çocuklar söz konusudur. Kefarete metinlerinde, cinayet ya da resmi idareye başkaldırma gibi ciddi suçlar yoktur. Bu gibi ciddi suçlar söz konusu olduğunda resmi mahkemeler devreye giriyor olmalıydı. Ama alınan borcu ödememe, hırsızlık, iftira atma, komşular arasında küçük düşme gibi aslında basit görünen ancak, küçük bir köyde yaşayan basit çiftçilerin yaşamları söz konusu olduğunda aslında onlar için büyük önem taşıdığını tahmin edebileceğimiz durumlarda da tapınak devreye giriyor olmalıydı. Nasıl bir hastalık durumunda, en yakın, ulaşılır ve belki de güvenilir görülen merkez tapınak ise, bireyler arasındaki kavgalarda adalet aranırken de insanlar soluğu tapınakta

46 PETZL 1994: No. 5.

47 PETZL 1994: No. 6.

48 PETZL 1994: No. 53.

49 HERMANN – MALAY 2007: No. 70.

50 PETZL 1994: No. 3. 34–35. 39. 54. 58–60. 68–69; HERMANN – MALAY 2007: No. 51. 55. 66. 85.

alıyor olmalıydılar. Aslında herkesin birbirini ve tapınak rahiplerinin de herkesi tanıdığı, sırların aile içinde kalmayıp halka mal olduğu köy yerleşimlerinde böyle olması da doğaldı. Tapınaklarda verilen sağlık hizmetinin, medikal tıbbın yöntemleri kullanılsa da, dinsel nitelikli olması gibi, tapınaklarda kurulan mahkemeler de, resmi mahkemelerin terminolojisini kullanmakla birlikte, resmi davalardan ziyade dinsel seremonilere sahne olmaktaydılar. İzleyici önünde gerçekleşen bu törenlerde, haksızlığa uğrayan taraf, tanrıya yüceltme dolu ifadelerle seslenmekte ve tapınağa bıraktığı şikayet içeren bir tabletle tanrısal sorgulama sürecini başlatmaktaydı. Şahitlerin de hazır bulunduğu ve tanrısal asa huzurunda yeminlerin edildiği bu sorgulama süreci, ancak suçlu bulunan tarafın ödediği fidye ile sona eriyordu. Fidyenin ödenmesi ve olayların anlatıldığı bir stelin dikilmesi zorunluydu. Bu yükümlülükler de, olasılıkla tanrı tarafından belirlenen bir süre içinde yerine getirilmeliydi. Bazı metinlerde, stelin tam tanrının tespit ettiği günde dikildiğinin belirtilmesi⁵¹ ve yazıtların hemen tümünde gün-ay-yıl olarak tarih verilmiş olması da bunun bir işareti olarak kabul edilebilir.

Tapınaklar dinsel ve sosyal anlamda toplum içinde büyük bir güce sahiptiler. Gene son yıllarda yayınlanmış iki kefarete metni, tapınakların bu gücü tek başlarına ellerinde tutmadıklarını, köyün önemli diğer organlarıyla birlikte çalıştıklarını göstermektedir. Bunlardan ilki, yukarıda bahsedilen Ammianos ve Hermogenes’in itiraf metnidir⁵². Bu yazıt bize, tapınakta verilen kararda sadece tanrıların değil, köyün ve bir dinsel dernek olan hieros doumos’un da söz hakkı olduğunu göstermektedir. Kula’da bulunmuş olan diğer kefarete metninde ise, günahın fidyесinin 3 ayrı yere ödenmesi buyrulur⁵³: “Biri Tanrılara, biri rahiplere ve biri de köye...” Köyün diğer organlarının da desteğiyle köylülerin ihtiyaç duyabileceği her hizmeti sağlayan tapınaklar tam da bu nedenden gittikçe güçlenmiş ve zenginleşmiş olmalıdır. Güçlendikçe de, halk üzerindeki maddi ve manevi baskıları da o oranda artmıştır.

51 PETZL 1994: No. 5. Ayrıca krş. no. 72 ve HERMANN – MALAY 2007: No. 66.

52 HERMANN – MALAY 2007: No. 85.

53 MALAY 1999: No. 111.

KISALTMALAR LİSTESİ

AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008	E. AKINCI-ÖZTÜRK – C. TANRIVER, “New Katagraphai and Dedications from the Sanctuary of Apollon Lairbenos”, EA 41, 91–111.
AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2009	E. AKINCI-ÖZTÜRK – C. TANRIVER, “Some New Finds from the Sanctuary of Apollon Lairbenos”, EA 42, 87–97.
AMS	Asia Minor Studien.
BSA	The Annual of the British School at Athens.
BUCKLER 1914/16	W. H. BUCKLER, “Some Lydian Propitiatory Inscriptions”, BSA 21, 169–183.
CHANIOTIS 1995	A. CHANIOTIS, “Illness and Cures in the Greek Propitiatory Inscriptions and Dedications of Lydia and Phrygia”, in: Ph. J. van DER EIJK – H. F. HORSTMANSHOFF – P. H. SCHRIJVERS (Eds.), Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context: Papers Read at the Congress Held at Leiden University, 13-15 April 1992, Bd. 2, Amsterdam-Atlanta: 323–344.
CHANIOTIS 2004	A. CHANIOTIS, “Under the Watchful Eyes of the Gods: Divine Justice in Hellenistic and Roman Asia Minor”, in: S. COLVIN (Ed.), The Greco-Roman East: Politics, Culture, Society, New York: 1–43.
CHANIOTIS 2009	A. CHANIOTIS, “Ritual Performances of Divine Justice: The Epigraphy of Confession, Atonement, and Exaltation in Roman Asia Minor”, in: H. M. COTTON – R. G. HOYLAND – J. J. PRICE – D. J. WASSERSTEIN (Eds.), From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East, New York: 115–153.
CIG	Corpus Inscriptionum Graecorum.
de HOZ 2006	M. P. de HOZ, “Literacy in Rural Anatolia: The Testimony of the Confession Inscriptions”, ZPE 155, 139–144.
EA	Epigraphica Anatolica.
HERRMANN – MALAY 2007	P. HERRMANN – H. MALAY, New Documents from Lydia, Wien.
HERRMANN 1962	P. HERRMANN, Ergebnisse einer Reise in Nordostlydien, Wien.
HERRMANN 1978	P. HERRMANN, “Men, Herr von Axiotta”, in: S. ŞAHİN – E. SCHWERTHEIM – J. WAGNER (Hrsgg.), Studien zur Religion und Kultur Kleinasien: Festschrift F. K. Dörner zum 65. Geburtstag, Leiden: 415–423.
IArai Epitymbioi	J. H. M. STRUBBE (Hrsg.), APAI EΠITYMΒΙΟΙ: Imprecations against Desecrators of the Grave in the Greek Epitaphs of Asia Minor: A Catalogue, Bonn 1997 (IGSK 52).
IGSK	Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
LANE 1976	E. N. LANE, Corpus Monumentorum Religionis dei Menis, Vol. III: Interpretations and Testimoni, Leiden.
MALAY – SAYAR 2004	H. MALAY – M. H. SAYAR, “A New Confession to Zeus from Twin Oaks”, EA 37, 183–184.
MALAY 1982	H. MALAY, “Funerary Inscriptions from Northeast Lydia”, ZPE 47, 112–118.
MALAY 1985	H. MALAY, “The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia”, EA 6, 111–126.
MALAY 1999	H. MALAY, Researches in Lydia, Mysia and Aiolis, Wien.
MALAY 2003	H. MALAY, “A Praise on Men Artemidorou Axiottenos”, EA 36, 13–18.

NAOUR 1983	C. NAOUR, “Nouvelles inscriptions du Moyen Hermos”, EA 2, 107–141.
ÖJh	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien.
PETZL 1978	G. PETZL, “Inschriften aus der Umgebung von Saittai (I): (Encekler, Hamidiye, Ayazviran)”, ZPE 30, 249–276.
PETZL 1994	G. PETZL, “Die Beichtinschriften Westkleinasiens”, EA 22.
PETZL 1997	G. PETZL, “Neue Inschriften aus Lydien (II)”, EA 28, 69–79.
RICL 1995	M. RICL, “The Appeal to Divine Justice in the Lydian Confession-Inscriptions”, AMS 17, 67–76.
RICL 1999	M. RICL, “CIG 4142 – A Forgotten Confession-Inscription from Northwest Phrygia”, EA 29, 35–43.
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
TAM V1	Tituli Asiae Minoris, IV: Tituli Lydiae: Linguis Graeca et Latina Conscripti, Fasciculus 1: Regio septentrionalis ad orientem vergens. Schedis ab Iosepho Keil, elaborates usus, enarravit P. HERMANN, Vindobanae 1981.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.
ZINGERLE 1926	J. ZINGERLE, “Heiliges Recht”, ÖJh 23, 5–72.

MYRA VE TERİTORYUMUNDA EPIGRAFİK ARAŞTIRMALAR

Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK*

Hüseyin Sami ÖZTÜRK**
hsoztrk@yahoo.com

*Yrd. Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat
Fakültesi Klasik Arkeoloji Bölümü

**Doç. Dr., Marmara Üniversitesi FEF
Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi
Anabilim Dalı.

Arnabanda

Karkabo

Kandyba

Ision

Korba

MYRA

Soura

Tyberissos

Andriake

Apollonia

Roma İmparatorluk Çağı'nda hem kentsel hem de kırsal yoğun bir yerleşmeye sahip olan Lykia zengin bir epigrafik potansiyel barındırmaktadır. Ancak, bölgede şimdiye kadar sürdürülen arkeolojik ve epigrafik çalışmalar tam bir homojen düzen içinde değildir.

Myra geniş egemenlik alanı içinde birkaç önemli topluluğa sahip ve Lykia'nın hem politik hem de ekonomik açıdan Ksanthos, Patara ve Tlos ile birlikte önemli dört kentinden biri idi. Hatta Doğu Akdeniz'deki diğer bölgelerdeki kentlerle karşılaştırıldığında, büyük ve önemli bir polis oldu. Ancak önemli bir polis olmasına rağmen, kentin kendi kalıntıları 6-8 m'lik alüvyal bir toprak altına gömülü olduğu için Myra hakkında çok fazla bir şey bilmiyoruz. Üstelik Istlada ve Tyberissos dışında Myra'nın teritoryumu hakkındaki bilgilerimiz yeterli yüzey araştırması çalışmalarının olmaması nedeniyle de çok sınırlıdır. Myra'nın tersine, Güney Lykia kentlerden biri olan Kyaneai'nin egemenlik alanı ve sınırları, burada yapılan yoğun yüzey araştırması sonucunda, Lykia'nın en iyi bilinen kentlerinden biridir¹.

Likçe Myrrh olan adını koruyan Myra kenti², Likçe yazıtlı kaya mezarları ve M.ö. V. yüzyıldan bilinen en erken sikkeleriyle, tarihi M.ö. V. yüzyıla kadar geriye giden büyük bir kenttir. Lykia Birliği içinde 3 oy hakkına sahip altı kentten biri olan Myra³, aynı zamanda Masikyotos'taki Birlik sikke darp merkeziydi⁴. Lykia Ptolemaioslar'ın eline geçtikten sonra, Myra muhtemelen Lykia'daki politik ve ekonomik açıdan en güçlü şehirlerden biri haline gelmiş olmalıydı⁵. Bu dönemde Myra egemenlik alanını Mastaura ve Tragalassos'un da içinde olduğu Kasaba Vadisi'nin güney kenarına kadar genişletmiştir⁶. M.ö. II. yüzyılın ikinci yarısında Ksanthos kenti ile bir isopoliteia antlaşması yapmış olan⁷ Myra'nın, Roma İmparatorluk Çağı'nda Trebendai⁸, Sura

ve Tyberissos-Teimiussa⁹ ile sympoliteia halinde olduğu yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir. Bölgenin bir diğer yerleşimi olan ve Helenistik Çağ'da bağımsız bir kent olduğu bilinen Istlada'nın da, Roma İmparatorluk Çağı'nda Myra egemenliğine dâhil olduğu, gene yazıtlardan öğrenilmektedir¹⁰. Myra'nın egemenlik alanında yer alan bir diğer kent ise Tragalassos'tur.

Roma İmparatorluk Çağı'nda Myra kentinin Roma imparatorlarına ve imparatorluk ailesine olan bağlılıklarını göstermeye özel bir önem verdiğini görmekteyiz: Augustus ile O'nun ailesi ve yakın arkadaşı için limanın girişine herkesin görebileceği bir yere Sebasteion inşa ettiren Myralılar'ın Halk Meclisi, burada Roma'nın ilk imparatoru olan Augustus'u, αὐτοκράτωρ γῆς καὶ θαλάσσης ve εὐεργέτης καὶ σωτὴρ τοῦ σύνπαντος κόσμου “bütün evrenin kurtarıcısı ve hayırhahı, denizin ve karanın autokrator'u”¹¹; arkadaşı Agrippa'yı “halkın kurtarıcısı ve hayırhahı”; Tanrı Sebastos Kaiser Tiberius'un annesi ve Augustus'un eşi olan Livia'yı da “Tanrıça Sebaste Iulia” olarak onurlandırmıştır (IGR III 720). Bilindiği üzere, Senatus Augustus'un ölümünden sonra, M.s. 3-4 Ekim 14'te gerçekleştirdiği ilk oturumda Livia'ya Iulia Augusta ile Sacerdos divi Augusti unvanlarını vermiştir. Bu nedenle söz konusu bu onurlandırma Livia'nın Iulia olarak adlandırıldığı M.s. 3-4 Ekim sonrasına aittir. Yine aynı anıtta Tiberius¹², Augustus gibi, “bütün evrenin kurtarıcısı ve hayırhahı, denizin ve karanın autokrator'u” olarak; 2010 yılında bulunmuş olan aynı anıta ait bir diğer onur yazıtında, oğlu Drusus “Myralılar'ın kurtarıcısı ve hayırhahı Kaiser” olarak onurlandırılmaktadır. Tiberius'un kardeşi Nero Claudius Drusus (Yaşlı Drusus) aynı anıtta “patronus” ve “euergetes” olarak (IGR III 717) övülürken, Germanicus ve eşi Agrippina da Augustus ve Agrippa gibi “soter ve euergetes” olarak (IGR III 715. 716) onurlandırılmaktadırlar¹³. Limyra'da ölen Augustus'un torunu ve aynı zamanda varisi olan Genç Gaius da bu anıtta onurlandırılanlar arasında yer almaktadır. Tiberius zamanında, niçin dikildiği konusunda henüz kesin olarak bir şey söyleyemeyeceğimiz bu anıtta onurlandırılan Augustus, Agrippa, Yaşlı Drusus ve Genç Gaius M.s. 14 yılından önce; Livia, Tiberius, Genç Drusus, Germanicus ve eşi Agrippina ise M.s. 14 yılından sonra onurlandırılmış olmalılardır.

Myra'ya bağlı en önemli yerleşimlerin başında O'nun dünyaya açılmasını sağlayan Andriake Liman yerleşimi gelmektedir. Zamanla Andriake'nin olduğu limanın dolmasıyla birlikte, bu limanın yerini Ortaçağ'da bugünkü Taşdibi verilen yerde bulunan Tore Stalimure adlı başka bir liman almıştır¹⁴. Myra'nın limanı olan Andriake M. Ö. IV. yüzyıldaki bir kitap olan Ps.

*Makaleye konu olan bildiri 2010 yılında F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK tarafından verilmiştir. Bildiri F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK tarafından, yaşadığı talihsiz bir süreç sebebiyle tam bir makaleye dönüştürememiştir. Bildiri tarafımdan yeniden kaleme alınmış ve bildiride olmayan birçok yeni bilgi bu makaleye eklenmiştir.

Myra ve Limanı Andriake kazılarında beni epigrafist heyet üyesi olarak dâhil eden Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK'e; Demre ilçesinde yürütmüş olduğu yüzey araştırmasında bana çalışma imkânı veren Doç. Dr. Bülent İŞLER'e; metin ve yazıtlara ilişkin önerileri için Prof. Dr. Ch. SCHULER'e ve son olarak Sura yazıtları konusundaki destekleri için Prof. Dr. Th. CORSTEN'a teşekkürü bir borç bilirim.

1 F. KOLB tarafından 1980'lerin sonundan Kyaneai'da başlayan çalışma 2000'li yılların ortasında bitmiştir. Bu konuda yapılan nihai yayın için bk. KOLB 2008.

2 ZGUSTA 1984: 410 vd.

3 Strab. 665; FDXant VII 176.

4 HEAD 1963 1963: 696; von AULOCK 1974: 44 vd.

5 KOLB 1991: 199; ZIMMERMANN 1992: 105.

6 TIB VIII: 342.

7 BE (1994) 321-322; SEG XLIV 1218.

8 Myra-Trebendai arasındaki sympoliteia için bk. PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114; HEBERDEY – KALINKA 1897: 18, no. 59; IGR III 698; SIG³ 1234.

9 SCHULER 2007: 384-386; ayrıca bk. ZIMMERMANN 1992: 216.

10 Helenistik Dönem boyunca otonom olan Istlada'nın yazıtları için bk. SCHULER 2006: No. 3. 13. 15. 16. 19. 20. 22. Myra egemenliğine dönemine ilişkin yazıtlar bk. SCHULER 2006: No. 5. 7. 9. 18. 21.

11 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 41, no. 79; IGR III 719.

12 IGR III 689. 717 (= OGIS 717). 718. 721.

13 Germanicus ve Agrippina'nın onurlandırılmalarına ilişkin olarak ayrıca bk. MAGIE 1950: 1357; BEAN 1997: 125.

14 DUGGAN – AYGÜN 2014: 269.

Skylaks'ın Periplous adlı kitabında geçmemektedir¹⁵. Bu dönem boyunca Andriake Myra'dan bağımsız olarak görünmektedir. Olasılıkla daha sonra dâhil olmuş olmalıdır. Helenistik Çağ'da Andriake'nin adına bir kez daha rastlıyoruz: M.ö. 43 yılında Brutus tarafından Lykia'ya gönderilen Lentulus Spinter Andriake'nin ağzındaki zinciri kırarak Myra'ya girmiş ve buradan para toplamıştır¹⁶. M.s. 59'da ise Roma'ya giden Paulus Andriake'de gemi değiştirmiştir. Andriake, Doğu'dan Batı'ya giden deniz yolu üzerinde yer almaktaydı. Bu yüzden Roman İmparatorluk Çağı boyunca Patara ile birlikte, Mısır ve Roma'nın tahıl filolarının başlıca limanlarından ikisiydi. Roma dünyasının en pahalı yapılarından biri olan, Andriake horrea'sının önemi (granarium) sadece Lykia platosundaki tahılları taşımak değil, aynı zamanda Mısır'dan yapılan ihracatın da güvenliğini sağlamaktı.

M.s. 141 yılında bütün Lykia Bölgesi'nde çok ağır tahribatlara sebep olan depremin Myra'da da tesirini gösterdiği bilinmektedir. Depremden sonra, hemen bütün Lykia kentlerine maddi destekte bulunmuş olan Rhodiapolisli ünlü hayırsever Opramoas'ın, Myra'ya da 100.000 denarius üstünde bir para yardımında bulunduğu bilinmektedir¹⁷.

M.s. 146 yılında Lykia et Pamphylia Eyaleti'nin önemli kentlerinden biri haline gelen Myra, metropolis statüsü kazanmıştır¹⁸. Görüleceği üzere, Geç Helenistik Çağ'dan itibaren önemli bir kent haline gelen Myra, II. Theodosius zamanında¹⁹ da eyaletin kilise merkezi olmuştur. Myra'nın Hıristiyanlık Çağı'nda oldukça güçlü bir cemaatinin bulunduğunu, kentin civarından bilinen birçok kilise göstermektedir²⁰.

Myra'nın surları Marcianus tarafından yenilenmiş²¹; ancak surlar ve kent M.s. 529 yılında bir depremle yıkılmıştır²². Sonra kent, Iustinianus tarafından yeniden ayağa kaldırılmıştır²³. 542 yılında ise Myra, Lykia'ya ulaşan hıyarcıklı veba salgınına maruz kalmıştır. Kent merkezinde etkili olan veba salgını yüzünden, kırsal alandaki çiftçiler kente gitmemişlerdir. Veba salgının bitmesinden 2 yıl sonra, Sionlu Nikolaos kentteki kıtlığı gidermek için, Myra egemenlik alanında

15 Porphyrios von Tyros (Hieron. Comm. in Dan. 11, 14), FgrHist II B, S. 1224 (Fragm. 46); MAGIE 1950: 754, A. 49; BAGNALL 1976: 108; BORCCHARDT 1975: 75; ZIMMERMANN 1992: 221; HÖLBL 1994: 123.

16 App. Bell. civ. IV 82; Dio Cass. XLVII 34.

17 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 118; TAM II 905 XIX A.

18 IGR III 704 A 2; ayrıca bk. TAM II 1683. 1685.

19 Mal. 365, 1-2. Ayrıca bk. TIB VIII: 343.

20 Bizans Çağı yerleşimler için bk. HARRISON 2001; TIB VIII370–371; İŞLER 2016a: 218–225; İŞLER 2016b: 47–68; İŞLER 2016c: 363–392; İŞLER 2016d: 1–21; İŞLER 2017: 382; 387–389; İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2018: 272 vd.; 279–281; İŞLER 2019: 91–110; İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019: 370–373.

21 Konu hk. detaylı tartışmalar için bk. BEGASS 2019: 215–250.

22 Io. Mal. 376; BRANDES 1982: 97; FOSS 1994: 23.

23 Mal. 448, 17-19.

yiyecek dağıtmak için dolaşmıştır²⁴. Kentin en önemli şahsiyeti Nikolaos'tur. Myra'dan iki Nikolaos bilinmektedir. Ancak M.s. VI. yüzyılda yaşayan Sionlu Nikolaos ile günümüzde Santa Claus olarak bilinen Pataralı Nikolaos ile karıştırılmıştır. M.s. 260–280 yılları arasında Patara'da doğan Aziz Nikolaos, 345 veya 352 yılında Myra'da ölmüştür ve O'nun adıyla bir kilise de mevcuttur. Sionlu Aziz Nikolaos'un Vita'sında anlatılan mucizeler Myralı Nikolaos'a atfedilmiş ve günümüze kadar devam etmiştir. Aziz Nikolaos'un ünü daha kendi zamanında sınırları aşmış ve onun adına Myra'da inşa edilen kilise Hristiyan hacıların en önemli uğrak yerlerinden biri olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

Bizans donanması ile Arap donanmasının 655 yılında Finike açıklarında karşı karşıya geldikleri deniz savaşını Araplar kazanmış ve Myra'nın da dâhil olduğu güney kıyıları Arap saldırılarına karşı savunmasız kalmıştır²⁵. Bu tarihten yaklaşık 150 yıl kadar sonra M.s. 807 yılının Eylül ayında Halife Harun Reşid'in amirali Humeyid İbn-i Ma'yuf'un emrindeki bir donanma, Aziz Nikolaos'un mezarındaki değerli eşyaları ele geçirmek için Myra'ya gelmiştir²⁶. Ancak aniden çıkan bir fırtına nedeniyle mezarı soyma girişimi gerçekleşmemiştir. Aziz Nikolaos Kilisesi bu tarihten sonra birkaç defa yağma ve yıkıma uğramış ve en sonunda 1087 yılının Nisan ayında Barili tüccarlar Aziz Nikolaos'un kemiklerini alıp, Bari'ye götürmüşlerdir²⁷. Venedikliler'in yanı sıra XI. yüzyılda, bölgeye başlayan Türkmen akınlarının da bir sonucu olarak nüfusu giderek azalan Myra iyice küçülmüş ve M.s. XII. yüzyıldan itibaren Türkler'in egemenliği altına girmiştir.

Myra'daki ilk çalışmalar ise 1803 yılında L. MEYER ile başlamış ve kronolojik olarak F. BEAUFORT (1811), C. TEXIER (1836), C. FELLOWS (1840), T. A. B. SPRATT – E. FORBES (1842), O. BENNDORF – G. NIEMANN (1884) ve E. PETERSEN – von LUSCHAN (1889) ile devam etmiştir. XIX. yüzyılın sonu XX. yüzyılın başındaki Avusturya araştırma gezileri, şimdi Viyana'daki Avusturya Bilimler Akademisi Küçükasya Komisyonu arşivinde korunan ilk sistematik çalışmaları sonuçlandırmıştır. Avusturya Bilimler Akademisi Küçükasya Komisyonu tarafından yayımlanan Tituli Asia Minoris'in ilk iki serisi Lykia yazıtlarına ayrılmış ve E. Kalinka tarafından yayımlanmıştır. Maalesef, merkezi Lykia'daki diğer polisleri ve Myra'yı kapsayan Tituli Asia Minor'in IV. Bölümü asla yayınlanmamıştır. Myra'dan, sadece bazı yazıtlar çeşitli dergilerde yayımlanmıştır²⁸.

Myra'daki ilk bilimsel çalışma J. BORCHHARDT tarafından 1964-1968 yılları arasında

24 VNS 86–90.

25 Io. Zon. III 218; ayrıca bk. TIB VIII: 116.

26 PmbZ 2597. Konu hk. detaylı bilgi için bk. TIB VIII: 347.

27 Konu hk. detaylı bilgi için bk. TIB VIII: 348.

28 LBW 1290. 1312c; IGR III 712. 714–726; ILS 5908; CIL III 12126. 12128; GARDNER 1885: 358, no. 124; PETERSEN – von LUSCHAN 1889: No. 35–39. 51–80. 82. 84. 95. 108a. 109; HEBERDEY – KALINKA 1897: 15, no. 47–50; DAVIES 1895: 112 vd., no. 26-28; HICKS 1889: 84, no. 40; ROTT 1908: 322; 340; ORMEROD – ROBINSON 1914: 24 vd., no. 31; 28. no. 37; SCHWEYER 2002: ANDRIAKE-1 220; ANDRIAKE-2 221; ANDRIAKE-3 221; TAKMER 2004: 109–110, no. 2; ONUR – ALKAN 2013: 94–105; ALKAN 2011a: 34; ALKAN 2011b: 111; CORSTEN 2018: 329–352.

yürütülen bir yüzey araştırmasıdır²⁹. Bu çalışmanın ardından, Th. MARKSTEINER tarafından 2004-2008 yıllarında Myra'nın limanı Andriake'de bir yüzey araştırması yapılmıştır³⁰. 1996 yılında Th. MARKSTEINER Myra'nın teritoryumunda kalan Istlada'da; 1999-2000 yılında ise M. ZIMMERMANN tarafından yürütülen bir başka proje altında Tyberissos'ta çalışmalar yürütülmüştür. Tyberissos yazıtları M. ZIMMERMANN'ın ekibinde yer alan Ch. SCHULER tarafından daha sonra yayımlanmıştır³¹. 2010-2011 yıllarında, Myra'nın egemenlik alanında S. ŞAHİN tarafından “Likya/Pamfilya Ulaşım Sistemlerinin Epigrafik ve Tarihi Coğrafik Açılardan Araştırılması” başlığıyla bir yüzey araştırması yürütülmüştür. B. İşler başkanlığında, 2014 yılından itibaren Myra egemenlik alanında “Likya Bölgesi, Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri” adlı yeni bir yüzey araştırması devam etmektedir.

Myra'daki ilk kapsamlı kazı Aziz Nikolaos Kilisesi'nde 1989 yılında Y. ÖTÜKEN tarafından başlatılmıştır. Söz konusu kazı 2009 yılından itibaren S. DOĞAN başkanlığında sürdürülmektedir³². Sonra, N. ÇEVİK tarafından Myra ve limanı Andriake'de 2009 yılında bir kazı çalışması başlatılmasıyla³³ birlikte, yaklaşık 6-8 m bir alüvyonun altında kalan Myra ve limanı Andriake yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk üç yılda yapılan arazi çalışması neticesinde, çeşitli arkeolojik buluntuların yanı sıra, ilginç epigrafik malzemelere de ulaşılmıştır. Andriake'deki plakoma, agora ve liman yapılarında kazıların devam etmesinin yanı sıra, Iulius-Claudiuslar'ın Anıtını'nın ayağa kaldırılması işlemleri de gerçekleştirilmiştir. Andriake'nin yanı sıra Myra tiyatrosuna çok yakın bir yerde olan ve M.s. XII. yüzyıla tarihli Alakent Kilisesi'nde de kazılar sürdürülmüştür. Kazılar bir yandan devam ederken, diğer yandan Myra'nın egemenlik alanında bir yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir. İlk üç yılın kazı ve yüzey araştırması sonucunda yaklaşık 150 yeni yazıt keşfedilmiştir. Dikkat edileceği üzere kentteki ilk çalışma tarihi olan 1803 yılından beridir bilinen yazıt sayısı kadar yeni yazıt bulunmuştur. Myra ve çevresindeki bu yeni yazıtlar, başta mezar olmak üzere, adak, onur ve sınır yazıtları olup, Helenistik ve Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenmektedirler.

Myra'dan yayımlanan yazıtlar ise şunlardır: M.s. II. yüzyıla tarihli Myra'da bulunmuş bir gümrük yazıtı M. WÖRRLE tarafından³⁴; İmparator Nero zamanına tarihli, 1999 yılında Andriake'den bulunmuş bir başka gümrük yazıtı ise B. TAKMER tarafından doktora tezi olarak çalışılmış ve TAKMER, bu yazıtla ilişkin bir makale yayınlamıştır³⁵: Vali Licinius Mucianus (M.s. 60-63)

29 BORCCHARDT 1975.

30 MARKSTEINER-T 2006: 71-74; MARKSTEINER-B, 2009: 105-107.

31 Myra egemenlik alanında kalan Tyberissos ve Istlada'daki epigrafik çalışmalar için bk. SCHULER 2006: 395-451; SCHULER 2007: 383-403.

32 Kazının yeni sonuçları hk. detaylı olarak bk. DOĞAN - FATMA-FINDIK 2009.

33 ÇEVİK 2010a: 55-60; ÇEVİK 2010b: 53-82; ÇEVİK 2010c: 19-25.

34 WÖRRLE 1975: 254-286.

35 TAKMER 2006; TAKMER 2007: 165-188.

zamanına tarihlenen bir diğer gümrük yazıtı, Andriake'nin ticari önemine dair çok önemli bir belgedir. Söz konusu yazıt, Roma gümrük organizasyonu ile Lykia Birliği ve kentlerin vergi toplamadaki görevlerine ilişkin yeni birtakım bilgiler sunmakta; Lykia'daki bazı memuriyetlerin görev ve tanımlamalarına ilişkin bilgilerimizin artmasını sağlamaktadır. Bunların yanı sıra, Lykia'dan ihraç edilen bir takım ürünler hakkında da bilgiler vermektedir.

Bütün bu çalışmaların sonucu olarak Myra'dan bilinen yazıt sayısı oldukça sınırlı olup, yaklaşık 150 kadar yazıt toplamda yayımlanmıştır. Bahsi geçen bu çalışmalara karşın, Myra'dan daha küçük bir yerleşim yeri olan Idebessos'tan dahi 100 kadar yazıt bilinmektedir. Bu durum Myra ve egemenlik alanının epigrafik olarak hala tam olarak çalışılmadığını göstermektedir.

2010 yılında Myra'daki Alakent Kilisesi'nde sürdürülen kazılar³⁶ sonucunda ortaya spolia olarak kullanılan 6 yeni yazıt keşfedilmiştir. Bu yazıtlardan 5'i mezar yazıtı olup³⁷; bir tanesi Helenistik bir dekrete ait fragmandır. Mezar yazıtlarından birinde Sparta kökenli bir isim olan Δαμάρις geçmektedir. Bu isim Myra ve Lykia'da ilk kez belgelenmektedir. Bu isim M.ö. IV. yüzyıldan itibaren bölgede başlayan Helenizasyonun sürecinin bir sonucu olmalıdır. Bilindiği üzere Lykia ve komşu bölge Pisidia'da Dor etkileri oldukça fazladır. Damares şahıs adının geçmesi ile bu durum Myra'da da belgelenmektedir.

2011 yılında Myra'da yapılan kazılarda tiyatronun dışında sahne binasının arka duvarının hemen önünde yeni bir onurlandırma anıtı ortaya çıkarılmıştır³⁸. Harf karakterinden yola çıkılarak yazıtın Geç Helenistik-Erken Roma dönemlerine tarihlendiği söylenebilir. Yazıtlı dört ayrı bloktan oluşan bu anıt, Platon adlı bir rahip ile babası Polyperkhon ve oğlu II. Platon için ölümlemlerinden sonra yaptırılmıştır. Onur yazıtları Geç Helenistik-Erken Roma döneminden Myra'dan varlıklı bir aileyi tanıtmaktadır. Sadece kent çapında birtakım memuriyetler ve hayır hizmetleri üstlenmiş görünen bu ailenin fertlerini dört kuşak boyunca takip etmek mümkün olmaktadır. Fakat I. Platon Lykia Birliği'nin eponymos rahipliğini yapmıştır; bu da bu ailenin Birlik soyluları arasına yükseldiğini göstermektedir. Ailenin fertlerinin ileriki zamanlarda kent dışında Birlik bazında da hizmetlerde bulunup bulunmadıklarını henüz bilemiyoruz. Devam eden kazıların bu ailenin ileriki nesillerine dair bilgiler veren yazıtları gün yüzüne çıkarması olasıdır.

MYRA EGEMENLİK ALANI

Myra egemenlik alanı Andriake, Sura, Istlada ve Tyberissos ile antik adı bilinmeyen birçok yerleşime ev sahipliği yapmaktadır. Bununla birlikte, daha az araştırılmış olan batı ve kuzey bölgelerinde, farklı dönemlere ait çok sayıda antik yerleşimler tespit edilmiştir; ancak antik isimleri henüz bilinmemesine rağmen, bu bölgedeki bazı yerleşimleri kısmen yazıtlardan, kısmen

36 Alakent Kilisesi E. AKYÜREK başkanlığında yapılmış olup, bu çalışmanın nihai sonucu 2017 yılında çift dilli olarak yayımlanmıştır.

37 Mezar yazıtları tarafımızdan yayımlanmıştır. Bk. ÖZTÜRK - SCHULER 2017: 205-212.

38 ÖZTÜRK 2016: 103-114.

de Sionlu Aziz Nikolaos'un Vita'sından (= VNS) bilmekteyiz. VNS bu anlamda bizim için çok kıymetli bir kaynaktır. Zira M.s. VI. yüzyıldaki Myra egemenlik alanında yer alan 46 yerleşimin adını öğrenmekteyiz. Bu yerleşimlerin büyük bir kısmı bugün hala lokalize edilememiştir. Bunun sebebi ise yerleşimlerin adını içeren bir yazıtın bulunamamasıdır. Elimizdeki arkeolojik veriler de yeterince ışık tutmadığı için, yerleşimlerin lokalizasyonuna ilişkin olarak günümüzde zaman zaman farklı sayısız hipotez ortaya çıkmaktadır. Sionlu Nikolaos'un Vita'ında adı geçen ancak yeri lokalize edilemeyen yerleşim ve bölge adları ise şunlardır: Andronikos (Ἀνδρόνικος)³⁹, Arnabanda (Ἀρναβανδα, Ἀρναυανδα)⁴⁰, Damasei (Δαμασεῖ)⁴¹, Edrasa (Ἐδρασα)⁴², Hemalissa/Hemalissoi (Ἡμάλισσα, Ἡμάλισσοι)⁴³, Kaisar Dağı⁴⁴, Nautes/Nauten⁴⁵, Nea Kome (Νέα Κώμη)⁴⁶, Nikapo (Νικάπω)⁴⁷, Oumbe (Οὐμβή)⁴⁸, Partaessos (Παρταησσός)⁴⁹, Plakoma (Πλακωμιτῶν κώμη)⁵⁰, Plenion (Πλήνιον)⁵¹, Presbaion (Πρεσβαῖον, Πρεσβεῖον)⁵², Rhabbamusa (Ῥαββαμουσαῖς)⁵³, Serine (Σερινή)⁵⁴, Sibinos (κώμη τοῦ Σιβινοῦ)⁵⁵, Symbolon (Σύμβολον)⁵⁶, Tragalassos (Τραγ[α]λασσός)⁵⁷,

39 VNS 26. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 330–331; BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Andronikos.

40 VNS 20; 21; 23; 63; 74. Ayrıca hk. bk. ANRICH 1917: 533; ZGUSTA 1964: 151; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 104; TIB VIII s.v. Vita'nın Latince yazılmış versiyonunda köyün adı castellum Arnavendense olarak geçmektedir (ANRICH 1913: 62).

41 VNS 41; 58; Ayrıca hk. bk. ANRICH 1917: 533 v.dd.; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 110; TIB VIII s.v. Damasei.

42 VNS 75. Ayrıca hk. bk. ZGUSTA 1984: 168; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 124; TIB VIII s.v. Edrasa.

43 VNS 57. Ayrıca hk. bk. bk. ZGUSTA 1984: 556 § 1200–1; FOSS 1991: 331–332; BLUM 1997: 118; ALKAN 2011b: 116; TIB VIII s.v. Hēmalissa.

44 VNS 23; 24. Ayrıca hk. bk. BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Kaisar.

45 VNS 57.

46 VNS 56; 57. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 332; ALKAN 2011b: 108–109; 116; TIB VIII s.v. Nea Kōmē (1).

47 VNS 71. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 123; TIB VIII s.v. Nikapō.

48 VNS 79. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 123; 126.

49 VNS 57. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 117–118; ALKAN 2011b: 109; TIB VIII s.v. Partaēssos.

50 VNS 15; 16. Ayrıca hk. bk. bk. FOSS 1991: 332–333; BLUM 1997: 103; TIB VIII s.v. Plakōma.

51 VNS 55; 66. Ayrıca hk. bk. bk. ZGUSTA 1984: 500; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 115; ALKAN 2011b: 106; 116–117; TIB VIII s.v. Plēnion.

52 VNS 26 Ayrıca hk. bk. ANRICH 1913: 22, 61; ANRICH 1917: 537; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Presbaion.

53 VNS 66. Ayrıca hk. bk. ZGUSTA 1984: 516; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 121; TIB VIII s.v. Rabbamusas.

54 VNS 57. Ayrıca hk. bk. ZGUSTA 1984: 566–567; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 118; ALKAN 2011b: 106; 114; TIB VIII s.v. Serinē.

55 VNS 72. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 123; TIB VIII s.v. Sibinos.

56 VNS 57. Ayrıca hk. bk. FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 117–118; ALKAN 2011b: 107–108; 109–110; TIB VIII s.v. Symbolon.

57 VNS 1. See also ZGUSTA 1984: 624; IARYkanda 1; TIB VIII s.v. Tragalassos; ALKAN 2011b: 101–105.

Trebendai (Τρεβένδαι)⁵⁸.

Bilinen yerleşimler ise başta Andriake olmak üzere, Sura, Istlada ve Tyberissos'tur. Bunların yanı sıra Myra egemenlik alanında antik adı bilinmeyen Gürses, Çakalbayat, Kocagedik ve Turant Asarı gibi büyük yerleşimler de bulunmaktadır.

ANDRIAKE

Myra'nın limanı Andriake'de 2009 yılındaki kazı sırasında M.s. V. yüzyıla tarihlenen bir sinagog keşfedilmiştir. Sinagog kazısı, üç yeni yazıt ortaya çıkarmış ve Lykia'daki Yahudi varlığı hakkındaki bilgilerimizin biraz daha artmasını sağlamıştır⁵⁹. Yahudiler daha önce Aziz Nikolaos Kilisesi'nden bilinmektedirler⁶⁰. Andriake'deki bu buluntuların keşfinden önce, Lykia'daki Yahudi varlığına ait izler çok azdı ve bazı antik metin ve yazıtlarla sınırlıydı. Antik kaynaklara göre, Lykia'daki Yahudi varlığı M.ö. II. yüzyıla kadar geri gitmektedir. Maccabees 15, 23'te Lykia ve Phaselis'teki Yahudi varlığından söz etmektedir. Yahudi Kralı I. Agrippa (M.ö. 10 - M.s. 44) Phaselis adına yıllık haracını ödemektedir⁶¹. Daha geç dönemde, Pataralı Leonis ve Paregorius'un vitasında da Yahudilerden söz edilmektedir. M.s. X. yüzyılda yaşamış olan Symeon Metaphrastes'e göre, Patara'daki Yahudiler bir Hıristiyan heros'unu, hâkimin önüne çıkarmak istemişlerdir. Orta Bizans Dönemi'nde Patara'da Yahudi varlığını söz konusu eden bu kaynağın doğrulanması da ilerde kazılarla mümkün olabilecektir. Andriake gibi uluslararası bir liman yerleşiminde kanıtlanan Yahudi varlığının benzer özellikler gösteren Patara limanında da beklenmesi doğaldır. Yukarıda anılan antik kaynaklara ek olarak Lykia'da ikamet eden olası Yahudilere ilişkin olarak oldukça sınırlı ve içerikleri kesin olmayan sadece iki yazıt söz konusudur. Bunlardan ilki, Limyra'da Judas'a ait Lykia tipi mezarda yer alan yazıttır⁶². Üstelik 2012 yılındaki kazı sırasında Limyra'da bir sinagog bulunmuştur⁶³. İkinci yazıt ise Tlos'tandır⁶⁴ ve Ptolemaios adında birisinin, Yahudi cemaati yönetiminde bir görev olan arkhonteia'ya atanması konusunda kendisine yardımcı olmaları nedeniyle, Tlos'ta oturan Yahudilere duyduğu şükranın bir ifadesi olarak onlar için bir heroon yaptırdığını anlatmaktadır.

Küçük Asya dışında benzer örnekleri hem Doğu'dan hem de Batı'dan bilinse de bu yeni yazıtlar Lykia için tamamen yenidir.

58 VNS 57. See also ZGUSTA 1984: 633; FOSS 1991: 333–334; BLUM 1997: 118; TIB VIII s.v. Trebendai; ALKAN 2011b: 111–113.

59 Andriake Sinagoğu hk. detaylı bilgi için bk. ÇEVİK et alii 2010a: 335–366 = ÇEVİK et alii 2010b: 169–180.

60 CORSTEN 2018: 338–340, no. 6.

61 Iosph. Bel. Iud. I 428.

62 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 66, no. 129; CIJ II 758; SEG XLV 1799.

63 SEYER – LOTZ 2013: 139–140.

64 HULA 1893: 99–103; CIJ II 757; TAM II 612; IJO II 223.

Andriake'den bulunmuş olan yeni önemli yazıtlar şöyledir:

1) M.s. IV. yüzyıla ait, keten ve balık ağının satışına ilişkin uzun bir dekret⁶⁵:

Arcadius, Honorius ve Arcadius'un oğlu II. Theodosius'un yönetim yıllarına tarihlenen yazıt bir ferman olup, balık ağı satışlarının düzenlenmesine ilişkindir. Fermanın Tribunos et notarius Fl. Urbicius Gemellus Petrus Paulus tarafından imparatorlar adına ilan edilmiş olduğu öğrenilmektedir. İmparatorların sözcülüğünü yapan üst düzey bir memuriyet olan tribunos et notarius'luğu üstlenmiş bulunan Fl. Urbicius Gemellus Petrus Paulus şimdiye kadar Libanius ve Iohannes Khrysostomos'un mektuplarından bilinmekteydi. Söz konusu mektuplardan Gemellus adıyla bilinen Constantinopolis Praefectus'u, önce Galatia ve M.s. 361'den sonra Phoinike valiliği yapan Anatolius'un 3 oğlundan birisidir. Kilikya menşeli olan Anatolius M.s. 361 yılında Phoinike valiliğine atanınca, oğulları Apollinarius ile Gemellus da babalarına eşlik etmişlerdir. Gemellus'un en azından 393 yılına kadar burada kaldığını gene Libanius'un mektuplarından öğrenmekteyiz. Bu tarihten itibaren kariyerine nasıl devam ettiğini bilemediğimiz Gemellus'un 404-408 yıllarında, Iohannes Khrysostomos'tan Constantinopolis praefectus'u olduğu bilgisi gelmektedir. Andriake'den ele geçen ve burada konu edilen edictum'dan Gemellus'un tam adının Flavius Urbicius Gemellus Paulus Petrus şeklinde olduğu bilgisi gelmektedir. Dolayısıyla yazıtı M.s. 404-408 yılları arasına tarihlemek mümkün olmaktadır.

Fermandan öğrenildiğine göre, balık ağı satın alanlar, balık ağı satıcıları tarafından ölçülerde ve fiyatta bir takım haksızlıklara uğratılmışlardır. Edictum'dan daha önce ağırlığı, 267 obolos olarak kararlaştırılan ketenden yapılan iplerin, 200 obolos'a düşürüldüğü öğrenilmektedir. Buradan balık ağı ip başına 67 obol'luk bir haksız kazanç elde ettikleri anlaşılmaktadır. Fermanda bu durumdan haksız kazanç elde edenlerin ve bu işe karışanların cezalandırılacakları ve mahkemenin vereceği para cezasının hemen ödenmesi istenmektedir. Cezasını ödemeyen kişinin ise, ciddi bir biçimde uyarılacağı ayrıca ifade edilmektedir. Daha önceden mahkemeye cezadan muaf olmak için başvuruda bulunan kişinin de cezasının silinmesi karara bağlanmıştır.

Yazıtta geçen τὸ λίνον kelimesi “ketenden yapılmış sicim veya ağ” anlamına gelmektedir. Antik Çağ'da çengellerle donatılmış, ketenden, dayanıklı sicim, kıyıda da kullanılabilir nitelikte olmalarına rağmen, açık denizde, hareket eden bir kayığın peşinden sürüklendikleri vakit, avın daha verimli geçmesini sağlıyordu. Zira bu yöntem antik kaynaklarda bahsi geçen ve yunus, kılıç balığı, palamut gibi açık denizde yasayan balıkları avlamakta kullanılan tek yöntemdir.

Gerek M.s. IV.-V. yüzyıllara tarihlenen liman yapıları, purpur ışıkları ve kiliseler gerekse M.s. IV. yy. imparatorlarına ithaf edilmiş çok sayıda onur yazıtı ile M.s. IV.-VI. yüzyıllara tarihlenen çok sayıda sikke, Andriake limanının bu yüzyıllarda kazanmış olduğu büyük öneme işaret etmektedir. M.s. 388-392 yıllarına tarihlenen Myra-Arneai arasında yapılan ticarete kullanılan ölçü birimlerindeki yolsuzluğa ilişkin ferman ile balık ağı satışında yapılan yolsuzluğu önlemeye ilişkin yazıt da limanın bu yüzyıllardaki önemini gösteren arkeolojik verilerle örtüşmektedir.

65 Yazıtı ilişkin bir rapor yayımlanmıştır. Bk. Dönmez-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2014: 448-449.

2) Genç Gaius'un onurlandırıldığı, Iulius Claudiuslar Anıtı'na ait bir yeni yazıt (env. no. 36 [2009]):

Αὐτοκράτορα Καίσαρα | θεὸν Νέον θεοῦ | Σεβαστοῦ υἱὸν Γάϊον ||⁴ Μυρέων ὁ δῆμος.

3) Mezar yazıtları

Andriake'den yayımlanmamış bir mezar yazıtında, mezara izinsiz defin yapılması durumunda ὀφειλήσει τῇ γερουσίᾳ κίθ(αρρηφόρος) μ(υριάδας) β' “Gerousia'ya 20.000 kitharephoros borçlu kalacaktır” ifadesi yer almaktadır. Burada geçen Lykia Birliği gümüş sikkesi olan kitharephoros ile yazıtlarda nadiren karşılaşılmaktadır⁶⁶. Arkeolojik ve epigrafik kaynaklara göre M.s. I. yüzyılın sonuna tarihlenen bu lahit üzerinde yer alan kitharephoros ibaresi, bu yüzyılda hâlâ Lykia Birliği'nin gümüş sikkesinin dolaşımında olduğunu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Myra-Andriake ile egemenlik alanında keşfedilen yeni yazıtlar sayesinde, Myra ve Lykia hakkındaki bilgilerimiz artmıştır. Yazıtlar, yeni problemler de doğurmuştur. Bu problemler de devam edecek olan araştırmalarla çözülecektir.

Bunlardan biri, Andriake'de yeni keşfedilmiş 3 mezar yazıtında geçen ve mezarın kötü kullanımında mezar cezasının “Ada Sakinleri'nin demos'una ödenecek” ifadesidir. Burada “Ada” problemi ortaya çıkmaktadır. Eğer “Ada” ile Andriake kastediliyor ise, bundan Andriake'nin nasıl bir yönetim biçimine sahip olduğunu sormalıyız⁶⁷.

Diğer bir soru, gene Andriake'den bir mezar yazıtında geçen “mezara zarar verecek olan kişiyi Tanrı'ya karşı sorumlu olsun!”dan gelmektedir. Her ne kadar bu ifade tek tanrılı bir inancı işaret ediyor olsa da, Hristiyanlık konusu ayrıca çalışmalıdır. Bu yeni yazıtların dışında, yayımlanmış yazıtlar da kontrol edilerek kayıt altına alınmaktadır.

GÜRSES

Gürses Köyü, BORCHHARDT tarafından, bugün yeri hâlâ tartışmalı olan Trebendai olarak önerilmektedir⁶⁸. Trebendai adını birçok antik kaynaklardan bilmekteyiz: Birçok yazıtta adı zikredilen⁶⁹ Trebendai, M.s. 146'da ünlü Coğrafyacı Ptolemaios'ta Arabendaibe olarak

66 Kitharephoros M.ö. 168-M.s. 43 yılları arasında ve daha sonra Roma imparatorları Domitianus'tan Traianus'a kadar olan zaman dilimi içinde darp edilmiş olan ve ön yüzünde Apollon Patroos, arka yüzünde ise bir kithara yer aldığından “kithara taşıyan” anlamına gelen κίθαρρηφόρος adıyla anılan Likya Birliği'nin gümüş sikkesine verilen isimdir (bk. TROXELL 1982: 27).

67 ÖZTÜRK 2010: 299.

68 BORCHHARDT 1975: 82; BAYBO et alii 2017: Ayrıca bk. RUGE 1937: 2267-2268; ZGUSTA 1984: 633; FOSS 1991: 333-334; BLUM 1997: 118; TIB VIII s.v. Gürses; Trebendai.

69 Kyaneai (IGR III 704 sat. I l.10); Tristomon (PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114); Simena (HEBERDEY – KALINKA 1887: 17, no. 53).

geçmektedir⁷⁰. Trebendai adı Nikolaos'un yolculuğu sırasında Serine ile Muskar'ın yakınında yer alan Kastellon arasında zikredilmektedir⁷¹. Tristomon'da bulunan Myralı bir karı-kocanın mezar yazıtına göre ise, Trebendai kenti Myra ile sympoliteia yapmıştır⁷². Bu yazıt bize Trebendai'in önceleri bağımsız bir kent olduğunu göstermektedir. Kentin yeri hakkında modern araştırmacılardan farklı öneriler gelmektedir. FOSS, Tristomon ve Simena arasındaki ilişkiden dolayı, kentin kıyıda olduğunu iddia etmekte⁷³ ve Kastellon civarına yerleştirmektedir. TIB VIII ise Trebendai maddesinde, yorum yapmaksızın, Masikytos Oros'ta bir polis olarak göstermektedir. Trebendai kentinin lokalizasyonuna ilişkin en yeni öneri ALKAN'dan gelmektedir⁷⁴: Muskar'da bulunmuş Helenistik dekrete göre, ALKAN Muskar'ı Trebendai olarak lokalize etmektedir⁷⁵. Ancak bu öneri doğru değildir. Kentin adı Sybeis'dir. Bu konu aşağıda anlatılacaktır (bk. Muskar).

2010 yılında kazılar devam ederken, akropolis'in eteklerinde metruk bir köy evinde yeni bir Eleuthera Trebanditike adak steli bulunması da oldukça ilginçtir. Ancak Trebendai kentinin lokasyonu hala belirsizliğini korumaktadır.

ÇAKALBAYAT VE KOCAGEDİK TEPESİ

Gürses Köyü'nün kuzeydoğusunda tepe ve onun altındaki yamaçta antik bir yerleşim vardır. Yerleşim Klasik Çağ'dan Bizans Dönemi'ne kadar yerleşim görmüş ve çevreye dağılmıştır. Antik yerleşim Kyaneai'dan Myra'ya giden stratejik yolun üzerinde yer almaktadır. BAYBO et alii, Stadiasmus Patarensis'te sözü edilen Patara – Phellos – Kyaneai – Myra – Limyra yolunun daha Klasik Çağ'dan beri kullanıldığını ve Çakalbayat'tan geçtiğini düşünmektedirler⁷⁶. Lykia'yı birbirine bağlayan yol üzerinde yere alan Çakalbayat civarında Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Myra ile Kyaneai arasındaki yolu gösteren bir miltaşını yakın zamanlarda bulunmuş ve yayımlanmıştır⁷⁷.

70 Ptol. V 3, 3.

71 VNS 57.

72 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114.

73 FOSS 1991: 334.

74 ALKAN 2011b: 111–113.

75 Muskar'daki antik yerleşiminde 2009 yılında yaptığımız epigrafik araştırma sırasında yazıt ilk kez tarafımızdan kaydedilmiş (ÖZTÜRK 2010: 296) ve Ch. SCHULER ile birlikte 2010'da kaydedilmiş ve 2011'de yeniden bir kontrolü yapılmıştır. 2010 yılında ise ALKAN tarafından da görülmüş ve yayımlanmıştır (ALKAN 2011b: 99–124). Söz konusu yazıtın gözden geçirilmiş yeni hali 2020 yılında Ch. SCHULER ile birlikte Homer Books'tan yayınlanan Acta Classica Mediterranea'nın 3. sayısında yayımlanacaktır.

76 BAYBO et alii 2017: 83.

77 ONUR – OKTAN 2013: 98.

MUSKAR

Muskar'daki yüzey araştırmaları sırasında, yukarıda sözü edilen Helenistik Dönem'e tarihlenen yazıt keşfedilmiştir. Bu yazıt bize antik yerleşimin adını vermektedir. Yazıtta adı geçen topluluğun adı Συβένοι'dur. Yazıtın kırık olmasından dolayı adını bilemediğimiz birisi onurlandırılmaktadır. Onurlandırılan kişi ölmüş; kente ya da olasılıkla Eleuthera Tapınağı'na karşı bir iyilikte bulunmuştur. Söz konusu kişi bunu bir vasiyetle de bırakmıştır. Bu yazıtta göre Synbeis Myra'dan bağımsız olmalıdır. Zira Myra'nın adı zikredilmeden Synbeis'in adı tek başına yazıtta geçmektedir. Synbeis adına Lykia'da ilk kez rastlanmaktadır. Yazıtta geçen Rhodos gümüş ifadesi yazıtın M.ö. 180'lerden sonraya tarihlendirmemize olanak sağlamaktadır. Bu kentin adı ne yazık ki Sionlu Nikolaos'un Vita'sında geçmemektedir. Asartepe üzerindeki antik yerleşimin nekropolis alanı, kentin doğu eteklerinden başlayarak kuzey–kuzeybatı yönünde devam etmekte ve antik yerleşimin büyük bir bölümünü çevrelemektedir⁷⁸. Söz konusu nekropolis'te birçok lahit bulunmakla birlikte, bunlardan pek azı yazıtlıdır. Bunlardan ikisi PETERSEN ve von LUSCHAN tarafından 1889 yılında hatalı ve eksik yayımlanmıştır. PETERSEN ve von LUSCHAN'ın yayınladığı bu yazıtlara addenda ve corrigenda yapılarak yeniden yayımlanmıştır⁷⁹. Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen bu mezar yazıtlarına göre, ceza tahsilâtından Myra Demos'u sorumludur. Bu durum, Sybenoi'un en azından M.s. I. yüzyılda Myra hâkimiyetinde olduğunu göstermektedir.

Muskar'daki antik yerleşim bazı araştırmacılar tarafından antik Tragalassos olduğu düşünülmektedir. Maalesef Tragalassos şimdiye kadar lokalize edilmemiştir. Arykanda'da bulunmuş bir symmakhia yazıtında Arykanda ve Tragalassos kentleri III. Antiokhos'un oğlu Mithridates'e askeri destek sağlamak için Syria'ya birlik gönderme üzerine bir symmakhia antlaşması yapmışlardır⁸⁰. Arykanda ile Tragalassos arasındaki bu askeri işbirliği Tragalassos'un Helenistik Dönem'de bağımsız olduğunu göstermektedir. Ancak Roma İmparatorluk Çağı'na geldiğimizde kentin Myra'ya bağlı olduğunu, Sionlu Nikolaos'un Vita'sında Myra'ya bağlı bir khora olarak geçmesinden öğrenmekteyiz⁸¹. Kentin lokalizasyonuna ilişkin modern araştırmacılar arasında birçok öneri bulunmaktadır: ROBERT Myra ile Arneai arasında bir yerde ve olasılıkla Alakilise civarında olabileceğini iddia etmektedir⁸². WÖRRLE ise Tragalassos'u Gülmez Dağı'nın güneybatısında yer aldığını önermektedir⁸³. Diğer taraftan Karabel, BATlas 65 C5, Tragalassos olarak gösterilmektedir. Muskar civarındaki kalıntılar ile Muskar'dan Alakilise'ye oradan da Arykanda'ya giden antik yolun varlığı, araştırmacıları Karabel'den çok Muskar'ı

78 Yerleşim hk. detaylı bilgi için bk. İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019: 367–371.

79 ÖZTÜRK 2011: 209–218; SEG LXI1258–1259 (= PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 41. no. 75–76).

80 IARYkanda 1.

81 VNS 1.

82 ROBERT 1955: 203.

83 WÖRRLE 1996: 157.

Tragalassos olduğunu inandırmaktadır⁸⁴.

Görüleceği üzere Muskar’daki bu yerleşimin Trebendai / Tragalassos olabileceği önerilmişse de, M.ö. II. yüzyılın birinci çeyreğine tarihlenen bir yazıt aracılığıyla Tragalassos ve Arykanda kentleri arasında bir symmakhia’nın yapılmış olduğu bilgisi⁸⁵, bize Tragalassos yerleşiminin Arykanda yakınlarında aranması gerektiğini düşündürmektedir. Ancak bu bir öneridir ve yüzey araştırmaları sırasında bulunacak bir yazıt bu problemi çözebilecektir.

TURANT ASARI

Turant Asarı, Myra’nın kuzeydoğusundaki Turant Dağı’nın üstünde yer almaktadır. Turant Asarı’ndaki adı bilinmeyen yerleşim, Myra egemenlik alanındaki en önemli antik yerleşimlerden biridir. ALKAN Turant Asarı’nı Trebendai’dan önceki istasyon olarak geçen Serine ile özdeşleştirmektedir⁸⁶. Kent ilk önce M. HARRISON⁸⁷ tarafından ve ardından ise başka araştırmacılar⁸⁸ tarafından ziyaret edilmiştir. 2011 yılında antik adını hala bilmediğimiz Turant Asarı’nı F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK ve Ch. SCHULER ile birlikte; 2019 yılında Turant Asarı’nda, bölgede yüzey araştırması yürüten B. İŞLER’in ekip üyesi olarak Ch. SCHULER ile bir daha ziyaret ettik.

TYBERRISOS

Myra egemenlik alanında yer alan ve sympoliteia halinde bulunduğu kentlerden biri ise Tyberissos–Teimiussa’dır. İmparator Augustus için yazılmış bir onur yazıtında Tyberissos–Teimiussa demos’unun, Myra Demos’undan bağımsız olarak αὐτοκράτωρ γῆς καὶ θαλάσσης “karaların ve denizlerin autokrator’u” Tanrı Augustus’u, onurlandırdığı görülmektedir. Bu durum, Myra demos’unun çatısı altında, Tyberissos–Teimiussa’nın iç otonomiye sahip olduğuna işaret etmektedir⁸⁹. İmparatorluk Çağı’nda bir kome olarak anılan Teimiussa, Tyberissos kentinin limanıdır. Adı geçen yerleşimdeki lahitlerin bazılarında mezar cezalarının Myra ve Kyaneai’a verilmesinin istenmesi, kentin çevresindeki bu iki yerleşimle arasında siyasal bir bağ olduğunu düşündürmektedir⁹⁰.

84 TIB VIII s.v. Tragalassos.

85 IARYKANDA 1; SEG XLIV 1148.

86 ALKAN 2011b: 114; Ayrıca bk. TAKMER – ALKAN 2013: 114.

87 HARRISON 1979: 205.

88 MELLINK 1979: 344; ALKAN 2011a: 33-41; İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019: 367-371.

89 SCHULER 2007: 386. Augustus sonrası, Tyberissos ve Teimiussa’nın ortak demos’unun varlığının ne kadar sürdüğü bilinmemektedir (SCHULER 2007: 385).

90 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 56, no. 107; 57, no. 108a; 57, no. 109; 57, no. 110; 58, no. 113.

SURA

En önemli araştırmalardan biri Apollon Surios Tapınağı’na ev sahipliği yapan ve Myra’nın yaklaşık 4 km kadar güney, güneydoğusunda yer alan kehanet merkezi Sura’da gerçekleştirilmiştir. Likçe bir mezar anıtında en eski adı Surezi⁹¹ olan yerleşimin kökeni Klasik Dönem’e kadar uzanmaktadır. Bir akropolis üzerinde, küçük bir bey yerleşimine ait sur izleri Klasik Çağ’dan Bizans Dönemi’ne kadar izlenmektedir⁹². Akropolis’in doğu ve güney yönlerinde nekropolis yer almaktadır. Bir kısım kırılmış şekilde günümüze ulaşan bu nekropolis’in hemen yakınlarındaki bir kaya üzerinde Tanrı Apollon’un rahiplerinin listesi yer almaktadır. Klasik Dönem’de bir Bey’in yönetiminde olan bu yerleşimin ünü Apollon Önbilicilik Merkezi olmasından gelmektedir. Düz bir plato üzerinde yer alan Sura’dan sahile Apollon Tapınağı’na doğru düz bir yol inmektedir. Günümüzde 3 duvarı da ayakta kalmış bataklık zemin içinde Tanrı Apollon’un tapınağının izleri rahatça görülebilir. Tapınağın iç duvarında birçok adak yazıtı yer almakta olup, bunlar Tanrı Sozon’a yapılmıştır. Aynı alana yakın bir noktada Bizans Dönemi’nde yapılmış bir kilise kalıntısı da mevcuttur. Bu da Sura’nın en eski zamanlardan Bizans Dönemi’nin içlerine kadar dini özelliğinin ön planda olduğu özel bir yer olduğuna işaret etmektedir.

Sura yerleşimi en azından Roma İmparatorluk Çağı’nda Myra’ya bağlanmıştır. Zira yayımlanmış bir yazıtta mezara yapılacak zararın ödeneceği kurum olarak Myra demos’u⁹³; bizim aşağıda sunacağımız yeni yazıtta (bk. 2 numaralı yazıt) ise Myra gerusias’ı gösterilmektedir.

2001 yılında Sura’da tarafımızdan yapılan yüzey araştırması sırasında, yayımlanmış ve yayımlanmamış yazıtlar benim ve F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK tarafından kaydedilmiştir⁹⁴. Sura’dan yayımlanmış yazıt sayısı sınırlıdır. Yeni yazıtlardan ikisi aşağıdaki gibidir:

91 ZGUSTA 1984: 583-584.

92 BORCHHARDT 1975: 76. Ayrıca bk. ÇEVİK – ÖZTÜRK 2011: 90-97.

93 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 44, no. 80.

94 2013’de, Sura’da bulunmuş iki yeni yazıt F. ONUR ve M. ALKAN tarafından yayımlanmıştır.

SURA'DAN YENİ YAZITLAR

1. APOLLONIOS İLE EŞİ TYDARA'NIN MEZARI

Sura akropolis'inin 146 m kuzeyinde, Simena'ya giden modern yolun altındaki Asartepi denilen düzlükte, Likya tipi kapağıyla birlikte in situ halinde hyposorium'lu, podyum üzerinde bir lahit yer almaktadır. Lahdin dört bir tarafında tabula yer almakta; yazıt güneye bakan kısmen kırık ön yüzde bir tabula içinde. Tabula'nın biçimi lahitin Helenistik Dönem'e ait olduğunu göstermektedir. Kapak üzerinde mezar sahiplerine ilişkin olması gereken giyimli bir erkek ve kadın büstü. Kapağın arka ve yan yüzlerinde kısmen tahrip olmuş aslan başları.

Buluntu Yılı : 2010
Env. No. : 36
Ölçüler : Tabula Y: 19 cm; G: 1.51 m.; HY: 1.3-1.5 cm / SA: 1.1 cm.
Edisyon : Yeni Yazıt
Kayıt : ÖZTÜRK-HS – ÖZTÜRK-FD
Tarihleme : Geç Helenistik – Erken Roma

Τὸν τάφον κατεσχ[εύασεν] Ἀπο[λλώνιος (?)] Ἄνδρ[ομάχου ca. 7] αὐτῷ καὶ τῇ γυναικί αὐ-
τοῦ Τυδάρ[α] [- -]ΤΑΝΑΣ καὶ .Ν
ΤΗ...Π...ΛΛ[- -] ἄμαρτωλὸς [ἔστω]
4 τοῖς κατὰχθον[ίοις θεοῖς - -] ἐπαγγελίας οὔση-
ς παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπι τῷ τρίτῳ

Çeviri:

Andromakhos oğlu Apollonios(?) bu mezarı kendisine ve eşi Tydara'ya yaptırdı. ... [Bir başka kişiyi gömen kişi] Yeraltı Tanrıları'na karşı sorumlu olsun! İhbar eden kişi (ise, cezanın) yarısını alacaktır.

1 Απο[ile başlayan kelime bölgede çok sık rastlanan bir isim olan Απολλώνιος olarak tamamlanmıştır. Bununla birlikte Απο- ile başlayan birçok farklı isim vardır. Bu isimlerden biri de olabilir. Bu konuda bk. LGPN VB.

2 Τυδάρ[α] adı Myra ve Lykia'da ilk kez görülmekte olup; yeni bir epikorik isimdir. Lykaonia Bölgesi'ndeki Lystra kentinde Τυδάρ[ος] adı bilinmektedir. (KILyk I 242). Bu iki isim arasında kök bakımından benzerlikler bulunmaktadır.

2. AGATHOKLES İLE AİLESİNİN MEZARI

Sura akropolis'inin 145 m doğusunda, Simena'ya giden modern yolun altındaki Asartepede denilen düzlükte, Likya tipi kapağıyla birlikte in situ halinde podyum üzerinde bir lahit yer almaktadır. Yazıt doğuya bakan ön yüzde tabula ansata içinde. Sol yan taraf olduğu gibi kırılmış.

Buluntu Yılı : 2010
Env. No. : 39
Ölçüler : Tabula Y: 61 cm; G: 77 cm; HY: 2.1-4.6 cm / SA: 1 cm.
Edisyon : Yeni Yazıt
Kayıt : HEBERDEY 1894; BEAN 1960; ÖZTÜRK-HS – ÖZTÜRK-FD
Tarihleme : M.s. I.-II. yüzyıl

Τὸ μνημεῖον κατεσκευάσθη
Ἀθηναγόρας Ἀθηναγόρου
ἑαυτῷ καὶ γυναικὶ Γαμέτῃ
4 εἰς ὃ προεκήδευσεν [τὴν] προ-
τέραν γυναῖκα αὐτοῦ Χρύσαγ
Ἐὰν δέ τις ἕτερον θάψῃ, τις ἀπο-
τεισάτω Μυρέων γερούσια
8 Χ γφ' ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ τρίτον
κατηγορήσαντα καὶ ἐλένξαντα.

Çeviri:

Athenagoras oğlu Athenagoras bu mezarı, kendisine ve eşi Gamete'ye yaptırdı. Daha önceden, ilk eşi olan Khrysa'yı bu mezara gömdü. Şayet birisi, başka birini gömecek olursa, Myralılar'ın gerusias'ına 3.500 denaria ödeyecektir. Bildiren ve ihbar eden kişi (cezanın) 3/1'ini alacaktır.

Epigrafik araştırmaların amacı, yayımlanmış ve yayımlanmamış tüm yazıtları önce kayıt altına almaktır. Sonra ise bu veri bankasındaki yazıtlar değerlendirilerek, önümüzdeki yıllarda bir corpus altında yayımlamak, öncelikli amacımızdır.

KISALTMALAR LİSTESİ

AArk	Aktüel Arkeoloji.
Adalya	Adalya: Suna&İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı.
AJA	American Journal of Archaeology.
AKYÜREK 2017	E. AKYÜREK (Ed.), Alakent Kilisesi: Myra'da Bir Bizans Yapısı (12. – 13. Yüzyıllar) – Alakent Church: A Byzantine Monument at Myra (12 TH – 13 TH Centuries), İstanbul.
ALKAN 2011a	M. ALKAN, “A Re-examination of the Sarcophagus Inscription at Turant Asarı”, MJH I/1, 33–41.
ALKAN 2011b	M. ALKAN, “Parerga To The Stadiasmus Patavensis (8): On the Named Places in the Journeys of Sacrifice Recorded in the Vita of Saint Nicholas of Holy Sion”, Gephyra 8, 99–124.
Anmed	Anadolu Akdenizi: Arkeoloji Haberleri.
ANRICH 1913/1917	G. ANRICH, Hagios Nikolaos: Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen, Vol. I-II, Leipzig/Berlin.
ArkSan	Arkeoloji ve Sanat Dergisi.
AS	Anatolian Studies.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı.
BAGNALL 1976	R. S. BAGNALL, The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt, Leiden.
BAtlas	R. J. A. TALBERT (Ed.), Barrington Atlas of the Greek and Roman World, Princeton 2000.
BAYBO et alii 2017	S. BAYBO – J. BORCHHARDT – B. YENER-MARKSTEINER, in Begleitung von A. MARKSTEINER – I. BORCHHARDT, “Cakal Bayat und Kocagedik Tepesi: Eine Antike Siedlung zwischen Myra und Trysa Bericht von einer Lykienreise”, Cedrus V, 79–119.
BE	Bulletin épigraphique.
BEAN 1997	G. E. BEAN, Eski Çağda Güney Kıyıları, çev.: İ. DELEMEN – S. ÇOKAY, İstanbul.
BEAUFORT 1817	F. BEAUFORT, Karamania, or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity, London.
BEGASS 2019	C. BEGASS, “Kaiser Marcian und Myra. Ein Beitrag zu Geschichte und Epigraphik Lykiens in der Spätantike”, Chiron 49, 215–250.
BENNDORF – NIEMANN 1884	O. BENNDORF – G. NIEMANN, Reisen in Lykien und Karien, I: Reisen im südwestlichen Kleinasien, Wien.
BLUM 1997	H. BLUM, Die Vita Nicolai Sionitae, Bonn.
BORCHHARDT 1975	J. BORCHHARDT (Hrsg.), Myra: Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit, Berlin (MDA[I] 30).
Byzas	Veröffentlichungen des Deutschen Archäologischen Instituts Istanbul.
Cedrus	Cedrus: Akdeniz Uygarıları Araştırma Dergisi.
Chiron	Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts.
CIJ II	J.-B. FREY, Corpus Inscriptionum Judaicarum: Recueil des inscriptions Juives qui vont du IIIe siècle avant Jésus-Christ au VIIe siècle de Notre ère, Vol. II: Asie-Afrique, Paris 1952.

CIL	Corpus inscriptionum Latinarum.
CollAn	Colloquium Anatolicum.
CORSTEN 2018	Th. CORSTEN, “Die Inschriften: Eine Auswahl”, in: S. DOĞAN - F. FATMA-FINDIK (Eds.), Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 1989–2009, İstanbul: 329-352.
CWA	Current World Archaeology.
ÇEVİK – ÖZTÜRK 2001	N. ÇEVİK – H. S. ÖZTÜRK, “Likya'da Bir Kehanet Merkezi: Sura”, AArk 22, 90–97.
ÇEVİK 2010a	N. ÇEVİK, “Myra ve Andriake Kazıları'nda İlk Yılı: 2009”, Anmed 8, 55–60.
ÇEVİK 2010b	N. ÇEVİK, “Myra ve Limanı Andriake Üzerine Ön-Düşünceler: Kazılar Başlarken”, ArkSan 134, 53–82.
ÇEVİK 2010c	N. ÇEVİK, “Myra: The Sunken Metropolis of St. Nicholas”, CWA 41, 19–25.
ÇEVİK et alii 2010a	N. ÇEVİK – Ö. ÇÖMEZOĞLU – H. S. ÖZTÜRK – İ. TÜRKOĞLU, “A Unique Discovery in Lycia: The Ancient Synagogue at Andriake”, Adalya XIII, 335–366.
ÇEVİK et alii 2010b	N. ÇEVİK – Ö. ÇÖMEZOĞLU – H. S. ÖZTÜRK – İ. TÜRKOĞLU, “Andriake Sinagogu ve Bölgede Yahudi Varlığı”, in: N. ÇEVİK (Haz.), Arkeolojisinden Doğasına: Myra / Demre ve Çevresi, Antalya: 169–180; 169–180.
DAVIES 1885	G. DAVIES, “Greek inscriptions from Lycia”, JHS 15, 100–115.
DOĞAN – FATMA-FINDIK 2009	S. DOĞAN - F. FATMA-FINDIK (Eds.), Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 1989–2009, İstanbul.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2014	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – H. S. ÖZTÜRK, “Ein spätantikes Edikt zum Wirtschaftsleben in Andriake (Lykien)”, in: W. ECK – P. FUNKE (Hrsgg.), in Verbindung mit M. DOHNICHT – K. HALLOF – M. HEIL –M. G. SCHMID, Öffentlichkeit - Monument – Text: XIV Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae 27. – 31. Augusti MMXII, Berlin / Boston 2014: 448–449.
DUGGAN – AYGÜN 2014	T. M. P. DUGGAN – Ç. A. AYGÜN, “The Medieval and Later Port of Myra/Stamira – Taşdibi”, Byzas 19, 245–269.
EAHJ	Eurasian Art and Humanities Journal.
FdXanth	A. BALLAND, Fouilles de Xanthos, VII: Inscriptions d'époque impériale du Létôn, Paris 1981.
FELLOWS 1852	C. FELLOWS, Travels and Researches in Asia Minor more particularly in Lycia, London.
FOSS 1991	C. FOSS, “Cities and Villages of Lycia in the Life of St. Nicholas of Holy Zion”, GOTR, 303–339.
GARDNER 1885	E. A. GARDNER, “Inscriptions Copied by Cockerell in Greece-II”, JHS 6, 340–363.
Gephyra	Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Antike auf dem Gebiet der heutigen Türkei – Günümüz Türkiye'si'nin Antik Devir'deki Tarihi ve Kültürü için Dergi.
GOTR	Greek Orthodox Theological Review.
HARRISON 1979	M. HARRISON, “Lycian Survey 1978, in: Recent Archaeological Research in Turkey”, AS, 29, 181–210.
HARRISON 2001	M. HARRISON, Mountain and Plain: From the Lycian Coast to the Phrygian Plain Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period. Edited by Wendy YOUNG, Ann Arbor.
HEAD 1963	B. V. HEAD, Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics, New And Rev. Ed., London.
HEBERDEY – KALINKA 1897	R. HEBERDEY – E. KALINKA, Bericht über zwei Reisen im südwestlichen Kleinasien, ausgeführt im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Wien.

HICKS 1899 E. L. HICKS, “Inscriptions from Caesarea, Lydae, Patara, Myra”, JHS 10, 46–85.

HÖLBL 1994 G. HÖLBL, Geschichte des Ptolemäerreiches: Politik, Ideologie und religiöse Kultur von Alexander dem Großen bis zur römischen Eroberung, Darmstadt.

HULA 1893 E. HULA, “Ein Judengemeinde in Tlos”, in: A. HÖLDER (Ed.), Eranos in Vindobonensis, 99–103.

IARYKANDA S. ŞAHİN (Hrsg.), Die Inschriften von Arykanda, Bonn (IGSK Band 48).

IGR Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes.

IGSK Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.

IJO II W. AMELING, Incscriptiones Judaicae Orientis, Band II, 2004.

İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2018 B. İŞLER – N. AYDOĞAN-İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması 2016 yılı çalışmaları”, AST 35.1, 269–289.

İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019 B. İŞLER – N. AYDOĞAN-İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2017 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 36.1, 367–378.

İŞLER 2016a B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması”, Anmed 14, 218–225.

İŞLER 2016b B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2014 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 33.1, 47–68.

İŞLER 2016c B. İŞLER, “Orta Likya Bölgesi’nde Yeni Bir Keşif: Günağı Kilisesi”, PÜSBED 25, 363–392.

İŞLER 2016d B. İŞLER, “Yeni Bulgular Işığında Antalya’nın Kale (Demre) İlçesi’ndeki Alacahisar Kilisesi”, EAHJ 6, 1–21.

İŞLER 2017 B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2015 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 34.2, 381–398.

İŞLER 2019 B. İŞLER, “Orta Likya Bölgesinde Göynük Köte Mevkii’nde Bulunan Bizans Yerleşimi”, Seleucia IX, 91–110.

JAJ Journal of Ancient Judaism.

JHS Journal of Hellenic Studies.

KILYK I G. LAMINGER-PASCHER (Hrsg.), Die kaiserzeitlichen Inschriften Lykaoniens, Vienna 1992.

KOLB 2008 F. KOLB, Burg – Polis – Bischofssitz: Geschichte der Siedlungskammer von Kyaneai in der Südwesttürkei, Mainz am Rhein.

LBW P. Le BAS – W. H. WADDINGTON, Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure, fait pendant les années 1834 et 1844 (Paris 1847–1877), inscriptions Grecques et Latines.

MAGIE 1950 D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, I–II, Princeton.

MARKSTEINER-B 2009 B. MARKSTEINER, “Andriake Yüzey Araştırması 2008 Yılı Çalışmaları”, Anmed 4, 105–107.

MARKSTEINER-T 2006 T. MARKSTEINER, “Andriake Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları”, Anmed 4, 71–74.

MAYER 1803 L. MAYER, in: Views in Egypt, from the original drawings in possession of Sir Robert Ainslie, taken during his Embassy to Constantinople by Luigi Mayer; engraved by and under the direction of Thomas Milton; with Historical Observations and incidental Illustrations of the Manners and Customs of the Natives of that Country, London 1801; Views in the Ottoman Empire, chiefly in Caramania, London.

MDA(I) Istanbul Mitteilungen.

MELLINK 1979 M. J. MELLINK, “Archaeology in Asia Minor”, AJA 83, 331–344.

MJH Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi – Mediterranean Journal of Humanities.

OGIS Orientis Graeci Inscriptiones Selectae.

ONUR – OKTAN 2013 F. ONUR – M. OKTAN, “Parerga to the Stadiasmus Patavensis (12): The Routes 56-57 (Phellos - Kyaneai - Myra)”, Gephyra 10, 94–105.

ORMEROD – ROBINSON 1914 H. A. ORMEROD – E. S. G. ROBINSON, “Inscriptions from Lycia”, JHS 34, 1–35.

ÖZTÜRK – SCHULER 2017 H. S. ÖZTÜRK – Ch. SCHULER, “VII: Yazıtlar”, in: E. AKYÜREK (Ed.), Alakent Kilisesi: Myra’da Bir Bizans Yapısı (12. – 13. Yüzyıllar) – Alakent Church: A Byzantine Monument at Myra (12TH – 13TH Centuries), İstanbul: 205–212.

ÖZTÜRK 2010 H. S. ÖZTÜRK “Yazıtların Işığında Myra ve Çevresinin Antik Çağ Tarihi”, in: N. ÇEVİK (Haz.), Arkeolojisinden Doğasına: Myra / Demre ve Çevresi, Antalya: 295–303.

ÖZTÜRK 2011 H. S. ÖZTÜRK, “Muskar (Myra/Lykia): İki Yazıtta Addendum et Corrigendum”, CollAn X, 209–218.

ÖZTÜRK 2016 H. S. ÖZTÜRK, “Myra’dan Lykia Birliği Rahibi Platon ile Ailesinin Onurlandırılması”, Adalya XIX, 103–114.

PETERSEN – von LUSCHAN 1889 E. PETERSEN – F. von LUSCHAN, Reisen im südwestlichen Kleinasien, II: Reisen in Lykien, Milyas und Kibyrtis, Wien.

PÜSBED Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

RE Real Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft.

ROBERT 1955 L. ROBERT, “Villes et monnaies de Lycie”, Hellenica X, 188–222.

ROTT 1908 H. ROTT, Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappodokien und Lykien, Leipzig.

RUGE 1937 W. RUGE, “Trebendai”, RE 6A.2, 2267–2268.

SCHULER 2006 Ch. SCHULER, “Inchriften aus dem Territorium von Myra in Lykien: Istlada”, Chiron 36, 395–451.

SCHULER 2007 Ch. SCHULER, “Augustus, Gott und Herr über Land und Meer: Eine neue Inschrift aus Tyberissos im Kontext der späthellenistischen Herrscherverehrung”, Chiron 37, 383–403.

SCHWEYER 2002 A.-V. SCHWEYER, Les Lyciens et la mort: Une étude d’histoire sociale, Istanbul.

SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.

Seleucia Seleucia: Olba Kazısı Serisi.

ŠEVČENKO – ŠEVČENKO 1984 I. ŠEVČENKO – N. P. ŠEVČENKO, The Life of St. Nicholas of Sion, Brookline.

SEYER – LOTZ 2013 M. SEYER – H. LOTZ, “A Synagogue in Limyra? Preliminary Report on a Byzantine Building with Jewish elements”, JAJ 4, 133–148.

SIG³ Sylloge inscriptionum graecorum.

SPRATT – FORBES 1847 T. A. B. SPRATT – E. FORBES, Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis, in Company with the late rev. E. T. DANIEL, I–II, London.

TAKMER – ALKAN 2013 B. TAKMER – M. ALKAN, “Parerga to the Stadiasmus Patavensis (13): The Road System in the Mountainous Area of Alacadağ in Central Lycia and the Roads Indicated in the Vita of Nicholas of Sion”, Gephyra 10, 106–120.

TAKMER 2004 B. TAKMER, “Two Milestones on the Road from Myra to Limyra”, Gephyra 1, 107–117.

TAKMER 2006	B. TAKMER, <i>Lex Portorii Provinciae Lyciae: Likya Eyaleti Gümrük Yasası</i> , Antalya 2006 (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi).
TAKMER 2007	B. TAKMER, “ <i>Lex Portorii Provinciae Lyciae: Ein Vorbericht über die Zollinschrift aus Andriake aus ernerischer Zeit</i> ”, <i>Gephyra</i> 4, 165–188.
TAKMER 2010	B. TAKMER, “ <i>Stadiusmus Patarensis için Parerga 2: Sidyma I. Yeni Yazıtlarla Birlikte Yerleşim Tarihçesi</i> ”, <i>Gephyra</i> 7, 95–136.
TAM	Tituli Asiae Minoris.
TEXIER 1839/49	C. TEXIER, <i>Description de l’Asie Mineure, faite par ordre du gouvernement français, de 1833 à 1837, I–III</i> , Paris.
TIB VIII	F. HILD – H. HELLENKEMPER (Hrsgg.), <i>Tabula Imperii Byzantini, VIII: Lykien und Pamphylien</i> , Wien 2004.
TROXELL 1982	H. A. TROXELL, <i>The Coinage of the Lycian League</i> , New York.
von AULOCK 1974	H. von AULOCK, <i>Die Münzprägung des Gordian III. und der Tranquillina in Lykien</i> , Tübingen.
WÖRRLE 1975	M. WÖRRLE, “ <i>Zwei neue griechischen Inschriften aus Myra</i> ”, in: J. BORCHHARDT (Hrsg.), <i>Myra: Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit</i> , Berlin: 254–286.
WÖRRLE 1999	M. WÖRRLE, “ <i>Artemis und Eleuthera in Limyra</i> ”, in: P. SCHERRER – H. TAEUBER – H. THÜR (Hrsgg.), <i>Steine und Wege: Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag</i> , Wien: 269–274.
ZGUSTA 1964	L. ZGUSTA, <i>Kleinasiatische Personennamen</i> , Prag.
ZGUSTA 1984	L. ZGUSTA, <i>Kleinasiatische Ortsnamen</i> , Heidelberg.
ZIMMERMANN 1992	M. ZIMMERMANN <i>Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens</i> , Bonn.

NIKAIA'DA (BITHYNIA) EPİGRAFİK VE TARİHİ-ÇOĞRAFİ ÇALIŞMALAR (2010-2019)

Hüseyin Sami ÖZTÜRK*
hsoztrk@yahoo.com

*Doç. Dr., Marmara Üniversitesi FEF Tarih Bölümü,
Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul

Günümüzde İznik olarak adlandırdığımız antik Nikaia kentinin egemenlik alanında yer alan Sakarya İli'nin Pamukova-Geyve-Taraklı ilçeleri ile Bilecik İli ve ilçeleri arkeolojik ve epigrafik potansiyelinden dolayı, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren birçok gezgin ve araştırmacıların hayli ilgisini çekmiştir. 1970'li ve 80'li yıllarda bölgede Prof. Dr. Sencer ŞAHİN tarafından epigrafik araştırmalar yürütülmüş olup; O'ndan yaklaşık 30 sene kadar söz konusu bu alanlar epigrafya, tarihî coğrafya ve iskân tarihi açısından gereği gibi araştırılıp değerlendirilmemiştir. Anılan bu eksikliği gidermek için 2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın izniyle Sakarya Pamukova, Geyve ve Taraklı ile 2012 yılından itibaren Bilecik İl Merkezi, Osmaneli ve Gölpazarı ilçeleri'nde başkanlığım altında epigrafik-tarihi coğrafi bir yüzey araştırması başlatılmıştır¹. Gene Kültür Bakanlığı'ndan alınan izinlerle 2014 yılında Bilecik İli'nin; 2017 yılında ise Sakarya İli'nin tamamı çalışma alanı içine dâhil edilmiştir. 2019 yılında da devam eden bu çalışmalar neticesinde neredeyse çoğu yayımlanmamış toplam 471 adet yazıt kayıt altına alınmıştır.

Yine aynı şekilde Nikaia egemenlik alanında yer alan Bolu'nun Göynük İlçesi'nde 2012 ve 2013 yıllarında MSGSÜ'den Yard. Doç. Dr. Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK tarafından da epigrafik, tarihi-coğrafi yüzey araştırması yürütülmüştür. O'nun 2014 yılında vefat etmesinden sonra, aynı yıl yine Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden alınan bir izinle bu çalışma da tarafımdan tamamlanmıştır. Bu çalışma sırasında toplam 120 yazıt envanterlenmiştir. Yeni yazıtların büyük bir çoğunluğunu mezar yazıtları oluştursa da; onurlandırma dekretleri, mil taşları, Zeus için çok sayıda adak ile başka tanrı/tanrıçalar için adak yazıtları ve birçok mezar epigramı gibi farklı yazıt türleri de karşımıza çıkmaktadır².

1 Söz konusu projeye izin veren Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne; Marmara Üniversitesi BAPKO'ya; yardım ve destekleri için Taraklı Kaymakamları Mustafa TEMİZ (2010), Ömer YILMAZ (2014); Gölpazarı Kaymakamı Menderes TOPÇUOĞLU (2013), Osmaneli Kaymakamı Edip ÇAKICI'ya (2014); Osmaneli Belediye Başkan Münür ŞAHİN'e ki kendisine burada özel bir yer açmak isterim. Kendisi bize 2015 yılından beridir çalışmalarımıza her türlü desteği sağlamışlardır. Münür ŞAHİN'in yanı sıra Taraklı Belediye Başkanı Tacettin ÖZKARAMAN (2010/12) ve Gölpazarı Belediye Başkanı Vedat KAZICI'ya (2013); Sakarya Arkeoloji Müzesi Müdürü Mürşit YAZICI'ya (2019'a kadar) ve yine aynı müzede görevli arkeolog ve Müze Müdürü vekili Süleyman ACAR'a (2019'dan itibaren); Bilecik Arkeoloji Müzesi'nden Abdurrahman AKTAŞ (2017'ye kadar), Erdal MEAN ve Müze çalışanlarına; Geyve Orman İşletmeleri Müdürlüğü'ne; Geyve'deki çalışmalarımız sırasında ekibimize birçok konuda yardımcı olan emekli öğretmen ve araştırmacı-gazeteci Geyveli Sayın Namık CİHAN'a; 2010-2011 yıllarında rehberliğimizi yapan Ahmet KARAPEKMEZ'e; DOST Derneği'ne; özverili çalışmalarından ötürü Ezgi DEMİRHAN, Adem GÜNDÜZ, Kharalambos NIKHOLAYİDİS, Bilecik İli Osmaneli İlçesi Selçik Köyü sakinlerinden Hamit KARADAĞ'a bize yazıtlara ulaşmamız konusundaki yardımlarından dolayı ve Osmaneli Belediyesi Kültür İşleri'nde görevli olan Remzi ÖNER (emekli), Süleyman ÇAKAR ve Yasin AKÇAY ile yardımlarını esirgemeyen yöre halkına teşekkürü bir borç bilirim.

2 Yüzey araştırması sırasında, Nikaia teritoryumunda bulunan yazıtlara ilişkin bk.: ÖZTÜRK 2011: 147-154; DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2012: 67-78; ÖZTÜRK - KILIÇ-ASLAN 2012a: 101-110; ÖZTÜRK - PİLEVNELİ 2012b: 187-201; DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013: 285-292; ÖZTÜRK 2013: 293-298; ÖZTÜRK et alii 2013: 83-88; ÖZTÜRK 2015: 257-267; ÖZTÜRK - DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015: 243-256; DÖNMEZ-ÖZTÜRK - ÖZTÜRK 2015: 123-128; ÖZTÜRK 2016: 287-297; ÖZTÜRK

Bilindiği üzere Nikaia kenti Kalkhedon, Prusias ad Hypium, Klaudiopolis, Nikomedia ve Prusa gibi Bithynia Bölgesi'nin büyük birkaç kentinden biridir. Nikaia'daki bilinen en erken yerleşim Kalkolitik Çağı'na kadar geri gitmektedir. Büyük İskender'in generallarından Antigonos bugünkü İznik'in olduğu yerde Antigoneia adında bir kent kurmuş; daha sonra Lysimakhos'un eline geçmesiyle birlikte Lysimakhos'un eşinin adına izafeten Nikaia adını almıştır. Kentin kurulduğu tarihten itibaren bölge siyasetinde ve ekonomisinde önemli roller üstlenmiştir. Antik kentin, dünya siyaseti bakımından en önemli işi M.s. 325 ve M.s. 787 konsillerinin burada toplanıp, Hıristiyanlık tarihi için almış olduğu kararlardır ki, bunlardan tarihe I. Nikaia Konsili olarak geçen 325 yılındaki toplantıda Arius'un düşünceleri kabul edilmeyip İsa ile Babası Tanrı'nın, bir olduklarının benimsenerek bugüne kadar kabul görmesidir. Bir diğer önemi ise, 1204'teki IV. Haçlı Seferi sonucunda Konstantinopolis'in Haçlılar'ın eline düşmesi üzerine, bir süreliğine Bizans Devleti'ne başkentlik yapmasıdır. Bu dönemde, Nikaia bir sanat ve kültür merkezi haline gelmiş; hastane ve patrikhane yapılmıştır. Bu durum bir süreliğine, antik kentin bölgede ikinci Konstantinopolis olmasını sağlamıştır.

Nikaia'nın bölgede önemli bir yerleşim haline gelmesinde Küçükasya'ya giden yolların kesişme noktasında yer almasıdır. Nikaia kentinin bugün üç tanesi görülebilen, dört ana kapısı bulunmaktadır. Bu dört kapıdan Lefke Kapısı Kudüs'e kadar uzanan yolun Küçükasya'daki başlangıcı sayılabilir. Hacı Yolu olarak da adlandırılan bu yol aslında bir Roma yolu olup; Küçükasya'daki iki ana Roma yolundan biridir. Ancak bu yolun adı bilinmemektedir. Söz konusu bu yollar üzerinde çeşitli konaklama veya at değiştirme istasyonları ile yerleşimler yer almaktaydı. Bunların bir kısmını Antik edebi metinlerden bir kısmını ise Tabula Peutingeriana ile Itineria Burdigalense'den öğrenmekteyiz: Nikaia'dan çıkan yol 8 mil sonra İznik'e bağlı Karadin/Karatekin'deki Höyük yerleşimine lokalize edilen Skhinai'dır. Bundan sonra Bilecik İli Osmaneli İlçesi Gaziler Köyü üzerinden Arapuçtu Mevkii'ne oradan da Selçik Köyü'ne (= Midum/Moedo Orientis) ve burayı takiben Medetli-Üyük (= Khogei) üzerinden Gölpazarı İlçesi'ne bağlı Karaağaç Köyü'nden yola devam etmek zorundaydı. Yol buradan Gölpazarı İlçesi'ne (= Tataion), oradan da Bolu İli Göynük İlçesi'ndeki Himmetoğlu/Çay Köyü (= Dablais) ve Ankara'daki Iuliopolis (= Nallıhan) üzerinden Kappadokia-Kilikia sınırına kadar uzanmaktaydı³.

Yüzey araştırması sırasında bulunmuş yeni miltaşları aşağıdaki gibidir:

1. Vespasianus
2. Vespasianus⁴
3. Septimius Severus

- DEMİRHAN 2016: 167-177; ADAK - ÖZTÜRK 2016: 72-82; ÖZTÜRK 2017: 27-41; ADAK - ÖZTÜRK 2017: 44-48; ÖZTÜRK 2018a: 219-222; ÖZTÜRK 2018b: 361-369; ÖZTÜRK - DEMİRHAN-ÖZTÜRK: 81-92; ÖZTÜRK et alii 2018: 231-243; ÖZTÜRK - DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2019: 255-262.

3 Yol güzergâhı hakkında detaylı bilgi için bk. INikaia 10,1: S. 50-62.

4 Bu mil taşı tarafımızdan yayımlanmıştır: ADAK - ÖZTÜRK 2016: 72-82.

4. Caracalla [Nikaia'dan XXVI mil]
5. Macrinus ile Diodumenianus [Nikaia'dan XXVI mil]
6. Diocletianus
7. Constantinus
8. Constantinus
9. Constantinus ile Constantius
10. İki kez kullanım görmüş:
 - (A) Constantinus ile Constantius
 - (B) Gratianus ile Valentianus [Nikaia'dan XV mil]
11. İki kez kullanım:
 - (A) Valens ile Gratianus [Nikaia'dan XIII mil]
 - (B) Arcadius ile Theodosius
12. Bilinmiyor [Nikaia'dan XXIII mil]
13. Yazıtsız bir miltaşı.
14. Bir miltaşına ait yazıtsız parça

Yayımlanmış 39 mil taşı ise D. FRENCH tarafından 2013 yılında, elektronik bir yayın olan *Roman Roads & Milestones of Asia Minor*, Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.4: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia) eserinde bir araya getirilmiştir. Bu yazıtların numaraları şu şekildedir: 68; 69; 70 [= env. no. 295'e addendum]; 71; 72(A) [= env. no. 197'e addendum]; 72(B) [= env. no. 193]; 72(C); 73(A-B); 74 [= env. no. 369'a addendum]; 75(A-B), (C [= env. no. 301]; 75(D)-(F); 76-78(A-B); 79; 80 [env. no. 334]; 80-81; 82 [= env. no. 379'a corrigendum]; 83-84(A), (B); 85; 86(A-B), (C)-(E); 87(A-B); 88(A-C); 89 [= env. no. 11'e addendum].

Sadece mil taşları değil, aynı zamanda yol kalıntıları, köprüler ve yerleşimler de bize güzergâh hakkında önemli ipuçları sağlamaktadır. Bilecik İli Osmaneli İlçesi'nde birbirine yakın noktada 4 köprü bilinmektedir⁵. Bu köprülerin ne zaman ve kim tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Bununla birlikte Osmaneli İlçesi'ndeki bir Roma köprüsünün yıkık ayakları arasındaki bir monogramda İmparator Mauricius'un adı bulunmuştur [bk. Yazıt No: 6]. Monogramdan ötürü Mauricius Köprüsü olarak adlandırdığımız bu köprünün yanı sıra, yine Selçuk Köyü sınırları içinde kalan Dönekönü ile Çamaltı Mevkiileri arasında, şimdi sadece Sakarya Nehri'nin içinde temelleri kalan bir köprü daha vardır. Bu köprü daha önce literatürde bilinen bir köprü değildir ve ilk kez belgelenmektedir. Bu alana çok da uzak olmayan bir tarla içinde hem yerleşimle hem de köprüyle bağlantılı olabilecek Roma yoluna ait kalıntılara da rastlanmıştır. Bütün bu bilgiler Roma yolu güzergâhının hangi noktadan geçtiğini göstermesi açısından önemlidir. Zira daha önceki yayınlarda bu bilgi olmadığı için, bu noktada yolun güzergâhı çizilememiş ve bunun sonucu olarak devamı da yanlış olarak işaretlenmiştir.

⁵ Sakarya üzerindeki köprüler hakkında detaylı bilgi için bk. ŞAHİN 1999: 643-658; BELKE 2010: 89-99.

Mil taşları dışında kırsal alanda çok az onurlandırma yazıtı kaydedilmiştir. Bunların en başında İmparator Traianus için yapılan bir yazıttır: Bu yazıt 2008 yılında Sakarya İli Taraklı İlçesi İçdedeler Köyü'nde, köylüler sulama kanalı yaparken bir yazıt bulunmuştur. Tarafımdan 2010 yılında kaydedilmiştir⁶. Söz konusu yazıt Yazıt Herakl--- oğlu Aphous adında birisi tarafından başta İmparator Traianus olmak üzere, Roma Senatus'u ve Halkı, Nikaia Demos'u ile Eorta--- Halkı adına yaptırılmıştır. Bu onur kaidesinin neden dikildiği ise, yazıtta bu konuda bilgi olmaması nedeniyle bilinmemektedir. Bu yazıt, İmparator Traianus için dikilen birçok onur yazıtında da görüleceği üzere "selameti ve sağlığı için" (= ὑπὲρ σωτηρίας καὶ ὑγείας) dikilmiş olmalıdır⁷. Ancak yazıtın, hangi olay nedeniyle dikildiği, yazıt üzerinde başka bir bilgi olmamasından ötürü bilinmemektedir. Bununla birlikte Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Genç Plinius'un vali olarak gönderilmesinden önce, büyük yolsuzluklar yapıldığı ve eyaletlilerin zor durumda oldukları bilinmektedir⁸. Bunun üzerine, İmparator Traianus hem eyaletin kamusal durumunu düzeltmek hem de Parth seferi öncesi genel durumu düzenlemek için M.s. 110 ya da 111 yılında Genç Plinius'u legatus Augusti pro praetore consulari potestate olarak Pontus-Bithynia Eyaleti'ne vali olarak göndermiştir. Plinius'un gelmesinden ardından eyalette yapılan birçok düzenlemelerle birlikte, bölge ekonomik yönden kalkınmıştır. Bu adak yazıtı da, böyle bir düzenleme sonucunda bir şükran ifadesi olarak dikilmiş olabilir.

Sadece imparatorlar değil aynı zamanda yerel eşrafın da onurlandırıldığını görmekteyiz: Bilecik İli Gölpazarı İlçesi'nde İmparator Traianus'un yönetiminin ikinci yılına tarihlenen yayımlanmamış bir yazıtta Hopleanoi Köyü (= ἡ κώμη Ὁπλεάνων) Publius Aelianus Severianus Ariston'u onurlandırmakta ve bir heykelini dikmektedir. Övgüler dizilen bu yazıtın geri kalanı kırık olduğu için, onurlandırma sebebini bilemiyoruz.

Görüldüğü üzere yazıtlardan birçok yeni yerleşim adını da öğrenmekteyiz ki bunlardan biri de 2011 yılında Sakarya İli Geyve İlçesi Epçeler Köyü'nde bulunmuş bir yazıttır.⁹ Yazıt Geyve İlçesi'nin bir başka köyü olan Ortaköy'den buraya getirilmiş olup, Ortaköy'ün antikçağdaki adını öğrenmemizi sağlamaktadır. Aurelius Nikomedianus Nikomedes tarafından yaptırılan bu mezar yazıtında mezara verilecek zarar karşısında 2.000 denaria'nın fiscus'a, 4.000 denaria'nın ise Geoupenanoi Köyü'ne (= τῆ κώμη Γηουπειανῶν) ödenmesi yazmaktadır.

⁶ Bk. ÖZTÜRK 2018a: 219-222.

⁷ Örnekler için bk. Raha/Arabia (SEG VII 977-978).

⁸ Konu hakkındaki tartışmalar için bk. MAGIE 1950: 602; LEVICK 1979: 126; MITCHELL 1993: 203.

⁹ ADAK - ÖZTÜRK 2017: 44-48.

Tespit edilen diğer yeni yerleşim ve köy adları ise şöyledir:

Sakarya

Ekogene
Kal./..mniaioi kome
Ouebreanoi¹⁰

Bilecik

Attalane kome¹¹
Attalitis
Datanene/Datamane kome
Kabaloi Yerleşimi
Kasianoi Yerleşimi
Pyronmea kome¹²
Psalleas

Bolu

Boleanoi¹³
Dikomia (= Çiftköy)¹⁴
Ospraïmenos/Spraïmenos¹⁵

Helen pantheon'un baştanrısı olan Zeus için hem bölge halkının hem de bölgede yaşayan Romalılar'ın çok sayıda adakta bulduklarını görmekteyiz. Zeus burada, Helenleşme'den önceki var olan yerel tanrıların ya yerini almış ya da onlarla birlikte ortak tapınım görmüştür. Zeus bir yazıtta "Kurtarıcı" olarak yer alırken; bir başka yazıtta, çiftçilerin tanrısı olan Bronton (= Gürleyen) ve Brennos unvanıyla birlikte tapınım görmüştür. 2016 yılında Bilecik İli Pazaryeri İlçesi Ahmetler Köyü arazisinde köy muhtarının karantina alanı yapmayı bahane ederek izin almaksızın yaptığı inşâ faaliyet sırasında oluşan tahribat neticesinde tesadüfen bir kült alanı keşfedilmiştir. Köy muhtarının yapmış olduğu tahribat alanında in situ olarak mimari duvar kalıntıları ile yüzeye saçılmış vaziyette 10 tanesi yazıtlı olmak üzere çok sayıda adak steli¹⁶ ele

10 DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013: 287-288, no. 2.

11 ÖZTÜRK 2017: 35.

12 ÖZTÜRK 2017: 35.

13 DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2015: 124-125, no. 1.

14 ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015: 244-245, no. 1.

15 ÖZTÜRK 2016: 288-289, no. 1.

16 Yazıtlar Abdurrahman Aktaş ve Ezgi Demirhan-Öztürk ile birlikte 2020 yılı için yayına hazırlanmaktadır.

geçmiştir. Bu yeni adaklar bölge tarihi hakkında bilgilerimizin artmasına önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Şöyle ki, her şeyden önce Προνασιτών κώμη (Pronasitōi Köyü) gibi yeni bir köyün varlığını öğrenmekteyiz.

Yüzey araştırmasında mil taşları dışında çok az Latince yazıt tespit edilebilmiştir: Bunların içinde en önemlilerinden biri Lucius Volumnius Similis'e ait çift dilli mezar yazıtıdır¹⁷.

Nikaia kentinin egemenliği altında yer alan araştırma alanı, Antikçağ'da Bithynia olarak adlandırılan bölge içinde yer almaktaydı. Zengin ve bereketli topraklara sahip, huzur ve güvenin olduğu bir Roma eyaleti Bithynia, M.s. I.-II. yüzyıllarda Romalı veteranus'ların rağbet ettikleri yerlerden biriydi. Helence ve Latince olarak çift dilli olarak kaleme alınmış bir mezar yazıtında Lucius Volumnius Similis adında bir Romalı'nın askerlik kariyerine erlikten başladığı ve bunu binbaşı olarak (tribunus militum) tamamladığı yazmaktadır. Senatör olmayan bir sınıftan gelen L. Volumnius Similis askerlik görevine, bir Roma imparatorunun Hassa Alayı'nda başlamış; sonra centurio olarak III yıl görev yapmış, ardından ise Afrika'da okçuluk görevinde bulunmuş; en sonunda III. Augusta Lejyonu'nda binbaşılığa kadar yükselmiştir. Binbaşı L. Volumnius Similis büyük bir olasılıkla askeri konudaki yetenekliliğinden ötürü olsa gerek, sıradan bir asker için böylesine inanılmaz bir kariyer yapmış olsa gerektir. Emekli olduktan sonra, O'na da, diğer Romalı veteranus'lar gibi, Bithynia Eyaleti'nde bir emekli ikramiyesi olarak toprak verilmiş; O da hayatının geri kalanını bu topraklarda geçirmiş olmalıdır.

Bilecik İli Gölpazarı İlçesi Keskin Köyü Türbe Deresi Mevkii'nden daha önce birçok yazıt yayımlanmıştır¹⁸. 2013 yılında burada yapılan çalışmalarda 10 yeni yazıt daha kaydedilmiştir [Env. No. 155-164]. Bunlardan biri de "Zeus Kharitodote" için Epigenes adında bir kadının yaptığı adaktır [Env. No. 151]. Aynı alandan daha önce bulunmuş iki adak yazıtı köyün eski çeşmesinde kullanılmıştır ve bu yazıtlardan biri de gene Zeus'a adanmıştır.

2013 yılı çalışmalarında Bilecik İl Merkezi Taşcaahiler Köyü Türbe Deresi Mevkii'nden yeni bir nekropolis keşfedilmiştir. Söz konusu alandan 3 yeni mezar yazıtı kaydedilmiştir: "Philotas oğlu Hieron adı bilinmeyen birisine mezar yaptırıyor" [Env. No. 143]; isimleri okunamayan kişi ya da kişilere ait mezar yazıtı fragmanı [Env. No. 144]; "Hieros adında birisi, Macrinus ile beslemesine bir mezar yaptırıyor" [Env. No. 145]. Roma İmparatorluk Çağı'na tarihlenen bu nekropolis oldukça geniş bir alana yayılmış birçok mezar steli, odası ve mezar yapıları ile doludur.

Bölgede yapılan epigrafik-tarihi coğrafi yüzey araştırması sadece yeni yazıtların bulunması amacını taşımamakta; daha önce yayımlanmış yazıtlar da yeniden gözden geçirilerek değerlendirilmektedir.

17 Yazıt detaylı olarak Acta Classica Mediterranea'nın yeni sayısı için Hamdi Şahin ile birlikte yayına hazırlanmaktadır.

18 Keskin'den yayımlanmış yazıtlar için bk. INikaia 1127. 1312; ÖZTÜRK 2015: No. 5; 9; 12-14.

NIKAIA EGEMENLİK ALANINDAN YENİ YAZITLAR

1. PAPIANUS POMPEIUS'UN ZEUS'A ADAĞI (?)

Kireçtaşıdan bir mezar steline ait fragman. Bir evin temelinde devşirme malzeme olarak kullanılmış.

Ölçüler : Y: 63 cm; G: 56 cm; D: - ; HY:
2.8-3.7 cm
Env. No. : 67
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. 238-244

[Δι]ι(?) Παπιαν[ὸ]-
ς Πομπείο[ς]
[σ]τρατιώτης λε[γ]-
4 [ι]ῶνος πρώτη[ς]
[Π]αρθικῆς Σεβ[ηρ]-
[ι]αν ὅς Γορδ[ι]α-
[ν]ῆς καὶ..[

Çeviri:

I. Parthica Severiana Gordiana legio'nundan asker Papianus Pompeius ... Zeus'a(?) (bu sunağı sundu).

5 vdd. Σεβ[ηρ][ι]αν ὅς Γορδ[ι]α[ν]ῆς ifadesinin benzeri Panonia Superior'da yer alan Ulcisia Castra'da Iulius Victor adlı bir Romalı askerinin adak yazıtında da geçmektedir¹⁹. Gordianus'un Gordiana lakabı bu yazıtla birlikte ikinci kez bir lejyonda görülmektedir.

Söz konusu Legio I Parthica Septimius Severus tarafından Parth Seferi için M.s. 197/198 yılında kurulmuş ve Mezopotamya'daki Singara'da (= Sincar) konuşlandırılmıştır²⁰. Lejyonun taşıdığı Severiana Antoniniana onursal unvanı Septimius Severus ile Caracalla (M.s. 198-211) zamanında bu lejyona verilmiştir. Önce Severiana lakabını taşıyan lejyon, baba-oğulun ortak yönetimi sırasında Antoniniana lakabını da almıştır. Lejyon Antoniniana lakabını daha sonra Elagabalus ve

¹⁹ Genio t(urmae) et / Epon(a)e Reg(inae) / Iul(ius) Victor / eq(ues) vexi(llarius) coh(ortis) / (milliariae) n(ovae) S(everianae) Gordian(ae) / S(urorum) s(agittariorum) in honore(m) t(urmae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Gordiano / II et [[et]] Pomp(eiano) co(n)s(ulibus) // Kal(endis) Iun(iis) (RIU 869).

²⁰ Cass. Dio LV 24, 4; RITTERLING 1925: 1435.

Severus Alexander zamanında da kullanmaya devam etmiştir²¹.

Bu lejyonun taşıdığı bir diğer lakap olan Severiana ise şimdilik, Karia'daki Aphrodisias'tan Septimius Severus zamanına tarihli Marcus Aurelius Kal... adlı bir veteranus için dikilen bir mezar yazıtından bilinmektedir²².

Aphrodisias'tan ele geçen bu yazıt ile Cassius Dio'dan Legio I Parthica'nın sadece Singar ve çevresini değil, aynı zamanda Tigris Irmağı'nın korunmasından da sorumlu olduğunu öğrenmekteyiz²³. M.s. 360'larda hala Singar'da olan Legio I Parthica²⁴ Persler'e karşı aldığı bir yenilgiden sonra, yeni bir düzenlemeyle birlikte Nisibis-Constantina'ya konuşlandırılmıştır²⁵.

Görüldüğü üzere Legio I Parthica'nın Mesopotomia gibi uzak bir yerde konuşlandırıldığını düşünürsek, bizim yazıtımızda adı geçen Papianus Pompeius bir veteranus olarak memleketi olan Nikaia'ya dönerek, buraya yerleşmiştir.

2 Ulcisia Castra'dan Iulius Victor'un yazıtında adı geçen Pompeianus adlı kişi yazıtın tarihlenmesinde kullanılmıştır. Burada bizim yazıtta geçen Pompeius da adını aynı kişiden almış olabilir.

2. DIODOROS VE AİLESİNİN MEZARI

Kireçtaşıdan, 5 parçaya ayrılmış bir stel. Arka ve yan yüzler kaba bırakılmış.

Ölçüler : Y: 1.88 m; G: 1.11 m; D: 22 cm; HY: 1.1-2.1 cm
Env. no. : 24
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. II. yüzyıl

Διόδωρος Συρίσκο[υ] ἔτους β'

Λάλα Ἄπφου γυνή

Συρίσκος Διοδώ[ρου] ζ[ω]ντες ὁμοῦ χαίρετε

δὲ Διοδώρου.

Çeviri:

(İmparatorun hükümdarlığının) 2. yılında. (Burada) birlikte yaşayan Syriskos oğlu Diodoros,

²¹ RITTERLING 1925: 1436.

²² ... λε]γιῶνος πρώ[της] Παρθικῆς Σεβ[ηρ]ιανῆς (Paris - Holleaux 1885: 81-83, no. 12; ILS 9477; MAMA VIII 522; SPEIDEL - REYNOLDS 1985: 31-35. Ayrıca bk. SEG XXXV 1084; AE 1985, 800; BE [1988] 883).

²³ SPEIDEL - REYNOLDS 1985: 30, str. 10 vd.

²⁴ Amm. Marc. XX 6, 8.

²⁵ Not. dign. or. XXXVI 29. Konu hk. ayrıca bk. RITTERLING 1925: 1436.

Diodoros oğlu Syriskos (ile) Apphos kızı aynı zamanda Diodoros eşi Lala (yatıyor). Hoşçakalın!

2 Λάλα: Bir Lallname isim olan Lala Nikaia'dan iki kez bilinmektedir (bk. ÇOKBANKİR 2010: 333 vd. no. 9; ÖZTÜRK 2015: 259-260, no. 3). Lala adının Bithynia Bölgesi başta olmak üzere, Küçük Asya'da görüldüğü yerler için ayrıca bk. LGPN VA s.v. Λάλα; BATTISTONI-ROTHENHÖFER 2013: 114-115, no.2.

Bu isim için ayrıca bk. ZGUSTA 1964: § 790-1 (Λαλα); ÖZLEM-AYTAÇLAR 2010: 524, dn. 96.

3. HIERONIA İLE EPITYNKHANOS'UN MEZARI

Kireçtaşından, üçgen alınlıklı bir stel. Tüm yüzler yüzler ise düzlenmiş. Stelin en üstünde iki çelenk motifi yer almaktadır. Yazıtın üst ve alt kısmında derinleştirilmiş ikişer adet niş bulunmaktadır. Üstteki ve alttaki nişlerde günlük ev eşyaları temsil edilmektedir.

Ölçüler : Y: 1.55 m; G: 62 cm; D: 37 cm;
HY: 1.6-3.4 cm
Env. no. : 47
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. II. yüzyıl

Ἱερωνία καὶ Ἐπιτυνχάνω
δούλοις φιλοδεσπότης
νεωτέροις, δο(ῦλος) Ἀρίστων
4 ζι' vacat

Çeviri:

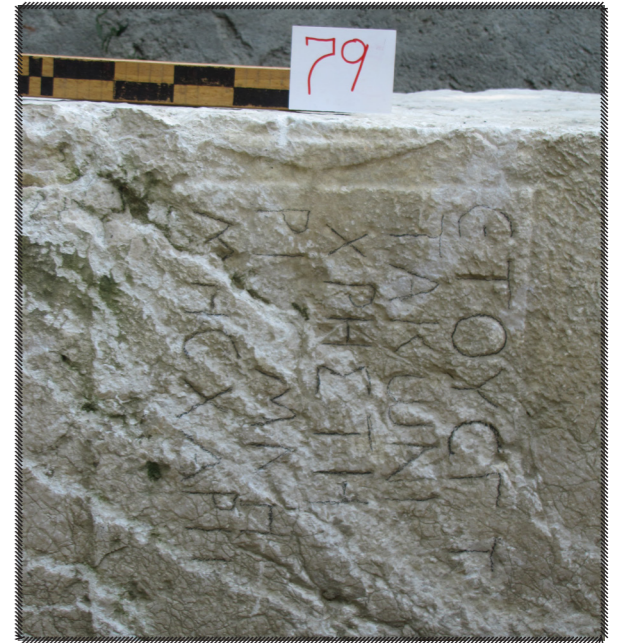
(İmparatorun hükümdarlığının) 17. yılında. Köle Ariston, efendi sever genç köleler Hieronia ile Epitynhanos için (bu mezarı yaptırdı).

4 ζι' dan önce εἶτους gelmelidir. Taş ustası olasılıkla yılı ifade eden kelimeyi yazmayı unutmuş görünmektedir.

4. KHRESTE'NİN MEZARI

Kireçtaşından alt ve üstü profilli bir stel. Üst sağ ve arka taraf kısmen kırık. Yazıtın olduğu ön yüzde kepçenin tırnak izleri yer almaktadır.

Ölçüler : Y: 1.85 m; G: 65 cm; D: 65 cm; HY:
3.2-4.7 cm
Env. No. : 79
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. II. yüzyıl

Ἔτους γ' Τ[ι]-
τ<θ>α Κωνι[δος (?)]
Χρήστη [μ]η[τ]-
4 ρι' μνή-
μης χάρις.

1 vd. T[I]TA lapis.

Çeviri:

(İmparatorun hükümdarlığının) 3. yılında. Konis kızı Titha (bu mezarı) annesi Khreste'ye anısından ötürü (yaptırdı). Hoşçakalın!

1 vd. Τ[ι]τα aslında Τίτθα olmalıdır; ancak taş ustası olasılıkla tau'dan sonraki theta'yı unutmuş görünmektedir.

Bithynia Bölgesi'nde oldukça sık görülen Τίτθα ya da Τίθα ismi ZGUSTA 1964: § 1567-5 göre, Helence τίτθη yani "sütüne" kelimesinden gelmektedir. Bu adın Nikaia'da görüldüğü örneklerin topluca yayınlandığı yer için bk. ÖZTÜRK et alii 2018: 235-237.

Bu adın Bithynia'daki örnekleri için ayrıca bk. LGPN VA s.v. Τίτθα/Τίθα". Tittha/Titha adının hem Bithynia hem de Akdeniz Dünyası'ndaki bilinen örnekleri için ise bk. DANA 2014: 370-372, s.v. "Tittha, Τίτθα, Τίθα, Τίθη, Θίθα, Τήθα (f.) (bith.)".

2 Yazıtın sol tarafı kırık olduğu için tamamlamak mümkün değildir. Bununla birlikte, ilk dört harf bize bir fikir vermektedir. Şöyle ki, şimdiye kadar sadece Side'deki bir yazıtta Κωνίς adı belgelenmiştir²⁶. Eğer tamamlamamız doğru ise, buradaki adı da Konis olarak düşünebiliriz. Bu durumda, epikhorik bir isim olan Konis Nikaia'dan ilk kez; Küçükasya'dan ise ikinci kez belgelenmektedir.

5. PANTAUKHIS, ASKLAS/PAPIAS İLE ADI BİLİNMEYEN BİR KİŞİNİN MEZARI

Kireçtaşından bir mezarın girişine ait olması muhtemel söve. Sol yan yüz kısmen kırık. Yazıt esas yüzde, sütunlar arasında 3 ayrı bölümdedir. Sövenin yan ve arka yüzleri kaba bırakılmış.

Ölçüler : Y: 49 cm; G: 1.56 m; D: 48 cm; HY: 3-7 cm
Env. no. : 14
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK – B. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. II. yüzyıl

A	B	C
- - -]Λ]Ι ΙΟ χαῖ]ρε.	Ἔτους δ' Πανταύχι- ς Νεικάνδρου γυν- ῆ δὲ Παπίου ζή- σασα ἔτη ος', χαῖρε.	Ἔτους [3/4]ας Παπίου [τοῦ Ἀ]πο[λλω]- γίδου ζήσ[α]ς ἔ- τη ἰ' ^{vacat} χα[ῖ]ρε.

Çeviri:

A

... Hoşçakalın!

B

(İmparatorun hükümdarlığının) 4. yılında. Neikandros kızı, Papias eşi 66 yıl yaşayan Pantaukhis burada yatıyor. Hoşçakalın!

C

(İmparatorun hükümdarlığının) ... yılında. Apollonidos torunu Papias oğlu 11 yıl yaşayan Asklas/Papias burada yatıyor. Hoşçakalın!

²⁶ ISide 145.

B1 vd. Πανταύχις: Bir Makedon adı olan Πάνταυχος'un²⁷ femininum biçimi olan bu isim ikinci kez belgelenmektedir. Bu isim daha önce sadece Makedonia'daki Edessa kentinden bir mezar yazıtından bilinmektedir²⁸: ἔτους γμς' | Πανταυχίδα Πανταύχου θυγατέρα Γ(άιος) 'Ιούλι||⁴ος Σευήρος τήν ἑαυτοῦ τήν ἑαυτοῦ | γυναικα' | ἥρωα (sic). Bu isim Nikaia'dan ve Küçükasya'dan ilk kez belgelenmektedir.

C1 [3/4]ας: Bitimi ile harf boşluğuna bakarak kırık içindeki adın [Ἀσκλ]ᾶς (INikaia 1096) ya da [Παπί]ας (INikaia 1511) olduğunu düşünebiliriz.

C2 Παπίας, Nikaia'da oldukça sık görülmektedir (INikaia 1240. 1321. 1467. 1475; ÖZTÜRK 2011: 152-153, no. 7; ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015: 245-246, no. 4; 246-247, no. 5; ÖZTÜRK et alii 2018: 233-235). Papias adının Bithynia başta olmak üzere Küçük Asya'da görüldüğü diğer yerler için bk. LGPN VA; VB s.v. Παπίας.

6. BİZANS İMPARATORU MAURICIUS'UN MONOGRAMI

Kireçtaşından dörtgen bir blok üzerinde monogram.

Ölçüler : Y: 96 cm; G: 90 cm; D: 1.65 m; HY: 6-15 cm
Env. no. : 448
Kayıt : H. S. ÖZTÜRK
Tarih : M.s. 582-602

Μαυρικίου.

²⁷ Bu isim hk. detaylı bilgi için bk. RUSSU 1938: 203.

²⁸ CORMACK 1974: 207, no. 10.

İmparator Mauricius'un (M.s. 582-602) monogramı ilk defa fotoğrafçı Cemil Şahin tarafından görülmüştür ve Süleyman Çakar tarafından bana bildirilmiştir. Benzer bir monogram Bithynia Bölgesi'ndeki Samandıra'dan (Kalkhedon) bilinmektedir. Mauricius'un adı Bithynia'daki Strobilos'taki bir kumaş satıcısı Aleksandros'un yazıtında da geçmektedir. Mauricius'un adı bu yazıtta tarihleme için kullanılmıştır.

KISALTMALAR LİSTESİ

ADAK – ÖZTÜRK 2016	M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK, “Ein neuer Meilenstein aus der Nähe von Dableis (Nikaia) und das flavische Straßenbauprogramm in der Provinz Bithynia et Pontus”, <i>Philia</i> 2, 72–82.
ADAK – ÖZTÜRK 2017	M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK, “Eine neue ροδισιός-Inschrift aus dem Hinterland von Nikaia”, <i>Philia</i> 3, 44–48.
ArchPap	Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete.
ArkSan	Arkeoloji ve Sanat Dergisi.
BATTISTONI – ROTHENHÖFER 2013	F. BATTISTONI – P. ROTHENHÖFER, “Inschriften aus dem Raum Keles und Orhaneli (Provinz Bursa, Türkei)”, <i>EA</i> 46, 101–165.
BELKE 2010	K. BELKE, “Justinians Brücke über den Sangarios”, in: S. DOĞAN – M. KADİROĞLU (Eds.), <i>Bizans ve Çevre Kültürler</i> : Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken’e Armağan, İstanbul: 89–99.
CORMACK 1974	J. M. R. CORMACK, “Inscriptions from Pella, Edessa and Beroea”, <i>ArchPap</i> 22–23, 203–210.
ÇOKBANKİR 2010	N. ÇOKBANKİR, “Modrena ve Nikaia Territoryumundan Yeni Yazıtlar”, <i>Olba</i> 18, 323–345.
DANA 2014	D. DANA, <i>Onomasticon Thracicum (Onom Thrac): Répertoire des noms indigènes de Thrace, Macédoine Orientale, Mésies, Dacie et Bithynie, Athènes</i> .
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2012	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar I”, <i>MJH</i> II.2, 67–78.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Adak Yazıtları”, <i>Cedrus</i> 1, 285–292.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2015	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – H. S. ÖZTÜRK, “Neue Inschriften aus Göynük und Mudurnu II”, <i>Philia</i> I, 123–128.
EA	<i>Epigraphica Anatolica</i> .
EphDac	<i>Ephemeris Dacorowana</i> .
FRENCH 1981	D. FRENCH, <i>Roman Roads and Milestones of Asia Minor, Fasc. I: The Pilgrim’s Road</i> , Ankara.
FRENCH 2013	D. FRENCH, <i>Roman Roads & Milestone of Asia Minor, Vol. III: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia)</i> , Ankara.
Gephyra	<i>Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kulturen des östliche Mittelmeerraumes – Doğu Akdeniz Bölgesi Eskikağ Tarihi ve Kültürlerini Araştırma Dergisi</i> .
IGSK	<i>Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien</i> , Bonn 1972 .
ILS	H. DESSAU, <i>Inscriptiones Latinae selectae</i> , I–III, Berlin.
INikaia	S. ŞAHİN (Hrsg.), <i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)</i> , I-II 1/2, Bonn 1979–1982 (IGSK 9–10 1/2).
ISide	J. NOLLÉ (Hrsg.), <i>Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse</i> , 2: Griechische und Lateinische Inschriften (5-16) – Papyri – Inschriften in Sidetischer Schrift und Sprache – Ergänzungen und Berichti-gungen – Konkordanzen – Epigraphische Indices, Bonn 2001 (IGSK 44 II).
LEVICK 1979	B. LEVICK, “Pliny in Bithynia- and What Followed”, <i>G&R</i> 26/2, 119–132.
LGPN VA	Th. CORSTEN (ed.), <i>A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia</i> , Oxford 2010.
LGPN VB	J. -S. BALZAT – R. W. V. CATLING – É. CHIRICAT – F. MARCHAND (Eds.), <i>Associates Editor Th. CORSTEN, A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VB: Coastal Asia Minor: Caria to Cilicia</i> , Oxford 2013.

LGPN VC	J. -S. BALZAT – R. W. V. CATLING – É. CHIRICAT – Th. CORSTEN, <i>A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VC: Inland Asia Minor</i> , Oxford 2018.
MAGIE 1950	D. MAGIE, <i>Roman Rule in Asia Minor</i> , II, Princeton.
MAMA VIII	W. M. CALDER – J. M. R. CORMACK with contributions from M. H. BALANCE – M. R. E. GOUGH, <i>Monumenta Asia Minoris, VIII: Monuments from Lycaonia, The Pisido-Phrygian Borderland, Aphrodisias</i> , Manchester 1962.
MITCHELL 1993	S. MITCHELL, <i>Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor</i> , Oxford.
MJH	<i>Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi – Mediterranean Journal of Humanities</i> .
Olba	<i>Olba</i> .
ÖZLEM-AYTAÇLAR 2010	P. ÖZLEM-AYTAÇLAR, “An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North-Western Asia Minor”, in: R. W. V. CATLING – F. MARCHAND (Eds.), <i>Onomatologos: Studies in Greek Personal Names Presented to Elaine Matthews</i> , Exeter: 506–524
ÖZTÜRK – AKTAŞ 2017	H. S. ÖZTÜRK – A. AKTAŞ, “Zeus Bronton Kült Alanı”, <i>Aktüel Arkeoloji</i> 60, 28–29.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN 2016	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VI”, <i>Phaselis</i> II, 167–177.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2018	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar IX”, <i>ArkSan</i> 159, 81–92.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2019	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK, “Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2017”, <i>AST</i> 36.2, 255–262.
ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015	H. S. ÖZTÜRK – F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar III”, <i>Cedrus</i> 3, 243–256.
ÖZTÜRK – KILIÇ-ASLAN 2012a	H. S. ÖZTÜRK – S. KILIÇ-ASLAN, “Nikaia: Yeni Yazıtlar II”, <i>Gephyra</i> 9, 101–110.
ÖZTÜRK – PİLEVNELİ 2012b	H. S. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ, “Nikaia: Yeni Yazıtlar III”, <i>MJH</i> II.3, 187–201.
ÖZTÜRK 2011	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan (Bithynia) Yeni Yazıtlar I”, <i>ArkSan</i> 137, 147–154.
ÖZTÜRK 2013	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar IV: İznik Müzesi”, <i>Cedrus</i> 1, 293–298.
ÖZTÜRK 2015	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar V”, <i>Cedrus</i> 3, 257–267.
ÖZTÜRK 2016	H. S. ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar IV”, <i>Cedrus</i> 4, 287–297.
ÖZTÜRK 2017	H. S. ÖZTÜRK, “Osmaneli’nin Antikçağ Tarihi (Nikaia) – Ancient History of Osmaneli (Nikaia)”, in: A. AKPINAR – G. A. AKSU (Eds.), <i>Gelişim Sürecinde Osmaneli</i> , İstanbul, 27–41.
ÖZTÜRK 2018a	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VIIa: Traianus’un Onurlandırılması”, <i>ArkSan</i> 156, 219–222.
ÖZTÜRK 2018b	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VIII”, <i>Phaselis</i> IV, 361–369.
ÖZTÜRK et alii 2013	H. S. ÖZTÜRK – F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – B. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ – S. KILIÇ-ARSLAN, “Nikaia Egemenlik Alanında 2010-11 Yılı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Genel Sonuçları”, <i>AST</i> 30.1, 83–88.
ÖZTÜRK et alii 2018	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK – H. NİKOLAYİDİS – A. GÜNDÜZ, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VII”, <i>TÜBA-AR</i> 22, 231–243.
Phaselis	<i>Phaselis: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi</i> .
Philia	<i>International Journal of Ancient Mediterranean Studies</i> .
RE	<i>Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft</i> .
RITTERLING 1925	E. RITTERLING, “Legio”, <i>RE</i> XII.1, 1211–1856.

RRAM III.4	D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.4 Pontus et Bithynia (with Northern Galatia), Ankara 2013 [Electronic Monograph 4].
RUSSU 1938	I. I. RUSSU, "Macedonica", Ephemeris Dacorowana, 8, 105-232.
SPEIDEL – REYNOLD 1985	M. P. SPEIDEL – J. REYNOLD, "A Veteran of Legio I Parthica from Carian Aphrodisias", EA 5, 31-35.
ŞAHİN 1999	S. ŞAHİN, "Wasserbauten Justinians am unteren Sangarios in Bithynien", in: S. PANCIERA (ed.), XI Congresso internazionale di epigrafia Greca e Latina, Atti II. Roma, 18-24 settembre 1997, Rome: 643-658.
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi.
ZGUSTA 1964	L. ZGUSTA, Kleinasiatische Personennamen, Prag.

ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİNDE
DOĞU DAĞLIK KILIKIA KENTLERİNİN
DEMOGRAFİSİ: KORYKOS KENTİ
NÜFUSUNA YÖNELİK KISA BİR
DEĞERLENDİRME*

DIOKAESAREA

Tapureli

Yeniyurt

KALANTHIA

Karytelis

ELAIUSSA/SEBASTE

KORYKOS

Meydan Kalesi
Hamdi ŞAHİN**
hcsahin@istanbul.edu.tr

Figen ŞAHİN***
yagmur.figen@gmail.com

**Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

***Doktorant,
Humboldt-Universität zu Berlin

Helence demos (halk) ve graphein (yazmak) sözcüklerinin birleşiminden gelen “demografi”, sınırları belli bir coğrafyada bulunan nüfusun yoğunluğunu, yapısını, gelişimini-gerileyişini, özelliklerini ve değişimlerini inceleyen ve yorumlayan bir bilim dalıdır¹. Bu bağlamda demografi, somut ve sayılabilir verilerden hareket eder².

Eski Helen ve Roma dünyasıyla ilgili demografik çalışmalar verilerini, antik kaynaklardan, yazıtlardan, papirüslerden ve arkeolojik çalışmalardan sağlamaktadır³. Antik demografi kapsamında içerdikleri bilgiler açısından son derece net ve objektif materyaller olan her yazıt türü bilgi kaynağı olarak kullanılabilir⁴. Ancak söz konusu nüfus olduğunda, mezar yazıtları demografik odaklı çalışmalara sağladıkları katkılar nedeniyle tür olarak öne çıkmaktadır. Mezar yazıtları üzerindeki bilgiler doğum-ölüm oranları, antik kentteki cinsiyet dağılımı, akrabalık ilişkileri, mezar sahibinin ve/veya ailesinin kökeni, çocuk doğum ve ölüm oranları, yaş, dini inanç, sosyal statü ve meslek türleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsayabilir. Hatta sınırları belli bir coğrafi bölgede, çocuk doğumlarının en çok hangi aylarda meydana geldiğini inceleyen spesifik araştırmaların da yapılabileceği görülmektedir⁵.

Eskiçağ’da Kilikia Bölgesi, kuzeyde Lykaonia, batıda Pamphylia, doğuda ise Syria ile sınır oluşturmaktadır. Güneyini ise doğal bir sınır olan “Kilikia Denizi” çevrelemektedir. Kilikia, coğrafi özelliklerinden dolayı antik kaynaklarda iki bölgeye ayrılmıştır. Buna göre bölgeler, Kilikia Pedias ve Kilikia Trakheia olarak adlandırılmaktadır. Her iki bölgenin arasındaki sınırı ise Soli/Pompeiopolis oluşturmaktadır⁶.

Doğu Dağlık Kilikia Bölgesi olarak adlandırılan bölge ise günümüze Silifke İlçesi’nin içerisinden akan Göksu Nehri ve buranın doğusunda bulunan Erdemli İlçesi’nin limonlu beldesi sınırlarında yer alan Lamas Çayı’nın arasında kalan bölgedir. Bölgenin kuzey sınırını ise Karaman

* Bu proje TÜBİTAK (Proje no. 114K268) ve İstanbul Üniversitesi BAP başkanlığınca (Proje no. 55091) tarafından desteklenmiştir. Projenin arkeolojik demografiye ilişkin çalışmaları İ. Ü. Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Doç. Doç. Dr. Aşkın ÖZDİZBAY (İ.Ü. Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı) tarafından yürütülmektedir. 2015 yılı arazi çalışmalarımıza Dr. ÖZDİZBAY, Klasik Filolog Figen ŞAHİN (Doktorant), Araş. Gör. İpek DAĞLI (İ.Ü. Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı), Klasik Filolog Sinem KÜÇÜKOĞLU (Doktorant), Klasik Filolog Canan BASAN (MA), Nedim GÜVENÇ ve Nazım Can CİHAN (Restoratör) katılmışlardır. Çalışmalarımıza izin veren Kültür ve Turizm Bakanlığı’na; çalışmalarımıza destekleyen TÜBİTAK başkanlığına ve yüzey araştırmalarımız sırasındaki özverili çalışmalarından dolayı tüm ekip üyelerimize teşekkürü bir borç bilirim.

1 HÖHN – BOLTE 1987.

2 ŞAHİN 2015: 2.

3 CHAMBERLAIN 2006; SCHEIDEL 2011: 101–113; ATTEMA – de HAAS 2011: 97-141.

4 MATTHEWS 1999: 141–161.

5 SHAW 2001: 83–110, Tablo 6–7.

6 Strab. XIV 1, 8; XIV 5, 1; Ptolem. V 5, 3; V 5, 9.

oluşturmaktadır. Bu coğrafi alanda yer alan başlıca antik kentler ise Seleukeia⁷ (= Silifke), Korykos (= Kızkalesi)⁸, Elaiussa/Sebaste⁹ (= Ayaş), Olba¹⁰ (= Uğuralanı) ve Diokaisareia’dır¹¹ (= Uzuncaburç).

Kalykadnos ve Lamos nehirleri arasında kalan Doğu Dağlık Kilikia Bölgesi, Büyük İskender’in bölgeyi ele geçirmesinin ardından, Helenistik kültürün etkisi altına girmiştir. Bu dönemle birlikte bölgede kentleşme faaliyetleri başlamıştır. Sonuç olarak kurulan kentlerden biri de Korykos (= Kızkalesi) kenti olmuştur¹². Roma İmparatorluk Dönemi’nde bölgenin güçlü bir kenti olduğu anlaşılan Korykos¹³, M.s. III. yüzyılda komşusu Elaiussa/Sebaste ile girdiği rekabet sonucunda önemini yitirmiş ve buranın bir kome’si haline gelmiştir¹⁴. M.s. 260 yılında, Sasani kralı I. Şapur’un Kilikia kentlerini yağmalamasının ardından Elaiussa/Sebaste gibi Korykos da zarar görmüştür. Ancak Korykos kenti, Elaiussa/Sebaste kentine oranla daha hızlı bir şekilde toparlanmış ve yazıtlarının da gösterdiği gibi IV.–V. yüzyıllardan itibaren bölgenin önemli bir ticaret kenti halini almıştır¹⁵. Bu refah sürecine bağlı olarak, kentin hinterlandında yer alan tarımsal nitelikli yerleşmelerin sayısında da önemli bir artış kaydedilmektedir¹⁶.

Mezarlar ve yazıtlar:

Kentin gömü gelenekleri ve nüfusu hakkında önemli bilgiler sağlayan nekropolis, kenti doğudan batıya doğru bir yay gibi çeviren surların hemen dışında yer almaktadır. A nekropolis’inin bir kısmı kent surlarının içine taşmaktadır. Yaklaşık 1,4 km uzunluğunda, 700 m genişliğinde olan ve üç tepe üzerine yayılan nekropolis, 20. yüzyılın başlarında Joseph KEIL ve Adolf WILHELM tarafından araştırılmış ve yazıtları yayımlanmıştır¹⁷. Çalışmalarında oryantasyonu sağlayabilmek amacıyla nekropolisi A, B ve C olarak üç alana ayıran KEIL ve WILHELM, yazıtları bu buluntu yerlerine göre sınıflamışlardır¹⁸.

7 TIB V: 402–406.

8 TIB V: 315–320.

9 TIB V: 400–401.

10 TIB V: 369–370.

11 TIB V: 239–240.

12 Liv. XXXIII 20; Dio Cass. LIV 9.

13 Cic. Ad fam. XII 43; Plin. nat. hist. V 22; Oppian. Hal. III 5, 205–210.

14 Stadiasmos 482; KIRSTEN 1973: 362.

15 KIRSTEN 1974: 799; 802; TIB V: 317. ŞAHİN 2007: 137.

16 ŞAHİN 2007: 116.

17 MAMA III, 118-213. Nos. 198-788.

18 KEIL – WILHELM 1931: 131.

A nekropolis'i, B ve C nekropolis'lerine göre nispeten daha erken bir dönemde, büyük olasılıkla da M.s. I.–II. yüzyıllardan itibaren; B ve C nekropolis'leri ise M.s. III.–VI. yüzyıllar arasında yoğun olarak kullanılmaya başlamıştır¹⁹. Bu durum bize kentin nekropolis'inin yüzyıllar içerisinde batıdan doğuya doğru bir yayılma yaptığını göstermektedir. Mezarlar incelendiğinde bunların yaklaşık %4'ünün daha pahalı işçilik gerektiren nitelikte yapıldığını söylemek mümkündür. Bu durum mezar sahiplerinin, refah seviyesi daha yüksek bir kesimden geldiklerine işaret etmektedir.

Yazıtların Dili ve İsimler:

Kentin mezar yazıtlarında geçen isimlerin % 88 Helence; % 0,6'sı Latince; % 5,7'si yerel ve % 5,1'i ise İbranice isimlerden oluşmaktadır. Yazıtlar, mezar sahiplerinin ve diğer aile bireylerinin genellikle tek bir isim kullandığına işaret etmektedir. Yazıtlar arasında Roma kökenli isimlere oldukça nadir rastlanılmaktadır. Örneğin kentin yazıtlarında Iulius nomen gentile'si Eski Helen formunda yalnızca bir kez yer almaktadır²⁰. Iulianus cognomen'i ise isim şeklinde kullanılmıştır²¹. Yalnızca iki yazıt mezar sahiplerinin birden fazla isim taşıdığını göstermektedir. İlk örneği Aurelius Eusanbatius Menandros ve ailesinin mezarı üzerindeki yazıt oluşturmaktadır²². Diğer bir mezar ise Marcus Aurelius Chrestus ve karısı Marca Aurelia Polychronia'ya aittir²³. Chrestus, Makrobios, karısı Polychronia ise Rufina supernomen'ini kullanmıştır.

Kentin nekropolis'inde tespit edilmiş olan yazıtların büyük bir bölümü lahit tekneleri, lahit kapakları ve kaya mezarları üzerinde bulunmaktadır. Bu yazıtların yaklaşık %10'luk dilimi M.s. I.–III.; % 90'ı ise M.s. IV.–VI. yüzyıllar arasına aittir. Yazıtlar incelendiğinde, bunların daha çok mezar sahibinin ve baba başta olmak üzere aile bireylerinin adlarından, mesleki bilgilerden, din görevlilerinin unvanlarından ve mezar soygunculuğunu önleme amaçlı ceza formüllerinden oluştuğu görülmektedir. Yazıtların çoğunluğu mezarlara yüzeysel olarak işlenmiştir ve kaliteli bir işçilik göstermemektedir. Korykos yazıtlarında birçok lahit ve lahit kapağı üzerinde asıl mezar sahibinin adından sonra bozuk bir harf karakteriyle işlenmiş ve basitçe καὶ (ve) bağlacıyla eklenmiş isimler de bulunmaktadır. Bu tip eklemelerin birçoğunda ölen kişinin isminin ve mesleki bilgilerinin haricinde herhangi bir bilgi de yer almamaktadır. Yazıtlarda karşılaşılan diğer bir durum ise, asıl mezar sahibinin adının tıraşlanarak, elde edilen yüzeye yeni gömüye ait ismin yazılmasıdır. Mezar yazıtlarının büyük bir bölümü θήκη, σωματοθήκη ve az sayıda da olsa τόπος ile başlamaktadır. Bu ifadeden sonra genellikle mezar sahibin ve babasının adı takip etmektedir. Hıristiyanlar'a ait yazıtların önemli bir bölümü δόξα σοὶ ὁ θεὸς ὁ μόνος ἀθάνατος

19 MACHATSCHEK nekropolis alanlarını N1, N2, N3 şeklinde adlandırmıştır. Bk. MACHATSCHEK 1967: 21; 24.

20 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 151.

21 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 148. 294. 332. 391. 436. 574.

22 Bk. dn. 54.

23 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 505.

şeklinde bir formülle başlamaktadır. Yazıtların yaklaşık %30'u meslek adları içermektedir²⁴.

Cinsiyet:

Yazıtlar incelendiğinde bunların üzerlerinde 1079 adet erkek ve 114 adet kadın isminin yer aldığı görülmektedir²⁵. Bu verilerden hareketle cinsiyet oranının, her 100 erkeğe karşılık 10,56 kadının olduğu hesaplanabilmektedir. Antik Atina'da mezar yazıtları göz önünde bulundurulacak yapılan hesaplamalara göre cinsiyet oranının, her 100 erkeğe karşılık 54 kadın; Roma'da ise her 100 erkeğe karşılık 66 kadın olduğu görülmektedir²⁶. Mezarlarda erkek isimlerine oranla kadın isimlerinin daha az görülmesi, kadınların genellikle ya eşleri, kardeşleri ya da oğulları ile birlikte aynı mezarı paylaştıkları ve isimlerinin daha sonradan lahde kazınmadığı şeklinde düşünülebilir.

Köken:

Korykos kentinde mezar sahiplerinin bir bölümünün farklı bölge, kent ve köylerden geldiklerini gösteren yazıtlar, toplam yazıt sayısının yaklaşık %8'lik dilimini oluşturmaktadır. Örneğin C nekropolis'inde bulunan bir yazıtta göre Eudaimon'un babası Photinos Mısır kökenliydi²⁷. Kentin yazıtlarında yaygın olarak Suriye kökenli kişilere rastlanılmaktadır. C nekropolis'indeki bir lahit kapağı üzerindeki yazıtta göre Iohannes, Antiokheia kökenlidir²⁸. Paulus ise Suriye'nin kuzeydoğusunda bulunan Beroia²⁹, Iohannes Theopolis³⁰ kentindedir. B nekropolis'inde tespit edilen bir lahit kapağı üzerindeki yazıttan anlaşıldığına göre Andreas Immai kökenlidir³¹. Bu yerleşim adının hemen önünde yer alan khorion ifadesi, buranın kırsal bir yerleşim olduğuna işaret etmektedir. Zosimos'un bildirdiğine göre L. Domitius Aurelianus M.s. 272 yılında Antiokheia yakınlarındaki Immai'de Palmyra ordularını yenmiştir³². Kentin nekropolis'inde tespit edilmiş olan mezar yazıtlarında, yine Suriye bölgesinde bulunduğu

24 ŞAHİN 2003: passim.

25 Hesaplamalar mezar yazıtları üzerinden yapılmıştır.

26 SCHEIDEL 2012: 105–107.

27 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 86.

28 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 320.

29 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 630.

30 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 120. I. Iustinianus Dönemi'nde (M.s. 527–565) Antiokheia kentinin adı değiştirilerek, Theopolis olmuştur.

31 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 532.

32 Zos. I 50, 3.

düşünülen³³ Kaperlatinos adlı bir kome yer belgelenmiştir. Casianus³⁴, Leontios³⁵, Paulos³⁶ ve Iohannes'in³⁷ adlı kişiler ya da bunların aileleri, bu köyden göç edip Korykos kentine yerleşmiş olmalıdırlar. Barsymos adlı bir kişi de yine Suriye'de bulunan Kapernagathon³⁸; Iulianus³⁹ ve Barla⁴⁰ Kapropakis; Sergius Sorion⁴¹; Symeonios Khorenos⁴²; İakobos ve Stephanos adlı kardeşler ise Khorre kökenlidir⁴³. Kharitene'nin mezar yazıtında yer alan ethnikon'a göre, Epiphanos'un babasının Syria/Palaestina'da bulunan Samaria kökenli olduğu anlaşılmaktadır⁴⁴. Artemisios, Nisibis (= Nusaybin)⁴⁵; Maria adlı kadın ise Lykaonia kökenlidir⁴⁶. Korykos kentinde Marmara Adası (= Prokonnesos) kökenli Isauros⁴⁷, Odotomis olarak da adlandırılan Ioannes ile birlikte aynı mezara gömülmüştür. Isauros ve Odotomis arasında doğrudan bir kanıt olmamakla birlikte, akrabalık ilişkisi olması yüksek bir ihtimaldir. B nekropolis'inde tespit edilmiş bir lahit üzerindeki yazıta göre Makrobios olarak da adlandırılan Marcus Aurelius Chrestus, Nikomedia kökenli olup Asklepios phyle'sine mensup; aynı zamanda da Korykos kenti vatandaşıdır. Chrestus mezarı Rufina olarak da adlandırılan Marca Aurelia Polychronia ve Hsykhios olarak da adlandırılan Egatis ve çocuklarına bırakmıştır⁴⁸. Chrestus ve eşi Polychronia muhtemelen Constitutio Antoniniana yasası ile birlikte Marcus Aurelius/Marca Aurelia praenomen ve nomen'ini almışlardır. Bu nedenle yazıtı en erken M.s. III. yüzyıla tarihlenmek mümkün görünmektedir. Sergius ise Byzantion⁴⁹ kökenlidir. Mevcut yazıtlar, Korykos'ta Iulianus⁵⁰ ve

33 ROBERT 1963: 115; ZGUSTA 1984: 226.

34 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 124.

35 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 29.

36 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 319.

37 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 574.

38 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 152. Bk. FEISSEL 1982: 319.

39 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 148.

40 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 401.

41 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 388.

42 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 261.

43 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 571.

44 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 373.

45 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 381.

46 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 459.

47 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 349.

48 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 505.

49 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 613.

50 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 294.

Tabriskos⁵¹ adlı iki Ephesos kökenlinin de bulunduğunu göstermektedir. Yazıtlar Korykos'un Dağlık Kilikia kentlerinden de göç aldığını göstermektedir. Örneğin Konon Diokaisareia⁵² kökenlidir. A nekropolis'inde bir lahit üzerinde yer alan yazıta göre Aleksandros Anemourion kökenli bir Yahudi idi⁵³. Aleksandros bu mezara eşi ile birlikte gömülmesine rağmen, eşinin adı yazıt üzerinde yer almamaktadır. Aurelius Eusanbatus⁵⁴, Iohannes⁵⁵, Helias⁵⁶ ve diğer bir Helias'ın⁵⁷ Korykos kentinin komşusu olan Seleukeia kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Kentin yazıtlarında yalnızca dört kişi - Dionysios ve oğlu Theodotos⁵⁸, Theotokos⁵⁹, Zakharias⁶⁰ ve Iohannes⁶¹ - Korykos kenti kökenli olduklarını belirtmişlerdir. Babasıyla aynı adı taşıyan Thodoros'un ise, Sandabara/Sandapara⁶² kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu yerleşimin lokalizasyonu konusunda herhangi bir fikir yürütülememektedir.

Dini kimlikler:

Korykos kenti mezarlarının %4,7'sinde mezar sahibinin pagan olduğuna işaret eden sunak; % 94'ünde Hıristiyanlığı sembolize eden basit ya da daha gelişmiş haç ve %2,1'inde Yahudiliği sembolize eden menorah kabartmalarına rastlanmaktadır⁶³. Bunun haricinde mezar sahibinin bir Yahudi olduğu yazıtlarda yer alan Hebreos ya da Ioudaios sıfatlarının kullanımından edinilmektedir. Bu ifadeler yazıtların % 1,9'unu kapsamaktadır. Bazı lahit teknelerinde ise hem sunak hem de haç kabartmaları yer almaktadır. Bu durum bize lahdin sonraki dönemlerde ikinci kez, bazen ise üzerindeki yazıt kalıntılarından da anlaşıldığı üzere üçüncü kez kullanıldığı göstermektedir.

Örneğin A nekropolis'inde bulunan bir lahit üzerinde ikisi lahit teknesinde, diğer üçü ise lahit kapağının üzerinde olmak üzere toplam 5 yazıt bulunmaktadır. Lahit teknesi üzerindeki ilk yazıt

51 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 397.

52 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 167.

53 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 163.

54 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 57.

55 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 264.

56 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 271.

57 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 510.

58 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 404.

59 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 299a.

60 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 513.

61 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 576.

62 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 465.

63 Kabartmalar için bk. DURUGÖNÜL – MÖREL 2012: 307.

Akakis adlı birine ait olup⁶⁴, hemen yanında bu kişinin pagan inancına ait olduğunu gösteren bir sunak kabartması bulunmaktadır. Diğer dört yazıt⁶⁵ ise, yazıtların başında ve sonlarında yer alan haç kabartmalarından da anlaşılacağı üzere, kent Hıristiyan nüfusuna ait kişilere aittir. Diğer önemli bir husus ise tümü erkek gömüsünden oluşan lahde, M.s. IV. yüzyılda Rhodope adlı bir kadının defnedilmiş olmasıdır. Bu tür gömülere Korykos nekropolis’inde oldukça az rastlanmaktadır.

Korykos nekropolisinde Yahudi nüfusu hakkında bilgi veren yazıtlar, Yahudiler’in yaklaşık M.s. III. yüzyıldan itibaren kentte varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir. Örneğin M.s. III. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıttan⁶⁶, mezarın Menandros’un oğlu Aurelius Eusanbatiös ve karısı Photion olarak da adlandırılan Matrona’ya ait olduğu anlaşılmaktadır. Yazıtın devam eden satırlarında Matrona’nın yeğeni Photion’nun Seleukeialı bir ducenarius ile evli olduğu ve aynı mezara gömüldüğü görülmektedir. Yazıtın sonuna eklenen “...ümitsizliğe kapılmayın, çünkü bunun olmasını emreden ve bizi gezegenlerin yörüngesine oturtan haricinde kimse ölümsüz değildir.” şeklindeki formüle Hıristiyanlar’a ait mezar yazıtlarında da rastlanmaktadır. Constitutio Antoniniana ile Aurelius nomen’ini alarak bu ismi praenomen olarak kullandığı anlaşılan Eusanbatiös, yazıtın birinci satırından da anlaşılacağı üzere, Korykos kenti vatandaşı ve meclis üyesidir.

Ulpianus’un bildirdiğine göre⁶⁷ Yahudi topluluğuna ait kişilerin Roma memuriyeti görevinde bulunabilmeleri Septimus Severus’un çıkarmış olduğu bir yasa ile mümkün olmuştur. Bu yasa ile Yahudi vatandaşlara, meclislerde görev alabilme yetkisi ve memuriyet hakkı tanınmıştır. Aynı zamanda bu hakkı elde eden bir Yahudi’nin, Yahudilik’in dini yasalarına göre sakıncalı olan görevlerden muaf tutulma hakkı da bulunmaktaydı. Ulpianus’un bu aktardıkları, yazıtın tarihlenmesi ile uyumlu gözükmektedir. Aurelius Eusanbatiös hariç, Korykos antik kentinde Yahudilere ait başka hiçbir mezar yazıtında anne, eş ve kız kardeş gibi ailede yer alan kadınların isimlerine rastlanmamaktadır⁶⁸.

Bu yazıt vasıtasıyla aynı mezara birden fazla gömü yapılmasında Yahudilerce bir sakınca görülmediği ve Yahudilerin en azından M.s. II.-III. yüzyıllarda bölgede Roma memuriyeti görevini yerine getirebildiği anlaşılmaktadır.

Kentin M.s. V.-VI. yüzyıllarına tarihlenen diğer yazıtları ise Yahudi topluluğun kentteki dini görevleri, sosyal statüsü ve meslekleri hakkında bilgiler vermektedir. Korykos kentinde ikamet

64 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 529a.

65 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 529b-e.

66 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 57.

67 Ulpian. Dig. L 2, 3. 3: Eis, qui iudaicam superstitionem sequuntur, divi severus et antoninus honores adipisci permiserunt, sed et necessitates eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non laederent.

68 ŞAHİN 2015: 6.

eden Yahudiler mesleki ve ticari hayatta yerlerini almışlardır. Yazıtların verdiği bilgilere göre merhem üreticisi, çizme yapımcısı, parfüm yapımcısı ve kuyumcu loncası başkanlığı gibi mesleklerin Yahudi inancına sahip kişilerce yerine getirildiği anlaşılmaktadır⁶⁹.

Korykos antik kentinin sınırları içerisinde M.s. V. yüzyılın başlarından itibaren Hıristiyanlık’ın yaygınlaşmasıyla birlikte, kilise ve manastırlar inşa edilmeye başlanmıştır⁷⁰. Kiliseler ve manastırlar M.s. V./VI. yüzyıla tarihlendirilmektedir⁷¹. Kentin mezar yazıtları Korykos’ta Aziz Zakharias’a⁷², Aziz Andreas’a⁷³ ve Aziz Nerianos’a⁷⁴ ait küçük kiliselerin olabileceğine işaret etmektedir. Kentin yazıtları kiliselerin haricinde manastırların da varlığını göstermektedir. Herhangi bir yapı kalıntısı günümüze ulaşmamış olsa da, Korykos nekropolis’inde bulunan yazıtlara göre kentte Azize Kharitene’ye⁷⁵ ve Aziz Elias’a⁷⁶ ait manastırlar ve Aziz Konon’a adanan bir fakir evi de bulunmaktaydı⁷⁷.

Dağlık Kilikia’da Hıristiyanlık’ın gelişmesi, yazıtlara da yansımıştır. Korykos kenti yazıtlarının yaklaşık %85’i nüfusun Hıristiyanlar’dan oluştuğunu göstermektedir. Kentin nüfusunda kilise görevlileri önemli bir paya sahiptir. Kentin yazıtları arasında, kiliselerde vekillik yapan ve kilise ile ilgili çeşitli görevler üstlenen Kaneonistos⁷⁸ ve Prounikios⁷⁹ adlı protoprebyteros’lar belgelenmiştir. Kentin mezar yazıtlarında en fazla presbyteros’lar yer almaktadır. Kilise görevlilerin kararıyla seçilerek göreve gelen presbyteros’lar, piskoposlara danışmanlık yapma görevinin haricinde vaftiz merasimini de yönetiyorlardı. Kentin yazıtları Stephanos’un⁸⁰,

69 Yazıtlar için bk. ŞAHİN 2003: 46. 73. 77. 93. 96. 98. 118. 134. 139. 143. 160. 161. 199. 200. 203. 283. 289. 296. Dağlık Kilikia bölgesindeki Yahudi varlığı için bk. DURUGÖNÜL – MÖREL 2012: passim. ŞAHİN 2015: passim.

70 HERZFELD – GUYER 1930: 90-92.

71 HILL 1984: 214; TIB V: 318.

72 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 513. 576. 617.

73 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 113.

74 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 402.

75 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 181. 359. 594a.

76 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 225.

77 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 238. 245. 514.

78 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 183.

79 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 609.

80 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 316.

Eugenios'un⁸¹, Aleksandros'un⁸², Diodoros'un⁸³, Sosias'ın⁸⁴, Ioannes'in⁸⁵, Marinos'un⁸⁶, Photinos'un⁸⁷, Paulus'un⁸⁸, Konos'un⁸⁹, Anastasios'un⁹⁰ Khresimos'un⁹¹, Porphyros'un⁹², Elephas'ın⁹³, muhtemelen kardeş olan Paulus ve Georgios'un⁹⁴ ve Basilius'un oğlu Akakios'un⁹⁵ kiliselerde presbyteros olarak görev yaptıklarını ortaya koymaktadır.

Kentin mezar yazıtlarında piskopos yardımcılığı görevini yerine getiren arkhidiakonos ve protodiakonos'lar, yetim, dul ve fakirlere kilise gelirlerinin bir bölümünü dağıtmakla ve daha alt kademelerde olan kilise görevlilerini denetlemekle görevliydi. Korykos'ta bu kilise görevlisini belgeleyen tek bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta göre Stephanos adlı bir arkhidiakonos'un oğlu Konon, Totos adlı bir kişiyle aynı mezara gömülmüştür⁹⁶.

Arkhidiakonos'lara nazaran diakonos'lar kentin yazıtları arasında daha fazla yer almaktadır. Diakonos'lar, piskoposun yardımcılığını yürütüyor, kilise gelirlerini idare ediyor, yetim, hasta, ve fakir insanlarla ilgileniyor ve vaftiz merasimlerine eşlik ediyorlardı. Korykos kenti yazıtlarında 15 adet diakonos belgelenmiştir. Sergius⁹⁷, Bakhos⁹⁸, eşikle birlikte aynı mezarı paylaşan

81 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 58.

82 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 275.

83 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 417.

84 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 231.

85 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 577.

86 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 443.

87 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 61a–b.

88 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 181.

89 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 59b.

90 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 430.

91 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 585.

92 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 60.

93 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 304a.

94 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 106.

95 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 263.

96 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 109.

97 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 62.

98 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 288.

Theodosius⁹⁹, Menas¹⁰⁰, Anastasios¹⁰¹, Eusebios¹⁰², Isidoros¹⁰³, Neonos¹⁰⁴, Tatianus¹⁰⁵, Stephanos¹⁰⁶, Athymnos¹⁰⁷; diğer bir Sergius¹⁰⁸, Helias¹⁰⁹, Phosphoros¹¹⁰ ve adı yazıttaki eksik yerler nedeniyle okunamayan biri¹¹¹ kentteki kiliselerde diakonos olarak görev yapıyorlardı.

Kentin yazıtları kadın diakonissa'ların da kiliselerde görev aldıklarını göstermektedir. Diakonissa'lar, kiliselerde kadınların bulunduğu bölümlerin kapılarında görevliydi. Aynı zamanda kadınların vaftiz merasimlerine eşlik eden diakonissa'lar, cemaatte kadınların sorunlarıyla da ilgileniyorlardı. Korykos kentinde belgelenen mezar yazıtlarına göre Anastasia¹¹², Timothea¹¹³, Theodora¹¹⁴, Kharitene¹¹⁵ ve Theophila¹¹⁶ Korykos kentinde Diakonissa olarak kiliselerde görev yapıyorlardı.

Kentteki kiliselerin kutsal eşyalarından korunmasından subdiakonos'lar sorumlu idi. Subdiakonos'lar aynı zamanda ayin sırasında kimsenin kiliseyi terk etmemesi için kapılarda görev yapıyorlardı. Kentin mezar yazıtları arasında subdiakonos'lar ile ilgili 7 yazıt

99 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 253.

100 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 455.

101 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 554c.

102 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 424.

103 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 367.

104 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 64.

105 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 316.

106 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 65.

107 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 9.

108 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 166.

109 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 387.

110 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 13.

111 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 8b.

112 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 96.

113 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 193.

114 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 277.

115 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 373.

116 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 410.

belgelenmiştir. Anastasius¹¹⁷, Abantios¹¹⁸, Ioannes¹¹⁹, diğer bir Ioannes¹²⁰, David¹²¹, Nonnos¹²² ve adı yazıtta yer almayan biri¹²³ subdiakonos olarak kiliselerde görev yapıyorlardı.

Kilisedeki ayinler sırasında şarkı söyleyen psaltes adlı kilise görevlileri Korykos yazıtlarında az sayıda yer almaktadır. Heraclianus¹²⁴, Menas¹²⁵, Ioannes¹²⁶ ve Georgios¹²⁷ Korykos kiliselerindeki ayinlerde dini şarkılar söylemekteydiler. Georgios muhtemelen aynı kilisede görev yapan diakonos Paulus ile birlikte aynı mezara gömülmüştür.

Ayinler sırasından İncil okumaları anagnosthes adı verilen kilise görevlileri tarafından yapılmaktaydı. Kentin yazıtlarında anagnosthes'ler ile ilgili yazıtlar oldukça kısıtlıdır. İki yazıt haricinde bu görevliler hakkında bilgi bulunmamaktadır. Korykos kiliselerinde Samouelos/ Samuel¹²⁸ ve Andronikos adlı Anagnosthes'ler görev yapmıştır. Samuel aynı zamanda meslek olarak şarap satıcılığı yapıyordu. Mezarını Marinos ve Ioannes adlı iki çizme yapımcısı ile paylaşmıştı.

Kilise görevlilerin arasında kapıda bekçilik yapan ve thyrhoros olarak adlandırılan kişiler de bulunmaktadır. Bu görevliler ile ilgi Koykos yazıtlarında bir tek yazıt bilinmektedir. Yazıtta göre Euthykhios'un Tanrı'nın kutsal kilisesinde kapı bekçisi olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır¹²⁹.

Kilise görevlilerinin en alt kademesinde ise kopiates olarak adlandırılan mezar görevlileri

bulunmaktaydı. Limnos¹³⁰, Asterios¹³¹, Antoninos¹³², Romanos¹³³ ve birlikte aynı mezarı paylaşan Gerasimos, Barsimios ve Krysomallos¹³⁴ kilise görevlileri arasından ölen kişileri gömmekle görevliydi.

Kentin az sayıdaki yazıtlarından kiliselerde görevli kişilerin evli ve çocuk sahibi oldukları anlaşılmaktadır. diakonos olarak görev yapan Neon eşi Kometissa ile birlikte aynı mezara defnedilmişti¹³⁵. Presbyteros olarak görev yapan Basilios'un mezar yazıtında oğlunun adı da geçmektedir. Oğlu Akakios babası gibi kilisede presbyteros olarak görev yapmaktaydı¹³⁶. Yine presbyteros Marinos, oğlu Eusebios'un ve Diakonos Athanasios, oğlu Papia ile birlikte aynı mezara gömülmüştür¹³⁷.

Kilise görevlilerinin bir bölümü gündelik hayatlarında farklı meslekler de icra ettikleri yazıtlar vasıtasıyla anlaşılmaktadır. Örneğin Samuel şarap satıcısıydı¹³⁸. Subdiakon Ioannes balıkçılar için ağ ürettiyordu¹³⁹. Presbyteros Marinos yelken bezi imalatçısıydı¹⁴⁰. Protopresbyteros Kaneonistos kasaptı¹⁴¹. Presbyteros Paulus çanak-çömlek imal ediyordu¹⁴², Presbyteros Anastasios değerli taş¹⁴³, Eugenios altın işlemecisiydi¹⁴⁴. Romanus ise para bozucusuydu¹⁴⁵. Anastasius, Eugenios ve Romanus önemli miktarda sermaye gerektiren meslekler yürüttüklerinden, kentin ekonomik açıdan daha zengin bir tabakasına mensup olmalıydılar.

Genel olarak değerlendirildiğinde Korykos antik kentinin özellikle M.s. I. yüzyıl ile birlikte

117 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 210.

118 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 344.

119 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 578.

120 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 66.

121 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 588.

122 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 608.

123 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 508.

124 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 384.

125 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 423b.

126 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 297.

127 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 472.

128 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 454.

129 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 67.

130 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 445.

131 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 366.

132 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 573a.

133 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 68.

134 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 325.

135 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 64.

136 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 263.

137 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 554c.

138 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 454.

139 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 66.

140 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 443.

141 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 183.

142 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry59b.

143 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 430.

144 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 58.

145 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 304a.

geliştiğini ve bu gelişimin -kısa bir duraklamanın ardından-, M.s. IV.–VI. yüzyıllar arasında yine eski önemine ulaşarak devam ettirdiğini söylemek mümkündür. Kentin M.s. II.–III. yüzyıllar arasındaki Pagan nüfusunu belgeleyen yazıtlar oldukça kısıtlıdır. Bu yüzyıllara arasına tarihlenen tek onurlandırma yazıtı İmparator Septimius Severus’un eşi Iulia Domna için dikilmiştir. Yazıtta Iulia Domna “ordugâhların anası” unvanını taşımaktadır¹⁴⁶. Onurlandırmanın kim tarafından yapıldığı, yazıtın üçüncü satırdan sonrasının eksik olması nedeniyle anlaşılamamaktadır. Korykos’un M.s. IV. yüzyıla birlikte bir ticaret kenti olarak önem kazanmasıyla nüfusunun da bu gelişime paralel olarak arttığı görülmektedir. Kentin bu yüzyıllardaki nüfusunun büyük bir bölümünü yazıtların da belgelediği gibi Hıristiyanlar oluşturmuştur. Kentin bu yüzyıllardaki nüfusu ise benzer büyüklükteki kentlerden yola çıkarak 5.000-20.000 arasında olmalıdır¹⁴⁷.

146 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 51.

147 MANGO 1980: 62.

KISALTMALAR LİSTESİ

AAWW	Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse / Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien.
ATTEMA – de HAAS 2011	P. ATEMA – T. de HAAS, “Rural Settlement and Population Extrapolation: A Case Study from the Ager of Antium, Central Italy (350 BC – AD 400)”, in: A. BOWMAN – A. WILSON (Eds.), Settlement, Urbanization, and Population, Oxford: 97–141.
CHAMBERLAIN 2006	A. CHAMBERLAIN, Demography in Anchaology, Cambridge.
CollAnt	Colloquium Anatolicum.
DURUGÖNÜL – MÖREL 2012	S. DURUGÖNÜL – A. MÖREL, “Evidence of Judaism in Rough Cilicia and its Associations with Paganism”, MDA(I) 62, 303–322.
FEISSEL 1982	D. FEISSEL, “Remarques de toponymie syrienne d’après des inscriptions grecques chrétiennes trouvées hors de Syrie”, Syria 59.3-4, 319–343.
HAGEL – TOMASCHITZ	S. HAGEL – K. TOMASCHITZ, Repertorium der Westkilikischen Inschriften, 1998.
HERZFELD – GUYER 1930	E. HERZFELD – S. GUYER, Meriamlik und Korykos, Manchester.
HILL 1984	St. HILL, The Early Christian Churches of Cilicia, Newcastle.
HÖHN – BOLTE 1987	C. HÖHN – K. M. BOLTE et alii, Mehrsprachiges Demographisches Wörterbuch, Boldt.
KIRSTEN 1973	E. KIRSTEN, “Diokaisareia und Sebaste, zwei Städtegründungen der frühkaiserzeit im kilikischen Arbeitsgebiet der Akademie”, AAWW 110, 347–363.
MACHATSCHEK 1980	A. MACHATSCHEK, Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos, Wien.
MAMA III	J. KEIL – A. WILHELM, Monumenta Asiae Minoris Antiqua, III, Manchester 1931.
MANGO 1980	C. MANGO, Byzantium: The Empire of New Rome, 1980.
MATTHEWS 1999	K. MATTHEWS, “Death into Life: Population Statistics from Cemetery Data”, in: A. LESLIE (Ed.), Theoretical Roman Archaeology and Architecture: The Third Conference Proceedings, Glasgow 1999: 141–161.
ROBERT 1963	L. ROBERT, Noms Indigènes dans l’Asie-Mineure Gréco-Romaine, Paris.
SCHEIDEL 2011	W. SCHEIDEL, “Epigraphy and Demography: Birth, Marriage, Family, and Death”, in: J. DAVIES (Ed.), Epigraphy and the Historical Sciences (The Plenary Papers from CIEGL XIII, 2007), Oxford 2011: 101–129.
SHAW 2001	B. SHAW, “The Seasonal Birthing Cycle of Roman Woman”, in: W. SCHEIDEL (Ed.), Debating Roman Demography, Leiden 2001: 83–110.
Stadiasmus	Anonymi stadiasmus sive periplus maris magni. Ed. C. MÜLLER, Geographi Graeci Minores, I-II. Paris 1855-1861.
ŞAHİN 2003	H. ŞAHİN, Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia Bölgesi (Kilikia Trakheia) Yazıtlarında Meslekler, İstanbul (İÜ SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi).
ŞAHİN 2007	H. ŞAHİN, “Doğu Dağlık Kilikia: Polis-Khora İlişkileri Üzerine İlk Düşünceler”, CollAnt VI, 115–179.
ŞAHİN 2015	H. ŞAHİN, “Demografi ve Klasik Bilimler: Roma İmparatorluk Dönemi’nde Dağlık Kilikia Bölgesi’nde Yahudi Topluluğu”, TEBE 39, 2–8.

TEBE

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü: Haberler Dergisi.

TIB V

F. HILD – H. HELLENKEMPER (Hrsgg.), *Tabula Imperii Byzantini, V: Kilikien und Isaurien*, Wien.

ZGUSTA 1984

L. ZGUSTA, *Kleinasiatische Ortsnamen* Heidelberg.

ESKİ ANADOLU'DA DİLLER VE TARİH, BİRİNCİ BİNYIL ÜZERİNE NOTLAR

Recai TEKOĞLU*

recai.tekoglu@deu.edu.tr

*Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, İzmir

Yaşayan ve ölü dillerin karşılaştırılmasıyla tanımlanan diller arası akrabalık ilişkilerinin tarihin konusu olarak ortaya çıkması 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görünmeye başlar¹. Dillerin karşılaştırılması, çözümlenmesi ve yeni fonetik yasaların saptanmasıyla gelişen bu süreç başta Hint-Avrupa daha sonra Sami kökenli dillere ait filoloji çalışmalarının kapsamını genişletmekle kalmamış, salt dil olgularının analizinden özgün ve bağımsız bir bilim dalının doğuşuna da yol açmıştır. Tarihi dilbilim denen bu bilim dalı belirli yasalar çerçevesinde “dil değişimini” ele almakta, bulguları aracılığıyla belirli bir dilin veya dil öbeğinin tarihi sorunlarının çözümlenmesinde devreye girmektedir². Tarihi dilbilimin ne işe yaradığı sorusuna verilebilecek en kısa yanıt henüz çözümlenmemiş veya kısmen çözümlenmiş dillerin anlaşılmasına yöntem sağlaması, dil olguları üzerinden kendine özgü tarihi bir bakış açısı oluşturmasıdır. Proto-Hint-Avrupa dil incelemeleri bunun tipik örneğidir.

Eski Anadolu dillerini kapsayan araştırmalar, tarihi karşılaştırmalı dilbilim alanında özgün bir yer edinmiştir. Bugün Hint-Avrupa dil ailesinin Anadolu’ya ait bir dalı vardır ve bu dalın Neşaca, Luvice ve Palaca gibi üyeleri kayda geçirilmiş bilinen en eski Hint-Avrupa kökenli dilleri oluştururlar³. Literatürde “Anadolu Dilleri” başlığı kullanıldığı zaman sıklıkla bu dalın üyeleri akla gelmektedir⁴; ancak bu başlık aynı zamanda eski Anadolu’da Asur Ticaret Kolonileri Çağı’ndan (yak. M.ö. 2000–1700) Geç Roma İmparatorluk Çağı’na (M.s. 476) kadar uzayan geniş bir zaman diliminde ortaya çıkmış dillerin tümünü ifade etmek için de kullanılır⁵. Doğal olarak bütün bu dilleri etkin bir değerlendirme içine sokmak zaman ve mekanın karmaşık niteliği, dilbilimsel çözümlemenin seviyesi ve dil çeşitliliği gibi faktörler dikkate alındığı zaman zor bir girişimdir. Bunu eski Anadolu incelemelerine ayrılmış çalışmaların çokluğu ve çeşitliliğinden anlayabiliriz. Bir inceleme olasılığı için bu dilleri tarihi dönemlere, dil akrabalıklarına, çözümleme düzeyine ve sosyo-politik durumlarına göre sınıflamak daha yararlı bir yaklaşım olabilir.

Teorik olarak Eski Anadolu dillerini “Birinci Binyıl Dilleri” ve “İkinci Binyıl Dilleri” şeklinde ayırtıran tarihi sınıflama köklü ve önemlidir⁶; ancak bu sınıflamanın temeli arkeolojik

1 SZEMERÉNYI 1990⁴: 3 vd.

2 CAMPBELL 2004²: 82–84.

3 BEEKES 1995: 30 vd.

4 Bu kavram temel olarak STURTEVANT’ın 1951 yılında basılan eserine kadar uzar. Bugün Eski Anadolu dillerinin Hint-Avrupa kökeni sorununu inceleyen sayısız makale vardır; ancak Eski Anadolu’daki dilleri tek tek değil, Hint-Avrupa dil ailesinin üyesi olarak bir bütün halinde ele alan çalışmalar başlangıç noktası olarak GUSMANI 1968 yılındaki eserine kadar uzatılabilir. Bunun ardına MERIGGI’nin 1980 yılındaki çalışmasını eklemek gerekir. MELCHERT 1994 yılı çalışması da yine aynı kapsamdadır.

5 Başlangıçta bütün bu uzun dönem içindeki diller Anadolu coğrafyasındaki dilleri kast etmek için “Anadolu” başlığı altında toplanırdı. FRIEDRICH 1932 yılındaki çalışmasındaki “Anadolu” sözcüğü coğrafi bir kasıttır. Günümüzde ise Eski Anadolu dillerini daha geniş bir ölçekte ele almaya çalışan çalışmalar için bk. ROSENKRANZ 1978 ile POPKO 2008.

6 POPKO 2008: 45 vd.; 76 vd.

tarihlendirmeye dayanır ve esas olarak Bronz Çağı’ndan Demir Çağı’na geçişi ifade eder. Oysa, örneğin “Birinci Binyıl” normları açısından bakıldığı zaman bu sınıflama çeşitli geçiş ve ara dönemleri görmezden gelir ve Demir Çağı’nın başlangıcından Geç Roma İmparatorluk Çağı’nın sonuna kadar olan evrenin bir bütünmüş gibi algılanmasına yol açar⁷. Gerçekten de Birinci Binyıl tanımlamasına uygun düşen Urartuca ve Hiyeroglif Luvicesi gibi dillerin yanına bu dönem için Epikorik Diller, Helenistik Diller ve Roma İmparatorluk Çağı Dilleri gibi alt alanlar açmak gerekir⁸.

Pratikte ise Birinci Binyıl dilleri dönemsel farklılığa ve kültürel çeşitliliğe karşın oldukça etkin bir tarihsel devamlılık veya çağdaş olma özellikleri gösterirler⁹: Örneğin Likçe gibi epikorik bir dil Helence ve Persce’yle çağdaştır ve bu dillerle önemli bir etkileşim içindedir; ancak bu dilin etimolojisi köken olarak Bronz Çağı’na kadar uzar¹⁰ ve bu çağdaki Hititçe ve Luvice gibi dillerle çeşitli bağlantılar gösterir. Bu durum bize Likçe çalışmaların Helence, Persce, Hititçe ve Luvice bilgisi olmaksızın belli bir noktadan öteye geçemeyeceğini ima etmektedir. Öte yandan birinci binyıl evresindeki devamlılık katmanları çeşitlidir. Devamlılık bazen her hangi bir spesifik dil tanımına ulaşamayacak kadar genelleşme gösterir. Roma İmparatorluk Çağı Helence yazıtlarında rastlanan yerel isimler böyledir: Örneğin Τουης¹¹ şahıs adını Anadolu’daki dillerden her hangi biriyle adlandırmak mümkün değildir. Bunun ait olabileceği dil kökü kayıp ve belirsizdir. Bu nedenle “Anadolu Kökenli Şahıs Adları” başlığı altında sınıflanır¹². Bu olgu aynı zamanda “Anadolu Kökenli” adı verilen bir belirsizliğe gönderimde bulunmaktadır. Bu belirsizliğe ait bine yakın şahıs adı belgelenmiştir. Buna karşılık çok yaygın olarak rastlanan Τροkovδας¹³ adı ise İkinci Binyıl’dan geriye kalmıştır ve Luvî Hava Tanrısı Tarhunt’tan türemiştir. Bu durum devamlılığın hangi katmanlarla süregeldiğini veya iç içe geçtiğini saptamakta belirli bir tartışma zemini yaratmaktadır.

Dil akrabalıklarına göre yapılan sınıflamalar inceleme amaçlarına uygun kolaylıklar sağlar ama tablonun bütününe yansıtılmaz, belirli bir dil ailesinin dışında kalan diğer dilleri farklı bir uzmanlık alanının konusu olarak dışlar. Bu durum doğal olarak farklı alanlarda elde edilen sonuçların birbirini tamamlamasını geciktirmektedir. Araştırma farklılığı bazen yalnızca farklı dil aileleri arasında değil, aynı dil ailesine ait farklı dallar arasında da ortaya çıkabilir: Örneğin Hint-Avrupa dil ailesinin içinde antik İtalya dilleri, Helen lehçeleri ve eski Anadolu dilleri gibi dallar vardır. Bu dallar arasındaki ilişkiler çok önemlidir ve tarihsel değerlendirmeleri etkileyen

7 GUSMANI 2007: 11–21.

8 NEUMANN 1961ve NEUMANN – UNTERMANN 1980: 167–185.

9 Devamlılık unsurları için bk. EICHNER 2005: 287 vd.

10 MELCHERT 2008: 46 vd.

11 ZGUSTA 1964: § 1585–4.

12 ZGUSTA 1964 ve ZGUSTA 1970.

13 ZGUSTA 1964: § 1512–31.

yanları vardır: Örneğin Helen lehçeleriyle eski Anadolu dilleri arasındaki ilişkiler bu türdendir.

Eski Anadolu'da temel olarak iki büyük dil ailesine ait dillerle karşılaşmaktadır:

- 1) Hint-Avrupa kökenli diller: Hititçe (= Neşaca), Luvice, Palaca, Likçe, Likçe B, Karca, Lidce, Sidece, Pisidce, Persçe, Helence ve Latince.
- 2) Sami kökenli diller: (lehçe ve evreleri dahil) Akadça, Fenikece, Aramca ve Süryanice.

Bunlara henüz çözümlenmedikleri için belirli bir grup altında sınıflandırılmayan dilleri, Hattice'yi ve Hurro-Urartuca olarak söylenen dilleri ilave etmek gerekir¹⁴.

Çözümleme düzeyi açısından yapılacak sınıflamaların yazı tarihi ve çözümleme çalışmalarına etkisi vardır. Eski Anadolu'daki dilleri çözümlenme durumlarına göre,

- 1) Çözümlemesi iyi düzeyde olan diller: Akadça ve Hititçe.
- 2) Kısmen çözümlenmiş diller: Hurrice, Hattice, Luvice, Palaca, Likçe, Lidce.
- 3) Çok az çözümlenmiş diller: Karca, Sidece, Likçe B, Pisidce, Pamfilya Helen lehçesi.
- 4) Çözümlenememiş diller: Frigce¹⁵, Sardis Sinagog yazıtı¹⁶, Von Grotthuss Tableti¹⁷, Ördekburnu yazıtı¹⁸ ile Asarbaşı¹⁹ yazıtları gibi alt başlıklar oluşturulabilir.

Çözümleme sınıflamalarındaki ana zorluklarından bir tanesi çözümleme çalışmalarını etkilen faktörlerin çeşitliliğidir. Öncelikle yazım işaretlerinin kökeni ve kullanımına yönelik bir zorluk vardır. Birinci Binyıl Anadolu dilleri arasında her hangi bir yazı sisteminin bir bütün olarak Sami kökenli veya Helen kökenli olduğunu söylemek zordur. Sami modellerinin etkisi Phryg, Lydia ve Lykia gibi yazı sistemlerinde tanınabilmektedir. Bu Sami etkisi adres olarak sıklıkla Fenikeliler'i işaret etmektedir²⁰. Ancak M.ö. VIII-IV. yüzyıllar arasında bu türden bir etkileşimi yaratacak Helen yazı modeli ne Helas ve Adalar'da ne de Anadolu'da mevcuttu. Çeşitli yazı modellerinin hangi kaynaktan beslenmiş olduğu sorunu yerel yazı sistemlerinde karşılaşılan çeşitli işaretlerin özgünlüğü ile kendini belli eder; çünkü bu işaretler bilenen büyük yazı sistemlerinden her hangi birine değil, bizzat o yerel yazı sisteminin kurucularına aittir. Bunu yerellerin okur yazar Helen, Pers, Mısır ve diğer Ön Asya halkları karşısında kendi kimliklerini ifade etmelerinin bir aracı

14 WILHELM 2008a: 81-104 ve WILHELM 2008a: 105-123.

15 BRIXHE 1998: 165-178.

16 GUSMANI 1975: 115 vd.

17 FRIEDRICH 1964: 156-169; MERIGGI 1966: 61-102; NAHM 1974: 58-73.

18 TROPPE 1993: 6; LIPÍNSKI 2000: 233 vd.

19 Bk. NEUMANN -FUHRMANN 2005: 7-18.

20 LEMAIRE 2008: 52 vd.

olarak anlamak gerekir.

Çözümleme çalışmalarının karmaşıklığını tetikleyen faktörler zaman zaman Anadolu'nun dışında ortaya çıkmaktadır. Bronz Çağı'nda veya sonlarında Anadolu'dan göç ettikleri veya Anadolu'daki uygarlıklarla çeşitli kültürel paydaşları olduğu kabul edilen halklar vardır. Girit'teki Minos, Kıbrıs'taki Eteo-Kıbrıs, İtalya'daki Etrüskler bunlar arasında sayılabilir. Bunlardan özellikle Minos dili olarak adlandırılan Linear A'nın çözümlenmesinde Luvice'nin anahtar bir rol oynayabileceği uzun zamandan beridir dile getirilmektedir²¹. Öte yandan Eteo-Kıbrıs ve Etrüsk yazı sistemleri henüz çözümlenmemiş oldukları için bu konu daha fazla spekülasyona açıktır; ancak bu halkların Anadolu'yla belirli bağlarının olması beklenmedik bir durum değildir.

Diğer bir faktör de mevcut epigrafik belge durumuyla çeşitli antik halkların eşitlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Eski Helen kaynakları bize Anadolu'da yaşamış olabilecekleri olasılığı bulunan bazı halklardan söz etmektedir. Bu halkların listesi uzun ve belirsizliklerle doludur; ancak en azından çok bilinen üç tanesinin adı verilebilir: Bunlar Karia'daki Lelegler, Lykia'daki Solymalılar ve Milyaslılar'dır. Doğrusu, arkeologların Leleg mimarisi veya keramiği hakkındaki görüşlerine teknik olarak itiraz etmem; ancak belirli bir keramik grubunun veya mimari tarzın yine belirli bir uygarlıkla eşitlenmesindeki sakıncalar üzerine çok şey söylemek gerekir. Bu tür bir eşitlemenin belirsizliği üzerine ilerleyen sayfalarda yanıt vereceğim. Benzer bir durum Lykia'da Milyaslılar için de geçerlidir. Bazıları Likçe B dilini bunlarla eşitler ve bu dile Milyaca derler²². İşin aslı şu ki, bu dili Milyaslılar'la eşitlemeyi gerektirecek hiç bir sağlam dayanak yoktur. Yalnızca, Herodotos'un bölgede Lykialılar'dan önce Milyaslılar'ın yaşadıkları söylemi bulunmaktadır²³. Burada doğal olarak şunu düşünüyoruz: "Bu Likçe ve Likçe B dillerinden birinin ötekenden daha eski olduğunu veya olması gerektiğini nasıl ve neyle biliyoruz? Her iki dile ait belgeler aynı dönemlerde kayda geçirilmiş, ayrıca Likçe B diline ait belgeler Milyas coğrafyasında değil, tam tersine Ksanthos'ta ve Kaş'ta ortaya çıkıyor. Neden?" Bu durum, doğal olarak, bir dil çözümlemesini takip eden tarih ve kültür eşleştirmelerinin ne denli faklı yanları bulunabileceğini ortaya koymaktadır.

Son olarak, yine yararlı olabilecek başka bir sınıflama yöntemi sosyo-politik açıdan elde edilebilir. Buna göre 1) Yerliler, 2) Göçmenler ve 3) Elit üstünler grupları ayrıştırılabilir.

Yerliler, kökeni Anadolu sayılan halklardan oluşur. Bunlar İkinci Binyıl Anadolu'sundaki toplumlardan geriye kalmışlardır. Likçe, Likçe B, Lidce, Karca ve Sidece gibi dilleri konuşan insanlar Anadolu'nun uzun tarihi sürecinin parçası olarak tanımlanmaktadırlar.

Göçmenler, iki türdür. Bir bölümü vatanları Anadolu olmadığı halde göçle Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerleşerek yurt edinmiş veya bir dönem ikamet ettikten sonra Anadolu'nun

21 PALMER 1958: 75-110; ayrıca bk. WOULHUIZEN 1989: 65-138; FINKELBERG 2005: 52 vd.

22 KEEN 1998: 8.

23 Hdt. I 173.

dışına çıkmış halklardan oluşur. Diğer bölümü de ekonomik nedenlerle İran'a, Helas'a, Girit'te ve Mısır'a göç etmiş paralı asker, tüccar ve işçilerden oluşan Anadolu'nun yerlileridir. Bir de sürgün göçmenler vardır. Bunlar hem Anadolu'nun başka bölgelerine hem de Anadolu dışına sürülmüşlerdir.

Anadolu'yu yurt edinmiş önemli bir göçmen varlığından söz edilebilir. Bunların başında Frigler'i, Helenler'i, bazı Balkan halklarını ve Sami kökenlileri sayabiliriz. Bu halklar Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Diğer yandan Deniz Halkları²⁴, Kimmerler²⁵ ve Galatlar²⁶ istila yoluyla Anadolu'ya gelmiş, bunlar ya geldikleri gibi çıkıp gitmiş ya da belirli bir dönem Anadolu'da ikamet ettikten sonra ayrılmışlardır. Galatlar'ın Anadolu'daki varlığı daha uzun sürmüştür ve bunlardan geriye bazı şahıs adları ve çeşitli dil özellikleri kalmıştır.²⁷

Elit üstünler grubunu oluşturanlar, Anadolu'nun yerlisi veya göçmeni olmakla ilgisi bulunmayan, askeri veya siyasi nedenlerle veya ticaret yapmak üzere Anadolu'da bulunan egemen halkları temsil ederler. Asurlular, Fenikeliler ve Persler bu grupta yer alırlar. Bunların yerlilerle ilişkilerinden çeşitli yenilikler ortaya çıkmıştır.

Çalışmadaki amacımız burada belirtmeye çalıştığımız yaklaşımlardan birini ele almak değildir. Temel olarak Anadolu'nun Birinci Binyıl evresindeki dilleri ve halkları daha etkin bir şekilde anlamamıza yarayacak yöntemler üzerinde duruyoruz. Bu yöntemlerden bir tanesi Eski Anadolu Tarihi'nin incelenmesindeki genel yaklaşımdan elde edilebilir.

Bugün çeşitli yayınlarda Eski Anadolu tarihi ve kültürlerinin kavramsal olarak bir bütünlük ve devamlılık çerçevesinde ele alınması artık yerleşmiş bir konudur. II. Dünya Savaşı yıllarına kadar yapılan yayınlarda Anadolu'daki uygarlıklar genel olarak Önasya ve Doğu Helen dünyalarının kapsamında ele alınıyordu. Eski Anadolu coğrafyası kültürlerinin Prehistorik Çağlar'dan Helenistik Dönem'e kadar bir bütünlük çerçevesinde ele alınmasının geçmişi 1940'lı yıllara kadar uzar²⁸. 50'li ve 60'lı yıllarda ortaya çıkan bazı yayınlarla Anadolu'daki uygarlıkların çeşitli çağlar üzerinden bir etkileşim ve devamlılık içinde süregeldikleri görüşü kristalleşir²⁹.

Yakın zaman dilimine kadar Eski Anadolu uygarlıklarından söz eden veya bunları çeşitli nedenlerle dile getiren eser sayısı önemli bir artış göstermiştir. İlgi çekici bir gelişme olarak,

²⁴ WOULDHUIZEN 2006.

²⁵ KÖIN 2007: 153–170.

²⁶ STROBEL 2009: 117–144.

²⁷ MITCHELL 2001²: 50 vd.

²⁸ BOSSERT 1941.

²⁹ Anadolu Eskiçağı ile ilgili "Tarih Metodolojisi" üzerine yapılacak tartışmalar şüphesiz kendi başına bir inceleme konusudur. Burada temel olarak dönüm noktası teşkil eden şu eserleri kaynak göstermek gerekir: GÖTZE 1957; ALKIM 1968; METZGER 1969.

son bir kaç yıl içinde Anadolu'nun bu uzun uygarlıklar sürecinden söz eden eserlere daha çok Eski Helen ve Roma tarihi üzerine çalışmalarıyla tanınan kimseler³⁰ ve dil uzmanları³¹ katkıda bulunmaya başlamışlardır.

Eski Anadolu incelemeleri bütün bu araştırma zenginliği ve çeşitliliğine karşın yeni bakış açılarını ve tarih yöntemlerini konu olarak ortaya koyabilecek bir yapıya sahiptir. Daha önce de belirtildiği gibi yerel uygarlıklar henüz yeterince anlaşılmamışlardır. Asurlular'la, Persler'le ve Helenler'le etkileşimlerini harekete geçiren siyasal, sosyal ve kültürel faktörler henüz açığa çıkmamıştır. Kökenleri sıklıkla Hitit kaynaklarıyla Helen edebi kaynakları arasına sıkışmıştır. Mevcut durum, Birinci Binyıl evresinin yeni bir yaklaşımla ele alınması ihtiyacını derinden hissettirmektedir. Bu yaklaşım bütünleyici değil, ayrıştırıcı bir bakış açısıyla daha iyi anlaşılabilir. Şu üç başlık bu yaklaşımın içeriği hakkında bir görüş sunabilir:

Eski Anadolu'da;

- 1) Çok dillilik nedir (Multilingualism ve Plurilingualism)?
- 2) Devamlılık (Continuation) ~ Ayrışma (Différenciation) unsurları nelerdir?
- 3) Çözümleme (Déchiffration) düzeyi nedir?

Eski Anadolu'nun uygarlık tarihindeki yeri ve önemi "çok dillilik" sözcüğüyle vurgulanabilir³². Bunun en açık kanıtı hemen her dönemde ele geçen çift dilli (bilingual) ve üç dilli (trilingual) yazıtlardır. Bu yazıtlarda "hem belirli bir toplumda birden fazla dilin konuşulmuş olması (multilingualism) hem de belirli bir birey tarafından kendi ana dili dışında başka bir yabancı dil konuşulması (plurilingualism) açığa çıkmaktadır.

Birinci Binyıl Anadolu'sunda çok dilliliği tetikleyen dört dille karşılaşırız. Bunlar Yeni Asurca, Fenikece, Aramca ve Helence'dir. Bunlara belki Latince'yi de ilave etmek gerekirdi; ancak Anadolu'da Latince çift dilli belge sayısı çok azdır ve Latince'nin genel niteliği sınırlı sayıdaki resmi ve gömü yazıtlarından öteye geçmemiştir³³.

Yeni Asurca, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Urartu ve bazı Geç Hitit Kent devletlerinde biliniyordu³⁴. Bilinmesinin nedeni siyasal ve kültürel idi. Nitekim her ikisi de henüz yayınlanmamış İncirli ve Arslantaş (Hadatu) kitabelerinde Hiyeroglif Luvicesi ve Fenikece'nin

³⁰ SCHWERTHEIM 2011.

³¹ KLINKOTT 2001; POPKO 2008; WOODARD 2008; BRU et alii 2009.

³² Anadolu'nun bu temel özelliğini sistematik olarak inceleyen çalışma sayısı azdır. Bu kapsamda yakın zaman diliminde yayınlanmış bazı çalışmalar önemlidir: bk. BRIXHE 2002: 246–266 ve RUTHERFORD 2002: 197–219. Bu listeye Urartuca, Hiyeroglif Luvicesi, Karca, Lidce ve Sidece gibi çift dillilik özelliği bulunan dilleri de eklemek gerekir.

³³ ECK 2007: 15–42; LEVICK 1995: 393 vd.

³⁴ PAYNE 2007: 125–139; ZIMANSKY 2007: 263–282.

yanı sıra, Yeni Asurca yazılmış bir versiyona da rastlanmaktadır. Ayrıca, Asur kültürünün etkisi altına girmiş yerlilere ait Geç-Asur mezar stellerine de rastlanmaktadır.

Fenikece, Akdeniz'in doğusunda elde ettiği koloniyal faaliyetler ve ticari başarıları nedeniyle M.ö. IX. yüzyıldan itibaren Sam'al, Que ve diğer çevre devletlerinde ortaya çıkmaktadır³⁵. M.ö. VII. yüzyıla kadar süren etkinliğinin sonucu olarak Zencirli, Karatepe, Çineköy, İvriz, Hasanbeyli ve Cebelireis gibi tanınmış kitabelerde yer almıştır³⁶. Bu belgeler yerlilere aittir.

Aramca'nın arkaik bir lehçeyle daha M.ö. IX. yüzyılda bazı yazıtlara yansımış olabileceğine ilişkin belirsizlikle ilgili tartışmalar bir yana³⁷, klasik anlamda Anadolu'ya gelen Arami dili ve yazısı, Persler Dönemi'ne ait olandır. Bu Aramca'nın özellikle Lidce ve Likçe sahalarında belirli bir etkisi olmuştur. Persler Dönemi'ne ait çeşitli Arami yazılı steller Phrygia ve Kilikia'da rastlanmıştır. Kilikia Bölgesi'nde yaklaşık bir düzine kadar mezar yazıtı yerliler tarafından Aramca olarak yazılmışlardır³⁸.

Helence'nin Anadolu'ya gelişinin daha farklı bir öyküsü vardır. Helen kültürü ve dilinin daha Klasik Çağ'dan itibaren global bir nitelik kazanması nedeniyle Helen dışı uygarlıklar zamanla bu kültürle kaynaşmış, içinde eriyip gitmişlerdir. Yerlilerin izlerine ilişkin kalıntılar Helenistik Dönem'den itibaren artık şahıs adlarında görülebilmektedir.

Çok dilliliğin belirli bir toplumda incelenmesine en uygun örnek Lykia olabilir. Yazıtlardan da anlaşıldığı kadarıyla epikorik çağda bölgede Likçe, Likçe B, Helence, Persçe ve Aramca konuşuluyordu. Elimizdeki Likçe yazıtlar temel alındığında Likçe'deki meslek ve unvanların önemli bir bölümünün Pers kökenli olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin xsadrapaza ("satrap"), kumaza ("rahip"), maraza ("hakim") gibi sözcükler Pers kökenlidir. Bir ağırlık birimi olan sixla Sami kökenlidir ve şekel'in karşılığıdır. Diğer Anadolu dillerinde değil, Likçe'de görünür. Bir kült objesi olarak stalla ("stel") adı Helence'den geçmiş olabilir. Ayrıca yazıtlarda Zeus ve Ertemeli (i.e. Artemis) gibi Helen tanrı ve tanrıça adlarına rastlanmaktadır. Bir iç ve dış dilbilimsel interference ögesi olarak Likçe miñti sözcüğünün bölgenin Helence yazıtlarında μινδις, Helen Ἀθηναγόρας şahıs adının da Likçe Tēnegure'ye dönüştüğünü görülmektedir. Daha bu örnekler kapsamında bölgenin siyasal ve sosyal yapısının incelenmesinde ne denli değişken faktörler bulunduğunu görme olanağı vardır.

Çok dillilik, eşsüremlilik (synkronik) ilişkilerin açığa çıkarılması ve değerlendirilmesi açısından önem taşır. Bunun karşılığı olarak ardsüremlilik (diakronizm) beklenir. Ardsüremlilik bizim için burada devamlılık (continuation) kavramıyla karşılığını bulur. Bununla İkinci Binyıl'dan Birinci Binyıl'a sarkmış unsurlar kastedilmektedir. Devamlılığı oluşturan unsurlar çeşitlidir.

35 LIPÍŃSKI 2004: 109 vd.

36 LEMAIRE 2008: 52 vd.

37 LEMAIRE 2007: 283 vd.

38 CASABONNE 2004: 242–249.

Dinsel kuram ve kurumlar, aile ve akraba unvanları, yapı ve şahıs adları, çeşitli gramer ve fonetik özellikler devamlılık katmanlarıdır. Örneğin Luvi gök tanrısı Tarhunta'nın adı Likçe'de trqqas/trqqñti, Helence yazıtlarda da Τρόκονδας olarak görünmektedir. Luvicede "baba" anlamına gelen tati sözcüğü Likçe'de tedi, Karca'da ve Lidce'de ted- olarak, "anne" anlamına gelen anna-sözcüğü Likçede ěni, Lidce'de ěna olarak karşımıza çıkmaktadır. Luvicede "ev" anlamına gelen parna sözcüğü, Likçe'de prñnawa olarak görünürken, aynı anlama gelen Lidce bir sözcüğü ise Hititçe pir/parnas ile kök bakımından ilişkilidir. Devamlılığı oluşturan faktörler bize tek tek uygarlıklardan bir bütüne ulaşma olanağı sunmaktadır.

Ayrışma (différenciation) unsurları devamlılık unsurlarına göre daha fazla ve daha karmaşıktır. En temel ayrışma belirli bir toplumun diliyle arkeolojisi arasında görülür. Öncelikle her arkeolojik varlığın bir dil varlığına karşılık gelmediğini, her dil varlığının da belirli bir arkeolojik varlıkla temsil edilmediğini saptamak gerekiyor. Bu durum, özellikle, düz bir taş üzerine kazınmış bilinmeyen bir dile ait bir belgeyle karşılaştığımız zaman önem taşımaktadır. "Bu belgeyi oluşturan kültür dokusu nedir? Halkı kimdir?" diye sorulduğunda verilecek cevabın hangi modele daha yakın olduğu açıklamasıyla bir ilişkisi vardır. Bu açıdan dilsel ve arkeolojik kültürlerin Anadolu'da hangi modellerle görüldüklerinin saptanmasında yarar vardır. Öncelikle belirli bir dil varlığının belirli bir arkeolojik varlıkla veya belirli bir arkeolojik varlığın belirli bir dil varlığıyla ilişkisinin doğrudan olduğu örnekler vardır. Frigce ve Likçe buna örnektir. Bir Phryg kaya mezarında Frigce, bir Lykia kaya mezarında Likçe yazıt görünebilir. Burada mezar tipi yazıtı veya yazıt mezar tipini doğrudan ilişkilendirir. Bunların birlikteliğini Phryg veya Lykia kültürü içinde ele alırız. Ancak bazen dil varlığıyla anıtın temsil ettiği arkeolojik değer arasında zıtlık olabilir, yani her ikisi de ayrı ayrı incelemelerin konusu olabilir. Kaş aslanlı lahdi bunun örneğidir. Üzerindeki metin bazılarının Likçe B bazılarının da Milyaca adını verdikleri bir dile aittir. Lahit biçimi, hiç şüpheye yer bırakmayacak şekilde tipik Lykia lahididir. Lykia'da sıkça görünen ve üzerinde Likçe yazıt bulunan lahit tipolojisiyle eştir, bu nedenle genel Lykia mezar kültürünün bir parçası olarak kabul edilir. Üzerindeki yazı ise yine tipik Likçe yazısıdır; ancak dili farklıdır. Dil farklı olunca bunu konuşan halk kümesinin de farklı olduğu sonucu beklenir. Bu dile ait başka bir anıt da Ksanthos tiyatrosunun yakınındaki dikme steldir. Anıtın iki yüzünde bu dil işlenmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla Lykia Bölgesi'nde bu dili konuşan insanlar vardı. Ancak nüfus yoğunlukları neydi? Kültürel olarak nasıl ayrıştırılabilirler? Bunların konut tipi nasıldır? Kapları hangileridir? Sanatları nasıl anlaşılabilir? Açıkçası dilleri dışında bu insanlara ilişkin başka bir şey söylenememektedir. Bu türden modellere Anadolu Eskiçağı'nda daha fazla rastlanmaktadır. Örneğin Pisidce de denen, aslında yalnızca Pisidia'daki Timbriada kenti ve civarında ele geçen yazıtlar da bu gruba girer³⁹. Mezar steli tipolojisi, tamamen Roma İmparatorluk Çağı mezar steli tipolojisiyle aynıdır. Yazı formu dönemin Helence'sidir; ancak dili Eski Anadolu dillerine ait geleneği muhafaza eden bir görünüm sunmaktadır.

Üçüncü bir modelde, arkeolojik kültür tanımlı, belirli, olabilir; ancak dilin tanımına tarihsel bir değerlendirme sonucunda varılmıştır. Karca bunun örneğidir. Bugün Kariyalılar'ın kendilerine

39 BRIXHE 1988: 131–155.

ne ad verdikleri bilinmemektedir. Karca yazıtlarda bu anlama gelecek her hangi bir sözcüğe de rastlanmamıştır. Halkın kendini nasıl adlandırdığı konusu epikorik diller açısından oldukça önemlidir. Epikorik çağda Lykia'da yaşayan insanların kendilerine trmmili, ülkelerine de trmmis adını verdikleri belgelerinden anlaşılmaktadır⁴⁰. Benzer bir şekilde Sardis'te yaşayan insanlar da kendilerine sfarda, kentlerine de sfar- derlerdi⁴¹. Adlandırmalar, özellikle tarihi bir değerlendirmenin kaynağını göstermek açısından büyük önem gösterirler. Karia'daki ve Mısır'daki pek çok epigrafik buluntudan da anlaşılacağı üzere Karca adı verilen yazı sistemi çeşitli bölge ve zaman dilimlerine göre varyantlaşmıştır. Bölgenin tümünü kapsayan homojen bir yazı türünün olup olmadığı tartışılan bir konudur⁴². Dil açısından da Lykia, Lydia ve Phrygia'da olduğu gibi bir ulus dilinden söz etmek de oldukça zordur.

Ayrışmanın ikinci bir ayağı dilsel ve kültürel etkileşim alanında görülür. Bu etkileşim alanının en önemli örneği Pamphylia Helen lehçesidir. Bu lehçe göçmen bir halkın hem geldiği topraklara hem de yerleştiği topraklara ilişkin derin hafızalar taşımasının tipik bir modelidir. Bunların dili bölgedeki yerlilerle etkileşim içine girmiştir. Yalnızca şahıs adları değil, dilin fonetik ve gramer özellikleri de bu ilişkiden etkilenmiştir. İşte bu model çerçevesinde oldukça basit bazı sorular sormamız gerekiyor. Örneğin neden Ionia Bölgesi Helencesi, Aiolca ve Dorca gibi lehçeleri konuşan Helenler yerlilerle etkileşimin izlerini taşıyorlar? Ayrışma, bu lehçeler için bir izolasyon yaratmış olabilir mi? Aslında çeşitli yazıtlardan da anlaşıldığı üzere Anadolu'da her hangi bir çağda bir dilin izolasyonunun mümkün olduğunu ispat eden örnekler vardır. Roma Çağı'nda Timbriada, Asarbaşı ve Geç Phryg yazıtları ortaya çıkabilmiştir. Oysa Roma gibi egemen bir kültürün ve siyasal rejimin bütün bu küçük toplumların üzerinden silindir gibi geçip gitmesi beklenirdi.

Ayrışmayı tetikleyen başka bir önemli unsur da dillerin çözümlenme düzeyidir. Birinci Binyıl dilleri istisnasız ya kısmen çözümlenmiş ya da henüz çözümlenmemiş dillerden oluşmaktadır. Bize artık çözümlenmiş gibi görünen Likçe'nin o ünlü Ksantos dikme anıtının neredeyse % 90'ından fazlası hala anlaşılmamaktadır. Likçe B diline ait olan Kaş aslanlı lahdinin karşısında hala suskunluğumuzu koruyoruz. Daha 10 yıl kadar önce okunuşu garanti edilen Karca metinlerdeki muammayı tanımlamakta güçlük çekiyoruz. Dilde ve yazıdaki varyantlaşmanın boyutları karşısında şaşkınlık geçiriyoruz. Neredeyse her Karca yazıtın yeni bir dil teşkil ettiğini fısıltıyla söyleyebiliyoruz. Lydia'da neden Sardis dışında Lidce yazıtlarla karşılaşmadığımızı anlayamıyoruz. Yalnızca bir kaç dezinsansa ve fonetik özelliğe bakarak Sidece ve Pisidce'nin Eski Anadolu dilleri alanına girdiği hükmüne varıyoruz. Oysa, başka bir açıdan bakarsak, Sidece kentin adına yapılan bir referanstır, halkın adı değildir. Gerçekte o kentte oturan ve o özgün yazı sistemini kullanan insanların adını dahi bilmiyoruz. Bilinmezlikler bu sınırlarla kalsa, yine iyi. M.ö. VI. yüzyıla ait keramik fragmanlar alanında söyleyecek sözümüz yok. Sardis'ten,

40 NEUMANN 2007: 375 vd.

41 GUSMANI 1964.

42 ADIEGO 2007: 228 vd.

Smyrna'dan, Knidos'tan, Aphrodisias'tan, Perge'den ele geçen keramikler üzerindeki yazıları tanımlayacak her hangi bir kriterimiz dahi yok. Bir kriterin olmaması Anadolu'da yazı tarihinin incelenmesinde büyük bir sıkıntı yaratmaktadır. Ayrıca değişik dönemlere ait von Grotthuss Tableti, Sardis Sinagog yazıtı, Ördekburnu yazıtı ve Asarbaşı kaya mezarları gibi yazıtlarının ne yazı sistemlerini tanımlayabiliyoruz ne de her hangi bir okuma girişimde bulunabiliyoruz.

İşte bütün bu nedenler bana sıkça Anadolu Eskiçağı'nda pek çok uygarlığın daha adının konmadan atlandığını veya kolayca göz ardı edildiği söyleme izni vermektedir.

KISALTMALAR LİSTESİ

ADAMS et alii 2002	J. N. ADAMS – M. JANSE – S. SWAIN (Ed.), <i>Bilingualism in Ancient Society: Language Contact and the Written Word</i> , Oxford.
ADIEGO 2007	I. J. ADIEGO, <i>The Carian Language</i> , Leiden.
ALKIM 1968	B. ALKIM, <i>Anatolia I: From the Beginnings to the End of the 2nd Millenium B.C.</i> , Geneva.
BEEKES 1995	R. S. P. BEEKES, <i>Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction</i> , Amsterdam.
BOSSERT 1941	H. Th. BOSSERT, <i>Anatolien: Kunst und handbuch in Kleinasien von der Anfänge bis zur völlinger Aufgehen in der griechischen Kultur</i> , Berlin.
BRIXHE 1988	C. BRIXHE, “La Langue des inscriptions épichoriques de Pisidie”, in: Y. L. ARBEITMAN (Ed.), <i>A Linguistic Happening in Memory of Ben Schwartz</i> , Louvain-la-Neuve: 131–155.
BRIXHE 1998	C. BRIXHE, “Le Phrygien”, in: F. BADER (Ed.), <i>Langues indo-européennes</i> , Paris: 165–178.
BRIXHE 2002	C. BRIXHE, “Interactions between Greek and Phrygian under the Roman Empire”, in: ADAMS et alii 2002: 246–266.
BRU et alii 2009	H. BRU – S. LEBRETON – F. KIRBIHLER, <i>L’Asie Mineure dans l’Antiquité: échanges, population et territoires</i> , Rennes.
CAMPBELL 2004 ²	L. CAMPBELL, <i>Historical Linguistics: An Introduction</i> , Cambridge.
CASABONNE 2004	O. CASABONNE, <i>La Cilicie à l’époque achéménide</i> , Paris.
ECK 2007	W. ECK, “The Presence, Role and Significance of Latin in the Epigraphy and Culture of the Roman Near East”, in: H. COTTON – R. G. HOYLAND – J. J. PRICE – D. J. WASSERSTEIN (Eds.), <i>From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East</i> , Cambridge: 15–42.
EICHNER 2006	H. EICHNER, “Die kontinuierität der indoeuropäischen Sprachen in Altanatolien vom zweiten zum ersten Jahrtausend v. Chr.”, <i>V. Uluslararası Hititoloji Kongresi bildirileri: Çorum, 02-08 Eylül 2002</i> , Ankara: 287–292.
FINKELBERG 2005	M. FINKELBERG, <i>Greeks and pre-Greeks: Aegean Prehistory and Greek Heroic Tradition</i> , Cambridge.
FRIEDRICH 1932	J. FRIEDRICH, <i>Kleinasiatische Sprachdenkmäler</i> , Berlin.
FRIEDRICH 1964	J. FRIEDRICH, “Ein Wohl kleinasiatisches Tontäfelchen mit unbekannter Schrift”, <i>Kadmos</i> 3, 156–169.
GÖTZE 1957	A. GÖTZE, <i>Kulturgeschichte Kleinasiens</i> , München.
GUSMANI 1964	R. GUSMANI, <i>Lydisches Wörterbuch mit grammatischer Skizze und Inschriftensammlung</i> , Heidelberg.
GUSMANI 1968	R. GUSMANI, <i>Introduzione allo studio comparativo delle lingue Anatoliche</i> , Napoli.
GUSMANI 1975	R. GUSMANI, <i>Neue epichorische Schriftzeugnisse aus Sardis (1958-1971)</i> , Cambridge.
GUSMANI 2007	R. GUSMANI, “Continuità, fratture e processi di Osmosi nel panorama linguistico dell’Asia Minore del 1 millennio A.C.”, in: G. URSO (Ed.), <i>Tra Oriente e Occidente: Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore</i> , Pisa: 11–21.
Hdt.	Herodotos, <i>Tarihler</i> , Çev.: M. ÖKMEN, İstanbul 1973.
KEEN 1998	A. G. KEEN, <i>Dynastic Lycia: A Political History of the Lycians and Their Relations with</i>

KLINKOTT 2001	Foreign Powers, c. 545–362 B.C., Leiden.
KÖIN 2007	H. KLINKOTT, <i>Anatolien im Lichte kultureller Wechselwirkungen, Akkulturationsphänomene in Kleinasien und seinen Nachbarregionen während des 2. und 1. Jahrtausends v. Chr.</i> , Tübingen.
LEMAIRE 2007	M. KÖIN, “Cimmerians in the Western Anatolia: A Chronological Note”, in: T. R. KÄMMERER (Hrsg.), <i>Studien zu Ritual und Sozialgeschichte im Alten Orient</i> , Berlin: 153–170.
LEMAIRE 2008	A. LEMAIRE, “West Semitic Inscriptions and Ninth-Century BCE Ancient Israel”, in: H. G. M. WILLIAMSON (Ed.), <i>Understanding the History of Ancient Israel</i> , Oxford: 279–303.
LEVICK 1995	A. LEMAIRE, “The Spread of Alphabetic Script (c. 1700–500 BCE)”, <i>Diogenes</i> 55.2, 45–58.
LIPÍŃSKI 2000	B. LEVICK, “The Latin Inscriptions of Asia Minor”, in: H. SOLIN – O. SALOMIES – U-M. LIERTZ (Eds.), <i>Acta Colloquii Epigraphici Latini</i> , Helsinki: 393–492.
LIPÍŃSKI 2004	E. LIPÍŃSKI, <i>The Aramaeans: Their Ancient History, Culture and Religion</i> , Leuven.
MELCHERT 1994	E. LIPÍŃSKI, <i>Itineraria Phoenicia</i> , Leuven.
MELCHERT 2008	H. C. MELCHERT, <i>Anatolian Historical Phonology</i> , Amsterdam.
MERIGGI 1966	H. C. MELCHERT, “Lycian”, in: WOODARD 2008: 46–55.
MERIGGI 1980	P. MERIGGI, “Zur Neuen ‘para-karischen’ Schrift”, <i>Kadmos</i> 5, 61–102.
METZGER 1969	P. MERIGGI, <i>Schizzo Grammaticale dell’Anatolico</i> , Roma.
MITCHELL 2001 ²	H. METZGER, <i>Anatolia II: Vom Beginn des I. Jahrtausends v. Chr. bis zum Ende der römischen Epoche</i> , Geneva.
NAHM 1974	S. MITCHELL, <i>Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor, Vol. 1: The Celts and the Impact of Roman Rule</i> , Oxford.
NEUMANN – UNTERMANN 1980	W. NAHM, “Neue Lesungsvorschläge zur Grotthuss-Tafel”, <i>Kadmos</i> 13, 58–73.
NEUMANN 1961	G. NEUMANN – J. UNTERMANN, <i>Die Sprachen im römischen Reich der Kaiserzeit</i> , Bonn.
NEUMANN 2007	G. NEUMANN, <i>Untersuchungen zum weiterleben hethitischen und luvischen Sprachgutes in hellenistischer und römischer Zeit</i> , Wiesbaden.
NEUMANN – FUHRMANN 2005	G. NEUMANN Überarbeit und zum Druck gebracht von J. TISCHLER, <i>Glossar des Lykischen</i> , Wiesbaden.
PALMER 1958	G. NEUMANN – E. FUHRMANN, “Zwei epichorische Inschriften aus dem Pisidischen Bergland”, <i>Kadmos</i> , 44, 7–18.
PAYNE 2007	L. R. PALMER, “Luwian and Linear A”, <i>TPS</i> , 75–110.
POPKO 2008	A. PAYNE, “Multilingual Inscriptions and Their Audience: Cilicia and Lycia”, in: SANDERS 2007: 125–139.
ROSENKRANZ 1978	M. POPKO, <i>Völker und Sprachen Altanatoliens</i> , Wiesbaden.
RUTHERFORD 2002	B. ROSENKRANZ, <i>Vergleichende Untersuchungen der altanatolischen Sprachen</i> , The Hague/Paris/New York.
SANDERS 2007	I. RUTHERFORD, “Interference or Translationese? Some Patterns in Lycian-Greek Bilingualism”, in: ADAMS et alii 2002: 197–219.
SCHWERTHEIM 2005	S. L. SANDERS (Ed.), <i>Margins of Writing, Origins of Cultures</i> , Chicago.
	E. SCHWERTHEIM, <i>Kleinasien in der Antike: Von den Hethitern bis Konstantin</i> , München.

- STROBEL 2009 K. STROBEL, "The Galatians in the Roman Empire: Historical Tradition and Ethnic Identity in Hellenistic and Roman Asia Minor", in: T. DERKS – N. ROYMANS (Ed.), *Ethnic Constructs in Antiquity: the Role of Power and Tradition*, Amsterdam: 117–144.
- STURTEVANT 1951 E. H. STURTEVANT, *Comparative Grammar of the Hittite Language*, New Haven.
- SZEMERÉNYI 1990⁴ O. SZEMERÉNYI, *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*, Darmstadt.
- TROPPED 1993 J. TROPPED, *Die Inschriften von Zincirli*, Münster.
- WILHELM 2008a G. WILHELM, "Hurrian", in: WOODARD 2008: 81–104.
- WILHELM 2008b G. WILHELM, "Urartian", in: WOODARD 2008: 105–123.
- WOODARD 2008 R. D. WOODARD (Ed.), *Ancient Languages of Asia Minor*, Cambridge.
- WOULDHUIZEN 1989 F. Ch. WOULDHUIZEN, "The Cretan Branch of Luwian Hieroglyphic", in: J. G. P. BEST – F. WOULDHUIZEN (Eds.), *Lost Languages from Mediterranean*, Leiden: 65–138.
- WOULDHUIZEN 2006 F. Ch. WOULDHUIZEN, *The Ethnicity of the Sea Peoples*, Rotterdam.
- ZGUSTA 1964 L. ZGUSTA, *Kleinasiatische Personennamen*, Prag = KPN.
- ZGUSTA 1970 L. ZGUSTA, *Neue Beiträge zur kleinasiatischen Anthroponymie*, Prag.
- ZIMANSKY 2007 P. ZIMANSKY, "Writing, Writers, and Reading in the Kingdom of Van", in: SANDERS 2007: 263–282.

ARKTONNESOS

Artace

Plakia

Skylake

Daskylis

KEFARET YA DA İTİRAF YAZITLARI

DOLIONIS

P

H

R

Y

G

I

A

Ender VARİNLİOĞLU*
gvarinlioglu@gmail.com

*Prof. Dr., emeritus

Daphnous

Lydia ve Phrygia’da çıkan adak yazıtlarının bir bölümü “Kefaret ya da İtiraf Yazıtları” başlığı altında toplanır. Epigraphica Anatolica (EA) dergisinin 22. Sayısı bu yazıtlara ayrılmıştır¹: O tarihe kadar okunmuş olan 124 yazıt Die Beichtinschriften Westkleinasiens başlığı altında ele alınmıştır.

Sıradan adak yazıtları, tanrının dileği yerine getirmesi üzerine dilek sahibinin başta söz vermiş olduğu adağı yerine getirmesi ve bunu yazıtlarla duyurmasıdır. Söz konusu kefarete yazıtlarında ise süreç başkadır. Önce adak sahibinin başına gelmiş bir olumsuzluk ya da felaket vardır: Kişinin ya da ailesinin sürüsü telef olmuş², ürünü yok olmuştur; kendisi, ailesi onulmaz hastalığı yakalanmış³, örneğin uzvu sakatlanmış⁴ ya da birden delirmiştir⁵. Bölge insanı bu felaketlerin, işlenmiş olan günah yüzünden olduğunu inanmaktadır. Günah öğrenilip kefarete ödenmezse, felaketlerin sürüp gideceğine de inanıldığı için, bölgede çok sayıda bulunan küçük tapınaklara başvurulmaktadır. Çünkü günah işlemiş olan başka kişi de olabilir⁶. Örneğin dedesi olabilir, ya da günah işlendiğinde kişi olayı anımsayamayacağı kadar küçük yaşta olabilir⁷.

Bu aşamada tapınakta ne olup bittiği yazıtlardan pek anlaşılammaktadır. Küçük yaşta işlenmiş olan ya da ölmüş olan dedenin günahı nasıl ortaya çıkarılmaktadır? Kimi yazıtlarda bunun ipuçları vardır: Dili tutulan (ceza) Menandros oğlu Meidon’a ne yapacağını Tanrı rüyasında bildirmektedir⁸. Başka yazıtta Tanrı’nın aracısı melektir⁹. Sonunda, günaha uygun düşen kefareti

1 PETZL 1994.

2 PETZL 1994: No. 34, 11; 45, 3; 70, 8; 103, 4 vd.; 113, 2 vd.

3 PETZL 1994: No. 37, 5–7; 41, 4 vd.; 44, 5 vd.; 54, 13; 62, 5; 70, 7; 94, 3 (sonra iyileşmiş); 96, 2 vd.; 100, 3 vd.; 117, 4 vd.; 123, 2 vdd.

4 PETZL 1994: 5, 5; 16, 7; 45, 4 vdd.; 47, 4; 49, 4 vd.; 50; 5 vd.; 63, 11 vd.; 69, 20 vd.; 75, 7; 84, 4 vd.; 85, 3 vd.; 89, 3; 93, 4 vd.; 95, 4; 122, 6.

5 PETZL 1994: 5, 2; 33, 2 vd.; 57, 6 vd.; 69, 5; 81, 5.

6 PETZL 1994: 4: Günah işleyen beslemelerin babasıdır; 7: Günah işlemiş olan babadır. Bundan neredeyse ölecek kadar ceza gören oğludur; 9: Günahkâr gene babadır; kefareti ödeyen oğludur; 24: Günah işleyen babadır. Oğlu yeğenleriyle birlikte babasının kefareti ödemektedir; 34: Günah işleyen babadır. Tanrı önce bir sığırını ve eşeğini öldürür. Kefaretin ödenmediğini görünce, Tanrı adamın kızını öldürür. Sonunda kefarete yazıtını akrabası (karısı?) çocuklarıyla birlikte diker; 37: Günah işleyen babadır. Cezayı oğlu ile torunu çeker. Tanrı onları öldürür; 46: Günah işleyen babadır. Kefaretini oğulları öder; 54: Günah işleyen babasıdır. Kefaretini kızı öder; 62: Günah işleyen anadır. Cezayı çeken babadır; 68: Hermogenes ölünce, karısıyla çocuğu ve Hermogenes’in kardeşi kefareti öder; 69: Günah işleyen Tatias’tır. Oğlu Sokrates de ceza görür; 71: Günah işleyen Apollonios’tur. Ceza gören aileden Apphia’dır; 74: Anasıyla birlikte günah işleyen oğlu kefareti öder.

7 PETZL 1994: No. 55: Artemas oğlu Posphoros günah işlediğinde (kirli giysilerle kutsal alanda bulunduğu) altı yaşındaydı; 78: Glykon oğlu Metrodoros çocukken Tanrıça’nın steline zarar vermiş; krş. No. 38, 2; 51, 5; 53, 3: ἐξ εἰδότηων καὶ μὴ εἰδότηων.

8 PETZL 1994: 1, 5 vd. 11, 5; 106, 11.

9 PETZL 1994: 3; 38, 5 vd.

adak sahibi ödemekte, yazıtta, kimi zaman, süreci baştan anlatmakta ve Tanrı’ya şükretmektedir.

Filologlar bu tür yazıtların konusu olan insanları suç ve cezayla ilgili inanışları konusunda anlaşmış görünmektedir. Ancak, kimileri Tanrı’nın cezayı sürecin sonunda tapınakta yapılan yargılamayla verdiğini sürmektedir¹⁰. Bir kere, uygulamada suçlunun tapınaktaki yargılamadan sonra, diyelim, çocuğun öldürülmesini ya da bacağının kırılmasına rıza göstermesi inandırıcı değildir. Sonra, kurumsal olarak, kefarete yazıtlarının süreci eza verildiğinde (felaket) başlamış olmaktadır: Tanrı, suçlu ya da günahkârı artık cezalandırmıştır. Onun tapınakta ikinci kez yargılanıp ceza görmesi nafiledir. Yukarıda söylediğim gibi, başına felaket gelmiş, yani cezasını çekmiş olan kişinin tapınağa gitmesi ceza görmesine neden olan günahını öğrenip kefareti ödemek içindir. Nitekim Kefarete yazıtları “İtiraf Yazıtları” da denmesinin nedeni, günahkârın tapınak aşamasında gizemli yöntemlerle günahını öğrenip üstlenmesidir. Kabahatli kişi daha sonra kefareti ödeyip Tanrı’nın gücünü tanımış olduğunu¹¹ herkese yazıtla duyurmaktadır.

Bu tapınaklar bu yörede büyük olasılıkla en eski çağlardan beri vardı ve Anadolu’nun en çok kentleştiği Roma Dönemi’nde bile, kırsalda yaşayan kalabalık ailelerin maddi-manevi yaşamına egemendi.

10 ZINGERLE 1926: Col. 30–47; ZINGERLE 1929: Col. 107.

11 Δύναμις için bk. PETZL 1994: No. 9, 3; 10, 11; 35, 18; 47, 10; 54, 1 vd.; 55, 5, 12; 59, 15; 62, 1; 68, 3; 69, 33; 79, 2; 122, 5.

KISALTMALAR LİSTESİ

AE	L'Année épigraphique.
EA	Epigraphica Anatolica.
ÖJH	Jahreshefte des sterreichischen Archologischen Institutes in Wien
PETZL 1994	G. PETZL, "Die Beichtinschriften Westkleinasiens", EA 22.
ZINGERLE 1926	J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", ÖJh 23, 5-72.
ZINGERLE 1929	J. ZINGERLE, "Paraplipomena", ÖJh 24, 107-124.

Contents

AHU HAS	Preface	172
HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	Introduction	174
FERİT BAZ	A Preliminary Report on the Process of Hellenization and Romanization of Comana of Cappadocia in its Transformation from Temple State to City State	178
FEZA DEMİRKÖK	New Inscriptions from Silivri and Çatalca	194
AŞKIM ÖZDİZBAY	Establishment of Provincia Lycia et Pamphylia in Roman Imperial Period and two New Latin Inscriptions from Perge	220
PINAR ÖZLEM AYTAÇLAR	Confession Inscriptions and Northeastern Lydian Village Temples as a Social Institution	234
FİLİZ DÖNMEZ-ÖZTÜRK & HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	Epigraphic Surveys in Myra and its Territorium	248
HÜSEYİN SAMİ ÖZTÜRK	A Summary of Epigraphic Studies (2010-2019) in the Territory of Nicaea (Bithynia)	274
HAMDİ ŞAHİN & FİGEN ŞAHİN	Cities of Eastern Cilicia Thracia in the Roman Imperial Era: A Short Evaluation on the Population of the City of Corycus*	294
RECAİ TEKOĞLU	Languages and History in Ancient Anatolia Notes on the First Millenium	312
ENVER VARİNLİOĞLU	Confession or Redemption Inscriptions	328

Preface

The first epigraphy symposium of Turkey was held in 2010, organised by Rezan Has Museum. At the “1st International Symposium of History and Epigraphy of Asia Minor”, it was made possible to take a conceptual and methodological look on the history of Asia Minor with the information gathered from epigraphic finds discovered in Anatolia, whose date range from 2nd Millennium BCE to 7th Century CE.

In this platform of exchange of ideas, aimed especially to bring young epigraphs together and be an inspiration to joint projects, the common problems of epigraphy, ways of solutions and what it gives to humankind was discussed and assessments and interpretations based upon material were shared.

Thanks to epigraphy, meaning ‘the science of inscriptions’ and aimed to decipher the inscribed writings on various materials such as stone, metal, wood, marble or ceramics, and the data it provided, great advances were made in the areas of philology, archaeology and history and made important contributions to the common world heritage.

I am proud to see one of the most breath taking undertakings of Rezan Has Museum met with the readers with a highly qualified publication. I wish to thank everyone who helped to realise this symposium and those who made contributions to it by sharing their invaluable ideas.

Ahu HAS
Rezan Has Museum Director

İstanbul 2020

Introduction

First works of “epigraphia”, whose name can be translated as the “science of inscriptions” and derived from the Greek epigraphēin (ἐπιγράφειν = “to write [on something]”) and epigraphē (ἐπιγραφή = “inscription”), began since Antiquity: Herodotos (490-420 BCE), who was deemed as the “Father of History” by the famous Roman orator Cicero, copied some votive inscriptions from Thebai; Thukydides (460-395 BCE), who based history to scientific foundations for the first time, frequently used inscriptions in his work “without an authentic name”.

Systematic collection and publication of ancient inscriptions began in the XIXth Century by the Academy of Berlin; August BOECKH and Theodor MOMMSEN became the founders of modern science epigraphy. The works published by BOECKH and MOMMSEN are the prominent works of epigraphy: From 1828 onwards, BOECKH, in the name of Academy of Berlin started publishing Corpus Inscriptionum Graecorum (= CIG), where Greek inscriptions are collected together. Likewise, MOMMSEN prepared Corpus Inscriptionum Latinarum (= CIL) for publication, where Latin inscriptions were collected. The earliest attempt to gather Asia Minor inscriptions is the corpus Project Tituli Asiae Minoris (= TAM), initiated by the Academy of Vienna (present day Austrian Academy of Sciences). Another corpus initiative regarding Asia Minor inscriptions is Monumentum Asiae Minoris Antiqua (= MAMA). In addition to this, there is the Regional epigraphic catalogues of Asia Minor (= RECAM), which is being published since 1977. The series of Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien (= IK) is published since 1972 in Bonn with the collaboration of University of Cologne and Austrian Academy of Sciences and the contributions of many collaborators, including Turkish scholars and includes inscriptions from almost settlements of all regions of Asia Minor. Again, the biannual journal Epigraphica Anatolica, published with the collaboration of Austrian Academy of Sciences, North Rhein-Westphalia Academy of Sciences and Turkish Historical Society since 1983, includes articles regarding the epigraphy, historical geography, ancient history and numismatics of only Anatolia. Apart from them, there are many esteemed scholars who devoted their work only on Asia Minor, most notably Louis ROBERT, who published around 360 works. Apart from ROBERT, many scholars including A. WILHELM, G. HIRSCHFELD, R. HEBERDEY, E. KALINKA, G. E. BEAN, R. MERKELBACH, H. ENGELMANN, D. FRENCH, G. PETZL, J. NOLLÉ, C. MAREK, W. ECK and many others contributed greatly to Asia Minor epigraphy, therefore Asia Minor and Graeco-Roman History.

The start of Turkish scientific interest of Ancient History in Anatolia, which is maybe the richest land in the world in terms of epigraphic material was relatively late compared to its Western counterparts: The first person to start scientific research in the area was late Prof. Dr.

Zafer TAŞLIKLIOĞLU of Istanbul University Faculty of Letters Department of Greek Language and Literature. Prof. Dr. TAŞLIKLIOĞLU’s greatest contribution to Turkish epigraphy was the publication of Epigraphic Research in Thrace, which was written both in Turkish and in French and whose first volume was published in 1961 and the second in 1971; effectively starting the Turkish Epigraphy. Scholars working in the area after 1970s include late Prof. Dr. Sencer ŞAHİN, Prof. Dr. Hasan MALAY (emeritus), Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU (emeritus) and Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR (Istanbul University).

For many years, Prof. Dr. ŞAHİN conducted research in and around Bithynia Region, which was also his dissertation thesis subject, and his works were published in IK series. He also wrote numerous articles regarding inscriptions of various regions as well. Prof. Dr. MALAY focuses his studies in Western Anatolia and wrote many invaluable monographs and articles. Prof. Dr. İPLİKÇİOĞLU was a member of Ephesos Excavation epigraphist board member for many years. In the years 1989–1999, he, with being emeritus Prof. Dr. A. Vedat ÇELGIN of Istanbul University Department of Greek Language and Literature, conducted surveys in “Termessos and Its Environs”, and in the years 1999–2012, in “Eastern Lycia and Western Pamphylia Region”.

As can be seen, while European scholars understood the importance of epigraphic studies in Asia Minor, Hellas and Italy in early XIXth Century and continue to work on since then; Turkish Epigraphy began only in 1960s with Prof. Dr. TAŞLIKLIOĞLU. The main reasons are the difficulty in learning ancient languages, i.e. Ancient Greek and Latin; the culture’s unfamiliarity to Turkish culture and Turkish students’ indifference to the subject. However, by the end of 1990s, as a gratifying development in Turkey, epigraphic studies accelerated; some Turkish students obtained their master’s and doctorate degrees in the area. As a result, there are currently about 30 scholars actively working in epigraphy in Turkey. Yet it should be noted that, the number of studies conducted and the number of scholars working in the area of Epigraphy in our country, which has a close relationship with Ancient History, Classical Philology, Numismatics and Classical Archaeology, is relatively very low, compared to scholars working in other countries.

As the number of scholars in the area of epigraphy increased, the cease of disconnection between old and young faculty members and the need of bringing young scholars together on a regular basis in order to undertake joint project is deeply felt, the idea of organising such a symposium was brought forward by me. I shared my idea with my dear friend Zeynep ÇULHA in 2009, turned it into a project and applied to Rezan Has Museum. Following the approval of project, under my supervision and with the support of Rezan Has Museum and Kadir Has University, I organised the first epigraphy symposium in 2010 titled “The Asia Minor History and

Epigraphy Symposium”. After the symposium, with the suggestion of Museum Director Zeynep ÇULHA and with my supervision, an exhibition titled “What the Lost Languages Whisper” was held.

I cannot thank enough to notably Ms. Ahu HAS and Ms. Zeynep ÇULHA, for their support in organising both the symposium and the exhibition. Without their support, it would be impossible to organise “The Asia Minor History and Epigraphy Symposium”, which is a first in Turkey. Also, I wish to thank archaeologist-restaurateur Mehmet AYRANCI and the staffs of Rezan Has Museum and Kadir Has University. We further thank Ali Oğuz BOZKURT and Buğra Han YERLİ.

Hüseyin Sami ÖZTÜRK

İstanbul 2020

A PRELIMINARY REPORT ON THE
PROCESS OF HELLENIZATION AND
ROMANIZATION OF COMANA OF
CAPPADOCIA IN ITS TRANSFORMATION
FROM TEMPLE STATE TO CITY STATE

Ferit BAZ*

feribaz@yahoo.com

*Assoc. Prof. Dr., Mimar Sinan University of Fine Arts
Department of History, İstanbul

MOURMENE

Salanda

Ouenasa

Korama

KAESAREA

KAPPADOKIA

GARSURIA

Diokaesareia

Malakopea

TIBERNENE

Sasima

In this study, the Hellenization and Romanization process following the transformation of the Temple State of Comana of Cappadocia into the city state of Hierapolis will be discussed for the first time. Hence, the geographical location of the settlement and the former Temple State structure will not be discussed here¹.

Temple State Comana's transformation into a Greek city state took place under the reign of Archelaos I, King of Cappadocia (36 BCE – 17 CE)². The tribute paid for this king by the demos as a founder in an honorary monument erected for him in the settlement incontrovertibly proves this fact³. However, neither the name of the boule nor that of the settlement erected this monument exist on the inscription⁴. The boule of the city must also have erected another monument for the king. The earliest attestation of the name Hierapolis are coins dating to the reign of Emperor Nero⁵. Although the new name of the settlement was not mentioned in Archelaos' monument, the city must have received the name Hierapolis the moment it was given the status of a city. Probably, this name was present on other inscriptions erected at the time that did not survive to date. The transformation of settlements into city states throughout the Kingdom of Cappadocia and their renaming during the reign of King Archelaos is not limited to Comana. He converted Elaiussa Sebaste⁶, Garsaura⁷ and Mazaka to city states as well⁸. The choice of new name of Comana as Hierapolis is related to the fact that it was an ancient Temple State and a well-established cult center. Like in Heirapolis Kastabala in Cilicia and Hierapolis in Phrygia⁹, its historical background was emphasized.

Another important feature about the name change is that the city is always mentioned with its Temple State name – Comana – in ancient literary sources. Likewise, in the inscription probably dating to the 2nd Century AD found in the neighboring Büyüktaşlı Höyük in Aksaray Province,

1 For publications on Comana, see HARPER 1968: 93 ff; HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968: 149 ff; HARPER 1969: 27 ff; HARPER 1972b: 225 ff; HARPER 1972a: 161 ff; IKomana: 15–308; BAZ – ERTEN 2013: 105–121; BAZ 2015: 215–222.

2 IKomana 1.

3 JONES 1971: 179; LESCHHORN 1984: 299 ff; SYME 1995: 298; WINTER 1996: 220 ff; DEBORD 1997: 423; PANICHI 2000: 524; van DAM 2002: 24 ff.

4 There are scholars arguing that it was not converted into a city state yet, as there was not a Boule in the settlement, See MAGIE 1950: 1354.

5 These are the only known coins of the city to date, BURNETT et alii 1992: No. 3661, 3661 A; BAZ 2009: 65–70.

6 Strab. XIV 5, 6; cf. RAMSAY 1941: 104; SULLIVAN 1980: 1155 ff.

7 The new name of Garsaura became Arkhelais, MAGIE 1950: 494; SYME 1995: 298; van DAM 2002: 25.

8 The new name of Mazaka is Kaisareia, see MAGIE 1950: 494; TIB II, 64; SYME 1995: 238, 298; PANICHI 2000: 523; van DAM 2002: 24.

9 MAGIE 1950: 142; ROSTOVTZEFF 1955: 397.

the name Comana can be seen¹⁰. Although the name Comana was not used in the epigraphic documents found in the city of Hierapolis, the neighboring populations and ancient writers continue to call the settlement with its old name. Apparently, the perception of the Temple State of Comana was very distinct in the minds of the peoples of the ancient era; superseding the name Hierapolis.

The question that needs to be answered here is what happened to the cult and clergy of the former Temple State. Indeed, what made Comana of Cappadocia prominent is the Cult of Ma and the Temple State ruled by the clergy¹¹. The main idea that can be presented in that regard is the possible necessity of the destruction of the former Temple State forms and the suppression of the hegemony of a single cult in favor of structuring a new city state. The establishment and development of alternative cults next to the Cult of Ma should have been the first step. Another possibility is the adaptation of the old Anatolian Goddess Ma to a deity of Greek origin. The first thing we can certainly say related to our subject is the fact that the same members of the family that used to be priests of the Cult of Ma assumed the roles of clergy for the aforementioned cult¹². In other words, the family continued to oversee the Cult of Ma under the roof of polis structure for at least a period of time until the first half of the 1st Century CE. However, their jurisdiction at this time is naturally limited to the administration of the Cult of Ma. The determination of the widespread use of Ma in personal names in the settlement during the Roman Imperial rule indicates the popularity of the Cult. This demonstrates the fondness of the inhabitants of Hierapolis for their ancient goddess. However, inscriptions dating to the 2nd and 3rd Centuries CE on the Cult of Ma did not survive. Therefore, it is difficult to confirm whether the Cult of Ma continued for that period in the city. The sole document that can give information on the subject is the aforementioned inscription found in Büyüktaşlı Höyük, Aksaray. Dating to the 2nd Century CE, the goddess from Comana of Cappadocia is mentioned in this inscription¹³. As the name of the goddess is not recorded, the said goddess is either Ma or the goddess of Greek origin, which replaced the Cult of Ma. In our opinion, the expression “the goddess in Comana” implying the Cult of Ma is a stronger possibility. On the other hand, L. ROBERT argues that the inhabitants of Hierapolis worshiped Goddess Ma under the guise of the Cult of Athena¹⁴. His argument is based on the fact that the inhabitants frequently used named derived from that of Athena. If the Cult of Ma is replaced by a Greek goddess, surely it should have been Athena. Both of them are goddesses of war; because of this, Plutarch identifies Ma with Athena¹⁵. However; currently it is not possible to prove ROBERT's view for certain, as there are no inscriptions

10 AYDAŞ 2002: 23–27; JONES 2004: 95–100.

11 BAZ 2009: 65–70.

12 BAZ 2007: 127.

13 AYDAŞ 2002: 23–27; JONES 2004: 95–100.

14 ROBERT 1963: 494. See also on the subject SEYRIG 1970: 76 ff; PROEVA 1983: 167; DREW–BEAR 1991: 144 ff

15 Plut. Sull. IX. See also HARTMANN 1928: 87.

discovered in other settlements that can give information about the Cult of Athena similar to the ones about the Cult of Ma. Besides, as mentioned before, Ma as a personal name were used even more frequently by the inhabitants of the city.

Whether it be Ma or Athena, the enrichment of the city's pantheon and the end of the hegemony of one cult in the Roman Imperial period can be observed. The relatively traceable cult in that regard is the Cult of Apollo. We know that there was a society belonging to the Cult of Apollo, which honored the provincial governor Flavius Arrianus¹⁶. Although the reasons for this commendation are not exactly known, it is highly possible that the governor greatly supported the Cult of Apollo in the settlement¹⁷. In addition to this, we learn from an inscription that there was a priest of Apollo named Iazemis Ariobarzanes¹⁸; while from another, we learn the existence of an Aurelius Kyrillos, who was a neokoros of a temple¹⁹. The Cult of Apollo must have been prominent, not only in Hierapolis, but all of Cappadocia: The ancient author Strabo speaks of a cult center dedicated to Apollo in a settlement called Dastrakon, while mentioning the fact that Apollo worship is prevalent throughout Cappadocia²⁰. Therefore, the locally important Cult of Apollo must have entered the city following its transformation into a city state with the name Hierapolis. The expression Apollon Arkhegetes in a recovered offering inscription, brings us to the conclusion that Apollo was worshiped exclusively by the populace of Hierapolis as an ancestral deity²¹. Another sign for its popularity can be observed in the people names used by the inhabitants of Hierapolis, like Apollo, Apollonas, Apollonia, Apollonios, etc.²² On the other hand, since the majority of offering inscriptions recovered in Hierapolis are dedicated to the Cult of Asclepius²³, it can be said that this cult was also very popular in the city. While the earliest attestation of this cult dates to the 2nd Century CE, most of the offering inscriptions date to the 3rd Century CE. Asclepius was mostly depicted as a savior deity, apart from a listener and a master god in the city. Another god we think worshipped in the city was Men. From an inscription dating to the 2nd Century CE, it is understood that there was a priest named Diodoros and a neokoros named Heliodoros of this god in the city²⁴. Also are offering inscriptions dedicated to

16 BAZ 2007: 123–127.

17 For the support given by the governor Flavius Arrianus to other cults in other settlements, see BAZ 2007: 127.

18 IKomana 72.

19 IKomana 89.

20 Straab. XII 2, 6. See also ITyana: 375; MÉTIVIER 2005: 132.

21 IKomana 88.

22 See for example IKomana 120–128.

23 IKomana 89. 92–94.

24 IKomana 98.

Hermes and Zeus Olybreus dating to the Roman Imperial period²⁵. However, it is difficult to come to the conclusion by just looking at these inscriptions that these cults existed in the settlement. Hence, in the former Temple State of Comana of Cappadocia, following its transformation into a city state, many different cult areas were dedicated to and established for “Olympian gods” next to those of the Cult of Ma/Athena (?) and religious practices were performed.

It is necessary to discuss the status of the Imperial Cult in the city in that regard – a cult with political context – which rather represents its allegiance to the Roman central authority. Our information on this cult, whose exact establishment date could not have been determined yet, is limited to the expressions regarding the priests of Imperial Cult in inscriptions²⁶. According to these inscriptions, the cult in the city, though local in character, was established during the Flavian Period the latest²⁷. In one of those inscriptions, a woman named Flavia Aeliana Ma honored as mother of five Imperial Cult priests, which is remarkable; as this is the first time this expression was ever encountered. The reason for this is that her spouse and children held the office of priesthood of Imperial Cult in the city for a period of time. Hence, the people who wanted the Imperial Cult established in the city and held its priestly offices were members of elite families, who wanted to have cordial relations with Rome²⁸.

Now it is time to discuss the subject of territorium – the essential feature of polis, administrative assemblies and other bodies pertain to polis within the scope of Hierapolis. When transformed into a polis, Comana, like every other city state, should have had a defined territorium. The area of the city state's sovereignty can only be drawn using natural borders, due to lack of information. Its limits were Tahtalı Mountains in the west and Binboğa Mountain range in the east, which also surrounds the settlement from the north, while in the south, it can be ranged until the nord sections of the Saimbeyli Pass. The question that needs to be answered is what the size of the former Temple State was when it was transformed into the city state. Most likely it had a greater area of sovereignty. Strabo reports that the Temple owned a considerable amount of land²⁹. If one speaks of considerable urban activity beginning with the reign of King Archelaos in an area with limited urbanization like Cappadocia region, one must think that the former Temple State should have had greater amount of land. In order to control the land more effectively by the city administration and allow the founding of other settlements in the remaining areas, it is plausible to say that loss of land for Hierapolis during the transformation of the Temple State into the city state took place. However; it makes it difficult to give information on the subject, as the boundaries of the Temple State are not known or the borders

25 IKomana 95. 99.

26 See IKomana 69–71.

27 Conversely, the only province based cult center was the capital city of Kaisareia. See IKomana: 117–118.

28 The same type of relations can be compared with other cities, See IKomana: 119.

29 Strab. XII 2, 3.

of the city state can be guessed only by taking the geographical limits taken into consideration.

It should be noted that, none of the identified administrative units or other bodies can be archaeologically located. There is no information on where these structures were located in the city exist. It is primarily due to the existence of a village on top of the ancient city for a very long time, even today, and this results in the heavy destruction of the city's structures. This fact also prevented the charting of the city plan. The insufficient excavation activities in the area should also be added to the list of reasons³⁰. First of all, a demos and boule assembly should have been established in Hierapolis, as in other city states. The demos can be attested in the aforementioned honorary inscription erected for the founder King Archelaos I. The boule's earliest attestation in the city is the inscription on an honorary monument erected in honor of governor M. Hirrius Fronto Neratius Pansa, dating to 77-80 CE³¹. However, the boule should also have been established at the beginning of the process of Comana's transformation to city state, as it is not possible to explain a city just with a demos. Inscriptions of later dates proves the existence of both assemblies in the city. Next to them, a council of elders named gerusia/systema was formed in the earlier periods of the city. In an inscription, it can be seen that the gerusia assembly honored a priest of Cult of Ma and gymnasiarkhes Mithratokhmes Ariobarzanes³². In other inscriptions dating to the 1st Century CE, it can be understood that the gerusia honored other individuals for their good deeds³³.

Apart from administrative assemblies, the leading institution in Greek cities is the gymnasium³⁴. The existence of a gymnasium building in Hierapolis can only be attested from the expression gymnasiarkhes in inscriptions. As can be seen in the gerusia inscription discussed above, the Priest of Ma Mithratokhmes Ariobarzanes also assumed the office of gymnasiarkhes. The inscription is the earliest evidence of the existence of a gymnasium in the city. Therefore, the gymnasium must have also been founded during or right after the transformation process. Though other inscriptions documents the office of gymnasiarkhes³⁵, we associate the recovered offerings to God Hermes with this deity's status as protector of gymnasiums³⁶.

The identified personal names in Hierapolis give valuable information on Hellenization and Romanization and allow us to speculate. The milestones cast aside, Anatolian names of more

30 For the excavation of a short period of time, see HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968: 149 ff.

31 IKomana 61.

32 IKomana 76.

33 IKomana 65. 74.

34 WILLETS 1958: 159; MACRO 1980: 680; STEELE 1992: 42.

35 IKomana 72. 83.

36 NILSSON 1950: 118; HERTER 1976: 228 ff.; ROBERT 1989: 512.

than a 100 individuals on around 290 inscriptions are identified. Some of the most popular Anatolian names used in Hierapolis were Anoptenes, Eleis, Iazemis, Ma and Mamas³⁷. On the other hand, about 50 different individuals with Persian names were identified. The foremost of these names are Maidates, Mithratokhmes, Mithres and Sasas³⁸. The rest of the population forming the majority have Greek or Roman names. It is remarkable to note that the least documented personal names in a region like Cappadocia, i.e. Hierapolis, which is thought to be under Persian influence, are those with Persian origins³⁹. As understood, the Persian influence during the Classical and Hellenistic periods in the region waned over time. Also, the use of more than one name of different origins like Athenais Bazeis, Doa Bazeis, Flavianus Mithres and Athenais Kotama should not be overlooked⁴⁰. Moreover, some families insisted on using Anatolian and Persian names for centuries. For example, the Persian origin name Hydarnes was used in the same family for three generations⁴¹. Other examples in other inscriptions include Anoptenes, son of Anoptenes; Tarkondaia, son of Anoptenes; Bazeis, daughter of Mamas; Didas, son of Kansaisos; Anoptenes, son of Tonizas, Tonizas, grandchild of Kanzara; Amme, daughter of Anoptenes and Mithres and Tiarabes, children of Tiarabes⁴².

On the other hand, the number families with Anatolian or Persian names that have named their offspring with Greek or Roman ones is not few. For example, inscriptions indicate the existence of the grandchildren of an Anoptenes are Aurelius Apollinarius and Khreste; son of an Ariarathes is Apollonios; Eleis and Mandane have a child name Asclepiades; while the father of an Athenaios and an Apollon is one Iazemis⁴³. It is possible to increase such examples of name changes from Hierapolis⁴⁴. In other inscriptions, though, it is possible to see this trend –Anatolian or Persian families naming their children with Roman or Greek names – reversed. However, such examples are fewer. For example; in some recovered inscriptions, there are mentions of Ma, daughter of Antigonos; Dalasena, daughter of Apollonios and Maidates, son of Apollonios⁴⁵. In conclusion, the majority of Hierapolis inhabitants have Greek and Roman names. Moreover, apart from some exceptions, most of the families with Anatolian and Persian origin were inclined to give their

37 For Anoptenes see ROBERT 1963: 508 f; 547 f.

38 IKomana 75. 76. 129. 171. 183.

39 For Persian influence, see MERKELBACH 1984: 39; BOYCE – GRENET 1991: 254; SONNABEND 1999: 37; HEINEN 2003: 70.

40 IKomana 77. 256. 185. 149.

41 IKomana 210.

42 IKomana 111. 112. 129. 172. 225. 228. 291.

43 IKomana 110. 132. 180. 215.

44 IKomana 113. 129. 137. 181. 190. 236. 253.

45 IKomana 113. 249. 275.

children Greek and Roman names.

Considering personal and gens names, it is possible to determine the individuals with Roman citizenship, which is closely related to this study's subject. It seems there are about 75 people in the city with Roman citizenship. They make up 12% of known inhabitants of the city. The majority of them have Aurelius/Aurelia gens name; they are 37 different individuals, making 50% of the Roman citizens. Undoubtedly, most of them have this right with thanks to *Constitutio Antoniniana*. It should be noted, though, that none of the individuals with this gens name in Hierapolis used the praenomen Marcus. At least, the praenomen Marcus is not attested with the said gens name in inscriptions. However, a small part of people with Aurelius gens name might have obtained Roman citizenship prior to Caracalla's reign; it is possible that they became Roman citizens during the reigns of emperors with the name Aurelius like Marcus Aurelius, Lucius Verus or Commodus.

Most of the Roman citizenships were granted to the elite inhabitants of the city before *Constitutio Antoniniana*, which granted Roman citizenship to all free persons, during the Julio-Claudian and Flavian dynasties. This is not surprising for Hierapolis, though, as emperors Tiberius, Claudius and Nero generously granted citizenship to inhabitants of Asia Minor⁴⁶. On the other hand, the number of Roman citizens with Flavius gens name are as much as it was during the Julio-Claudian period. When fact that this dynasty ruled between 69-96 CE taken into account, it can be understood that the people of Hierapolis were intensively granted rights of citizenship. Although the generosity of the emperors of this dynasty in granting citizenship to the inhabitants of Hierapolis is well known⁴⁷, one should not ignore the possibility of a privileged importance of Hierapolis to the Roman central government. As is known, Emperor Vespasian, like Nero before him, reunited the provinces of Galatia and Cappadocia in 72 CE order to create a firmer and more effective line of defense against the Parthians⁴⁸. This joint province lasted until 112 CE. Moreover, during the reign of Vespasian, two legions were deployed in Melitene and Satala⁴⁹. In this respect, with regard to the security of the region and the political interests of Roman State, citizenships must have been granted to the people of Hierapolis, which was located on the strategic road of Kaisareia-Melitene. From this period on, Hierapolis must have felt

46 It is known that Emperor Tiberius frequently granted Roman citizenship to the inhabitants of the Province of Asia; contrary to other provinces, like Lycia, where it was granted in limited numbers. On the other hand, Claudius and Nero granted this right extensively throughout Asia Minor. For detailed information and related modern literature on the subject, see DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010: 30-35.

47 DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010: 35 ff. Also see LEVICK 1999: 134; PILHOFER 2006: 191.

48 SHERK 1980: 991-996; 1024-1026; VEH 1980: 4; Also, for this concept of defense, mostly governors of ex-consular rank were appointed to this province, see Suet. Vesp. VIII; SHERK 1951: 32-34; 42-43; 46-48; 51-58; SHERK 1980: 978-979; 998-1001; 1004-1006; 1011-1017; 1020-1023; RÉMY 1989: 181-185; 187-198; 203-205; KAYA 2000: 188.

49 Ios. Bel. Iud. VII 18; Suet. Vesp. VIII; CHAPOT 1967: 349; MITCHELL 1993: 139-141; KISSEL 1995: 24. Also for Legio XII, see ÖZTÜRK - PİLEVNELİ 2013: 107-115.

closely the effects of Roman military activities. Both the existence of a multitude of milestones in Latin and presence of Roman military personnel in the city must be closely related to that fact⁵⁰. The most remarkable individual in Hierapolis, who was granted Roman citizenship was a man named Titus Flavius Aelianus Apollonios. He was a priest of Imperial Cult and involved in many construction projects in the city⁵¹. As Flavia Aeliana Ma was his wife for whom the aforementioned inscription was erected, in which she was honored as being the mother of five Imperial Cult priests, he too was father of those priests. One of those children that could be identified is likely a man called Flavius Aelianus Apollonas⁵².

Our information on citizenship status in the city during the 2nd Century CE is scarce and limited to the individually traced citizenship rights. Priest Marcus Iunius Arkhias, who took on the task of erecting the statue in honor of governor Flavius Arrianus⁵³, probably obtained his citizenship in 111/112-113/114 CE from Marcus Iunius Homulus, governor of Province of Cappadocia⁵⁴. Also the citizenship rights of a woman named Arisnoe, who we have no information about, or her family was granted during the reign of Emperor Hadrian⁵⁵.

Lastly, there is only one individual known to be born in Hierapolis and pursued a civil service career in Rome. This statesman was Aurelius Claudius Hermodorus, a member of *ordo senatorius* class. His mausoleum – also known as Kırık Kilise – is the most magnificent mausoleum known of the city⁵⁶. It is possible that this person, whom we know nothing about except his tomb, and an Aurelius Hermodorus, the governor of Noricum in 311 CE might be the same person⁵⁷.

50 For the soldiers C. Helvius Capreolus and Ulpius Apollinarius, who were stationed in the city, see IKomana 93. 296.

51 For social status of priests of Imperial Cult, see FISHWICK 1972: 707; PRICE 1984: 62 f; also see; QUASS 1993: 54-56; BÖHME 1995: 144; GOODMAN 1997: 139; RIVES 1999: 144.

52 For the inscriptions of this family, see IKomana 69-70. 187.

53 BAZ 2007: 123-127.

54 For more about this governor, see SYME 1977: 38 ff.; ECK 1982: 351-355; RÉMY 1989: 121.

55 IKomana 100.

56 IKomana 156.

57 HARPER - BAYBURTLUOĞLU 1968: 150; van DAM 2002: 217.

ABBREVIATION LISTS

AAntiqua	De Anatolia Antiqua.
AK	Antike Kunst. Archäologisches Seminar der Universität, Vereinigung der Freunde Antiker Kunst.
Altertum	Das Altertum.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt.
AS	Anatolian Studies.
AYDAŞ 2002	M. AYDAŞ, “A Priest of the Goddess Ma at Komana (An Inscription in the Aksaray Mu-seum)”, EA 34, 23–27.
BAZ - ERTEN 2013	F. BAZ – E. ERTEN, “Neue Inschriften aus der Stadt Hierapolis in Kappadokien”, CollAnt, 12, 105–121.
BAZ 2007	F. BAZ, “Ein neues Ehrenmonument für Flavius Arrianus”, ZPE 163, 123–127.
BAZ 2009	F. BAZ, “Überlegungen zu Münzen aus Hierapolis in Kappadokien und dem dortigen Ma-Kult”, in: O. TEKİN (Ed.) in collaboration with Aliye EROL, Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World, Studies in Memory of Clemens E. Bosch and S. Atlan and in Honour of N. Baydur, İstanbul: 65–70.
BAZ 2015	F. BAZ, “Neue Grabstele aus dem Dorf Elemanlı in Kappadokien” in: D. BEYER – O. HENRY – A. TİBET (éds.), La Cappadoce Méridionale de la préhistoire à la période byzantine, Istanbul 8-9 Novembre, 2012, Istanbul: 215–222.
BOYCE – GRENET 1991	M. BOYCE – F. GRENET, Zoroastrianism under Macedonian and Roman Rule, Leiden.
BÖHME 1995	C. BÖHME, Princeps and Polis: Untersuchungen zur Herrschaftsform des Augustus über bedeutende Orte in Griechenland, München.
BURNETT et alii 1992	A. BURNETT – M. AMANDRY – P. P. RIPOLLES, Roman Provincial Coinage, I, London.
CHAPOT 1967	V. CHAPOT, La frontière de L’Euphrate de Pompée a la conquête Arabe, Roma.
Chiron	Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts.
CollAnt	Colloquium Anatolicum.
DEBORD 1997	P. DEBORD, “Hiéropolis: Du sanctuaire–état a la cité”, REA 99, 415–426.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2010	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, Lykia Bölgesi’nde Roma Vatandaşlık Hakkı Verme Politikası: Principatus’un Başlangıcından M.S. 212’ye kadar, İstanbul (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi).
DREW–BEAR 1991	Th. DREW–BEAR, “Inscriptions de Cappadoce”, AAntiqua I, 131–149.
EA	Epigraphica Anatolica.
ECK 1982	W. ECK, “Jahres- und Provinzialfasten der senatorischen Statthalter von 69/70 bis 138/139” Chiron 12, 351–355.
FISHWICK 1972	D. FISHWICK, “The Institution of the Provincial Cult in Roman Mauretania”, Historia 21, 698–711.
GOODMAN 1997	M. GOODMAN, The Roman World 44 BC–AD 180, London.

HARPER – BAYBURTLUOĞLU 1968	R. P. HARPER – I. BAYBURTLUOĞLU, “Preliminary Report on Excavations at Sar, Comana Cappadociae, 1967”, AS 18, 149–158.
HARPER 1968	R. P. HARPER, “Tituli Comanorum, Cappadociae”, AS 18, 93–147.
HARPER 1969	R. P. HARPER, “Inscriptiones Comanis Cappadociae in A. D. 1967 effossae: Titulorum Loci Supplementum”, AS 19, 27–40.
HARPER 1972a	R. P. HARPER, “Inscriptions of Roman Cappadocia”, TTK VII, 160–165.
HARPER 1972b	R. P. HARPER, “Tituli Comanorum Cappadociae Iterum Suppleti”, AS 22, 225–239.
HARTMANN 1928	A. HARTMANN, “Ma”, RE XIV 1, 87.
HEINEN 2003	H. HEINEN, Geschichte des Hellenismus: Von Alexander bis Kleopatra, München.
HERTER 1976	H. HEINEN, “Ursprung und Wesen eines griechischen Gottes”, RhM 119, 193–241.
Historia	Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte.
IGSK	Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
IKomana	F. BAZ (Hrsg.), Die Inschriften von Komana (Hierapolis) in Kappadokien, İstanbul 2007.
Ios. Bel. Iud.	Flavius Iosephus, Bellum Iudaicum = The Jewish War, with an English Translation by H. St. J. THACKERAY, London/New York 1927–1928 (The Loeb Classical Library).
ITyana	D. BERGES – J. NOLLÉ (Hrsgg.), Tyana: Archäologisch–historische Untersuchungen zum südwestlichen Kappadokien, II, Bonn 2000 (IGSK 55, 1/2).
JONES 1971	A. H. M. JONES, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
JONES 2004	C. P. JONES, “A Roman Will in Cappadocia”, EA 37, 95–100.
JRS	The Journal of Roman Studies.
KAYA 2000	M. A. KAYA, Anadolu’daki Galatlar ve Galatia Tarihi, İzmir.
KISSEL 1995	T. K. KISSEL, Untersuchungen zur Logistik des römischen Heeres in den Provinzen des griechischen Ostens (27 v. Chr. – 235 n. Chr.), St. Katherina.
LESCHHORN 1984	W. LESCHHORN, Gründer der Stadt: Studien zu einem politisch–religiösen Phänomen der griechischen Geschichte, Stuttgart.
LEVICK 1999	B. LEVICK, Vespasian, London.
MACRO 1980	D. MACRO, “The Cities of the Asia Minor under the Roman Imperium”, ANRW II 7/2, 659–695.
MAGIE 1950	D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, I–II, Princeton.
MERKELBACH 1984	R. MERKELBACH, Mithras: Ein persisch–römischer Mysterienkult, Weinheim.
MÉTIVIER 2005	S. MÉTIVIER, La Cappadoce (IVe–VIe siècle): Une histoire provinciale de l’Empire Romain d’Orient, Paris.
MITCHELL 1993	St. MITCHELL, Anatolia: Land, Men and Gods in Asia Minor Anatolia, I: The Celts in Anatolia and the Impact of Roman Rule, Oxford.
NILSSON 1950	M. P. NILSSON, Geschichte der griechischen Religion, II, München.
OMS	Opera Minora Selectae.
ÖZTÜRK - PİLEVNELİ 2013	H. S. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ, “Halûk Perk Müzesi’nden Lucius Artorius Marcianus’un Zeus Keraunios’a Adağı”, Adalya 16, 107–115.

PANICHI 2000 S. PANICHI, "La Cappadocia", in: A. M. BIRASCHI – G. SALMERI (Eds.), *Strabone e L'Asia Minore*, Perugia: 511–541.

PILHOFER 2006 S. PILHOFER, *Romanisierung in Kilikien? Das Zeugnis der Inschriften*, München.

Plut. Sul. Plutarkhos, *Sulla = Plutarch's Lives*, with an English translation by B. PERRIN, Vol. I–XI, London/New York 1959 (The Loeb Classical Library).

PRICE 1984 S. R. F. PRICE, *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge.

PROEVA 1983 N. PROEVA, "La déesse Cappadocienne Ma et son culte in Macédoine d'après une plaque en bronze de pretor, au musée de Resen", *Zant* 33/2, 163–183.

QUASS 1995 F. QUASS, *Die Honoratiorenschicht in den Städten des Griechischen Ostens*, Stuttgart.

RAMSAY 1941 W. M. RAMSAY, *The Social Basis of Roman Power in Asia Minor*, Aberdeen.

RE Real Encyclopedia.

REA Revue des études anciennes.

RÉMY 1989 B. RÉMY, *Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au haut-empire (31 av. J. C.–284 ap. J. C.)*, (Pont–Bithynie, Galatie, Cappadoce, Lycie–Pamphylie et Cilicie), Istanbul–Paris.

RhM Rheinisches Museum für Philologie.

RIVES 1999 J. B. RIVES, "The Decree of Decius and the Religion of Empire", *JRS* 89, 135–154.

ROBERT 1963 L. ROBERT, *Noms indigènes dans l'Asie–Mineure Gréco–Romaine*, Paris.

ROBERT 1989 L. ROBERT, "De Delphes a l'Oxus: Inscriptions Grecques nouvelles de la Bactriane", *OMS* 5, 510–511.

ROSTOVTZEFF 1955 M. ROSTOVTZEFF, *Gesellschafts– und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt*, Darmstadt.

SEYRIG 1970 H. SEYRIG, "Une déesse Anatolienne", *AK* 13, 76–78.

SHERK 1951 R. K. SHERK, *The Legates of Galatia from Augustus to Diocletian*, Baltimore.

SHERK 1980 R. K. SHERK, "Roman Galatia: The Governors from 25 BC to AD 114", *ANRW II* 7/2, 954–1052.

SONNABEND 1999 H. SONNABEND, *Mensch und Landschaft in der Antike: Lexikon der historischen Geographie*, Stuttgart.

STEELE 1992 J. STEELE, *Hellenistic Architecture in Asia Minor*, London.

Strab. Strabon, *Geographika = The Geography of Strabo*, with an English translation by H. L. JONES, I–VIII, London–New York 1917–1932 (The Loeb Classical Library).

Suet. Vesp. Suetonius, *Vespasianus = The Lives of the Caesars*, Edited and Translated by J. C. ROLFE, I–II, Cambridge/Mass.–London 2001⁴ (The Loeb Classical Library).

SULLIVAN 1980 R. D. SULLIVAN, "The Dynastie of Cappadocia", *ANRW II* 7/2, 1125–1168.

SYME 1977 R. SYME, "The Enigmatic Sospes", *JRS* 67, 38–49.

SYME 1995 R. SYME, *Anatolica: Studies in Strabo*, Ed. A. BIRLEY, Oxford.

TIB II Tabula Imperii Byzantini: Kappadokien. Kappadokia, Charsianon, Sebasteia und Lykandos, F. HILD – M. RESTLE (Hrsgg.), II, Wien.

TTK Türk Tarih Kurumu.

van DAM 2002 R. van DAM, *Kingdom of Snow: Roman Rule and Greek Culture in Cappadocia*, Philadelphia.

VEH 1980 P. G. VEH, *Die Grenzverlauf der römischen Provinz Cappadocia unter Kaiser Traian und ihrer Nachfolgeprovinzen bis Theodosius I*, Würzburg.

WILLETS 1958 R. F. WILLETS, "Die Grundmerkmale der griechischen Polis", *Altertum* 4, 149–165.

WINTER 1996 E. WINTER, *Staatliche Baupolitik und Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien*, Bonn.

Zant Živa Antika = Antiquité vivante. Skopje: Faculté de philosophie, Séminaire de philologie classique.

ZPE Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.

Kainophroyrion

NEW INSCRIPTIONS FROM SILIVRI AND ÇATALCA

SLYMBRIA

Feza DEMİRKÖK*
fdemirkok@gmail.com

Daunion Teikhos

Melantias

Athyras

*Museum Researcher, Istanbul Archaeological Museums

I. PROVINCE OF ISTANBUL DISTRICT OF SILIVRI

The first subject of this article¹ is a milestone.

1. MILESTONE FROM THE REIGN OF NERO

Perforated local stone. Broken on the top and bottom sides, the side with the inscription is flattened; while the other side (backside) is left raw.

Discovery site : Akören Village, 20 km north of District of Silivri, nearby the Sanatçılar Sitesi highway
Museum Inv. no. : 07.39
Dimensions : H: 0.545 m; Diameter: 0.465 m; LH: 0.04-0.045 m

¹ These inscriptions were presented by myself during I. Symposium of History and Epigraphy of Asia Minor organized jointly by Kadir Has University and Rezan Has Museum in Istanbul in 2010. I wish to extend my deepest thanks to the following for their support and contribution in creating this article: To the Museum Directory, to Prof. Dr. Thomas DREW-BEAR for his devoted support he gave during my research; to my colleague, archaeologist and numismatist Turan GÖKYILDIRIM, who shared his valuable knowledge and experiences he gained during his years-long research in the region; to our Museum's Photography Archive Supervisor archaeologist Turan BİRGİLİ; to one of the specialists of Ayasofya Museum archaeologist Hüseyin ÖCÜK'e, who allowed me to publish one of the funerary stela they had in their collection; and to my colleague archaeologist Gülçay YAĞCI for preparing my map.

Nero Claudi-
s Caesar Aug(ustus)
Germanic(us) pon-
4 [[tif(ex) max(imus) Imp(erator) tr(ibunicia)]] pot(estate) co(n)s(ul)
per P(ublium) Iunium
Cilonem proc(uratorem)
suum
8 XXXXVI.

Translation:

Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, high priest, emperor, have the authority of tribunate, consul, (constructed this road) via his procurator Publius Iunius Cilo. 46 (miles).

This milestone was found and donated to the Istanbul Archaeological Museums Collection in 2007. According to its discoverer, Muammer GÜRZ, it was found in the soil taken from Sanatçılar Sitesi highway in Akören Village (see Map: Photo 3), 20 km north of Silivri District; which was carried with trucks in order to be used in garden arrangements. We have a lot of ancient artefacts from in and around of the villages in the said region. I will address some of them in a moment, but the reason why the topography of this locality needs to be examined is the distance inscribed on this milestone: The entirely preserved last line gives number 46 in Roman numerals; hence, the distance between the milestone and the city of its starting point (caput viae) is 46 miles (c. 68 km). We understand that this milestone is part of an important state road erected by the Roman Imperial authorities. Which road is it?

To answer this question, we must consult ancient sources. The first of these is the Itineraria; which gives itineraries and distances between accommodation points of Late Roman and Byzantine periods. According to Itinerarium Antoninianum (138. 3; cf. 230. 9, 323. 6, 332. 7) when departed from a settlement called Cenofrurio and went in the Hadrianoupolis (= Edirne)-Byzantium direction, passing through a town called Melantias² (between Büyükçekmece and Küçükçekmece lakes), it was possible to reach Byzantium if one travelled 46 miles – like in our new milestone.

At that point, we can speculate like this: if the caput viae implied in the milestone is Byzantium, the original location of the milestone could be this Cenofrurio. Now one must inquire what this Cenofrurio is. There is a Kainophrourion, meaning “New Castle”, in Thrace, constructed by the Romans to secure free movement along main roads. Apart from Itinerarium Antoninianum and Anonymus Ravennatis (IV 6, 16), it is also mentioned in a section of the famous Tabula Peutingeriana (VII, Photo 4). In this map, we see Cenopurio, 29 miles from Perinthus, on the road to the Black Sea port city of Anchialos, located not on the coast, but inland. Kainophrourion is not an insignificant place: Emperor Aurelian, while on campaign against Persians travelling

² TIB XII: 526–527.

thorough Via Egnatia from the Balkans to the Euphrates, was assassinated in a conspiracy undertaken by his officers in 275 CE, near Kainophrourion between Herakleia and Byzantium³³.

We see the name Kainophrourion in one ancient inscription closer to its time: In an article published in 1912 by French scholar G. SEURE⁴, he describes some inscriptions from the collection of a man living in Silivri named Anastasios Stamoulis. Among them, there was a fragmentary honorary inscription from ancient Herakleia. In its fifth line, there was the contentious word Bathonea⁵ followed by the place name ...NOPHROURIO⁶ (Photo 5). Undoubtedly, we see the word Cenofrurio mentioned in the two Itineraria and the Tabula Peutingeriana here as well.

Where did G. SEURE localize Kainophrourion? As we can see, according to Itinerarium Antoninianum, Cenofrurio is 46 miles from Byzantium. On the other direction, the distance between Cenofrurio and Herakleia is 18 miles; though the section 332.6 of the same Itinerarium Antoninianum states the distance between them as 24 miles. SEURE drew two circles – one of them had its center at Byzantium and a diameter of 46 miles; the other's center was at Herakleia and had a diameter of 24 miles. He believed that Kainophrourion should be located where the circles intersected. This point of intersection corresponds to the present day Kurfalı Village⁷.

M. H. SAYAR based on the many architectural pieces identified in the region he does research and the Itinerarium Burdigalense, which places Kainophrourion 18 miles from Perinthos in the direction of Istanbul, argues that the possible site of Kainophrourion is southeast of old Değirmenköy, which itself is close to Çanta Village located 14 km west of Selymbria; in Semizkumlar area, in the Bosnayazı ranch about 5 km north of coastal road⁸. However,

3 Script. Hist. Aug. XXXV 5. KIEPERT in his map section 1894: 17, places Caenofrurium northwest of the city of Perinthos.

4 SEURE 1912: 561.

5 TEKIN 2009: 91 ff clears the subject in his article.

6 SEURE 1912: 558–562, no. 14; ROBERT 1946: 61–64, no. 3; SAYAR 2000: 278 ff., S 23.

7 SEURE 1912: 562. Many years later, Arif Müfid MANSEL wrote the following description with the title, “Belgrade – Istanbul Way”: “This road begins from Belgrade, moving from Nis and Sofia towards Maritsa Valley comes to Plovdiv (Filibe/Philipopolis), from there, by the way of Cesir Mustapaşa (Burdenis) goes down to Edirne and from Edirne to Havsa (Hostizo), Babaeski (Burtizo), Lüleburgaz (Bergule, later Arkadiupolis), Druzupara (Büyük Karıştıran), Çorlu (Sirello, later Çurulum) through the coastline, to Heraclea (Ereğli). The road follows the coastline to Silivri – Büyükçekmece (Atira) - Küçükçekmece (Region) and from there ends in the Golden Gate (Yaldızlıkapı/Yedikule). Or at an earlier period, before the filling of the mouths of Büyükçekmece and Küçükçekmece lakes and construction of bridges, it ran from Heraclea (Ereğli) in the northeast direction to Sinekli (Çenofrurio), from there it extended to Ad Statuas (location unknown), moving through the Roman bridge 5 km south of Çatalca, Ispartakule (Sparadon) and moving through Melantiada (Yarımburgaz) and Topkapı reached to İstanbul” (MANSEL 1938: 7).

8 SAYAR 1993: 161 ff. He states the same localization suggestion in the map he published in his doctorate thesis: SAYAR 1998: Karte V. Researcher SAYAR's incorrect findings made an impact in UMAR 2003: 52 ff. under “Kainophrourio”. Although in TIB XII: 421 he never mentions SAYAR's hypothesis, in p. 49 he refers to SAYAR's mentioned article.

Kainophrourion is never mentioned in Itinerarium Burdigalense. In section 570 of Burdigalense, the line drawn under the title Fines Daciae et Traciae is the coastal line to Civitas Heraclea mil. VIII, mutatio Baunne mil. XII, mansio Salambria mil. X, mutatio Callum mil. X, mansio Atyra mil. X, mansio Regio mil. XII, civitas Constantinopoli⁹; therefore, this route is not our concern.

However, the distance between Cenofrurio and Herakleia is given as 18 miles in Itinerarium Antoninianum 138.3, 230.9 and 323.6 (this distance in 332.7 is mentioned as 24 miles – Photo 6). In Anonymus Ravennatis (IV 16. 6), the direction of the route is away from Constantinople: Melantiada, Statuas, Cenofrurio; but using the same route: Heraclia-Perintho, Caenofrurio, (Statuas), Melantiada, Bizantio. As seen again, Cenofrurio lies inland, away from the coastline in Tabula Peutingeriana. These two routes part in Herakleia and both of them naturally lead to Byzantium. The route going overland is called Via Egnatia Vetus (Old Via Egnatia), while the shortcut route constructed on the coastline by later generations is called Via Egnatia Nova (New Via Egnatia). As the milestone is dated to the reign of Emperor Nero, it belongs to the earlier years of the newly established Province of Thrace. At that time, the overland Via Egnatia was just being constructed.

The difference between the roads are due to geography. The coastal road seems shorter; yet the greatest obstacle about it is that has to pass from Büyükçekmece and Küçükçekmece Lakes. Procopius reports that the road between Strongylum (a fort outside of Constantinople) and Rhegion (= Küçükçekmece) is mostly a hilly one; it becomes swampy when it rains and makes it difficult for travelers to pass. Therefore, Emperor Justinian I ordered it to be made sturdier by rebuilding it out of stone blocks and widened it enough for two carts coming in opposing directions can move at the same time. He also adds that to make the passing secure, the Emperor ordered a wooden bridge to be replaced by a stone one¹⁰. Hence, the Roman engineers chose the more secure route in every season, which seem to be longer at first glance. The milestone we have here is one of the milestones erected in this northern route, in mid-1st Century CE during the establishment of the new Province of Thrace.

In the indispensable source for ancient topography, Barrington Atlas, C. FOSS places Kainophrourion “near Sinekli”¹¹, out of Anastasian Walls and further north, while localizing

This time, SAYAR 2010: 43 states that the location of Kainophrourion is precisely present day Kurfalı Village, without giving reference.

9 AVRAMEA 2002: 70. TIB XII: 342, “die sogenannte strata nova, aller Wahrscheinlichkeit nach erst im 4. J. unter Konstantin dem Großen auf der Basis lokaler Wege ausgebaut”; cf. (in more detail) TIB XII: 200 ff.

10 AVRAMEA 2002: 70 ff. Süleyman the Magnificent, ordered the repairs of Byzantine bridges on Büyükçekmece and Küçükçekmece lakes: see ÇULPAN 1975: 137.

11 BAGRW Map 52 and Map by Map Directory II: 787. FOSS uses only the following sources: MILLER 1916: Column 539: without commenting “in der Gegend der heutigen Bahnstation Sinekli”, cf. column 589; and GEISAU RE Suppl. 6 (1972) column 138 s.v. Καινοφρούριον (however, scholar V. GEISAU suggests no localization). TIB XII: 421 does not mention FOSS' hypothesis. (Byzantion: 279) He prefers Sinekli to SEURE's Kurfalı localization. The same

Melantias in modern Yarımburgaz (north of Küçükçekmece)¹². However, A. KÜLZER, who studied the region's topography thoroughly in his publication, accepts G. SEURE's localization and draws attention to the connection between the name of Kenophlorion, which turned into Kainophrourion due to pronunciation, and Kurfalı; hence localizing Kainophrourion in the village of Kurfalı¹³. Moreover, in his dictionary of place names published in 2010, S. NIŞANYAN, referring to KÜLZER, repeats the Byzantine historian of 11th Century historian Kedrenos' use of Kenophlorion pronunciation; records Kainophrourion as the Kurfalı Village¹⁴. Due to Kainophrourion's false localization, the route of Via Egnatia Vetus is shown very differently in Foss' map than the one we suggested.

This overland road is mentioned in ancient sources like Eutropius, Hieronymus and Iordanes, which mentions the assassination of Emperor Aurelian. For example, the section in Eutropius, "... in the middle of the road, the old paved way, which is between Constantinople and Heraclea. The place is called Caenophrurium..."¹⁵ shows that Kainophrourion is located on the "old road".

In sum; the information given by Itinerarium Antoninianum, SEURE's confirmation supporting this ancient source, the data I have provided above and undoubtedly taking the possible natural deviations into account throughout the route and the air distance of 64 km between Istanbul and Kurfalı Village, we must place the milestone erected 46 Roman miles (68 km) away from Byzantium in Kainophrourion, also 46 Roman miles from Byzantium. As is known, Roman milestones were not erected in every mile throughout the road, but only on important junctures or the entrances of settlements. This milestone, too, was marking the entrance of Kainophrourion, 46 miles from Byzantium. Kainon phrourion, meaning "New Castle", was probably founded at the time of Via Egnatia's construction and the milestone's erection, to provide security to the road.

PVBLIVS IVNIVS CILO Also on the milestone are names of the emperor of the time, Nero, and his procurator, P. Iunius Cilo. After Nero's suicide, in accordance with the damnatio memoriae degree, his name and titles were removed in from monuments and inscriptions. However, as

mistake "Near Sinekli": DRAKOULIS, 2013: 241; LÖFBERG 20102: I, 142; 251; II, karte 52.1 repeat the same mistake. – There is also a separate article by OBERHUMMER, RE XI.1 (1931) column 1055 s.v. "Koinophrourion": "richtiger Kainophrourion"... "der Name erinnert an Καινὸν χωρίον in Pontos... könnte aber auch mit dem thrakischen Stamm der Kainoi (s. d.) zusammenhängen" (sic) – however, this place name Koinophrourion could not be proved in any source. The etymology of this "New Castle", which is almost contemporary of the construction of Via Egnatia, is certain.

12 FOSS 2000: Map 52; 790 [in: BAGRW]. The only source FOSS use: E. OBERHUMMER, "Melantias", RE XV.1 (1931) column 436, without reaching a definite conclusion). MILLER 1916: Column 540, placed Melantias in Yarımburgaz. TIB XII: 526 ff; 632 ff. Without referring to FOSS, places Schiza in Yarımburgaz.

13 TIB XII: 421; cf. KÜLZER 2011: 192 ff.

14 NIŞANYAN 2010: 176 ff.

15 SAYAR 1988: 119 ff.

we can read both the name and the titles of the emperor on the milestone, we can say that it remained out of the scope of this practice. However, there is a visible difference in the levels in the fourth line of the inscription, which does not cover the entire line, but begins right from the beginning and sprawling towards its end. We can speculate that maybe the stonemason was trying to correct his mistake and the level difference was the result, due to the features of this local material. The stonemason erased his mistake and wrote the correct text from the beginning of the line.

When we take a look at the text to make a detailed dating, we see the emperor, who took the throne on October 13th, 54 CE, assumed the title of consul. Because a consulship begins on January 1st, the text must have been written after January 1st, 55 CE. The emperor also has the title of pontifex maximus; which he assumed on March 5th, 55 CE¹⁶. Also, customarily, his tribunate is renewed one year after his accession to the throne, hence after this date, he is in his second tribunate¹⁷. Therefore, it must have been erected between March 5th–October 13th, 55 CE, during the first year of his reign.

We know of Nero's procurator and the man responsible for the construction of this road from ancient sources. Tacitus mentions Cilo, a man of the equestrian rank, in his Annales. During the reign of Emperor Claudius, Nero's predecessor, King Tiberius Iulius Mithridates of the Kingdom of Cimmerian Bosphorus started an unsuccessful revolt; after his failure, he was defeated by the then-procurator Cilo of Bithynia-Pontus in 49 CE and Cilo sent him in chains to Rome. Claudius, to award and honor him for his success, attired him with consular garment¹⁸. Dio Cassius records that in the year 52/53 CE, Iunius Cilo, the procurator responsible for imperial estates in the Province of Bithynia was charged by the Bithynians with bribery. The freedman of Claudius, Narcissus, took advantage of the emperor's hearing problems, defends the procurator; Claudius therefore extended his term for another two years¹⁹.

Apart from these literary sources, we read the name of Iunius Cilo as the procurator of the Province of Bithynia et Pontus on a bronze coin minted in the provincial capital Nicaea at the beginning of the reign of Nero: ἐπὶ Ἰουνίου Χίλωνος ἐπιτρόπου. On the obverse legend of another Nicaean coin lies the name of proconsul Attius Laco: ἐπὶ Ἀττίου Λάκωνος ἀνθυπάτου. With these two coins, we see that both the procurator and the proconsul that held office at the same time were honored. While Iunius Cilo's extended term was in 53-55 CE, proconsul Attius Laco's tenure was in 54-55 CE²⁰. When the dating suggestion of our inscription is supported with this data, he was also assigned in Thrace in the later part of the year of 55 CE, after he assumed

16 KIENAST 1990: 96.

17 KIENAST 1990: 97.

18 Tacitus, Ann. XII 21; MAGIE 1950: 1397; RÉMY 1989: 58; 43, 1; HARRIS 1980: 877 ff.

19 RÉMY 1989: 58; 43, 2–3; MAGIE 1950: 541.

20 HEICHELHEIM 1944: 176 ff.

the office of procurator of Bithynia et Pontus in early part of the same year.

Following the assassination of the last Thracian King Rhoimetalkes by his wife in 46 CE, Emperor Claudius turned the former Kingdom of Thrace into the Province of Thrace governed by procurators of equestrian rank²¹. These procurators were the special representatives of the emperor in the imperial provinces. Here with this uncovered inscription, Publius Iunius Cilo of equestrian rank, whose praenomen is confirmed to be 'P(ublius)'²², is appointed as governor to the newly founded second degree province of Thrace that was established during Nero's reign, while his term extended with Emperor Claudius' decision in the senatorial province of Bithynia and Pontus.

There are two other procurators in the Province of Thrace from the time of Nero, whose names are known: Marcus Vettius Marcellus²³ and Titus Iulius Ustus. Thanks to Ustus' inscription dating to 61 CE²⁴, we understand that he was Publius Iunius Cilo's predecessor as procurator in this province. In order to establish the military and civil administration of annexed lands into its Empire and to maintain control of its resources, Rome constructs a road network without delay in the newly founded provinces²⁵, as part of a policy of connecting them with other provinces. Our milestone coming from Akören Village, very close to Kurfalı and almost definitely part of Via Egnatia Vetus, as it is dated to the reign of Nero, is an example showing this policy's practices in the Province of Thrace; gives the final support of localization of Kainophrourion in Kurfalı Village and verifies the order of settlement names of Itinerarium Antoninianum and Anonymus Ravennatis, including Kainophrourion, and ensures the course of this route.

The main reason behind the establishment of the Province of Thrace was making an addition to the Via Egnatia, which begins in Brundisium (Brindisi), traversing the Adriatic Sea in Dyrrachium in Albania, moving towards Anatolia. For Cicero, Via Egnatia was extending to the Dardanelles. However, the route from the Balkans towards the interiors of Anatolia gained importance following the expansion of the Roman Empire towards north of the Mediterranean in the Balkans and the establishment of provinces of Bithynia et Pontus and Galatia²⁶. The

21 PFLAUM 1950: 37; JONES 1971: 10; 18.

22 CORSTEN 2006: 128, here he gives his own suggestion (..... Π. Ἰούνιος Ἄγγελος) for a previously incorrectly read name (... Πιούνιος Ἀγγέλος) on an offering inscription found in Ahmetler Village of Pazaryeri District in Bilecik Province and dedicated to Apollo Gorzaios. By exemplifying the praenomen Publius in the sortation of his suggestion, he points out that the praenomen of procurator of Pontus et Bithynia, Iunius Cilo, which he reminds that is not mentioned in any ancient source, must be Publius.

23 For Vettius Marcellus, the first procurator of the Province of Thracia, see PIR III V 333; CIL IX 3019; J. et L. ROBERT, BE (1956) no. 162; AE 1957, no. 2; DEMOUGIN 1992: 500, no. 603.

24 CIL III 6123; KALINKA 1906: 18, no. 19; AE 1912, 193; AE 1999, 1397.

25 FRENCH 1980: 700.

26 See GREN 1941: 30 ff.

main task of the Roman administration in the first years after the formation of the Province of Thrace was extending Via Egnatia from Thessaloniki to Herakleia-Perinthos via Apri founded by Emperor Claudius (Germeyan Village near Enez), in order to ease transportation from Macedonia and Bithynia. To sum up; a new branch of Via Egnatia was extended due to the increasing needs caused by the establishment of the Province of Thrace by Claudius.

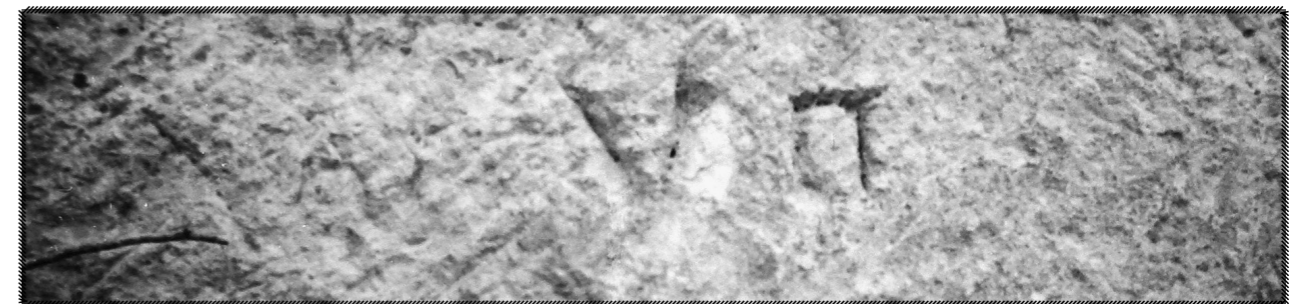
2. AN INSCRIPTION REGARDING A STONEMASON

In the second part of my study, it would be good to give information about some of the archaeological findings recently identified in the vicinity of Akören Village²⁷, the location where our milestone was discovered:

In 1993, archaeologist Turan GÖKYILDIRIM identified and photographed a small old bridge known as Karamurat Bridge in the area between west of İnceğiz and south of Akören (Photo 7), four tombs similar to the ones in İnceğiz/Malta Necropolis 300 m northeast of this bridge (Photo 8); and in 1996, some rock cut rooms on the northeastern and southern side of Karamurat Hill²⁸ lying within the boundaries of the District of Silivri, and a Greek inscription engraved on an upright rock on its summit.

Discovery site : Karamurat Hill, District of Silivri, Province of Istanbul

λατύπ(ος)
Δ

27 Here marble pieces - stela like stones from 1957–1958, on one of which writes Κ(ύρι)ε βοήθι Ἰουστίνου “O (my) Lord, Help Justin!”: DİRİMTEKİN 1959: 6, picture 18 (this inscription is also found in BE and SEG). Pieces of floor mosaic in the opus sectile style with wall remains from Early Byzantine Period (“letters resembling stonemason marks on one of the stones”) and a single bronze coin dating to the reign of Emperor Justin II was found (DİRİMTEKİN 1959: 7).

28 Karamurat Hill is a hill located south of Akören Village, from whose slopes the Karasu River flows. On the banks of this river, toward İnceğiz Village, there are Byzantine cave monasteries on both sides. For the first settling of the ancient town of Maltepe located on the eastern side of the hill, see PASINLI et alii 1994: 339–356.

Translation:

---- stonemason Δ

On top of the line with the abbreviation of the word “stonemason”, remains of letters of another line can be seen. In this upper line, which might have been broken by treasure hunters, likely engraved the name of the stonemason. In the last line, only the letter delta is readable; it might indicate the number of work area of this stonemason, whose name is lost to history. We can deduce from the inscription the existence of quarries here in ancient times; as even today, there is a small quarry operated on the southern slopes of a small hill on the east of Karamurat Hill (Photo 10). Another remarkable point is the fact that the local material used for our milestone is still called today “Istanbul Stone”, indigenous to the region. To sum up, the material of our inscription came from somewhere close. When the inscription on the rock is examined, it can be deduced by looking at the shape of the letter lambda (whose right arm runs outwards), this inscription was not engraved before the end of the 3rd Century CE.

II. PROVINCE OF ISTANBUL DISTRICT OF ÇATALCA

In recent years, seven unpublished funerary stelae of Hellenistic and Roman periods from Inceğiz²⁹, which lies within the borders of Çatalca District and contain magnificent Byzantine rock cut settlements (Photo 11) and an inn (mansio), Ad Statuas, whose name is mentioned in Tabula Peutingeriana, were added to the collections of Istanbul Archaeological Museums and Ayasofya Museum³⁰.

3. TOMB OF ALEXANDER (?)

The stela has a triangular pediment with engraved acroterium (left acroterium is broken); its top left and bottom right corners are broken. On the body section, there is an inscription of one line and a symposium scene in a rectangular carved panel: A male figure lying on a kline wearing khiton and himation, whose head is broken, left elbow leaning on a pillow with a glass in his hand, while his right hand is holding a wreath facing a female figure sitting on a chair with a backrest wearing a khiton and himation, whose head is covered with himation, face damaged; her right hand on her knee while she holds the neck of her cloth with her left hand. Before the kline is a mensa tripes with the food on top of it. On the bottom left corner of the scene is a woman wearing a long khiton holding a basket of wool with both hands; while on the bottom

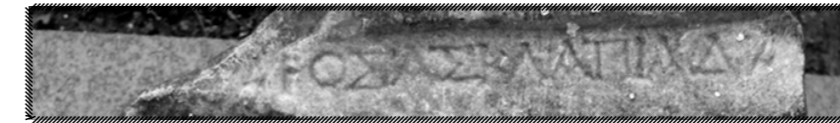
²⁹ FOSS 2000: 786 [in: BAGRW], about Ad Statuas “near Inceğiz”, refers to MILLER, 1916: Column 540: “bei [Inceğiz] am Fluß Karasu, mit römischen Ruinen und alten Höhlenwohnungen; an der Station die römischen Straße sichtbar.” The same information translated into English is given by HAKKERT 1993: Column 211, Ad Statuas 3: Tabula Peutingeriana VIII 5 and Rav. Anon. 48; 35 refers to Statuas. For Roman and Byzantine settlement in Inceğiz, see TIB XII: 417 ff. and AKYÜREK et alii 2007: s.v. “Inceğiz Mağara Manastırları, 1. Grup ve 3. Grup”.

³⁰ During the surveys undertaken in 1957–58, cave monasteries and churches were examined, some sarcophagus and niche holes were found; however, no written record of any sort was encountered: DİRİMTEKİN 1959: 1.

right corner is a standing male servant turned leftwards, wearing a short khiton, whose left hand supports his right elbow and his right hand is on his chin.

Discovery site : Inceğiz-Maltepe Necropolis. The stela is currently kept in Ayasofya Museum
Museum Inv. no. : 400
Dimensions : H: 0.385 m; Top W: 0.29 m; Bottom W: 0.28 m; D: 0.08 m; LH: 0.015 m.
Dating : 3rd-2nd Century BCE

[Ἀλέξαν]δρος(?) Ἀσκληπιάδα.

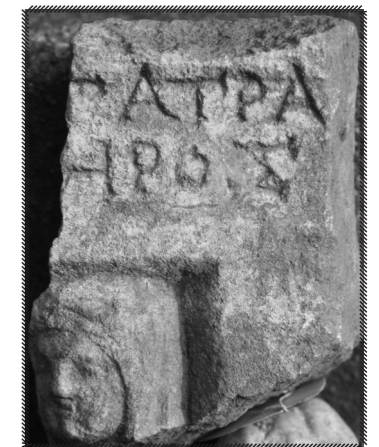
Translation: Alexander (?), son of Asclepiades (rests here).

We know about a Δαμάτριος Ἀσκληπιάδα from another funerary stela with a symposium scene depiction from Çatalca. (MANSEL 1933: 131, no. 38; ROBERT – FIRATLI 1964: 71, no. 72, lev. LXII; PFUHL – MÖBIUS 1979: 369, no. 1489; IByzantion 186).

4. TOMB OF CLEOPATRA

The top right corner of the stela. In the deeply engraved part under the inscription is a covered female head.

Discovery site : It was recovered in Inceğiz-Maltepe Necropolis, during rescue excavations conducted by the Istanbul Archaeological Museums in 1992³¹. It is currently housed in İAM.
Museum Inv. no. : 93.68
Dimensions : H: 0.11 m; W: 0.08 m; D: 0.035 m; LH: 0.01–0.013 m
Dating : 3rd-2nd Century BCE

³¹ PASİNLİ et alii 1994: 339–356. In the opened tombs, archaeological materials dating from the 3rd Century BCE to 4th Century. The excavation team concluded that there was an important town settled during Hellenistic and Roman times with the presence of an Aphrodite cult and commercial ties with cities of Byzantium and Perinthos in Maltepe. See GÖKYILDIRIM 1993: 223–226; GÖKYILDIRIM 1999: 28–38.

[Κλεο]πάτρα
[Σπινθ]ήρος.

Translation: Cleopatra, daughter of Spinther (rests here)

Spinther, a male name, is known from different regions of Asia Minor such as Troad, Ionia, Mysia and Abbaïtis³².

The five stelae mentioned below are from Maltepe Necropolis and brought to the Museum by a man called Mehmet Ali ACAR. Excavations continued in 1995³³ by T. GÖKYILDIRIM, who confirmed the information by examining the site.

5. TOMB OF APOLLONIOS

Bottom side is broken. In the body section of the stela with an embossed triangular pediment (top and right acroteria are broken) there is a symposium scene in the engraved panel under the inscription: on the right, a male figure wearing a khiton and himation lying on a kline; a wreath in his extended right, a glass in his left hand and his left elbow leaning on a pillow. Opposite him is a female figure wearing a khiton and a himation, which is also covering her head, sitting on the left side of the kline; her right hand is on her knee, while she is holding with her left hand the veil on her head and her feet rest on a short pedestal (faces of both characters were purposely disfigured). On the bottom left corner of the scene is a woman facing right with a face depicted from the front, holding a basket full of wool with both hands; while on the bottom right side a male servant depicted from the front wearing a tunic, who crossed his arms under his chest. Before the kline is a lion legged mensa tripes with food on top of it.

Discovery site : İnceğiz-Maltepe Necropolis.
Currently housed in İAM.
Museum Inv. no. : 94.110
Dimensions : H: 0.70 m; Top W: 0.31 m; Bottom
W: 0.36 m; LH: 0.011-0.015 m
Dating : 2nd Century BCE

[Α]πολλώνιος
[Δι]οδώρου χαῖρε.

32 LGPN VA s.v. “Σπινθήρ”.

33 PASINLI et alii 1997: 77–88.

Translation: Apollonios, son of Diodoros (rests here). Farewell!

6. TOMB OF PHILETA

The stela has a plain triangular pediment; the top left corner is broken, while the bottom side is broken and damaged. On the body part, under the inscription, there is a deeply engraved panel of a symposium scene: On the right is a male figure, lying on a kline, wearing a khiton and himation, holding a glass in his left hand, his left elbow leaning on a pillow. His right hand is leaning on the shoulder of a young girl depicted from the front and on the kline, wearing a khiton and himation, whose hand coming out from the himation holds the neck of her dress. The broken hand of the girl covered with her dress is placed on her knee. On the left is a woman sitting on a long furniture, wearing a khiton and a himation covering her head. Her right hand is on her knee, while her left arm bent upwards, probably holding the veil on her head. On the bottom left corner is a standing female servant figure wearing a peplos and depicted from front. Her left arm supports her right hand leaning on her chin. On the bottom right corner, before the kline is a lion legged mensa tripes with food on top of it.

Discovery site : Discovered in the İnceğiz-Maltepe Necropolis. Currently housed in İAM.
Museum Inv. no. : 94.111
Dimensions : H: 0.84 m; Top W: 0.46 m; Bottom
W: 0.50 m; D: 0.8 m; LH: 0.015 m
Dating : 2nd-1st Century BCE

[Ἀδῆ]α(?) Φιλήτα
[Καλ]λιστράτου Καλλιστράτου.

Translation: Hadea(?), daughter of Kallistratos; Phileta, daughter of Kallistratos (rests here).

1 With an Ἀδῆα γυνὰ Ἀριστο[φ]ώντος, we encounter a funerary stela which was accepted as an İstanbul finding (IByzantion 349), despite its discovery location is uncertain (ROBERT – FIRATLI 1964: 137). We know of a Φιλήτα Μηνίου from a tombstone with a funerary feast depiction from Selymbria (IByzantion S 49).

7. TOMB OF SYRA

It was put together while it was in three pieces; a big section of the figure's head is missing. There are broken sections on the top side, on the right pilaster and there are small missing parts at the bottom right corner. The inscription was inscribed on the bottom part of the molded pediment. In the body section with the deeply engraved part between pilasters with Doric capitals, there is a Pudicitia type female figure wearing a khiton and a himation that covers her head; earrings, and a double rowed necklace on her neck on a chair with very detailed embroidered legs, whose backrest is placed on columns with molded capitals; depicted by taking a pediment with an embossed acroterium as an example. She holds the veil covering her head with her right arm coming out of her himation; while leaving her left hand freely on her knee. On both sides of the chair are two female servants depicted wearing peplos: The figure on the left (facing right) holds a basket full of wool with both hands. The figure on the right is shown from the front; her right arm is bent from the elbow, her hand on the neck of the dress, while the left arm is eroded.

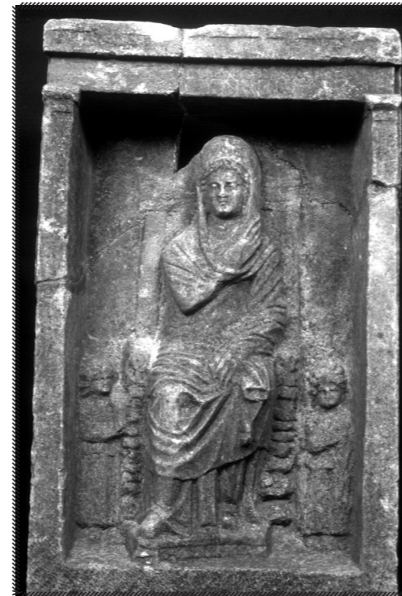
Discovery site : Discovered in the Inceğiz-Maltepe Necropolis. Currently housed in İAM.
 Museum Inv. no. : 94.112
 Dimensions : H: 0.71 m; W: 0.38 m; D: 0.13 m; LH: 0.015 m
 Dating : Second half of the 2nd Century BCE

Σύρα Ζήνωνος χαῖρε.

Translation: Syra, daughter of Zeno (rests here). Farewell!

Another funerary stela from the vicinity belonging to the daughters of Zeno (Φιλοθέα Ζήνωνος νε Ζηνίς Ζήνωνος), dating to the same period with the same father name was found in an hagiasma in the ruins of a church in Kapaklı, located northeast of Kadıköy Village of Silivri District (SEURE 1912: 597 ff, no. 56; IByzantion S 35). The masculine form of Σύρα, Σύρος, is read on a funerary stela (Σύρος Ἐρμογένη / Εὐταξία Σύρου) dating to the 3rd-2nd Centuries BCE found in Istanbul University Faculty of Sciences foundation dig in Beyazıt. (ROBERT – FIRATLI 1964: 50, no. 16; IByzantion 71). For similar embossments see PFUHL – MÖBIUS 1979: 231, no. 891 (= ROBERT – FIRATLI 1964: 106, no. 167); no. 892 = FIRATLI 1967: 203 ff, no. 251), both PFUHL – MÖBIUS 1979: Plate. 132.

8. TOMB OF MARCIA (?)

A piece from the top left half of a funerary stela. Under the inscription is a deeply engraved area.

Discovery site : Discovered in the Inceğiz-Maltepe Necropolis. Currently housed in İAM.
 Museum Inv. no. : 94.114
 Dimensions : H: 0.17 m; W: 0.108 m; D: 0.04 m; LH: 0.013-0.015 m
 Dating : 1st Century CE

Μαρκία [

Translation:

Marcia [

This Roman personal name is previously known from Byzantium: Μαρκία Διονυσίου (IByzantion 140).

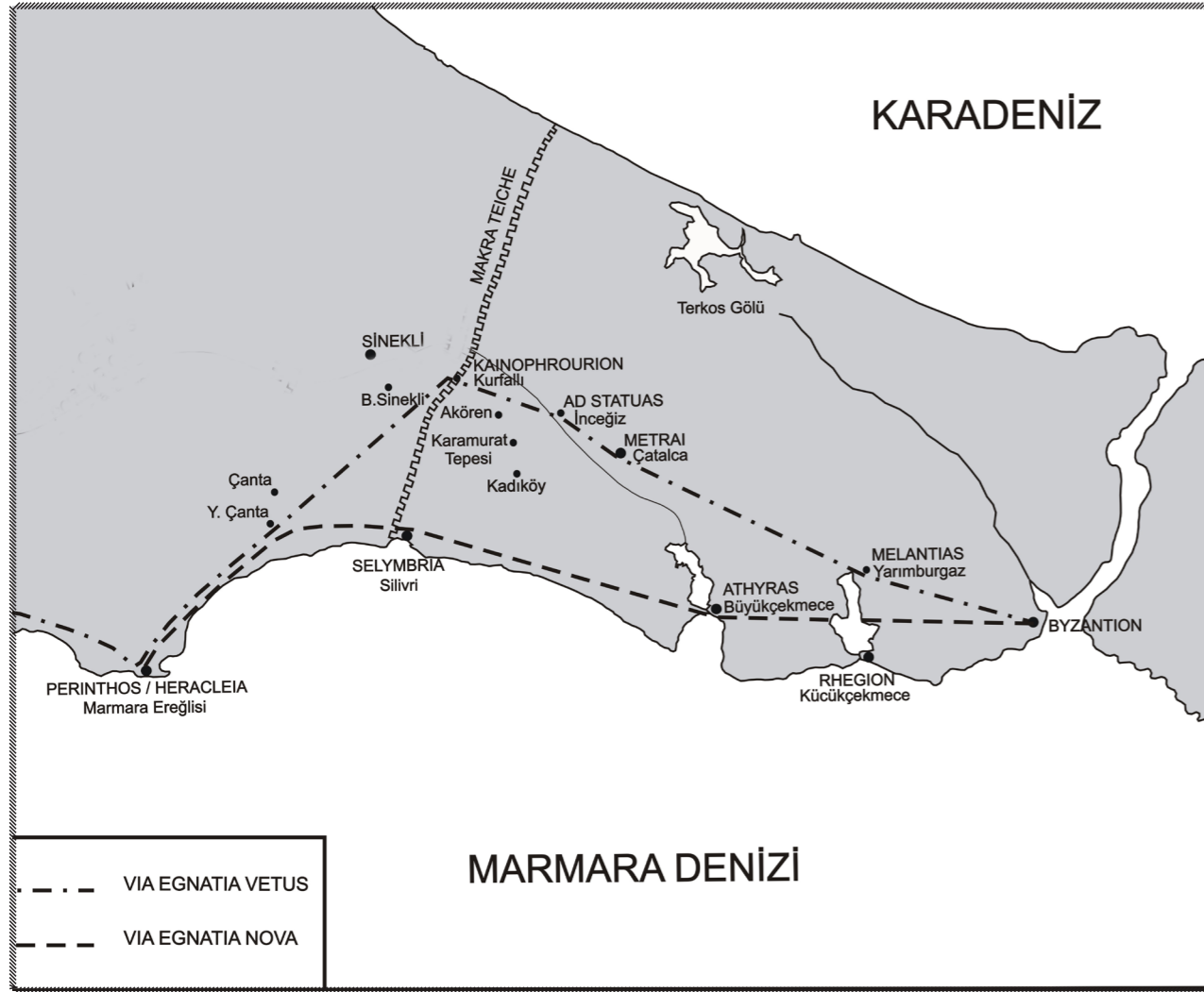

9. A FUNERARY STELA WITHOUT INSCRIPTION

A piece from the central section of a funerary stela. A symposium scene in a deeply engraved panel: On the right side is a figure, broken above the waist, wearing a himation, lying on a kline. On the opposite side is a woman sitting on a long furniture, wearing a himation, whose feet, head and left hand is broken; her left arm is bent from the elbow (probably holding the veil on her head), while her right arm lies freely on her knee. On the bottom left corner, there is a female servant figure facing right, wearing peplos and holding a rectangular box with both hands.

Discovery site : Discovered in the Inceğiz-Maltepe Necropolis. Currently housed in İAM.
 Museum Inv. no. : 94.113
 Dimensions : H: 0.33 m; W: 0.325 m; D: 0.08 m.
 Dating : 2nd Century BCE

Map 1: Silivri and Çatalca

Map 2: From Tabula Peutingeriana

138,	1 Izirallo	m.p.	XVI
	2 Heraclia	m.p.	XVII
	3 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	4 Melantiada	m.p.	XXVIII
	5 Bizantio [qui et Constantinopoli]	m.p.	XVIII
230	7 Tzirallo	m.p.	XVI
	8 Heraclia	m.p.	XVIII
	9 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	10 Melantiada	m.p.	XXVII
	11 Bizantio	m.p.	XVIII
323	4 Thirallo	m.p.	XVI
	5 Perintho Erac.	m.p.	XVIII
	6 Cenofrurio	m.p.	XVIII
	7 Melantrada	m.p.	XXVII
	8 Bizantio	m.p.	XVIII.

Map 3: Itinerarium Antoninianum

Photo 1: Fragment of the honorary inscription (SEURE 1912: 561)

Photo 2: Akören Village, Karamurat Bridge

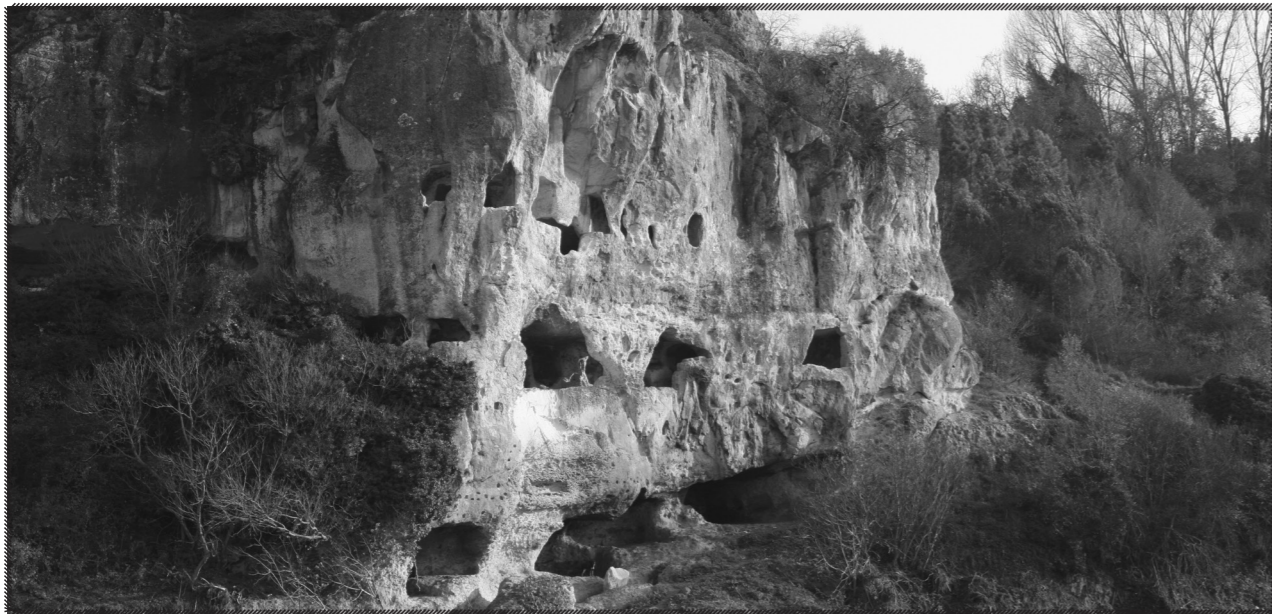

Photo 3: Akören Village, Karamurat Hill

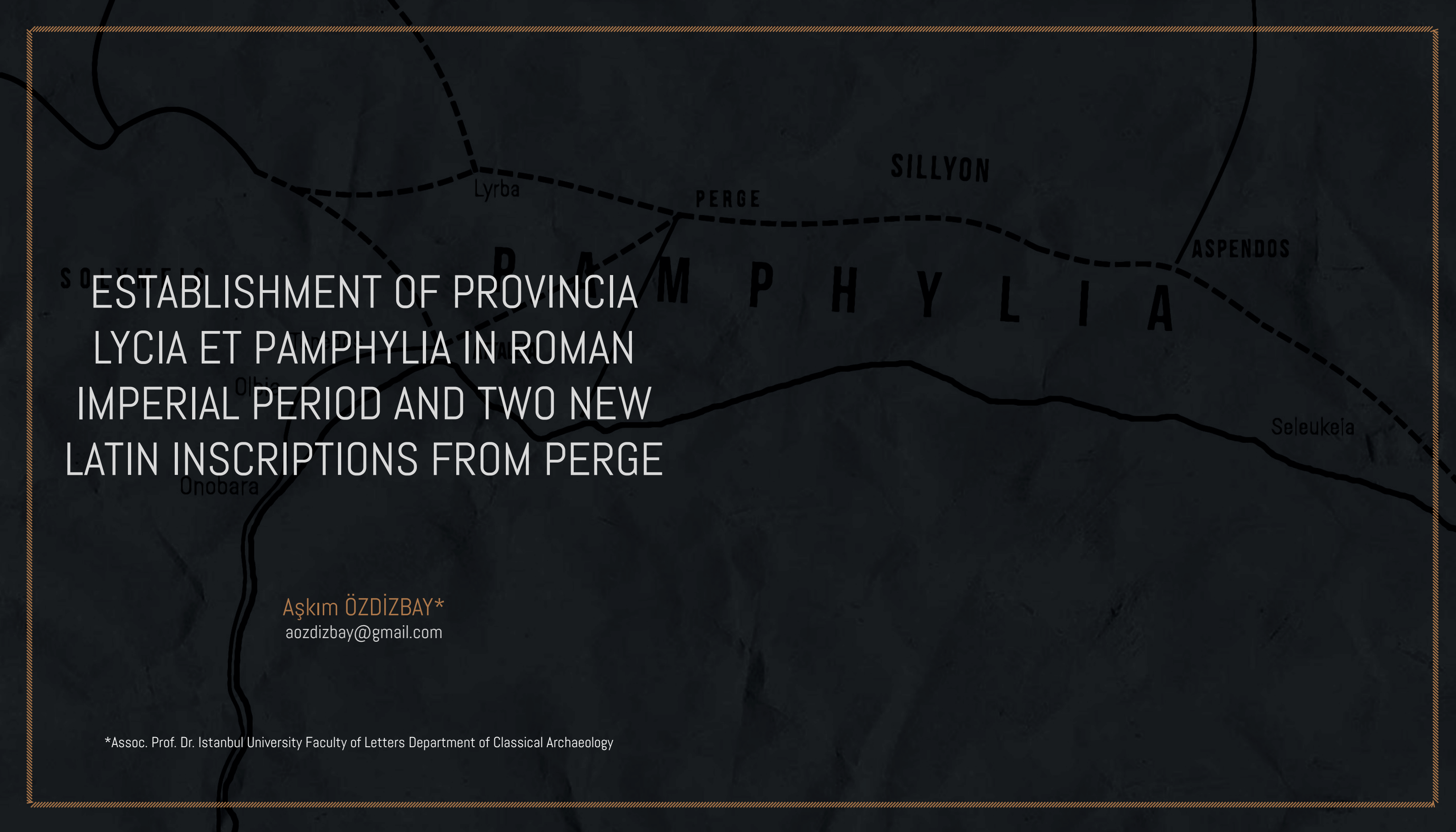
Photo 4: Akören Village, the stone quarry at Karamurat Hill

ABBREVIATION LISTS

AA	Archäologischer Anzeiger.
AE	L'Année épigraphique.
AJA	American Journal of Archaeology.
AKYÜREK et alii 2007	E. AKYÜREK – A. TİRYAKİ – Ö. ÇÖMEZOĞLU – M. ERMİŞ, Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri (TAY), 8: Marmara, İstanbul.
AMY	Ayasofya Müzesi Yıllığı.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt
ANum	Annotazioni Numismatiche.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı.
AVRAMEA 2002	A. AVRAMEA, “Land and Sea Communications, Fourth-Fifteenth Centuries: The Economic History of Byzantium from the Seventh through the Fifteenth Century”, in: A. E. LAIOU (Ed.), Washington: 57–90.
BAGRW	R. J. A. TALBERT (Ed.), Barrington Atlas of the Greek and Roman World, Princeton 2000.
BCH	Bulletin de correspondance hellénique.
BE	Bulletin épigraphique.
BF	Byzantinische Forschungen.
CIL	Corpus Inscriptionum Latinarum.
CORSTEN 2006	Th. CORSTEN, “Prosopographische und Onomastische Notizen II”, EA 39, 121–132.
ÇULPAN 1975	C. ÇULPAN, Türk Taş Köprüleri, Ankara.
DEMOUGIN 1992	S. DEMOUGIN, Prosopographie des chevaliers romains julio-claudiens (43 av. J.-C. - 70 ap. J.-C.), Roma.
DİRİMTEKİN 1959	F. DİRİMTEKİN, “Yassıviran Şimalinde Bulunan Bir Bizans Av Köşkü”, AMY 1, 6–7.
DRAKOULIS 2013	D. P. DRAKOULIS, “European and Asiatic settlements of the Bosphorus hinterland in the Early Byzantine period”, in: G. R. TSETSKHLADZE – S. ATASOY – A. AVRAM – Ş. DÖNMEZ – J. HARGRAVE (Eds.), The Bosphorus: Gateway between the Ancient West and East (1st Millennium BC - 5th Century AD). Proceedings of the Fourth International Congress on Black Sea Antiquities, İstanbul, 14th–18th September 2009, Oxford 2013: 237–247. [BAR International Series 2517]
EA	Epigraphica Anatolica.
FIRATLI 1967	N. FIRATLI, “İstanbul’un Yunan ve Roma Çağı Mezar Stellerine Yeni İlaveler – Annexe au livre sur ‘Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine’”, İAMY 13, 186–209; Lev. XIV–XXVII.
FOSS 2000	C. FOSS, “Map by Map Directory II: Map 52. Byzantium”, in: BAGRW: 785–795.
FRENCH 1980	D. H. FRENCH, “The Roman Road System of Asia Minor”, ANRW II 7.2, 698–729.
GÖKYILDIRIM 1993	T. GÖKYILDIRIM, “The Excavation Coins Found on the Necropolis of İnceğiz – Maltepe and an Unpublished Coin of Perinthus”, ANum 11, 223–226.
GÖKYILDIRIM 1999	T. GÖKYILDIRIM, “1992-1993 Yılı İnceğiz-Maltepe Kazı Sikkelerinin İncelemesinden Elde edilen Sonuçlar”, in: Türk Nüvizmatik Derneği: I. Uluslararası Numizmatik Sempozyumu

GREN 1941	E. GREN, Kleinasien und der Ostbalkan in der wirtschaftlichen Entwicklung der römischen Kaiserzeit, Uppsala.
HAKKERT 1993	A. M. HAKKERT (Ed.), Lexicon of the Greek and Roman Cities and Place Names in Antiquity ca. 1500 B.C. – ca. A.D. 500, Amsterdam.
HARRIS 1980	B. F. HARRIS, “Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism”, II 7.2 ANRW, 877–901.
HEICHELHEIM 1944	F. M. HEICHELHEIM, “Attius Laco, the Proconsul, and Iunius Cilo, the Procurator, in Bithynia”, AJA 48, 176–177.
IByzantion	A. LAJTAR (Hrsg.), Die Inschriften von Byzantion I, Bonn, 2000 (IGSK 58).
IGSK	Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
İAMY	İstanbul Arkeoloji Müzesi Yıllığı.
JONES 1971	A. H. M. JONES, The Cities of the Eastern Roman Provinces, Oxford.
KALINKA 1906	E. KALINKA, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien.
KIENAST 1990	D. KIENAST, Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie, Darmstadt.
KIEPERT 1894	H. KIEPERT, Forma Orbis Antiqui, Berlin.
KÜLZER 2011	A. KÜLZER, “The Byzantine Road System in Eastern Thrace: Some Remarks”, BF 30, 179–201; Figures: 800-801.
LGPN VA	Th. CORSTEN (Ed.), A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia, Oxford 2010.
LÖFBERG 2010 ²	B. LÖFBERG, Das “Itinerarium Provinciarum Antonini Augusti”: Ein kaiserzeitliches Straßenverzeichnis des Römischen Reiches. Überlieferung, Strecken, Kommentare, Karten, I–II, Berlin.
MAGIE 1950	D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, II, Princeton.
MANSEL 1933	A. M. MANSEL, “Erwerbungsbericht des Antikenmuseums zu İstanbul seit 1914”, AA 48, 115–140.
MANSEL 1938	A. M. MANSEL, Trakya’nın Kültür Tarihi - En Eski Zamanlardan Milâddan Sonra Altıncı Asrın Ortasına Kadar, İstanbul.
MILLER 1916	K. MILLER, Itineraria Romana: Römische Reisewege an der Hand der Tabula Peutingeriana Dargestellt, Stuttgart.
MKKM	Müze Kurtarma Kazıları Semineri.
NİŞANYAN 2010	S. NİŞANYAN, Adını Unutan Ülke: Türkiye’de Adı Değiştirilen Yerler Sözlüğü, İstanbul.
PASİNLİ et alii 1994	A. PASİNLİ – T. GÖKYILDIRIM – T. BİRGİLİ – F. DÜZGÜNER, “İnceğiz-Maltepe Nekropolü 1992 Yılı Kurtarma Kazısı”, MKKM IV, 339–356.
PASİNLİ et alii 1997	A. PASİNLİ – T. GÖKYILDIRIM – F. DÜZGÜNER – F. GÜVEN, “Çatalca – İnceğiz Köyü Maltepe Nekropolü 1995 Yılı Kurtarma Kazısı”, MKKM VII, 77–88.
PFLAUM 1950	H. G. PFLAUM, Les procurateurs équestres sous le Haut-Empire romain, Paris.
PFUHL – MÖBIUS 1979	E. PFUHL – H. MÖBIUS, Die ostgriechischen Grabreliefs, II, Mainz am Rhein.
PIR	Prosopographia Imperii Romani.

Rav. Anon.	Ravennatis Anonymi Cosmographia, J. SCHNETZ, Itineraria Romana, Vol. II, Stutgardiae in Aedibus B.G. Teubneri 1990.
RE	Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.
REG	Revue des études grecques.
RÉMY 1989	B. RÉMY, Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire, İstanbul-Paris.
ROBERT – FIRATLI 1964	L. ROBERT – N. FIRATLI, Les stèles funéraires de Byzance gréco-romaine Paris.
ROBERT 1946	L. ROBERT, “Divinités éponymes”, Hellenica II, Paris.
SAYAR 1988	M. H. SAYAR, Perinthos-Herakleia (Marmara Ereğlisi) und Umgebung – Geschichte, Testimonien, griechische und lateinische Inschriften, Wien.
SAYAR 1993	M. H. SAYAR, “Doğu Trakya’da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları”, AST X, 153–173.
SAYAR 2010	M. H. SAYAR, “Via Egnatia on Eastern Thrace” , in: M. VAN ATTEKUM (Ed.), Via Egnatia Revisited: Common past, common future, Proceedings Via Egnatia Foundation Conference, Driebergen: 43–44.
Script. Hist. Aug.	Scriptores Historiae Augustae = The Scriptores Historiae Augustae, with an English Translation by D. MAGIE, Vol. III, Cambridge-Massachusetts/London 1998 (The Loeb Series).
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
SEURE 1912	G. SEURE, “Antiquités thraces de la Propontide - Collection Stamoulis”, BCH 36, 534–641.
Tac. ann.	Tacitus, annales = The Annals, with an English Translation by C. H. MOORE – J. JACKSON, London/New York 1931–1937 (The Loeb Classical Library).
TEKİN 2009	O. TEKİN, “Küçükçekmece Gölü (Rhegion) Kıyısındaki Byzantionlular ve bir Hekatostys Bathonea”, TTarih 192, 90–93.
TIB XII	A. KÜLZER (Hrsg.), Tabula Imperii Byzantini, XII: Ostthrakien, Vienna 2008.
TTarih	Toplumsal Tarih.
UMAR 2003	B. UMAR, Trakya: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul.

ESTABLISHMENT OF PROVINCIA
LYCIA ET PAMPHYLIA IN ROMAN
IMPERIAL PERIOD AND TWO NEW
LATIN INSCRIPTIONS FROM PERGE

Aşkim ÖZDİZBAY*
aozdizbay@gmail.com

*Assoc. Prof. Dr. Istanbul University Faculty of Letters Department of Classical Archaeology

After the death of Galatian King Amyntas in 25 BCE, all the lands including Pamphylia was not given to the sons of Amyntas to rule; instead, added into the empire by Augustus as Provincia Galatia. During this period, such incorporation for Lycia did not take place; this region was left free. Dio Cassius' claim regarding the separation of Pamphylia from Galatia following Amyntas' death and given its own rule is clearly false¹.

Strabo, who lived at the time these events and therefore witnessed them, reports correctly that Pamphylia is part of Provincia Galatia². It was debated for years whether the unification of Lycia and Pamphylia as a single new province under the name Provincia Lycia et Pamphylia took place during the reign of Claudius (41–54 CE) or Vespasian (69–79 CE).

The contradictory reports in ancient sources on the subject formed the starting point of this debate. Suetonius states that, Lycians killed some Romans during an internal revolt; in return, Claudius revoked their rights of freedom (*libertas*)³. While the same author writes that Vespasian organized Lycia as a province, he does not mention Pamphylia's status in that regard⁴. Almost a century after the events, Dio Cassius wrote that Claudius revoked Lycia's independence and united the region with Pamphylia⁵. Tacitus, on the other hand, states that Emperor Galba (68–69 CE) appointed Calpurnius Asprenas governor to the provinces of Galatia and Pamphylia, which Tacitus reports in plural form (*Galatiam ac Pamphyliam provincias*)⁶.

From Tacitus' report, the following questions come up: Was Pamphylia was a province by itself before the reign of Galba? As Pamphylia formed part of Provincia Lycia et Pamphylia before Galba, was it reunified with Galatia by Galba? Was Pamphylia already forming a unified province with Galatia during Galba's time? The efforts of modern scholars to solve these uncertainties was subject to various articles and monographs⁷. According H. BRANDT, who is interested in the

1 Dio Cass. LIII 26, 3 : ... τοῦ Βόκχου τοῦ τε Βογούου ἔδωκε· τοῦ δ' Ἀμύντου τελευτήσαντος οὐ τοῖς παισὶν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἐς τὴν ὑπήκοον ἐσήγαγε, καὶ οὕτω καὶ ἡ Γαλατία μετὰ τῆς Λυκαονίας Ῥωμαίων ἄρχοντα ἔσχε, τὰ τε χωρία τὰ ἐκ τῆς Παμφυλίας πρότερον τῷ Ἀμύντῃ προσνεμηθέντα τῷ ἰδίῳ νομῶ.

2 Strab. XII 5, 1 : ... πάλαι μὲν οὖν ἦν τοιαύτη τις ἡ διάταξις, καθ' ἡμᾶς δὲ εἰς τρεῖς, εἴτ' εἰς δύο ἡγεμόνας, εἶτα εἰς ἓνα ἦκεν ἡ δυναστεία, εἰς Δηϊόταρον, εἶτα ἐκείνον διεδέξατο Ἀμύντας· νῦν δ' ἔχουσι Ῥωμαῖοι καὶ ταύτην καὶ τὴν ὑπὸ τῷ Ἀμύντῃ γενομένην πᾶσαν εἰς μίαν συναγαγόντες ἐπαρχίαν. *Ayrica bk. SHERK 1980: 958–960; MITCHELL 1993: 152; PEKMAN 1989: 46; TIB VIII: 103–104; BRANDT 1992: 96–98; BRANDT – KOLB 2005: 21.*

3 Suet. Claud. XXV 3: Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit, Rhodiis ob paenitentiam veterum delictorum reddidit. Suetonius.

4 Suet. Vesp. VIII 4: Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam et Commagenen, dicionis regiae usque ad id tempus, in provinciarum formam redegit. Suetonius.

5 Dio Cass. LX 17, 3–4: ... τούς τε Λυκίους στασιάσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατό τε καὶ ἐς τὸν τῆς Παμφυλίας νομὸν ἐσέγραψεν.

6 Tac. Hist. II 9: Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat.

7 The studies that will be dealt here will be the relatively contemporary ones with detailed interpretations on the subject.

subject in detail, Galba did not reattach Pamphylia to Galatia with a new regulation; instead, Tacitus, with his mentioned passage, emphasized Pamphylia's status, which was already part of Galatia⁸. In the monograph he wrote with F. KOLB later, he suggested that this passage stated that Pamphylia was organized – for a period – as a separate province and reunified with Galatia during the reign of Galba⁹. S. ŞAHİN and M. ADAK argued that there were not two separate provinces; the expression “Galatiam ac Pamphyliam provincias” emphasized the local populations of different regions¹⁰.

H. BRANDT explained his view on the entirety of the subject in his monograph published in 1992 briefly as follows: Claudius organized Lycia as a separate province in 43 CE and Pamphylia stayed attached to Galatia. In relation with a possible regulation made by Galba later, a short term rearrangement that might have been made before Galba, during the time of Nero seems highly unlikely, since ancient sources show Lycia as a province at that time¹¹. As a result, H. BRANDT agrees that no lasting regulations about Pamphylia were made neither by Claudius, nor Nero or Galba and Provincia Lycia et Pamphylia was established for the first time during the reign of Vespasian¹².

In a monograph published in 2005, H. BRANDT and F. KOLB argued the opposite point of view¹³. According to this, in the book of geography titled *de Chorographia* by Pomponius Mela, who lived during the time of Claudius, when the coasts of the Empire explained, it was stated that Aegyptus was followed by Arabia, that in turn was followed by Syria and Cilicia; Lycia et Pamphylia followed them¹⁴. According to the authors of the monograph, in the said passage, the name of Provincia Lycia et Pamphylia's technically assigned name in inscriptions was correctly given; although Pamphylia, when the coast tracked from east to west, came before Lycia, the author stuck by(?) the province's name, recounting Lycia's name first¹⁵. However, it should be

8 BRANDT 1992: 98, fn. 828.

9 BRANDT – KOLB 2005: 22.

10 ŞAHİN – ADAK 2007: 92.

11 The regulation made during the time of Nero is about attaching Pamphylia to Provincia Galatia et Cappadocia for a short period of time during Corbulo's Armenia campaign (62 CE). Hence, in order Galba to reunite Pamphylia with Galatia, Nero must have merged Pamphylia and Lycia once more, after the short lived regulation. However, SHERK argues that evidences for this are weak (SHERK 1980: 991; see also BRANDT – KOLB 2005: 22; ŞAHİN – ADAK 2007: 90–91).

12 BRANDT 1992: 98–99.

13 With this monograph Brandt, he states that he changed his previously mentioned opinion. BRANDT – KOLB 2005: 24, fn. 14.

14 Mela I 14: ripis Nili amnis et mari proxima (proximo) idem Aegypti<i> possident. Deinde Arabia angutsa fronte sequentia litora attingit. Ab ea usque ad flexum illum quem supra rettulimus Syria, et in ipso flexu Cilicia, etra autem Lycia et Pamphylia, Caria, Ionia, Aeolis, Troas usque ad Hellespontum.

15 BRANDT – KOLB 2005: 22.

noted that the name of the province is written – especially in inscriptions – as Pamphylia et Lycia as well. There are two inscriptions – one in Ancient Greek, the other in Latin – from a city related to the subject, Perge, which may be an example for this.¹⁶ It is possible that Pomponius Mela might have made mistake while listing the coasts. Indeed, S. ŞAHİN and M. ADAK suggest that someone copying Pomponius Mela’s text later might have incorrectly wrote with the conjunction “et”, like it was known in his time¹⁷. H. BRANDT and F. KOLB argue that it was normal to construct roads only in Lycia as an instrument of strengthening Roman domination propaganda, which is understood thanks to the Patara Road Guide Monument (Stadius Provinciae Lyciae or Miliarium Lyciae), because Lycia was not a Roman province before and therefore was out of the scope of Roman road network. On the other hand, it was not necessary to execute this in Pamphylia, as it was previously integrated into the Roman province system. As a result, using Suetonius’ report (Suet. Vesp. VIII 4) on Lycia’s revoke of independence by Vespasian, these scholars clarify their views as follows¹⁸: During the reign of Claudius, Pamphylia and Lycia was unified, forming Provincia Lycia et Pamphylia. Then, a predecessor of Vespasian restored Lycia’s status as a free (libertas) region. When the chronology of governors of Lycia is consulted, this restoration would be only possible in 68-69 CE, pointing to Galba, who is possibly responsible for the reunification of Pamphylia and Galatia. At this time, Lycia must not have a governor or had the status of a province. With Vespasian revoking Lycia’s freedom, Provincia Lycia et Pamphylia was reestablished. Governor Sextus Marcius Priscus of Provincia Lycia during Nero’s reign must have been appointed governor of Provincia Lycia et Pamphylia during Vespasian’s reign as well¹⁹.

In the monograph S. ŞAHİN and M. ADAK published together in 2007 suggest that the Patara Road Guide Monument, which shows the roads constructed by Emperor Claudius for Lycia and the distances between Lycian cities, is a solution. According to this, the fact that Q. Veranius, who was appointed by Claudius, ordered the construction of roads only in Lycia is evidence of Lycia’s integration to Rome as a province, of Pamphylia’s merger with Galatia and shows that Lycia was the only region that was made a province in this period²⁰. Also this view is supported by the interpretation of a published Latin inscription on a broken and fragmentary block found in Perge. According to this inscription, Provincia Galatia’s procurator during the reigns of Claudius and Nero, L. Pupius Praesens was honored in Perge. This provides a strong evidence for Lycia to be a separate province and Pamphylia is attached to Galatia at Claudius’ time²¹. Despite all these, S. ŞAHİN and M. ADAK state that there is no epigraphic proof for activities of

16 IPerge 154. 158. See also ŞAHİN – ADAK 2007: 86, fn. 180.

17 ŞAHİN – ADAK 2007: 86.

18 See above fn. 4.

19 BRANDT – KOLB 2005: 22–24.

20 ŞAHİN 1995: 1, fn. 2; ŞAHİN 1994: 130–137; ŞAHİN – ADAK 2007: 85–93.

21 IPerge 24; 31, fn. 49; ŞAHİN – ADAK 2007: 88.

Q. Veranius in Pamphylia, the administrator of Provincia Lycia under Claudius and based on the reliable epigraphic evidences regarding provincial administrators of the period between Claudius and Vespasian, conclude that Lycia and Pamphylia were made provinces for the first time during the reign of Vespasian. They also state that it is quite possible that Suetonius might have made an error in his passage, where he reported Vespasian revoking Lycia’s freedom²².

In his article published in 1970 about legati of Lycia and Pamphylia in the reign of Vespasian, W. ECK stated that Pamphylia was attached to Provincia Galatia during Galba’s reign and Provincia Lycia et Pamphylia was established for the first time by Vespasian²³. Daha sonra Later in his 2007 article and his article, whom he wrote collaborating with H. İŞKAN-İŞİK and H. ENGELMANN in 2008,²⁴ based on especially the inscription found in Lydai, which mentions Sextus Marcius Priscus as administrator from the time of Nero up to Vespasian²⁵, another inscription completed with the help of the said inscription, which was found in Patara on the pedestal under a statue of Sextus Marcius Priscus with the same content and finally, the inscriptions of the Patara Bathhouse²⁶ and Patara Lighthouse states that the said legatus served uninterruptedly as governor of Provincia Lycia from Nero to Vespasian²⁷. In addition to this, the expression “libertas” in the passage where Suetonius states Vespasian revoked Lycia’s freedom (Suet. Vesp. VIII 4²⁸) might have been used in with another meaning. According to this, Vespasian probably revoked a privilege related to taxes granted to Lycia by Claudius and the “libertas” here must be this privilege²⁹.

22 ŞAHİN – ADAK 2007: 85–93. For Suetonius’ report, see fn. 4 above.

23 ECK 1970: 65–75.

24 ECK 2007: 189–207; İŞKAN-İŞİK et alii 2008: 91–121.

25 The fact that Nero’s name is not directly mentioned in the expression “... πρεσβευτ[ήν] Ἀυτοκράτορος Καίσαρ[ος] Οὐεσπασιανοῦ Σεβ[α] ἑστοῦ καὶ πάντων [Αὐ] [τ]οκρατόρων ἀπὸ Τ[ι] βερίου Καίσαρος ...” [TAM II 131; PH284021] from Lydai, which is also mentioned in an inscription in Patara, is because it was declared hostis, yet as he was a member of the Julio-Claudian Dynasty, it was suggested that he might have been referred to with the praenomen Tiberius. See ECK 2007: 197; İŞKAN-İŞİK et alii 2008: 113.

26 For this inscription, see CIL 14189 = IGR III 659 = TAM II 396. In the inscription indicating the bathhouse was commissioned by Vespasian to Sextus Marcius Priscus, there are clear traces of erasure right after the name of Emperor Vespasian, from almost mid-second line to mid-fifth line. W. ECK suggests that Nero’s name was previously written in the erased section, hence the bathhouse was built during his reign. He uses this inscription as proof of Sextus Marcius Priscus’ uninterrupted tenure from Nero to Vespasian. See: ECK 1970: 65–66; ECK 2007: 197; İŞKAN-İŞİK et alii 2008: 112–113. However, S. ŞAHİN opposed this view; he stated many times that the erased section could not have contained Nero’s name. See ŞAHİN 2007: 107–108; ŞAHİN 2008b: 598–599; ŞAHİN 2009: 331–336; ŞAHİN 2008a: 1–9.

27 ECK 2007: 197–198; İŞKAN-İŞİK et alii 2008: 113–115.

28 See fn. 4 above.

29 ECK 2007: 197–198; İŞKAN-İŞİK et alii 2008: 113–114.

In his article published in 2008, B. İPLİKÇİOĞLU states that the Road Guide Monument (Stadius Provinciae Lyciae or Miliarium Lyciae) erected in Patara during the reign of Claudius telling about the new road network established in Lycia, the altar constructed by Claudius to commemorate the road construction between Myra and Limyra and the inscription honoring Claudius and Nero of procurator L. Pupius Praesens of Provincia Galatia prove that Pamphylia and Lycia was merged during the reign of Vespasian in order to establish Provincia Lycia et Pamphylia. In addition to that, he says that Lycia kept its province status after it was granted in 43 CE, until it was merged with Pamphylia by Vespasian³⁰. B. İPLİKÇİOĞLU, proves that Sextus Marcius Priscus, remained at his post as the administrator of Provincia Lycia. B. İPLİKÇİOĞLU proves that SMP remained as the administrator of Provincia Lycia from the reign of Nero until c. 70 CE - to the beginning of the reign of Vespasian with one inscription from Lydai, one from Olympos, five from Patara, one from Rhodiapolis and three from Xanthos, all of which are located in Lycia³¹. At the same time, he also interpreted the inscribed limestone block found in Byzantine Era analemma near the Theatre of Rhodiapolis in 2007.

Therefore, this inscription, which determined that Rhodiapolitans honored Emperor Galba during the tenure of Sextus Marcius Priscus in Provincia Lycia, became the first epigraphic evidence found in Asia Minor about Galba and it undoubtedly proved the existence of Provincia Lycia during his reign³².

M. ADAK and M. WILSON studied a new Vespasian monument located on the west section of a bridge during the 2012 surveys undertaken in Döşeme Pass on Via Sebaste. With the thorough examination of the bilingual inscription on the monument, which mentions the strengthening of Via Sebaste, it was dated to the first half of 72 CE³³. With this inscription, the formation of Provincia Lycia et Pamphylia was almost certainly established to have taken place in 70 CE³⁴; while the first governor of the province is identified as Cn. Avidius Celer Fiscilius Firmus, who administered the region in years 70-72 CE³⁵.

To all the written and epigraphic material mentioned above, two found limestone pedestals with Latin inscriptions were added during the Perge excavation seasons of 2004 and 2005. These pedestals were important enough to contribute to time of establishment of Provincia Lycia et Pamphylia. The first of them, pedestal with inventory number Ja.04.119.a-e. (Pic. 1) was found in the west of Colonnaded Avenue of north-south direction and came in fragments, when the front of 9th insula was opened. The pedestal with inventory number Ja.05.212 (Pic. 2), was found in the

30 İPLİKÇİOĞLU 2008: 5-6; 13; 19.

31 İPLİKÇİOĞLU 2008: 6-8.

32 İPLİKÇİOĞLU 2008: 9-13.

33 ADAK - WILSON 2012: 11.

34 ADAK - WILSON 2012: 25.

35 ADAK - WILSON 2012: 28.

same insula (Plan 1). Both of their situation at the time of their finding show that they are not in situ and moved from another location to the avenue. From their contents, it is understood that it was erected at an unknown location close to each other at the same time by the same person to honor different people. Both of these inscribed pillars are published by us³⁶. F. ONUR reevaluated these inscriptions and given a correct completion suggestion³⁷. The completion of pedestal with inventory number Ja.04.119.a-e. (Pic. 1) by F. ONUR is as follows:

Pedestal with inventory number Ja.04.119.a-e (No. 1 in F. ONUR's publication)

Preserved dimensions: Height: 1.30 m; Width: 0.55 m; Depth: 0.40 m. Letter Height: 0.05 m³⁸.

[Sex(to) Afranio] Sex(ti) f(ilio) Vol(tinia)
 [Burro, tr(ibunus) mil(itum), proc]urat(ori)
 [Augustae, procurat(ori)]
 4 [Ti(berius) Caesaris, procurat(ori)]
 Divi Claudi pro[vin]-
 ciae Galaticae [et]
 8 Pamphyliae, et pr[ae]-
 fecto praetori Di[vi]
 Claudi et Neronis
 Claudi Caesaris
 Aug(usti) Germanici,
 12 Ti(berius) Claudius Divi Clau-
 di l(ibertus) et sacerdos
 Plocamus, amico
 suo h(onoris) c(ausa)³⁹.

Translation:

To Sextus Afranius Burro, son of Sextus, from the Voltinia tribus, tribunus militum, Augustus's procurator, Divine Tiberius Caesar Claudius's and Provinciae Galaticae et Pamphyliae's procurator and Divine Claudius and Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus' praefectus praetorios; Divine Claudius' freedman and Imperial Cult Pries Tiberius Claudius Plocamus,

36 ÖZDİZBAY 2008b: 30-31; 359, Sup. No. 19; 361, Sup. No. 20; ÖZDİZBAY 2008a: 860-861. This inscription was mentioned in the book version of our revised and updated doctorate thesis, which was not published at time of the discussion. ÖZDİZBAY 2012: 187, Sup. No. 19; 188, Sup. No. 20.

37 ONUR 2008: 53-66.

38 The width of this inscription was given in the doctorate thesis and publication mentioned in fn. 33 inadvertently as 0.75 m. In the publication by F. ONUR mentioned in fn. 34, all dimensions except the width were given wrong. The dimensions we have given here are measured by us on the inscription and they are the most correct measurements.

39 ONUR 2008: 57, no. 1.

(erected it) in honor of his friend.

The Imperial Cult Priest Tiberius Claudius Plocamus of Iconium, who was freed by Claudius and is known from other inscriptions from Perge⁴⁰, erected the inscribed pedestal in memory of his friend Sextus Afranius Burrus, who was praefectus praetorio (50/51–62 CE) in Claudius and Nero's time and procurator of "Provinciae Galaticae et Pamphyliae" during the reign of Claudius⁴¹. An inscription fragment about Sextus Afranius Burrus was actually found in Perge in 1979 and kept in the excavation shed. This fragment is interpreted by S. ŞAHİN as a procurator, whose name was not identified⁴². F. ONUR later established that this fragmentary inscription was part of the top section of the inscription with the inventory number Ja.04.119.a-e., hence relating it to Sextus Afranius Burrus and correctly to this inscription.

During the Perge Excavation Season of 2010, on the Colonnaded Avenue in the north-south direction, about 30 m south of the said inscribed pillars, located in the 9th insula, there is an upside down fragmentary pedestal with a Latin inscription in front of the orthostat of the third shop from the south to the north (Plan 1, Pic. 3). The top and bottom left part of the inscribed limestone piece, whose top part is profiled, is broken and lost. However, the profiles on the preserved top right section match with the profiles of the fragment that were evaluated first by S. ŞAHİN in 1979 and then by F. ONUR⁴³. The letter characters and letter heights also match with the other two inscriptions mentioned above. The inscription on the fragment belonging to the top section of the pedestal as the following:

Preserved dimensions: Height: 0.34 m.; Width: 0.52 m; Depth: 0.30 m; Letter Height: 0.05 m.

*Sex(to) Afranio[— — —]
Burro Proc[— — —]*

40 On Tiberius Claudius Plocamus, see ŞAHİN 1995: 1; ŞAHİN 1999: 438; ÖZDİZBAY 2008a: 861; ÖZDİZBAY 2008b: 191; ONUR 2008: 64–65.

41 On Sextus Afranius Burrus, see ONUR 2008: 58–60.

42 IPerge 222, Pl. L.

43 See fn. 38 and fn. 41 above.

It is obvious that the fragment found in 2010 forms the top part together with the piece with inventory number Ja.04.119.a-e (No. 1 in F. ONUR's publication), found in 1979. Therefore, F. ONUR's correctness in completion about the honored person is solidified with this fragment⁴⁴. However, with this piece, a small correction must be made in the inscription's last completion, because the title of tribunus militum is not mentioned in the last found piece. Hence, for now, the missing third and fourth lines of the inscription, bearing in mind that one day they can be found, a completion like below can be suggested:

Pedestal with inventory number Ja.04.119.a-e:

*Sex(to) Afranio Sex(ti) f(ilio) Vol(tinia)
Burro, procurat(ori)
[Augustae, procurat(ori)]
4 [Ti(beri) Caesaris, procurat(ori)]
Divi Claudi pro[vin]-
ciae Galaticae [et]
Pamphyliae, et pr[ae]-
8 fecto praetori Di[vi]
Claudi et Neronis
Claudi Caesaris
Aug(usti) Germanici,
12 Ti(berius) Claudius Divi Clau-
di l(ibertus) et sacerdos
Plocamus, amico
suo h(onoris) c(ausa).*

Tiberius Claudius Plocamus, erected the second honorary inscription with inventory number Ja.05.212, in honor of his friend Lucius Pupius Praesens, the praefectus equitum of Ala Picentiana and the procurator of Provinciae Galaticae et Pamphyliae during the reigns of Claudius and Nero (55 CE) (Pic. 2). There was another inscription found previously in Perge about Lucius Pupius Praesens and S. ŞAHİN has made a completion suggestion⁴⁵. F. ONUR, on the other hand, correctly established that the inscription above is the upper part of the inscription with inventory number Ja.05.212 and completed as the following⁴⁶:

Pedestal with inventory number Ja.05.212 (No. 2 in F. ONUR's publication)

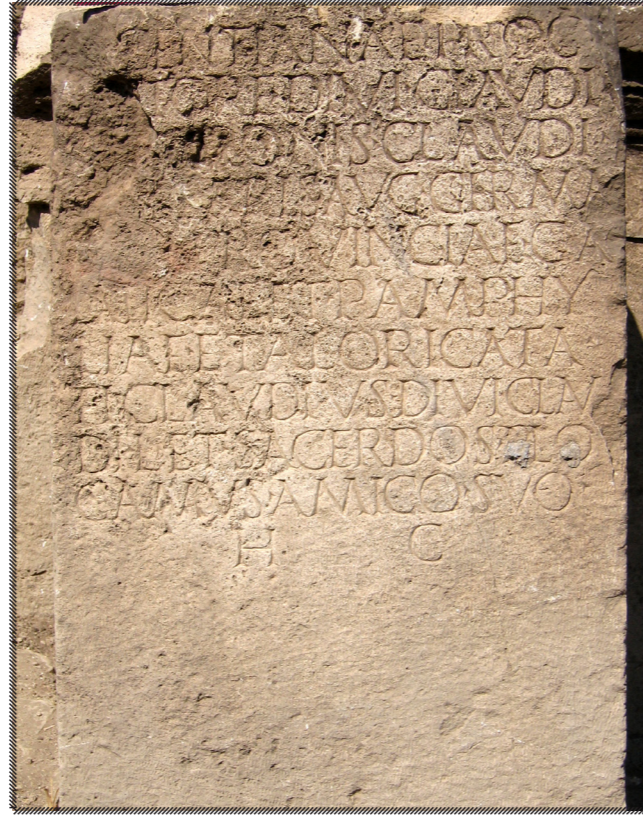
Preserved dimensions: Height: 1.25 m; Width: 0.57 m; Depth: 0.38 m; Letter Height: 0.05 m.

44 F. ONUR completed the inscription in Perge using another inscription of Sextus Afranius Burrus found in Gallia Narbonensis reporting his cursus honorum. See ONUR 2008: 54, fn. 5. See also CIL XII 5842.

45 IPerge 24, Pl. VI.

46 ONUR 2008: 57, no. 2. F. ONUR gave the dimensions false, except the width. The dimensions given here are the correct dimensions of the preserved inscription measured by us.

L(ucio) Pupio L(ucii) f(ilio) Sa
b(atina) Prae-
senti, trib(un) milit(um), prae-
fecto equitum alae
4 [Pi]centinae, proc[ur]a-
[tor]i Divi Claudi
[et Ne]ronis Claudi
8 [Caes]aris Aug(usti) Germa-
[nici] provinciae Ga-
laticae et Pamphy-
liae et a loricata,
Ti(berius) Claudius Divi Clau-
12 di l(ibertus) et sacerdos Plo-
camus amico suo
h(onoris) c(ausa).

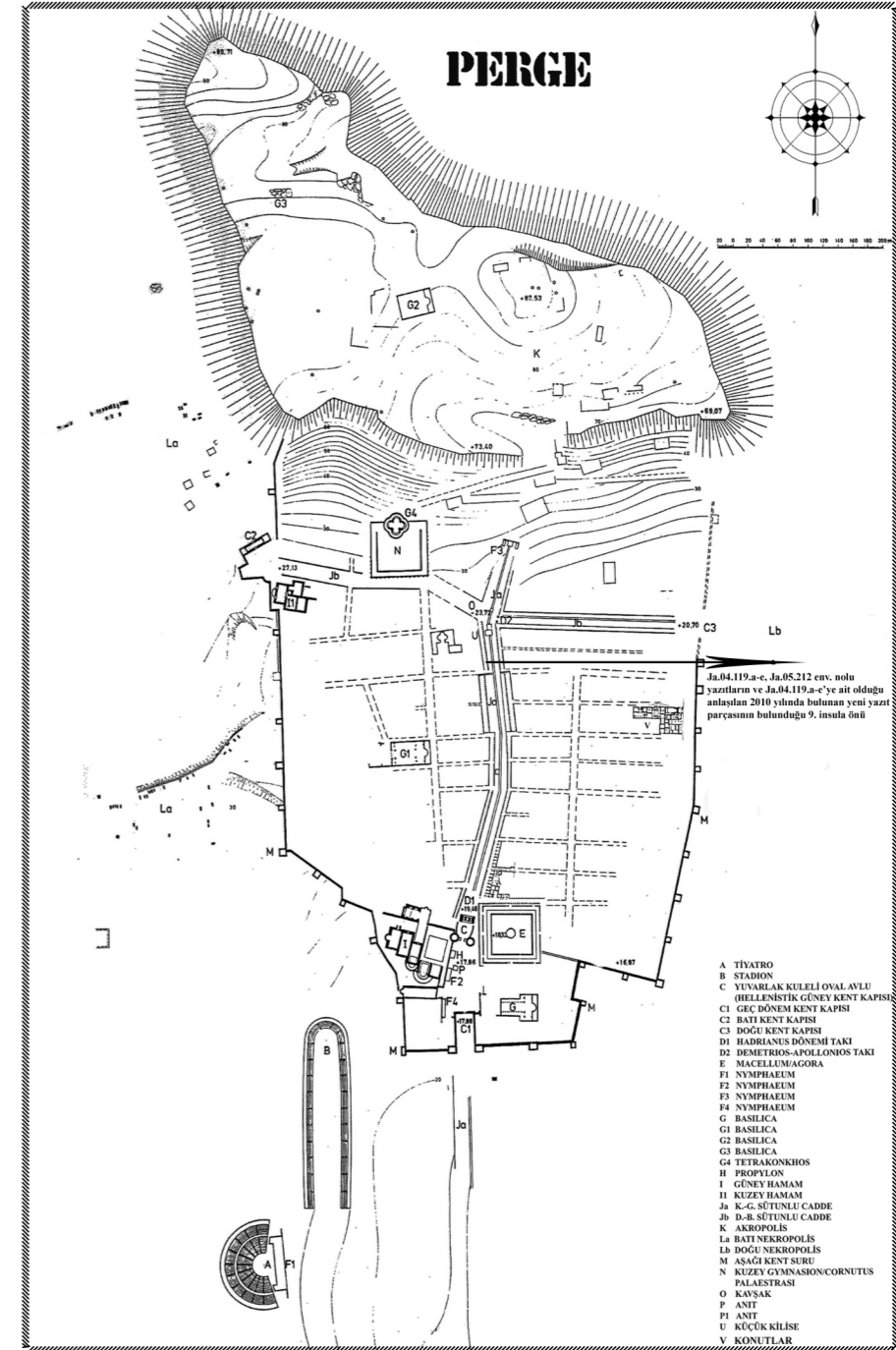

Translation:

From the tribus of Sabatina, son of Lucius, to Lucius Pupius Praesens, the tribunus militum and praefectum equitum of ala Picentiana, procurator of Provinciae Galaticae et Pamphyliae to Divine Claudius and Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus and a loricata, freedman of Divine Claudius and Imperial Cult priest Tiberius Claudius Plocamus, (erected) in the honor of his friend.

With the contributions of Latin inscriptions found in Perge, it is clear that H. BRANDT's first view, S. ŞAHİN, M. ADAK and B. İPLİKÇİOĞLU's views supported by clear evidences, are accurate. Therefore, state of Lycia and Pamphylia from Claudius to Vespasian can be summarized thus: Claudius made Lycia a province by itself. Pamphylia continued to be attached to Galatia in Claudius' time. During the reign of Nero, Pamphylia is still part of Provincia Galatia; there is neither temporary nor permanent change in its status. In Galba's time, Lycia was still a province in its own right. On the other hand, Provincia Lycia et Pamphylia was almost certainly established in 70 CE for the first time during the reign of Vespasian, with the information provided by the inscription on the Vespasian Monument in Döşeme⁴⁷.

47 ADAK – WILSON 2012: 25.

Map: Perge

ABBREVIATION LISTS

ADAK – WILSON 2012	M. ADAK – M. WILSON, “Das Vespasiansmonument von Döşeme und der Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia”, <i>Gephyra</i> 9, 1–40.
ANRW	Aufstieg und Niedergang der römischen Welt.
AnzWien	Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse (Österreichische Akademie der Wissenschaften).
BRANDT – KOLB 2005	H. BRANDT – F. KOLB F., <i>Lycia et Pamphylia: Eine römische Provinz im südwesten Kleinasien Mainz am Rhein</i> .
BRANDT 1992	H. BRANDT, <i>Gesellschaft und Wirtschaft Pamphylens und Pisidien im Altertum</i> , Bonn (AMS 7).
Dio Cass.	Cassius Dio, <i>Rhomaika</i> = Dio’s Roman History, with an English translation by E. CARY, VI, London 1917 (The Loeb Classical Library).
ECK 1970	W. ECK, “Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasian”, <i>ZPE</i> 6.1, 65–75.
ECK 2007	W. ECK, “Die politisch-administrative Struktur der kleinasiatischen Provinzen während der hohen Kaiserzeit”, in: G. URSO (Ed.), <i>Tra Oriente e Occidente: Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore. Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli, 28-30 settembre 2006</i> , Pisa: 189–207.
IPerge	S. ŞAHİN (Hrsg.), <i>Die Inschriften von Perge I</i> , Bonn 1999 (IGSK 54).
İPLİKÇİOĞLU 2008	B. İPLİKÇİOĞLU, “Die Provinz Lycia unter Galba und die Gründung der Doppelprovinz Lycia et Pamphylia unter Vespasian”, <i>AnzWien</i> 143.5, 5–23.
İŞKAN-IŞIK et alii 2008	H. İŞKAN-IŞIK – W. ECK – H. ENGELMANN, “Der Leuchtturm von Patara und Sex. Marcius Priscus als Statthalter der Provinz Lycia von Nero bis Vespasian”, <i>ZPE</i> 164, 91–121.
Mela	Pomponius Mela, <i>Chronographia</i> = Kreuzfahrt durch die alte Welt, zweisprachige Ausgabe von K. BRODERSEN, Darmstadt.
MITCHELL 1993	S. MITCHELL, <i>Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor</i> , Vol: I, Oxford.
ONUR 2008	F. ONUR, “Two Procuratorial Inscriptions from Perge”, <i>Gephyra</i> 5, 53–66.
ÖZDİZBAY 2008a	A. ÖZDİZBAY, “Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge’nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında bir Değerlendirme”, in: İ. DELEMEN – S. ÇOKAY-KEPÇE – A. ÖZDİZBAY – Ö. TURAK (Ed.), <i>Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı – Euergetes</i> , Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65. Geburtstag, İstanbul: 839–872.
ÖZDİZBAY 2008b	A. ÖZDİZBAY, <i>Perge’nin M.S. 1.-2. Yüzyıldaki Gelişimi/Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. n. Chr.</i> , (İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2008).
ÖZDİZBAY 2012	A. ÖZDİZBAY, <i>Perge’nin M.S. 1.-2. Yüzyıldaki Gelişimi/Die Stadtentwicklung von Perge im 1.-2. Jh. n. Chr.</i> , İstanbul (Adalya Ek Yayın Dizisi 10).
PEKMAN 1989 ²	A. PEKMAN, <i>Son Kazı ve Araştırmaların Işığında Perge Tarihi – History of Perge</i> , Ankara.
SHERK 1980	R. K. SHERK, “Roman Galatia: The Governors from 25 B.C. to A.D. 114”, <i>ANRW</i> II.7.2, 954–1052.
Strab.	Strabon, <i>Geographika</i> = The Geography of Strabo, with an English translation by H. L. JONES, V, London/New York 1928 (The Loeb Classical Library).

Suet. Claud. / Vesp.

ŞAHİN – ADAK 2007

ŞAHİN 1994

ŞAHİN 1995

ŞAHİN 1999

ŞAHİN 2007

ŞAHİN 2008a

ŞAHİN 2008b

ŞAHİN 2009

Tac. Hist.

TIB VIII

Suetonius, *De Vitae Caesarum*, Iulius Caesar) = The Lives of the Caesars, with English translation J. C. ROLFE, II, Cambridge-Massachusetts 1937 (The Loeb Classical Library).

S. ŞAHİN – M. ADAK, *Stadiusmus Patarensis: Itinera Romana Provinciae Lyciae*, İstanbul.

S. ŞAHİN, “Ein Vorbericht über den Stadiumus Provinciae Lyciae in Patara”, *Lykia* 1, 130–137.

S. ŞAHİN, “Studien zu den Inschriften von Perge II: Der Gesandte Apollonios und seine Familie”, *EA* 25, 1–24.

S. ŞAHİN, “Perge Territoriumundaki Antik Varsak Yerleşimi: Lyrboton Kome-Elaibaris”, *Çağlar Boyunca Anadolu’da Konut: Çağlar Boyunca Anadolu’da Konut Sempozyumu 5-7 Haziran 1996*, İstanbul: 437–445.

S. ŞAHİN, “Die Bauinschrift auf dem Druckrohrquädukt von Delikkemer bei Patara”, in: C. SCHULER (Hrsg.), *Griechische Epigraphik in Lykien: Eine Zwischenbilanz. Akten des Int. Kolloquiums München, 24.–26. Februar 2005*, Ed., *Denkschriften Akademie*, Wien: 99–109, Tafel VIII–XIV.

S. ŞAHİN, “Der neronische Leuchtturm und die vespasianische Thermen von Patara”, *Gephyra* 5, 1–9.

S. ŞAHİN, “Kaiserbauten und Kaiserehrungen in Patara”, in: Ed. E. WINTER (Hrsg.), *Vom Euphrat bis zum Bosphorus: Kleinasien in der Antike. Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. Geburtstag*, Bonn: 597–610.

S. ŞAHİN, “Patara Deniz Feneri Eleştirisi”, in: O. TEKİN (Ed.) in collaboration with A. EROL, *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World (Seventh Century BC to the Late Antiquity): Studies in honour of Clemens E. Bosch*, Sabahat Atlan and Nezahat Baydur, İstanbul: 331–344.

Tacitus, *Historiae* = The Histories The Loeb Classical Library, with an English Translation by C. H. MOORE – J. JACKSON, Cambridge-Massachusetts 1937 (The Loeb Classical Library).

H. HELLENKEMPER – F. HILD, *Tabula Imperii Byzantini, VIII: Lykien und Pamphylien*, Wien 2004.

CONFESSION INSCRIPTIONS AND NORTHEASTERN LYDIAN VILLAGE TEMPLES AS A SOCIAL INSTITUTION

Pınar Özlem AYTAÇLAR*
paytaclar@yahoo.com

*Assoc. Prof. Dr., Ege University, Faculty of Letters,
Department of Ancient Languages and Cultures, İzmir

Misya

Malboza

Daldis

Lamyana

LYDIA

Confession texts always drew scholars' attention due to their interesting contents and their contribution to history of religion and considered as an important group of inscriptions. Indeed there are many articles and even books written on the subject. In this study, confession texts will not be explained with all of its features; first, they will be briefly introduced and then the functions of Lydian village temples, apart from their role as religious centers will be discussed, based on these inscriptions, and the new contributions made by some confession texts published in recent years.

Confession texts are basically offering texts prepared to confess a sin or a crime in the hopes of receiving forgiveness from god. The majority of these texts dating between the 1st and 3rd Centuries CE, are encountered in the rural settlements of Northeastern Lydia. Confession texts are found most frequently in The Lydia-Katakekaumene Region, especially the ancient cities of Maionia and Saittai and the environs of the present day Kula region. In Phrygia, there are also confession texts recovered from the Temple to Apollo Lairbenos near the city of Dionysopolis¹. There is also a confession text known from Tiberiopolis, Mysia².

146 confession texts were published up until now³. In almost all of them, a different story is told. It is not always easy to understand and interpret the events in confession texts. Written down in a rather broken Greek, abbreviations are used most of the time maybe because of the inadequacy of the author or due to the comfort of the idea that events taking place in a small settlement are already known by everyone⁴. Also there are some terminological templates, confession texts does not include standard formulae. On the contrary, they present a variety of crimes, punishments and types of confession forms. In some texts, there are a few words regarding sin, divine punishment and redemption. The stelae found in Philadelphia abd dedicated to Meter Phileis can be given examples of such short texts⁵. In these inscriptions, people state that they are subjected to a divine punishment in the form of an illness in different organs and present their offerings to the goddess.

In detailed texts, all information is given in order. The texts usually start with a statement in which the deity the inscription dedicated to is glorified like "Artemis Anaeitis and Men

1 PETZL 1994: No. 107-124; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008: No. 23; AKINCI -ÖZTÜRK – TANRIVER 2009: No. 2.

2 PETZL 1994: No. 2.

3 PETZL 1994 gathered all confession texts in his book up until then. For confession texts published after that date, see PETZL 1997: No. 1-2; MALAY 1999: No. 111-112. 217; RICL 1999: 35-43; MALAY 2003: 13 ff; MALAY – SAYAR 2004: 183 ff.; HERMANN – MALAY 2007: No. 46-47. 51-52. 54-56. 66. 70. 83-85; AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008: 91-111, no. 23; AKINCI -ÖZTÜRK – TANRIVER 2009: 87-97, no. 2.

4 Confession texts give us information on the cultural and social backgrounds of their commissioners. For example, a study on the literacy rate and education level in Southeastern Mysia, Northeastern Lydia and Phrygia was undertaken based on confession texts. See de HOZ 2006: 139-44.

5 MALAY 1985: No. 4-5. 9. 11-12. 15. 17. 20. 31. 34. 36. 44. A1; PETZL 1994: No. 96-97.

Tiamou are magnificent!", "Meis Artemidorou and his strength is great!"⁶ It continues with the confession of the crime committed: "He/she unknowingly broke the rules and entered the god's sacred soil and polluted it"⁷ or "cut down an oak of Zeus Didymeites"⁸, "ate the meat of a non-sacrificed animal"⁹, "committed perjury"¹⁰, "neglected the task ordered by gods"¹¹, "did not carry out the offering promised to god"¹² or "did not abide by the sexual diet, despite he was a sacred slave"¹³. The crimes does not necessarily be committed against gods. Along with sins, crimes committed against other people can result in divine punishment. The reason for erecting a confession stele might be a valuable stone stolen from someone's home, failing to repay an amount of borrowed wheat or three shoats stolen from a pen¹⁴. A mother in law putting a spell on her son in law¹⁵, an uncle imprisoned by his nephew¹⁶, children who could not divide their mother's inheritance¹⁷, also seek justice in god's temple. In the inscriptions, following the confession of sins or crimes, how the sinners or their relatives are punished are stated. Divine punishments are usually an illness. When the illnesses thought to be divine sickness mentioned in redemption texts are considered, eye diseases make up the majority¹⁸. In a time when antibiotics are not known, it is not surprising to see a simplest eye infection result in blindness. Mental illnesses are also frequently mentioned in confession texts as divine punishment. Like eye diseases, mental disorders are ailments the medicine of antiquity could not offer remedies. It must be because of that, they were considered divine punishment.

After stating the divine punishment, comes the ways of compensation for the sin/crime. The essential condition to be pardoned by god is dedicating a stele. However, in some cases, there were other forms of redemption, along these stelae with statements of glorifying the god's power and warning other people not to sin. Sometimes, payments were made directly to the

6 For examples, see MALAY 1985: No. 9-11. 37. 39-40. 69. 79. 109; MALAY 2003: 13 ff.; HERMANN – MALAY 2007: No. 51-52. 83.

7 PETZL 1994: No. 6.

8 PETZL 1994: No. 10.

9 PETZL 1994: No. 123.

10 PETZL 1994: No. 2. 15(?). 34. 52. 54. 58. 102. 106-107. 110. 120; HERMANN – MALAY 2007: No. 51.

11 PETZL 1994: No. 16. 19. 108.

12 PETZL 1994: No. 45. 62. 65. 101. 113; MALAY – SAYAR 2004: 183.

13 PETZL 1994: No. 5.

14 PETZL 1994: No. 59. 63. 68.

15 PETZL 1994: No. 69.

16 MALAY 2003: 13 ff.

17 PETZL 1994: No. 17-18.

18 PETZL 1994: No. 5. 16. 29. 45. 49-50. 85. 91. 93.

temple. In other cases, matters of sustenance such as barley, wheat and wine. At times, the money paid or food given to the Temple was not clearly indicated. In these inscriptions, where a ransom was paid to calm the gods, this ransom was expressed with the word *λύτρον* or the verb (*ἐκ*)*λυτρόομαι*¹⁹. Along with the money or food and drinks given to the temples to be redeemed, some animals are known to be given as offerings, probably to be used in confession rituals. One Pollion, was redeemed with offering a blind mole, a sparrow and a fish to god²⁰. One Theodoros, too, tried to redeem himself with offering animals like partridge, mole, tuna fish and sparrow²¹. The symbolic meaning of these offering animals stand out more than their material value. The three animals in Pollion's inscription must be indicating the three principle elements of the world: Mole (earth), sparrow (air) and fish (water)²². The animals offered in Theodoros' case indicate these three feature as well. In another confession inscription proving this feature of the ritual, Posphoros is redeemed with making an 'animal trilogy' (= triphonion). In another redemption text, the sin is redeemed with triphona²³. In another recently published confession text, the expression 'enneaphonon' is encountered²⁴. Here, like in Theodoros' case, 9 animals in 3 triphona put together must have been sacrificed.

After all these statements, the owner of the offering who reconcile with the god - or keep the hope of reconciliation in his/her heart, declares the erection of his/her stele; sometimes expressing his/her wish that this stele should be an example for everyone. Usually, the date is present at the beginning or the end of the confession texts.

All these detailed inscriptions present important information on the religious beliefs of the people living in the rural areas of Roman Lydia and Phrygia and how much it effected their lives. The excavations undertaken in the consecrated grounds of the rural settlements in the region are both very few and the archaeological data recovered from them are very inadequate. The lives of simple peasants are not mentioned in works of ancient authors, either. Therefore, the only sources that can shed some light on the sociocultural history of the region are inscriptions. The confession texts, along with other votive inscriptions, reveal the details of rural life of the period. These texts, show that the Lydian and Phrygian villagers worshipped hundreds of local deities and spent their lives in accordance with numberless divine orders and restrictions supervised by cult clergy. The gods rule as the masters or owners of the settlements²⁵. The expression that is repeated the most in confession texts is the power of

19 PETZL 1994: No. 51. 53; MALAY 1999: No. 111–112.

20 PETZL 1994: No. 6.

21 PETZL 1994: No. 5.

22 CHANIOTIS 1995: 334.

23 HERMANN – MALAY 2007: No. 54.

24 HERMANN – MALAY 2007: No. 70.

25 PETZL 1994: No. 40: Kings of Dorou Kome Δόρου κώμην βασιλεύοντες); PETZL 1994: No. 57: Mis Labanas and Mis Ar-

god (*δύναμις*). This absolute power sees and punishes every injustice; yet with the mistake's compensation, it forgives. Being omnipotent in every aspect of life, this supreme power protects the harvest and animals of farmers, finds remedies where medicine fails, resolves enmities and bring justice. In other words, for villagers living in small settlements, it was enough to consult temples every time they seek guidance for anything. It is not necessary to repeat the great importance these temples had for these people. Here I wish to talk about how these temples functioned as a health center and court and how did the inscriptions published in recent years contribute to the information we already had.

In antiquity, the expensive cost of medical treatment, its painful methods and no guarantee of absolute cure directed many to the temples. There are many examples of people choosing divine treatment to find a remedy over medical method in antiquity. The number of votive stela with embossments of sick organs like arms, legs, torso, eye or genitalia are considerably high. Based on the examples pointing to 'religious treatments' among confession texts, the northeastern Lydian village temples are thought to function as centers of healthcare. For example, there is a confession inscription belonging to a woman called Zenonis, who claimed that, following her punishment, she was cured by Eunoia, one of the priestess of Meter Phileis²⁶. Some priests are known to possess medical knowledge, as known from inscriptions. For example, in an inscription from Nisyra, a physician Tatianus and his student, a young priest Lucius, is mentioned²⁷. Hence, it would not be wrong to say that treatments in temples were carried out by priests. As some votive inscriptions show, there was a method, which could be called 'religious treatment' alongside the medical treatment carried out by temple personnel. Kharite's offering might be presented as a proof of this, who claims that was cured by a priestess 'using magic'²⁸.

Although the treatment applied in temples used the methods of medicine, they were enriched with some religious rituals. There must have been a keen rivalry between medicine and treatments applied in temples; as looking for a remedy for an illness due to sinful act in a doctor's hand and not in the house of god was – at times – seen as a greater crime. When his ill mother consulted a doctor before a priest in a temple, Stratonikianos was punished and

temidorou; PETZL 1994: No. 3: Mother to Tarsene Anasi, Apollo Tarsios, she who rules Koresa (Κορσα κατέχοντα) Men Aksiotenos Artemidorou; PETZL 1994: No. 68: Great King of Tarsi Men Aksiotenos (Μέγας Μεις Ἀξιοτινηὸς Ταρσι Βασιλεύων); MALAY 2003: 13 ff.: Owner of Azitta (Ἀζίτα κατέχουσα) Great Mother Anaeitis and Men Tiamou; HERMANN – MALAY 2007: No. 51: Owner of Aksiotta (Ἀξιοττα κατέχοντι) Men Artemidorou; HERMANN – MALAY 2007: No. 52: Supreme ruler in Aksiotta, Meis Ouranios Artemidorou (Μέγας Μεις Οὐράνιος Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοττα κατέχων); HERMANN – MALAY 2007: No. 83: Mis Tiamou Artemidorou, ruling Aksiotta (Μίς Τιαμου Ἀρτεμιδώρου Ἀξιοττα κατέχων); and he/she rules in Kollyda (Κόλλυδα κατέχοντες) Meter Anaeitis, Meis Tiamou and Meis Ouranios can be given as examples.

26 MALAY 1985: 125, no. 4; PETZL 1994: No. 94.

27 TAM V1 432.

28 TAM V1 331.

was forced to erect a confession stele to appease the god²⁹. In another proof of rivalry between medical science and religious treatments, the commissioner of the offering states thus: I was not cured by anyone, but only cured by god itself”³⁰.

In many religious systems of both antiquity and contemporary, illnesses are thought to be divine punishments. In antiquity, where treatment methods were archaic and ineffective, in fact, the belief should have been stronger in people, who did not have access to ‘good’ healthcare service as they lived away from cities. Hence, it was not surprising to see some priests with some degree of medical training giving healthcare services in temples. However, the temple’s function as a court of justice was not as an easily accepted view in the academic world. As a result of a crime committed, a lawsuit process is commenced; there, we see the exact use of terminology of secular courts in some confession texts. Moreover, we have a confession text, which almost entirely depict a judicial hearing in detail³¹. In that text, a man called Theodoros, who was a slave of gods, committed many crimes and punished by the deity with blindness, appear before court. The judge of the hearing is no one other than the deity itself. The role of defense counsel (παράκλητος) to Theodoros fell upon another deity. The God Men, probably consulting an assembly (σύνκλητος) composed of other gods, found him guilty, convicted (κατάδικος) and imprisoned (φυλακή) him. Theodoros was kept in prison under arrest for 1 year 10 months; the jury must later have decided him to be free. It is obvious that there is a trial. However; questions like how and where did this hearing take place, which procedures were applied, and whether this court had any connections with secular courts were formed the basis of various academic debates. There are views suggesting that trials took place in the same form as the ones in official courts of Greco-Roman World³². Another view suggests that the trial took place not in a temple, but in an official court of justice³³. There are also views suggesting that there were no courts established in temples; but only owners of offerings made to divine assemblies and heavenly courts³⁴.

Whether it may be called a trial or a confession ceremony, it is certain that this was a practice taking place in the temple. In recent years, new confession texts giving clues to this practice added to the ones already existed. But, how was this ceremony executed? According to the texts, the lawsuit process commences when the plaintiff a written petition of complaint is delivered to the temple – i.e. file a complaint. In inscriptions, this petition is called pittakion. In these petitions, it was possible the plaintiff’s execration and spells to be written as well. Indeed, in a confession text, a woman named Tatias, who claimed that she was slandered, left

29 HERMANN – MALAY 2007: No. 46.

30 HERMANN – MALAY 2007: No. 84.

31 PETZL 1994: No. 5.

32 ZINGERLE 1926: 5–72.

33 BUCKLER 1914/16: 178 ff.

34 HERMANN – MALAY 2007: No. 115.

spells to the temple³⁵. Prepared in the form of a petition, such spells are probably written on tablets and left in the temple. Known as ‘prayers of justice’ in modern literature, examples of such tablets are found in many locations throughout the ancient world³⁶. Tablets of this kind were not encountered during rescue excavations undertaken in two consecrated grounds near Kula, one dedicated to a mountain goddess called Thea Larmene and one to Artemis Anaitis and Men. However; on a bronze tablet of Maionia origin published a long time ago, the following expression appears³⁷: “Mother of god, I am offering all the golden objects I lost; so that she (the goddess) can look into the incident and uncover everything and may she punish all whoever have them, so that the goddess is not made a mockery of herself!” Objects stolen in a robbery were probably offered to gods/goddesses. The sought justice is the revelation of the thief and to be made a mockery within the community by suffering the appropriate punishment.

After leaving the petition in the temple, the sceptre of god was erected; indicating the beginning of the lawsuit process and investigation is started by the god³⁸. The sceptre is the symbol of divine justice. It appears as the god’s attribute in God Men’s depictions in reliefs. However; it is more than just a feature of Men Cult. In the curse inscriptions in Lydia, it is wished that may he who damages a tomb feel the wrath of sceptres³⁹. Indeed, while up until recently, all the confession texts, where the sceptre erecting ceremony is mentioned, were votives dedicated to God Men; it is said in a recently published confession text that the sceptre of Apollo Tarsios was erected in the temple⁴⁰.

After erecting the sceptre, comes vowing of the parties in the presence of this sceptre. As can be seen in the passage “because those who oppose me proved my guilt”⁴¹, witnesses must have been heard at that moment. This vowing ceremony, which was taking place in the temple, must have been attended by notables and religious leaders of the village. A proof of this can be seen in a

35 HERMANN – MALAY 2007: No. 69: ἀράς ἔθηκεν ἐν τῷ ναῷ. Also see CHANIOTIS 2009: 122 ff.

36 ‘People’s prayers of justice’ from Egypt sprawling from 6th Century BCE to 1st Centuries CE or texts known as ‘temple vows of the people’ or the ‘judicial prayers’ of Greek centers like Athens, Megara, Delos, Amorgos, Knidos and Oropos along with the known Latin examples from Spain and Britain, are remarkable indicators of similar religious beliefs. See. RICL 1995: 70. Also see CHANIOTIS 2004: 8 ff.

37 SEG XXVIII 1568 = SEG XL 1049. See CHANIOTIS 2009: 126 ff.

38 See TAM V1 159 (no. 3); 160; 167a; 172; 231 (no. 35); 317 (no. 68); 318 (no. 69). For skeptron procedue, see HERMANN 1962: 30, no. 102; 60, no. 231; HERMANN 1978: 421; LANE 1976: 28 ff.

39 For example; TAM V1 160: “The prepared a spell with placing staffs in order to protect the tomb from disturbance”. MALAY 1982: No. 1: “Whoever disturbs this tomb, may he/she is attacked by the staffs!”; TAM V1 63, Testimonia B3: “If someone damages this stela, may he/she feel the wrath of the unfastenable staffs in the Tabala!”. This divine image is mentioned in inscriptions as, ‘twelve staffs’. For example; IArAI Epitymbioi 64; PETZL 1978: No. 5; TAM V1 167a; cf. NAOUR 1983: 121, no. 9.

40 HERMANN – MALAY 2007: No. 66.

41 PETZL 1994: No. 39.

confession text published in recent years. In this inscription found in Kollyda, when Ammianos and Hermogenes, sons of Tryphon were punished, they were brought to the presence of the gods Men Motylleites, Zeus Sabazios and Artemis Anaeitis; the Assembly of Great Gods and that of the village and hieros doumos⁴². Another confession text from Phrygia mentioning people gathering in the temple⁴³ is evidence of a confession ceremony in front of an audience. The person applying to the temple with a petition in the form of execration must have been addressing to god in front of an audience, either when he/she presented his/her petition or during the ceremony where the parties were called upon the temple and vow. The expressions addressed to god, which are sometimes repeated a few times and glorify the god's power in confession texts, make us think that they were read out loud⁴⁴. Also, from the reliefs seen frequently encountered on votive and curse inscriptions, the right hand or both hands were must have been opened, raised and faced upwards.

In the end, the guilty party was expected to unravel the sceptre and vows. This was usually done by paying a fee to the temple. It seems that the amount to be paid for sceptre and vow unravelling were determined. Eudoxos had to pay 175 denarii to the temple to unravel the sceptre for the perjury of his wife, who could not perform this as she was a minor⁴⁵. This seems to be a standard amount, as the inscriptions indicate.

The last thing for the person who somehow managed to come to terms with god and redeemed himself/herself is to record everything on a stele. These stelae functioned as the temple's billboards. In the excavations undertaken in the consecrated ground of Thea Larmene near Kula, wedge holes carved on the rock face side by side on the road going to the temple were found. This shows that the stelae were not displayed in the temple, but on the road leading to it.

It is possible to make a generalization when texts, where the forming of the temple court – i.e. practices like erecting the staff in the temple, the petitioning and vowing – are examined: First of all, the temple courts intervened only at times of conflict between people; such judicial procedure was not initiated for offenses against the temple or gods. A different procedure was followed for redemption of sins against gods. It seems, the aforementioned redemption method

42 HERMANN – MALAY 2007: No. 85.

43 CIG 4142; RICL 1999: 35–43. Cf. CHANIOTIS 2009: 140: ὑπὲρ ἑαυτῆς κὲ τῶν ἰδίων πάντων κὲ συνερχομένου λαοῦ.

44 A redemption text inscription found in Ayazviran (= Iaza) dating to 57 CE is the best example to this (MALAY 2003: 13 ff.): “The mother of Men Aksiottenos is supreme! Glykon, son of Apollonios and his wife karisi Myrtion offered this prayer to Men Artemidorou, God of Heavens, ruler of Aksiotta for the salvation of themselves and their children. Because, oh my Lord, you have shown me mercy when I was imprisoned. Your sanctity, your justice, your victory, your power to punish is great! The 12 Gods (whose cults are) in your region are great as well. My nephew Demainetos, for whom I sold my property and supported him as he was my own child, imprisoned me. But you (Demainetos) imprisoned me as I was not your uncle, but like a criminal. Therefore, the god Men reigning in Aksiotta is supreme: Because you (God) made me content; I am grateful to you. In the year 142, on the 2nd day of the Month of Panemos”. See CHANIOTIS 2009: 118–121.

45 PETZL 1994: No. 58.

with 3 different animals seem to be used only in crimes committed against consecrated grounds. There are four examples of this practice; in all of them, the offense is a violation of a consecrated ground. For example, the crime of Theodoros was to have intimate relations with women, despite he was a sacred servant, who was supposed to abide by the rules of sexual diet⁴⁶.

Pollion made an offering of three animals because he, though unknowingly, entered and polluted a consecrated ground⁴⁷. Phosphoros, at the age of 6, entered a consecrated ground with dirty clothes, redeemed himself with a triphonon⁴⁸. Attalos, cultivated a land belong to god and made profit from it; he redeemed himself via enneaphonon⁴⁹. All of these people also gave sustenance to the temple. Therefore, it can be deduced that in crimes committed against temple and consecrated ground, the sin was redeemed with a ritual where three vocal animals were used and a payment of food as fee to the temple. The divine staff is erected in interpersonal conflicts or in cases of robbery or slander.

There are 14 confession texts in total, which contain petitions, staff and vowing ceremony⁵⁰. 11 of these 14 texts, the crimes committed are indicated; 6 of them were erected for robberies, while made 2 for slander. For the remaining other three inscriptions, one of them was about a man leaving another man's animals adrift, another for a maltreatment of orphans and the subject of the last one was the children being mean to their father. Serious crimes such as murder or revolting against official authority does not exist in the redemption texts. Official courts must have intervened at times of such offences. However, for little offences such as not discharging a debt, robbery, slander, humiliation in the eyes of neighbors, the temple must have intervened. When the simple life of villagers living in a small place like this is considered, it is obvious that they played an important part in their lives. As the nearest, most reachable and perhaps the most reliable center to go in an illness is the temple, people fighting each other must have been going to the temple to resolve their differences. In fact, it was only natural in a small settlement like villages, where everyone know each other and the temple's priests; where no secret remained so for a long time. Like the health services given in the temples have religious quality, despite the use of medical methods; the courts of the temple used the terminology of an official court; with the practice of religious ceremonies. In these ceremonies taking place in front of an audience, the guilty party addressed the god with glorifying expressions and commenced the process of divine trial with a tablet full of complaints left in the temple. This judicial procedure, where the witnesses attended, ended only when the offender paid the fee. It was mandatory to pay the fee and erect a statue in which the events are told. These obligations were probably should have been carried out in the time period specified by the

46 PETZL 1994: No. 5.

47 PETZL 1994: No. 6.

48 PETZL 1994: No. 53.

49 HERMANN – MALAY 2007: No. 70.

50 PETZL 1994: No. 3. 34–35. 39. 54. 58–60. 68–69; HERMANN – MALAY 2007: No. 51. 55. 66. 85.

gods. Some texts stating that the stele was erected on the day determined by the god⁵¹ and the fact that almost all of the tablets contain a date with day-month-year is considered a sign of this practice.

Temples had great religious and social influence on the community. In the two confession texts published in recent years showed that the temples did not hold this power alone, but shared it with other important institutions of the village. The first of them is the aforementioned confession text of Ammianos and Hermogenes⁵². This text shows that not only the gods, but the hieros doumos – a religious institution of the village – also had a saying in the verdict given in the temple. In the other redemption text found in Kula, the fine was ordered to be paid to three places⁵³: “One to the gods, one to the priests and one to the village...” Thanks to this method and with the support of these other bodies of the village, the temples, which provided all sorts of services villagers need must have been prospered and gained influence. With the influence gained, their material and nonmaterial oppression on the people increased.

51 PETZL 1994: No. 5. Also cf. no. 72 and HERMANN – MALAY 2007: No. 66.

52 HERMANN – MALAY 2007: No. 85.

53 MALAY 1999: No. 111.

ABBREVIATION LISTS

AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2008	E. AKINCI-ÖZTÜRK – C. TANRIVER, “New Katagraphai and Dedications from the Sanctuary of Apollon Lairbenos”, EA 41, 91–111.
AKINCI-ÖZTÜRK – TANRIVER 2009	E. AKINCI-ÖZTÜRK – C. TANRIVER, “Some New Finds from the Sanctuary of Apollon Lairbenos”, EA 42, 87–97.
AMS	Asia Minor Studien.
BSA	The Annual of the British School at Athens.
BUCKLER 1914/16	W. H. BUCKLER, “Some Lydian Propitiatory Inscriptions”, BSA 21, 169–183.
CHANIOTIS 1995	A. CHANIOTIS, “Illness and Cures in the Greek Propitiatory Inscriptions and Dedications of Lydia and Phrygia”, in: Ph. J. van DER EIJK – H. F. HORSTMANSHOFF – P. H. SCHRIJVERS (Eds.), <i>Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context: Papers Read at the Congress Held at Leiden University, 13-15 April 1992, Bd. 2, Amsterdam-Atlanta: 323–344.</i>
CHANIOTIS 2004	A. CHANIOTIS, “Under the Watchful Eyes of the Gods: Divine Justice in Hellenistic and Roman Asia Minor”, in: S. COLVIN (Ed.), <i>The Greco-Roman East: Politics, Culture, Society, New York: 1–43.</i>
CHANIOTIS 2009	A. CHANIOTIS, “Ritual Performances of Divine Justice: The Epigraphy of Confession, Atonement, and Exaltation in Roman Asia Minor”, in: H. M. COTTON – R. G. HOYLAND – J. J. PRICE – D. J. WASSERSTEIN (Eds.), <i>From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East, New York: 115–153.</i>
CIG	Corpus Inscriptionum Graecorum.
de HOZ 2006	M. P. de HOZ, “Literacy in Rural Anatolia: The Testimony of the Confession Inscriptions”, ZPE 155, 139–144.
EA	Epigraphica Anatolica.
HERRMANN – MALAY 2007	P. HERRMANN – H. MALAY, <i>New Documents from Lydia, Wien.</i>
HERRMANN 1962	P. HERRMANN, <i>Ergebnisse einer Reise in Nordostlydien, Wien.</i>
HERRMANN 1978	P. HERRMANN, “Men, Herr von Axiotta”, in: S. ŞAHİN – E. SCHWERTHEIM – J. WAGNER (Hrsgg.), <i>Studien zur Religion und Kultur Kleinasien: Festschrift F. K. Dörner zum 65. Geburtstag, Leiden: 415–423.</i>
IArai Epitymbioi	J. H. M. STRUBBE (Hrsg.), <i>ΑΡΑΙ ΕΠΙΤΥΜΒΙΟΙ: Imprecations against Desecrators of the Grave in the Greek Epitaphs of Asia Minor: A Catalogue, Bonn 1997 (IGSK 52).</i>
IGSK	Die Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
LANE 1976	E. N. LANE, <i>Corpus Monumentorum Religionis dei Menis, Vol. III: Interpretations and Testimoni, Leiden.</i>
MALAY – SAYAR 2004	H. MALAY – M. H. SAYAR, “A New Confession to Zeus from Twin Oaks”, EA 37, 183–184.
MALAY 1982	H. MALAY, “Funerary Inscriptions from Northeast Lydia”, ZPE 47, 112–118.
MALAY 1985	H. MALAY, “The Sanctuary of Meter Phileis Near Philadelphia”, EA 6, 111–126.
MALAY 1999	H. MALAY, <i>Researches in Lydia, Mysia and Aiolis, Wien.</i>
MALAY 2003	H. MALAY, “A Praise on Men Artemidorou Axiottenos”, EA 36, 13–18.

NAOUR 1983	C. NAOUR, "Nouvelles inscriptions du Moyen Hermos", EA 2, 107–141.
ÖJh	Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien.
PETZL 1978	G. PETZL, "Inschriften aus der Umgebung von Saittai (I): (Encekler, Hamidiye, Ayazviran)", ZPE 30, 249–276.
PETZL 1994	G. PETZL, "Die Beichtinschriften Westkleinasiens", EA 22.
PETZL 1997	G. PETZL, "Neue Inschriften aus Lydien (II)", EA 28, 69–79.
RICL 1995	M. RICL, "The Appeal to Divine Justice in the Lydian Confession-Inscriptions", AMS 17, 67–76.
RICL 1999	M. RICL, "CIG 4142 – A Forgotten Confession-Inscription from Northwest Phrygia", EA 29, 35–43.
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum.
TAM V1	Tituli Asiae Minoris, IV: Tituli Lydiae: Linguis Graeca et Latina Conscripti, Fasciculus 1: Regio septentrionalis ad orientem vergens. Schedis ab Iosepho Keil, elaborates usus, enarravit P. HERMANN, Vindobanae 1981.
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.
ZINGERLE 1926	J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", ÖJh 23, 5–72.

EPIGRAPHIC SURVEYS IN MYRA AND ITS TERRITORIUM

Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK*

Hüseyin Sami ÖZTÜRK**
hsoztrk@yahoo.com

*Asst. Prof. Dr. Mimar Sinan University
of Fine Arts Department of Classical
Archaeology, İstanbul

**Assoc. Prof. Dr. Marmara University The
Faculty of Arts and Sciences of History/
Ancient History, İstanbul

Arnabanda

Karkabo

Kandyba

Ision

Korba

MYRA

Soura

Tyberissos

Andriake

Apollonia

Solboda

Lycia harbors a great deal of epigraphic potential as it was densely covered both with urban settlements and villages. However, the archaeological and epigraphic surveys undertaken in the area up to now the region in a homogeneous order. Myra had several substantial communities in its large territory and was one of the four most important cities of Lycia, both in political and economic terms with Ksanthos, Patara, and Tlos. Even compared with cities in other regions of the East Mediterranean it was a fairly big and important polis. Despite being an important polis, we don't know much about Myra because the ruins of the city itself buried under 6–8 m of alluvial soil. Moreover, with the exception of Istlada and Tyberissos, our information on the territory of Myra is very limited, due to the lack of extensive studies too, except for the limited surveys. In contrast to Myra, the territory and borders of the south Lycian city of Kyaneai is one of the best-known settlements in Lycia, thanks to the dense surveys undertaken in the area¹.

Myra has kept its original name in the Lycian language; Myrhh². Its rock-cut tombs with Lycian inscriptions and with the earliest coins dating from the 5th Century BCE, the history of this grand city goes back to the 5th Century BCE. As one of the six cities with a three-vote right in the Lycian League³, it was also the mint centre of the League at Masikytos⁴. After Lycia fell into Ptolemaios hands, Myra probably became one of the most prominent Lycian city in terms of both political and economic influence⁵. In this period, Myra had expanded its territory to the south edge of Kasaba valley, which includes Mastaura and Tragalassos⁶. In the second half of the 2nd Century BCE, Myra has signed an isopoliteia agreement with Xanthos⁷ and from the inscriptions it is attested that during the Roman Period it was in sympoliteia with Trebendai⁸,

*The bulletin that formed the basis of the article was presented by F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK in 2010. The bulletin could not be made into an article entirely, due to a period of a set of unfortunate events. The said bulletin was rewritten by myself and many new information that was not in the bulletin was added into this article.

I would like to express my debt of gratitude to Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK, who let me join the excavation team of Myra and its port Andriake as an epigraphist member; to Assoc. Prof. Bülent İŞLER, who gave me an opportunity to work during the surveys he conducted in Demre district; to Prof. Dr. Ch. SCHULER for his suggestions regarding texts and inscriptions and finally to Prof. Dr. Th. CORSTEN for his support on Sura inscriptions.

1 The work started in Kyaneai at the end of the 1980s by F. KOLB were completed in mid-2000. For the final publication on the subject, see KOLB 2008.

2 ZGUSTA1984: 410ff.

3 Strab. 665; FDXant VII 176.

4 HEAD 1963 1963: 696; von AULOCK 1974: 44f.

5 KOLB 1991: 199; ZIMMERMANN 1992: 105.

6 TIB VIII: 342.

7 BE (1994) 321-322; SEG XLIV 1218.

8 For the sympoliteia between Myra-Trebendai see PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114; HEBERDEY –

Sura and Tyberissos-Teimiussa⁹. Another settlement in the region was Istlada. Though it was an autonomous city during the Hellenistic Period, it is again attested by the inscriptions that it was under the sovereignty of Myra during the Roman Period¹⁰. Another city under the sovereignty of Myra was Tragalassos.

During the Roman Imperial Period, we see that Myra, with great care, tried to show its loyalty to Roman emperors and the imperial family: For Augustus, his family and close friend, the Myrans constructed a Sebasteion at the harbour's entrance, where all can see. There, the first Roman emperor Augustus was honoured as αὐτοκράτωρ γῆς καὶ θαλάσσης νε εὐεργέτης καὶ σωτὴρ τοῦ σύνπαντος κόσμου “the saviour and benefactor of the entire universe, the autokrator of the sea and the land”¹¹; his friend Agrippa as “saviour and benefactor of the people”; Livia, the mother of God Sebastos Kaiser Tiberius and spouse of Augustus as “Goddess Sebaste Iulia” by their Popular Assembly (IGR III 720). As known, the Senatus, during its first session after Augustus' death on 3-4 October 14 CE, bestowed upon Livia the titles Iulia Augusta and Sacerdos divi Augusti. Hence Livia's said honouring here where she is called Iulia dates to a time after 3-4 October 14 CE. In the same monument, Tiberius¹², like Augustus, was honoured as “the saviour and benefactor of the entire universe, the autokrator of the sea and the land”; while his son Drusus, in another honouring inscription belonging to the structure discovered in 2010, as “saviour and benefactor of the Myrans Kaiser”. While Tiberius' brother Nero Claudius Drusus (Drusus the Elder) praised as “patronus” and “euergetes” at the same monument (IGR III 717), Germanicus and his spouse Agrippina are honoured as “soter and euergetes”, like Augustus and Agrippa (IGR III 715. 716)¹³. Gaius the Younger, who was a grandson of Augustus and his designated successor and died in Limyra is among the honoured. While Augustus, Agrippa, Drusus the Elder and Gaius the Younger must have been honoured before 14 CE in this monument, which was erected during the reign of Tiberius and cannot be said exactly why it was built; Livia, Tiberius, Drusus the Younger, Germanicus and his spouse Agrippina must have been honoured after 14 CE.

One of the most significant settlements part of Myra, which acted as its gateway to the rest of the world was harbour settlement of Andriake. In time, with the filling of Andriake's port, it was succeeded by another harbour called Tore Stalimure (= present Taşdibi) during Medieval

KALINKA 1897: 18, no. 59; IGR III 698; SIG³ 1234.

9 SCHULER 2007: 384-386; also see ZIMMERMANN 1992: 216.

10 For the inscriptions of Istlada being autonomous during the Hellenistic Period see SCHULER 2006: No. 3. 13. 15. 16. 19. 20. 22. For the inscriptions on the sovereign of Myra see SCHULER 2006: No. 5. 7. 9. 18. 21.

11 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 41, no. 79; IGR III 719.

12 IGR III 689. 717 (= OGIS 717). 718. 721.

13 For honouring of Germanicus and Agrippina, see also MAGIE 1950: 1357; BEAN 1997: 125.

period¹⁴. The port of Myra, Andriake was not mentioned in the Periplus of Ps. Skylax, a book on the 4th Century BCE¹⁵. During this period Andriake seems to be independent of Myra; it must have been annexed later on. Andriake is mentioned again in the Hellenistic Period: Lentulus Spinter, sent by Brutus to Lycia in 43 BCE, broke the chain at the mouth of Andriake, entered Myra and exacted tribute¹⁶. While going to Rome in 59 CE, St. Paul changed ships at Andriake. Andriake was on the sea route from the Orient to the Occident. Therefore, together with Patara, they were two of the major ports for the grain fleets of Egypt and Rome during the Roman Period. The importance of the Horrea (Granarium) of Andriake, one of the most expensive buildings of the Roman world, was not only in transporting the grains of the Lycian plateaus; it secured the export made from Egypt as well¹⁷.

The earthquake of 141 CE that devastated the entire Lycia Region is known to have effected Myra as well. It is also known that the famous benefactor Opramoas of Rhodiapolis, who gave financial support to almost all Lycian cities after the earthquake, gave over 100,000 denarii to Myra¹⁸.

Becoming one of the most prominent cities of Lycia et Pamphylia Province, Myra gained the status of metropolis in 146 CE¹⁹. As can be seen, Myra, which gradually became an important city since the late Hellenistic Period, made ecclesiastical capital of the province under Theodosius II²⁰. The existence of many celebrated churches around Myra indicates a considerable congregation during Christian Era²¹.

The walls of Myra were renovated by Marcianus²²; but they were destroyed by an earthquake in 529 with the rest of the city²³. The city was rebuilt by Iustinianus²⁴. In 542, Myra was exposed to bubonic plague that reached Lycia. The farmers in rural areas did not dare to go to the city due to the effects of the plague in the city center. Two years after the plague ended, Nikolaos of Sion

14 DUGGAN – AYGÜN 2014: 269.

15 Porphyrios von Tyros (Hieron. Comm. in Dan. 11, 14), FgrHist II B, S. 1224 (Fragm. 46); MAGIE 1950: 754, A. 49; BAGNALL 1976: 108; BORCHHARDT 1975: 75; ZIMMERMANN 1992: 221; HÖLBL 1994: 123.

16 App. Bell. civ. IV 82; Dio Cass. XLVII 34.

17 Porphyrios of Tyros (FgrHist II B, S. 1224 [Fragm. 46]); Liv. XXXIII 19, 9. See also MAGIE 1950: 754, fn. 49; BORCHHARDT 1975: 75; BAGNALL 1976: 108; ZIMMERMANN 1992: 221; HÖLBL 1994: 123.

18 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 118; TAM II 905 XIX A.

19 IGR III 704 A 2; see also TAM II 1683. 1685.

20 Mal. 365, 1-2. See also TIB VIII: 343.

21 For Byzantine era settlements, see BEGASS 2019: 215–250.

22 For detailed discussions on the subject, see BEGASS 2019: 215–250.

23 Io. Mal. 376; BRANDES 1982: 97; FOSS 1994: 23.

24 Mal. 448, 17-19.

toured the territory of Myra and distributed food there in order to alleviate the effects of the famine.²⁵ The most important figure of the city is Nikolaos: There are two individuals named Nikolaos known from Myra. However, today Nikolaos of Sion, who lived in the 6th Century CE, is mixed up with Nikolaos of Patara, also popularly known as Santa Claus. Born c. 260-280 CE in Patara, St. Nikolaos died in Myra in either 345 CE or 352 CE. There is a church dedicated to him in the city as well. The miracles narrated in Saint Nikolaos of Sion's Vita are attributed to Nikolaos of Myra, which continued to this day. St. Nikolaos' fame became widespread even in his time; the church built dedicated to him became an important Christian pilgrimage site, a feature it still retains.

The naval battle between the Byzantine and Arabian navies in 655 offshore Finike resulted in Arabian victory, leaving the southern coasts, which Myra is part of, vulnerable to Arabian attack²⁶. 150 years after that date, a fleet under the command of Harun al-Rashid's admiral Humayd ibn Ma'yuf came to Myra to loot St. Nikolaos' tomb²⁷. This attempt failed, however, due to a sudden storm. St. Nikolaos Church was sacked and destroyed a number of times after the following centuries and finally in April 1087, St. Nikolaos' remains were taken to Bari by merchants²⁸. Myra's population gradually shrunk as a result of Turkish raids beginning with 11th Century, alongside those of the Venetians. The city came under Turkish rule by 12th Century.

The first surveys in Myra began in 1803 with L. MEYER and continued chronologically with F. BEAUFORT (1811), C. TEXIER (1836), C. FELLOWS (1840), T. A. B. SPRATT – E. FORBES (1842), O. BENNDORF – G. NIEMANN (1884) and E. PETERSEN – von LUSCHAN (1889). The Austrian expeditions at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries resulted in a first systematic collection now kept in the archive of the Kleinasiatische Kommission of the Österreichische Akademie der Wissenschaften. Unfortunately, the part IV of Tituli Asiae Minoris II which was to cover Myra and other poleis in central Lycia was never published, Only some inscriptions from Myra were published in various publishes²⁹.

The first scientific survey in Myra was the survey undertaken by J. BORCHHARDT in 1964-

25 VNS 86–90.

26 Io. Zon. III 218; see also TIB VIII: 116.

27 PmbZ 2597. For detailed information on the subject, see TIB VIII: 347.

28 For detailed information on the subject, see TIB VIII: 348.

29 LBW 1290. 1312c; IGR III 712. 714–726; ILS 5908; CIL III 12126. 12128; GARDNER 1885: 358, no. 124; PETERSEN – von LUSCHAN 1889: No. 35–39. 51–80. 82. 84. 95. 108a. 109; HEBERDEY – KALINKA 1897: 15, no. 47–50; DAVIES 1895: 11f., no. 26-28; HICKS 1889: 84, no. 40; ROTT 1908: 322; 340; ORMEROD – ROBINSON 1914: 24f., no. 31; 28. no. 37; SCHWEYER 2002: ANDRIAKE-1 220; ANDRIAKE-2 221; ANDRIAKE-3 221; TAKMER 2004: 109–110, no. 2; ONUR – ALKAN 2013: 94–105; ALKAN 2011a: 34; ALKAN 2011b: 111; CORSTEN 2018: 329–352.

1968³⁰. Following this, another survey was conducted in Andriake, the port of Myra, in 2004-2008 by Th. MARKSTEINER³¹. Surveys were undertaken in 1996 by Th. MARKSTEINER in Isthada, which lies within the territory of Myra; another project was conducted in 1999-2000 by M. ZIMMERMANN in Tyberissos. Inscriptions from Tyberissos were later published by a member of M. ZIMMERMANN's team, Ch. SCHULER³². During 2010-2011 years, a survey of the territory in Myra was conducted by S. ŞAHİN with the title "Likya/Pamfilya Ulaşım Sistemlerinin Epigrafik ve Tarihi Coğrafik Açılardan Araştırılması / Transportation Systems in Lycia/Pamphylia with respect to epigraphy and historical-geography. A new survey in the territory of Myra is being conducted by B. İŞLER with the title "Likya Bölgesi, Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri / Lycia Region, Byzantine settlements around Alacadağ", since 2014.

The first extensive excavation in Myra was initiated by Y. ÖTÜKEN at St. Nicholas Church in 1989. The excavation has been continued under the direction of S. DOĞAN since 2009³³. Then with the commencing of excavations in Myra and its port Andriake in 2009 and unearthing the 6-8 m of alluvium by N. ÇEVİK³⁴, Myra and port of Andriake slowly began to come to life. As a result of surveys conducted in the first three years, many interesting epigraphic materials were found along with various archaeological findings. The excavations in the structures of plakoma, agora and port of Andriake continues; the re-erection of the Monument to the Julio-Claudians is complete. Excavations continue along with Andriake, in the Alakent Church dating to the 12th Century and close to the Myra theatre. Survey on Myra's territory was done along with the undertaken excavations. As a result of the first three years of excavations and surveys, 150 new inscriptions were discovered. It should be noted that, the amount of newly found inscriptions is as much as the number of inscriptions found since the beginning of archaeological works in 1803. These new inscriptions in and around Myra are notably funerary, votive, honouring and boundary inscriptions, dating to the Hellenistic and Roman Imperial Periods.

The important inscriptions published from Myra are as follows: A tariff inscription found in Myra dating to the 2nd Century CE was published by M. WÖRRLE³⁵. Another tariff inscription found in 1999 in Andriake dating to the reign of Emperor Nero was studied by B. TAKMER doctorate as a doctorate thesis and he published an article regarding it³⁶. Another tariff

30 BORCHHARDT 1975.

31 MARKSTEINER-T 2006: 71-74; MARKSTEINER-B 2009: 105-107.

32 For epigraphic studies in Tyberissos and Isthada, which rest in the territory of Myra, see SCHULER 2006: 395-451; SCHULER 2007: 383-403.

33 For detailed information on the new conclusions of the excavation see DOĞAN - FATMA-FINDİK 2009.

34 ÇEVİK 2010a: 55-60; ÇEVİK 2010b: 53-82; ÇEVİK 2010c: 19-25.

35 WÖRRLE 1975: 254-286.

36 TAKMER 2006; TAKMER 2007: 165-188.

inscription dating to Governor Licinius Mucianus' tenure (60-63 CE) is a significant document to Andriake's commercial importance. The said inscription sheds new light on Roman customs organization and the role of Lycian League and cities' role on tax collection, increasing our knowledge on the jurisdiction and definitions on some of the civil servants in Lycia. It also gives information on some commodities exported from Lycia.

As a result of all this work, the number of inscriptions known from Myra is very limited; about 150 inscriptions in total have been published. Despite these said works, even from a far smaller settlement than Myra like Idebessos, there are about 100 inscriptions. This shows that Myra's territory has not been fully epigraphically studied yet.

In 2010, 6 new inscriptions that were used as spolia were discovered during the excavations in Alakent Church³⁷ in Myra. While 5 of them are funerary inscriptions³⁸, the other one is a fragment of a Hellenistic decree. In one of the funerary inscriptions, there is a name of Spartan origin, Δαμάρης. This is the first time this name is ever documented in Myra and Lycia. It must be the result of Hellenization process in the region that began in the 4th Century BCE. As is known, Dorian influence in Lycia and neighbouring Pisidia is great. With the personal name Damares' mention, this situation is also confirmed in Myra as well.

In the 2011 campaign of excavations at Myra, a new honorary monument was uncovered just in front of the rear wall of the theatre's stage building³⁹. The inscription can be dated to the Late Hellenistic-Early Roman periods based on the letter-forms. The monument is comprised of four inscribed blocks and was erected in honour of Platon the priest, his father Polyperchon, and his son Platon II after their deaths. The honorary inscriptions presented introduce a wealthy family of Myra from the Late Hellenistic-Early Roman periods. It is possible to track this family for four generations, and they seem to have undertaken certain magistracies and benefactions only within Myra. However, Platon I was the eponymous priest of the Lycian League, which shows that the family had ascended the ranks among the dignitaries of the League. It is not known at the present time whether family members undertook other services at the League level afterwards. It is possible that ongoing excavations will uncover other inscriptions that will cast light onto the subsequent generations of this family.

TERRITORY OF MYRA

The territory of Myra includes Andriake, Sura, Isthada, Tyberissos and many other settlements,

37 Excavations at Alakent Church were conducted under the supervision of E. AKYÜREK, whose final results were bilingually published in 2017.

38 The funerary inscriptions are published by us. See ÖZTÜRK - SCHULER 2017: 205-212.

39 ÖZTÜRK 2016: 103-114.

whose names in antiquity are unknown. At the same time, in the less surveyed western and northern regions, numerous ancient settlements dating to different periods were identified; however, we know the existence of some of the settlements in the region from inscriptions, while some others from the Vita of St. Nikolaos (= VNS), despite their names in antiquity are currently unknown. The VNS, therefore, is a vital source, as we learn the names of 46 settlements in the territory of Myra during the 6th Century. Most of them still could not be localized, as no inscriptions containing their names are found. Since the archaeological material at hand is yet to be enough to enlighten us, numerous hypotheses on the settlement localizations are suggested from time to time. The following are the settlements and region names mentioned in the Vita of Nikolaos of Sion that could not be localized: Andronikos (Ἀνδρόνικος)⁴⁰, Arnabanda (Ἀρναβανδα, Ἀρναυανδα)⁴¹, Damasei (Δαμασεῖ)⁴², Edrasa (Ἐδρασά)⁴³, Hemalissa/Hemalissoi (Ἡμάλισσα, Ἡμάλισσοι)⁴⁴, Kaisar Mouth⁴⁵, Nautes/Nauten⁴⁶, Nea Kome (Νέα Κώμη)⁴⁷, Nikapo (Νικάπω)⁴⁸, Oumbe (Οὐμβή)⁴⁹, Partaessos (Παρταησσός)⁵⁰, Plakoma (Πλακωμιτῶν κώμη)⁵¹, Plenion (Πλήνιον)⁵², Presbaion (Πρεσβαῖον, Πρεσβεῖον)⁵³, Rhabbamusa (Ῥαββαμουσᾶς)⁵⁴, Serine

40 VNS 26. See also FOSS 1991: 330–331; BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Andronikos.

41 VNS 20; 21; 23; 63; 74. See also ANRICH 1917: 533; ZGUSTA 1964: 151; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 104; TIB VIII s.v. Arnabanda. The name of the village is mentioned as castellum Arnavendense in the Latin version of the Vita (ANRICH 1913: 62).

42 VNS 41; 58; See also ANRICH 1917: 533 ff; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 110; TIB VIII s.v. Damasei.

43 VNS 75. See also ZGUSTA 1984: 168; FOSS 1991: 331; BLUM 1997: 124; TIB VIII s.v. Edrasa.

44 VNS 57. See also ZGUSTA 1984: 556 § 1200–1; FOSS 1991: 331–332; BLUM 1997: 118; ALKAN 2011b: 116; TIB VIII s.v. Hēmalissa.

45 VNS 23; 24. See also BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Kaisar.

46 VNS 57.

47 VNS 56; 57. See also FOSS 1991: 332; ALKAN 2011b: 108–109; 116; TIB VIII s.v. Nea Kōmē (1).

48 VNS 71. See also FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 123; TIB VIII s.v. Nikapō.

49 VNS 79. See also FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 123; 126.

50 VNS 57. See also FOSS 1991: 332; BLUM 1997: 117–118; ALKAN 2011b: 109; TIB VIII s.v. Partaēssos.

51 VNS 15; 16. See also FOSS 1991: 332–333; BLUM 1997: 103; TIB VIII s.v. Plakōma.

52 VNS 55; 66. See also ZGUSTA 1984: 500; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 115; ALKAN 2011b: 106; 116–117; TIB VIII s.v. Plēnion.

53 VNS 26. See also ANRICH 1913: 22, 61; ANRICH 1917: 537; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 105; TIB VIII s.v. Presbaion.

54 VNS 66. See also ZGUSTA 1984: 516; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 121; TIB VIII s.v. Rabbamusas.

(Σερρινή)⁵⁵, Sibinos (κώμη τοῦ Σιβινοῦ)⁵⁶, Symbolon (Σύμβολον)⁵⁷, Tragalassos (Τραγ[α]λασσός)⁵⁸, Trebendai (Τρεβένδαι)⁵⁹.

The known settlements are, notably Andriake, Sura, Istlada and Tyberissos. Apart from them, there are large settlements in the Myran territory such as Gürses, Çakalbayat and Turant Asarı, whose names in antiquity are unknown.

ANDRIAKE

The port of Myra, Andriake was found a synagogue dating to the 5th Century CE during the excavations in 2009. Three new inscriptions were discovered in the synagogue excavation; contributing to the increase in our knowledge of the Jewish presence in Lycia⁶⁰. The Jews are already known from Saint Nikolaos Church at Myra⁶¹. Before the discovery of these finds at Andriake, traces of Jewish presence in Lycia were very scarce and limited to some ancient texts and inscriptions. According to the ancient sources Jewish presence in Lycia may go back to the 2nd Century BCE. 1 Maccabees 15, 23 mentions the presence of Jews in Lycia and Phaselis. Josephus tells the Judaeen king Agrippa I (10 BCE – 44 CE) eased the Phaselitans of their annual pensions⁶². In a later period, Jews are mentioned in the vita of SS Leonis and Paregorius of Patara. Symeon Metaphrastes tells that Pataran Jews wanted to bring a Christian heros before the court. The presence of Jews in the Middle Byzantine period, as mentioned by this source, can be verified in the future by excavations only. Jewish presence is to be expected at Patara, which was an international port like Andriake. In addition to these sources, there are two inscriptions that hinted at the Jewish presence in Lycia. The first was an inscription on the Lycian-type tomb of Judas at Limyra⁶³. Moreover, a synagogue at Limyra was found in 2012 during the excavation⁶⁴.

55 VNS 57. See also ZGUSTA 1984: 566–567; FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 118; ALKAN 2011b: 106; 114; TIB VIII s.v. Serinē.

56 VNS 72. See also FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 123; TIB VIII s.v. Sibinos.

57 VNS 57. See also FOSS 1991: 333; BLUM 1997: 117–118; ALKAN 2011b: 107–108; 109–110; TIB VIII s.v. Symbolon.

58 VNS 1. See also ZGUSTA 1984: 624; IArykanda 1; TIB VIII s.v. Tragalassos; ALKAN 2011b: 101–105.

59 VNS 57. See also ZGUSTA 1984: 633; FOSS 1991: 333–334; BLUM 1997: 118; TIB VIII s.v. Trebendai; ALKAN 2011b: 111–113.

60 For detailed information on Andriake Synagogue, see ÇEVİK et alii 2010a: 335–366 = ÇEVİK et alii 2010b: 169–180.

61 CORSTEN 2018: 338–340, no. 6.

62 Iosph. Bel. Iud. I 428.

63 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 66, no. 129; CIJ II 758; SEG XLV 1799.

64 SEYER – LOTZ 2013: 139–140.

The second inscription is from Tlos⁶⁵ and tells that a Ptolemaios had a heroon built as a thanksgiving to the Jews of Tlos for their help in his appointment as the archonteia of the Jewish community.

Although similar examples are known outside of Asia Minor, both in the East and the West, these new inscriptions are totally new for Lycia.

The found new inscriptions from Andriake are as following:

1) A long edict related to the sale of linen and fishing net, dating to the 4th Century CE⁶⁶:

It is a decree about the sale of fishing nets, dating to the reigns of Emperors Arcadius, Honorius and Arcadius' son, Theodosius II. It was declared by Tribunus et notarius Fl. Urbicius Gemellus Petrus Paulus in the name of the emperors. Fl. Urbicius Gemellus Petrus Paulus, who was elevated to the office of tribunus et notarius, the spokesperson of the emperor, was only known from the letters of Libanius and John Chrysostom. Known in the letters as Gemellus, the Prefect of Constantinople was one of the three sons of Anatolius, who was first the governor of Galatia and appointed governor of Phoinike after 361 CE. A man from Cilicia, when Anatolius was made governor of Phoinike in 361 CE, his sons Apolloniarius and Gemellus accompanied their father there. We learn from the letters of Libanius that Gemellus stayed there at least until 393 CE. Though we do not know how his career went from there, we learn from the letters of John Chrysostom that he became the Prefect of Constantinople in 404-408. From the edictum recovered in Andriake and mentioned here, we learn that the full name of Gemellus was Flavius Urbicius Gemellus Paulus Petrus. Hence, it is possible to date the inscription to 404-408 CE.

What we learn from the edict is that the fishing net buyers were wronged by the fishing net sellers in terms of measurement and price. The weight of fishing net ropes made of linen were reduced from 267 obolos to 200 obolos. Here, it is understood that they had made an illegal profit of 67 obolos for every fishing net rope. The edict states that anyone earning such illegal profit or involved in this in any way would be punished and demands the fines decreed by the court should be immediately paid. The ones who does not pay their fines would be severely warned. Also the court ruled the quashing the indictment for people appealed to the court to be exempted from punishment.

The word τὸ λίνον in the inscription means “string or net made of linen”. In antiquity, a durable linen string equipped with hooks, despite that it could also be used on the shore, would allow the fishing to be more fruitful in open sea, when trailed at the back of a moving boat. Indeed,

65 HULA 1893: 99–103; CIJ II 757; TAM II 612; IJO II 223.

66 A report regarding the inscription has been published. See DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2014: 448–449.

this is the only way of fishing technique of antiquity to catch fish such as dolphin, swordfish and bonito, which live in open seas and are mentioned in ancient sources.

Both the port structures, murex workshops and churches dating to the 4th-5th Centuries CE and the numerous honorary stelae dedicated to emperors of the 4th Century CE and many coins of 4th-6th Centuries CE indicate that the port of Andriake gained great importance in this period. The decree regarding irregular use of weights in the trade relations between Myra and Arneai in 388-392 CE and the inscription regarding the prevention of corruption in fishing net sales coincide with the archaeological data showing the importance of this port.

2) A new inscription honouring Gaius Minor, belonging to the Monument to the Julio-Claudians.
2) Genç (inv. nr. 36 [2009]):

Αὐτοκράτορα Καίσαρα | θεὸν Νέον θεοῦ | Σεβαστοῦ υἱὸν Γάιον ||⁴ Μυρέων ὁ δῆμος.

3) Funerary inscriptions

In an unpublished funerary inscription from Andriake, there is a statement telling that whoever conducts an unauthorized burial, ὀφειλήσει τῇ γερουσίᾳ κιθαρηφόρου(ς) μ(υριάδας) β´ “would owe 20,000 kitharephoros to the Gerousia”. The said kitharephoros is a silver coin minted by the Lycian League and encountered rarely in inscriptions⁶⁷. The inscribed word kitharephoros on the sarcophagus dated to the late 1st Century CE according to archaeological and epigraphic sources is important as it shows in this Century, the Lycian League silver coin was still in circulation.

Thanks to the newly uncovered inscriptions in the Myra-Andriake territory, our information on Myra and Lycia has increased. However, the inscriptions brought up new questions. These questions will be resolved with the continuing surveys in the future. One of these questions is the expression mentioned in the three new funerary inscriptions found Andriake, which states that “in case of misuse of a tomb, the penance must be paid to the demos of the “residents of the Island”. There appears the question of the “Island”. If the “Island” here refers to Andriake, we must question the kind of administration Andriake has⁶⁸.

Another question is related to a statement in a funerary inscription, again from Andriake, saying that “whoever damages the tomb, let them be responsible to God!” Although this expression indicates a monotheistic faith, the subject of Christianity should be separately studied. Among these new inscriptions, the published inscriptions are checked and recorded.

67 Kitharephoros is the name of the silver coins of the Lycian League, first minted between 168 BCE-43 CE and then by Roman emperors from Domitianus to Traianus, which had on its obverse side Apollo Patroos, while on the reverse side a kithara, hence the name κιθαρηφόρος, meaning “s/he who holds a kithara”. (see TROXELL 1982: 27).

68 ÖZTÜRK 2010: 299.

GÜRSES

Gürses Village is suggested by BORCHHARDT to be the location of Trebendai, which is still under debate⁶⁹. The settlement's name is known from many ancient sources. Mentioned in numerous inscriptions,⁷⁰ Trebendai, Ptolemaios the Geographer refers to it as Arabendaibei in 146 CE⁷¹. Trebendai is named during Nikolaos' voyage between Serine and Kastellon, which is close to Muskar⁷². According to a funerary inscription of a Myran married couple found in Tristomon, the city of Trebendai had made sympoliteia with Myra⁷³. This inscription indicates that Trebendai was previously an independent city. Modern day scholars suggest different locations for the city. Due to the relationship between Tristomon and Simena, FOSS suggest that it should be on the coast,⁷⁴ locating it to close to Kastellon. The Trebendai entry in TIB VIII, without commenting, shows it as a polis in Masikyros Oros. The newest suggestion on the location of Trebendai comes from ALKAN⁷⁵: In accordance with a Hellenistic decree found at Muskar, ALKAN has located Trebendai at Muskar⁷⁶. This suggestion, however, is false, as the name of the city is Synbeis, which will be discussed below (see Muskar).

It is also interesting that a new Eleuthera Trebanditike offering stela was found in a deserted village house at the foot of the acropolis in the ongoing excavations in 2011. However, the location of the city of Trebendai remains uncertain.

ÇAKALBAYAT AND KOCAGEDİK TEPESİ

There is an ancient settlement located on the hill and the slope below it northeast of Gürses Village. This settlement is occupied from Classical to Byzantine Periods and sprawled around its vicinity. The ancient settlement is located at the strategic point on the road from Kyaneai to Myra. BAYBO et alii suggest that the Patara – Phellos – Kyaneai – Myra – Limyra mentioned in

69 BORCHHARDT 1975: 82; BAYBO et alii 2017: See also RUGE 1937: 2267–2268; ZGUSTA 1984: 633; FOSS 1991: 333–334; BLUM 1997: 118; TIB VIII s.v. Gürses; Trebendai.

70 Kyaneai (IGR III 704 sat. I l.10); Tristomon (PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114); Simena (HEBERDEY – KALINKA 1887: 17, no. 53).

71 Ptol. V 3, 3.

72 VNS 57.

73 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 58, no. 114.

74 FOSS 1991: 334.

75 ALKAN 2011b: 111–113.

76 The inscription was recorded by us for the first time during the epigraphic study We conducted in 2009 in the ancient settlement in Muskar (ÖZTÜRK 2010: 296) and recorded with Ch. SCHULER in 2010 and checked again in 2011. It was seen by ALKAN in 2010 and published (ALKAN 2011b: 99–124). The revised version of the said inscription with Ch. SCHULER will be published in 2020 in issue 3 of Acta Classica Mediterranea by Homer Books.

Stadiasmus Patarensis is in use since Classical Period and pass through Çakalbayat⁷⁷. A milestone showing the route between Myra and Kyaneai and dating to the Severan Dynasty, which was located close to Çakalbayat on the road connecting the settlements of Lycia was recently discovered and published⁷⁸.

MUSKAR

During the surveys in Muskar, the aforementioned inscription dating to the Hellenistic Period was discovered. This inscription gives us the ancient name of the settlement: The name of the community in the inscription is Συβένοι. An individual, whose name is unknown as the inscription is broken, is honoured. The honoured individual is dead and was a benefactor of the city or the Temple of Eleuthera. The deceased left it in his will. According to this inscription, Synbeis must be independent of Myra, as Synbeis' name is mentioned without that of Myra's. This is the first time the name of Synbeis is encountered in Lycia. The phrase 'Rhodian silver drachma' in the inscription allows us to date it to a time after 180s BCE. Unfortunately, the settlement's name is not mentioned in the Vita of Nikolaos of Sion. The necropolis area of the ancient settlement on Asartepe begins from the southern slope of the city, continuing towards north-northwest direction and surrounds most of the ancient settlement⁷⁹. Although there are numerous sarcophagi in the said necropolis, only a few of them contain inscriptions. 2 of them were published by PETERSEN and von LUSCHAN in 1889, though incorrectly and incomplete. The inscriptions were republished by me, while addenda and corrigenda were made to those published by PETERSEN and von LUSCHAN⁸⁰. According to these funerary inscriptions dating to the Roman Imperial Period, the Myra Demos was responsible for collecting the fines. This shows that Sybenoi was under Myra's hegemony at least until 1st Century CE.

The ancient settlement at Muskar is thought by some researchers to be ancient Tragalassos. Unfortunately, Tragalassos is yet to be localized. According to a symmakhia inscription discovered in Arykanda, a symmakhia treaty was made between Arykanda and Tragalassos about sending troops to Syria as military support for Mithridates son of Antiokhos III⁸¹. This military cooperation between Arykanda and Tragalassos indicates that Tragalassos was independent during Hellenistic Period. However, we know that it was part of Myra during Roman Imperial Period, as it is mentioned as a khora of Myra in the Vita of Nikolaos of Sion.⁸². Modern scholars

77 BAYBO et alii 2017: 83.

78 ONUR – OKTAN 2013: 98.

79 For detailed information on the settlement see İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019: 367–371.

80 ÖZTÜRK 2011: 209–218; SEG LXI1258–1259 (= PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 41. no. 75–76).

81 IARYKANDA 1.

82 VNS 1.

suggest a number of locations for the city: ROBERT claims that it should be somewhere between Myra and Arneai and probably nearby Alakilise⁸³, whereas WÖRRLE suggests that Tragalassos is situated to the southwest of Mount Gülmez⁸⁴. On the other hand in BATlas 65 C5, Karabel is shown as Tragalassos. Yet the ruins near Muskar, and the presence of an ancient pathway from Muskar to Alakilise and from then on to Arykanda make the researchers believe that more than Karabel, Muskar is likely to be Tragalassos⁸⁵.

Although it has been suggested that this settlement in Muskar could be Trebendai/Tragalassos, the information we learn about a symmakhia established between the cities of Tragalassos and Arykanda from an inscription dating to the first quarter of the 2nd Century BCE⁸⁶ makes us think that Tragalassos must be searched in the vicinity of Arykanda. However, this is no more than a suggestion; this problem will only be solved with the discovery of an inscription during a survey.

TURANT ASARI

Turant Asarı is located on the top of Turant Dağı in northeast of Myra. The unnamed settlement in Turant Asarı is one of the most ancient settlements in Myra territory. ALKAN has identified Turant Asarı as Serine, the station before Trebendai⁸⁷. The city was visited by M. HARRISON⁸⁸ first, who was followed later by other researchers⁸⁹. In 2011, we visited Turant Asarı, whose ancient names we do not know yet, with F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK and Ch. SCHULER. In 2019, We visited the site again as a member of B. İŞLER's team, who has conducted a survey in this region, with Ch. SCHULER.

TYBERRISOS

Another city located in Myra territory and in sympoliteia is Tyberissos–Teimiussa. In an honorary inscription dedicated to Emperor Augustus, the Demos of Tyberissos–Teimiussa honoured Divine Augustus as αὐτοκράτωρ γῆς καὶ θαλάσσης “autokrator of the lands and the seas” independent of the Demos of Myra. This indicates that Tyberissos–Teimiussa enjoyed some level of domestic autonomy under the hegemony of Demos of Myra⁹⁰. Referred to as a

83 ROBERT 1955: 203.

84 WÖRRLE 1996: 157.

85 TIB VIII s.v. Tragalassos.

86 IArykanda 1; SEG XLIV 1148.

87 ALKAN 2011b: 114; See also TAKMER – ALKAN 2013: 114.

88 HARRISON 1979: 205.

89 MELLINK 1979: 344; ALKAN 2011a: 33–41; İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019: 367–371.

90 SCHULER 2007: 386. It is not clear how much the common demos continued to exist between Tyberissos and

kome during the Imperial Period, Teimiussa is the harbour of the city of Tyberissos. On some of the sarcophagi in the aforementioned settlement, the grave fines are asked to be paid to Myra and Kyaneai; this suggests that Tyberissos had some political ties with these two cities in its vicinity⁹¹.

SURA

One of the most important studies was conducted in Sura, site of an oracle and home to the Temple of Apollo Surios, located circa 4 km south-southeast of Myra. Sura is situated on the road from Myra to Kyaneai. The origins of the settlement, whose oldest known name is mentioned in a Lycian funerary monument as Surezi⁹², goes back to the Classical Period. On the acropolis, there are wall traces of a small local ruler settlement dating from the Classical to Byzantine Period⁹³. There is a necropolis on the east and south sides of the Acropolis. On the surface of a rock very close to this necropolis, which survived partially broken to this day, has a list of priests of Apollo. The city was ruled by a local ruler in the Classical Period and its fame comes from the Oracle of Apollo located there. There is a straight road from Sura, which located on a flat plateau, down towards the coast, in the direction of the Temple of Apollo. Today, the traces of the temple, whose three walls still standing in a swampy ground can be easily seen. In the interior wall of the temple, there are many votive inscriptions, all dedicated to God Sozon. Close to this area, there are remains of a church dating to the Byzantine Period. This indicates Sura's special religious prominence from antiquity well into the Byzantine Period.

The settlement of Sura tied to Myra at least in the Roman Imperial Period; as the Demos of Myra⁹⁴ in an unpublished inscription, and Gerousia of Myra in the new inscription we will present below (see inscription no. 2) is indicated as where the fines should be paid if any damage was to be inflicted on the grave.

During the epigraphical survey we made in Sura in 2010, the published and unpublished inscriptions were recorded by me and F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK. The number of inscriptions published from Sura is limited⁹⁵. 2 of these new inscriptions are presented below.

Teimiussa (SCHULER 2007: 385).

91 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 56, no. 107; 57, no. 108a; 57, no. 109; 57, no. 110; 58, no. 113.

92 ZGUSTA 1984: 583–584.

93 BORCHHARDT 1975: 76. Also see ÇEVİK – ÖZTÜRK 2011: 90–97.

94 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 44, no. 80.

95 PETERSEN – von LUSCHAN 1889: 44–47. In 2013 two new incriptions found at Sura were published by F. ONUR and M. ALKAN (ONUR – ALKAN 2013: 99–100, no. 3–4).

EPITAPH INSCRIPTIONS FROM SURA

1. THE TOMB OF APOLLONIOS AND HIS WIFE TYDARA

146 m north of the acropolis of Sura, under the modern road to Simena, in the plain called Asartepe, there is an in situ sarcophagus with a Lycian lid and hyposorium on a podium. On the four sides of the sarcophagus, there are tabulae; the inscription is in the tabula on the partially broken front side looking southwards. The shape of tabula indicates that the sarcophagus is from the Hellenistic Period. On the lid, there are dressed busts of a male and a female, which must be related to the owners of the tomb. On the back and lateral sides, there are partially damaged lion heads.

Discovery date : 2010

Inv. no. : 36

Dimensions : Tabula H: 19 cm; W: 1.51 m.; LH: 1.3–1.5 cm / BL: 1.1 cm.

Edition : New Inscription

Record : ÖZTÜRK-HS – ÖZTÜRK-FD

Dating : Late Hellenistic – Early Roman Period

Τὸν τάφον κατεσκέυασεν] Ἀπολλώνιος (?) ἄνδρου[μάχου ca. 7] αὐτῷ καὶ τῇ γυναικί αὐ-
τοῦ Τυδάρᾳ [- -]ΤΑΝΑΣ καὶ .Ν
Τῆ...Π...ΛΛΛ[- -] ἄμαρτωλὸς [ἔστω]
4 τοῖς καταχθονίοις θεοῖς - -] ἐπαγγελίας οὕση-
ς παντὶ τῷ βουλομένῳ ἐπι τῷ τρίτῳ

Translation:

Apollonios(?), son of Andromakhos, built this tomb for himself and his wife Tydara. ... [May he] be responsible to the Gods of the underworld [who buries here someone else]! The denouncer will receive third (of the fine).

1 The word starting with Ἀπο[is completed as Ἀπολλώνιος, a new frequently encountered in

the region. Yet there are many different names beginning with Ἀπο-. It can be any of those names. See here for his topic: LGPN VB.

- 2 The name Τυδάρᾳ is seen in Myra and Lycia for the first time; it is a new epichoric name. Τυδαρρος is known in the city of Lystra of Lycaonia Region (KILyk I 242). There are similarities between these two names in terms of stem.
- 2 The name Φιλήτας is not known in Lycia previously. This name is documented in Myra first time.

As can be understood from the inscription, the tomb belongs to two different families. Due to heavy damage on the left part of the inscription, it seems very difficult to determine the kinship between the two tomb owners.

2. THE TOMB OF ATHENAGORAS AND HIS WIFE'S GAMETE

145 km east of the acropolis of Sura, under the modern road to Simena, in the plain called Asartepe, there is an in situ sarcophagus with a Lycian lid on a podium. The inscription is in the tabula ansata on the front side looking eastwards. The left side is entirely broken.

Discovery year : 2010
Inv. no. : 39
Dimensions : Tabula H: 61 cm; W: 77 cm; LH: 2.1–4.6 cm / BL: 1 cm.
Edition : New Inscription
Control : HEBERDEY 1894; BEAN 1960; ÖZTÜRK-HS – ÖZTÜRK-FD
Dating : Roman Imperial Period

Τὸ μνημεῖον κατεσκευάσεν
Ἀθηναγόρας Ἀθηναγόρου
ἑαυτῷ καὶ γυναικὶ Γαμέτῃ
4 εἰς ὃ προεκήδευσεν [τὴν] προ-
τέραν γυναῖκα αὐτοῦ Χρύσαν
Ἐὰν δέ τις ἕτερον θάψῃ, τις ἀπο-
τεισάτω Μυρέων γερουσίᾳ
8 Ἣ γὰρ ἐπὶ τῷ λαβεῖν τὸ τρίτον.
κατηγόρησαντα καὶ ἐλένξαντα.

Translation:

Athenagoras, son of Athenagoras built this tomb for himself and wife, Gamete. Before, he buried his first wife Khrysa in the tomb. If anyone buries someone else, he will pay 3.500 denaria to the gerusias of Myrai. The notifier and denouncer will obtain 1/3 (of the fine).

The aim of epigraphic surveys is first to record all published and unpublished inscriptions. Then, after evaluate the inscriptions in a database, our primary objective is to publish them in a corpus in the years ahead.

ABBREVIATION LISTS

AArk	Aktüel Arkeoloji.
Adalya	Adalya: Suna&İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı.
AJA	American Journal of Archaeology.
AKYÜREK 2017	E. AKYÜREK (Ed.), Alakent Kilisesi: Myra'da Bir Bizans Yapısı (12. – 13. Yüzyıllar) – Alakent Church: A Byzantine Monument at Myra (12 TH – 13 TH Centuries), İstanbul.
ALKAN 2011a	M. ALKAN, “A Re-examination of the Sarcophagus Inscription at Turant Asarı”, MJH I/1, 33–41.
ALKAN 2011b	M. ALKAN, “Parerga To The Stadiasmus Patarensis (8): On the Named Places in the Journeys of Sacrifice Recorded in the Vita of Saint Nicholas of Holy Sion”, Gephyra 8, 99–124.
Anmed	Anadolu Akdenizi: Arkeoloji Haberleri.
ANRICH 1913/1917	G. ANRICH, Hagios Nikolaos: Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche. Texte und Untersuchungen, Vol. I-II, Leipzig/Berlin.
ArkSan	Arkeoloji ve Sanat Dergisi.
AS	Anatolian Studies.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı.
BAGNALL 1976	R. S. BAGNALL, The Administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt, Leiden.
BAtlas	R. J. A. TALBERT (Ed.), Barrington Atlas of the Greek and Roman World, Princeton 2000.
BAYBO et alii 2017	S. BAYBO – J. BORCHHARDT – B. YENER-MARKSTEINER, in Begleitung von A. MARKSTEINER – I. BORCHHARDT, “Cakal Bayat und Kocagedik Tepesi: Eine Antike Siedlung zwischen Myra und Trysa Bericht von einer Lykienreise”, Cedrus V, 79–119.
BE	Bulletin épigraphique.
BEAN 1997	G. E. BEAN, Eski Çağda Güney Kıyıları, çev.: İ. DELEMEN – S. ÇOKAY, İstanbul.
BEAUFORT 1817	F. BEAUFORT, Karamania, or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity, London.
BEGASS 2019	C. BEGASS, “Kaiser Marcian und Myra. Ein Beitrag zu Geschichte und Epigraphik Lykiens in der Spätantike”, Chiron 49, 215–250.
BENNDORF – NIEMANN 1884	O. BENNDORF – G. NIEMANN, Reisen in Lykien und Karien, I: Reisen im südwestlichen Kleinasien, Wien.
BLUM 1997	H. BLUM, Die Vita Nicolai Sionitae, Bonn.
BORCHHARDT 1975	J. BORCHHARDT (Hrsg.), Myra: Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit, Berlin (MDA[I] 30).
Byzas	Veröffentlichungen des Deutschen Archäologischen Instituts Istanbul.
Cedrus	Cedrus: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi.
Chiron	Chiron: Mitteilungen der Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik des Deutschen Archäologischen Instituts.
CIJ II	J.-B. FREY, Corpus Inscriptionum Judaicarum: Recueil des inscriptions Juives qui vont du IIIe siècle avant Jésus-Christ au VIIe siècle de Notre ère, Vol. II: Asie-Afrique, Paris 1952.

CIL	Corpus inscriptionum Latinarum.
CollAn	Colloquium Anatolicum.
CORSTEN 2018	Th. CORSTEN, “Die Inschriften: Eine Auswahl”, in: S. DOĞAN - F. FATMA-FINDIK (Eds.), Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 1989–2009, İstanbul: 329-352.
CWA	Current World Archaeology.
ÇEVİK – ÖZTÜRK 2001	N. ÇEVİK – H. S. ÖZTÜRK, “Likya'da Bir Kehanet Merkezi: Sura”, AArk 22, 90–97.
ÇEVİK 2010a	N. ÇEVİK, “Myra ve Andriake Kazıları'nda İlk Yıl: 2009”, Anmed 8, 55–60.
ÇEVİK 2010b	N. ÇEVİK, “Myra ve Limanı Andriake Üzerine Ön-Düşünceler: Kazılar Başlarken”, ArkSan 134, 53–82.
ÇEVİK 2010c	N. ÇEVİK, “Myra: The Sunken Metropolis of St. Nicholas”, CWA 41, 19–25.
ÇEVİK et alii 2010a	N. ÇEVİK – Ö. ÇÖMEZOĞLU – H. S. ÖZTÜRK – İ. TÜRKOĞLU, “A Unique Discovery in Lycia: The Ancient Synagogue at Andriake”, Adalya XIII, 335–366.
ÇEVİK et alii 2010b	N. ÇEVİK – Ö. ÇÖMEZOĞLU – H. S. ÖZTÜRK – İ. TÜRKOĞLU, “Andriake Sinagogu ve Bölgede Yahudi Varlığı”, in: N. ÇEVİK (Haz.), Arkeolojisinden Doğasına: Myra / Demre ve Çevresi, Antalya: 169–180; 169–180.
DAVIES 1885	G. DAVIES, “Greek inscriptions from Lycia”, JHS 15, 100–115.
DOĞAN – FATMA-FINDIK 2009	S. DOĞAN - F. FATMA-FINDIK (Eds.), Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 1989–2009, İstanbul.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2014	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – H. S. ÖZTÜRK, “Ein spätantikes Edikt zum Wirtschaftsleben in Andriake (Lykien)”, in: W. ECK – P. FUNKE (Hrsgg.), in Verbindung mit M. DOHNICHT – K. HALLOF – M. HEIL –M. G. SCHMID, Öffentlichkeit - Monument – Text: XIV Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae 27. – 31. Augusti MMXII, Berlin / Boston 2014: 448–449.
DUGGAN – AYGÜN 2014	T. M. P. DUGGAN – Ç. A. AYGÜN, “The Medieval and Later Port ofMyra/Stamira – Taşdibi”, Byzas 19, 245–269.
EAHJ	Eurasian Art and Humanities Journal.
FdXanth	A. BALLAND, Fouilles de Xanthos, VII: Inscriptions d'époque impériale du Létôn, Paris 1981.
FELLOWS 1852	C. FELLOWS, Travels and Researches in Asia Minor more particularly in Lycia, London.
FOSS 1991	C. FOSS, “Cities and Villages of Lycia in the Life of St. Nicholas of Holy Zion”, GOTR, 303–339.
GARDNER 1885	E. A. GARDNER, “Inscriptions Copied by Cockerell in Greece-II”, JHS 6, 340–363.
Gephyra	Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der Antike auf dem Gebiet der heutigen Türkei – Günümüz Türkiye'si'nin Antik Devir'deki Tarihi ve Kültürü için Dergi.
GOTR	Greek Orthodox Theological Review.
HARRISON 1979	M. HARRISON, “Lycian Survey 1978, in: Recent Archaeological Research in Turkey”, AS, 29, 181–210.
HARRISON 2001	M. HARRISON, Mountain and Plain: From the Lycian Coast to the Phrygian Plain Plateau in the Late Roman and Early Byzantine Period. Edited by Wendy YOUNG, Ann Arbor.
HEAD 1963	B. V. HEAD, Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics, New And Rev. Ed., London.
HEBERDEY – KALINKA 1897	R. HEBERDEY – E. KALINKA, Bericht über zwei Reisen im südwestlichen Kleinasien, ausgeführt im Auftrage der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften, Wien.

HICKS 1899 E. L. HICKS, “Inscriptions from Caesarea, Lydae, Patara, Myra”, JHS 10, 46–85.

HÖLBL 1994 G. HÖLBL, Geschichte des Ptolemäerreiches: Politik, Ideologie und religiöse Kultur von Alexander dem Großen bis zur römischen Eroberung, Darmstadt.

HULA 1893 E. HULA, “Ein Judengemeinde in Tlos”, in: A. HÖLDER (Ed.), Eranos in Vindobonensis, 99–103.

IARYKANDA S. ŞAHİN (Hrsg.), Die Inschriften von Arykanda, Bonn (IGSK Band 48).

IGR Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes.

IGSK Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.

IJO II W. AMELING, Incscriptiones Judaicae Orientis, Band II, 2004.

İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2018 B. İŞLER – N. AYDOĞAN-İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması 2016 yılı çalışmaları”, AST 35.1, 269–289.

İŞLER – AYDOĞAN-İŞLER 2019 B. İŞLER – N. AYDOĞAN-İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2017 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 36.1, 367–378.

İŞLER 2016a B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri Yüzey Araştırması”, Anmed 14, 218–225.

İŞLER 2016b B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2014 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 33.1, 47–68.

İŞLER 2016c B. İŞLER, “Orta Likya Bölgesi’nde Yeni Bir Keşif: Günağı Kilisesi”, PÜSBED 25, 363–392.

İŞLER 2016d B. İŞLER, “Yeni Bulgular Işığında Antalya’nın Kale (Demre) İlçesi’ndeki Alacahisar Kilisesi”, EAHJ 6, 1–21.

İŞLER 2017 B. İŞLER, “Likya Bölgesi Alacadağ Çevresindeki Bizans Yerleşimleri 2015 Yılı Yüzey Araştırması”, AST 34.2, 381–398.

İŞLER 2019 B. İŞLER, “Orta Likya Bölgesinde Göynük Köte Mevkii’nde Bulunan Bizans Yerleşimi”, Seleucia IX, 91–110.

JAJ Journal of Ancient Judaism.

JHS Journal of Hellenic Studies.

KILYK I G. LAMINGER-PASCHER (Hrsg.), Die kaiserzeitlichen Inschriften Lykaoniens, Vienna 1992.

KOLB 2008 F. KOLB, Burg – Polis – Bischofssitz: Geschichte der Siedlungskammer von Kyaneai in der Südwesttürkei, Mainz am Rhein.

LBW P. Le BAS – W. H. WADDINGTON, Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure, fait pendant les années 1834 et 1844 (Paris 1847–1877), inscriptions Grecques et Latines.

MAGIE 1950 D. MAGIE, Roman Rule in Asia Minor, I–II, Princeton.

MARKSTEINER-B 2009 B. MARKSTEINER, “Andriake Yüzey Araştırması 2008 Yılı Çalışmaları”, Anmed 4, 105–107.

MARKSTEINER-T 2006 T. MARKSTEINER, “Andriake Yüzey Araştırması 2005 Yılı Çalışmaları”, Anmed 4, 71–74.

MAYER 1803 L. MAYER, in: Views in Egypt, from the original drawings in possession of Sir Robert Ainslie, taken during his Embassy to Constantinople by Luigi Mayer; engraved by and under the direction of Thomas Milton; with Historical Observations and incidental Illustrations of the Manners and Customs of the Natives of that Country, London 1801; Views in the Ottoman Empire, chiefly in Caramania, London.

MDA(I) Istanbul Mitteilungen.

MELLINK 1979 M. J. MELLINK, “Archaeology in Asia Minor”, AJA 83, 331–344.

MJH Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi – Mediterranean Journal of Humanities.

OGIS Orientis Graeci Inscriptiones Selectae.

ONUR – OKTAN 2013 F. ONUR – M. OKTAN, “Parerga to the Stadiasmus Patarensis (12): The Routes 56-57 (Phellos - Kyaneai - Myra)”, Gephyra 10, 94–105.

ORMEROD – ROBINSON 1914 H. A. ORMEROD – E. S. G. ROBINSON, “Inscriptions from Lycia”, JHS 34, 1–35.

ÖZTÜRK – SCHULER 2017 H. S. ÖZTÜRK – Ch. SCHULER, “VII: Yazıtlar”, in: E. AKYÜREK (Ed.), Alakent Kilisesi: Myra’da Bir Bizans Yapısı (12. – 13. Yüzyıllar) – Alakent Church: A Byzantine Monument at Myra (12TH – 13TH Centuries), İstanbul: 205–212.

ÖZTÜRK 2010 H. S. ÖZTÜRK “Yazıtların Işığında Myra ve Çevresinin Antik Çağ Tarihi”, in: N. ÇEVİK (Haz.), Arkeolojisinden Doğasına: Myra / Demre ve Çevresi, Antalya: 295–303.

ÖZTÜRK 2011 H. S. ÖZTÜRK, “Muskar (Myra/Lykia): İki Yazıtta Addendum et Corrigendum”, CollAn X, 209–218.

ÖZTÜRK 2016 H. S. ÖZTÜRK, “Myra’dan Lykia Birliği Rahibi Platon ile Ailesinin Onurlandırılması”, Adalya XIX, 103–114.

PETERSEN – von LUSCHAN 1889 E. PETERSEN – F. von LUSCHAN, Reisen im südwestlichen Kleinasien, II: Reisen in Lykien, Milyas und Kibyrtis, Wien.

PÜSBED Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

RE Real Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft.

ROBERT 1955 L. ROBERT, “Villes et monnaies de Lycie”, Hellenica X, 188–222.

ROTT 1908 H. ROTT, Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappodokien und Lykien, Leipzig.

RUGE 1937 W. RUGE, “Trebendai”, RE 6A.2, 2267–2268.

SCHULER 2006 Ch. SCHULER, “Inschriften aus dem Territorium von Myra in Lykien: Istlada”, Chiron 36, 395–451.

SCHULER 2007 Ch. SCHULER, “Augustus, Gott und Herr über Land und Meer: Eine neue Inschrift aus Tyberissos im Kontext der späthellenistischen Herrscherverehrung”, Chiron 37, 383–403.

SCHWEYER 2002 A.-V. SCHWEYER, Les Lyciens et la mort: Une étude d’histoire sociale, Istanbul.

SEG Supplementum Epigraphicum Graecum.

Seleucia Seleucia: Olba Kazısı Serisi.

ŠEVČENKO – ŠEVČENKO 1984 I. ŠEVČENKO – N. P. ŠEVČENKO, The Life of St. Nicholas of Sion, Brookline.

SEYER – LOTZ 2013 M. SEYER – H. LOTZ, “A Synagogue in Limyra? Preliminary Report on a Byzantine Building with Jewish elements”, JAJ 4, 133–148.

SIG³ Sylloge inscriptionum graecorum.

SPRATT – FORBES 1847 T. A. B. SPRATT – E. FORBES, Travels in Lycia, Milyas and the Cibyratis, in Company with the late rev. E. T. DANIEL, I–II, London.

TAKMER – ALKAN 2013 B. TAKMER – M. ALKAN, “Parerga to the Stadiasmus Patarensis (13): The Road System in the Mountainous Area of Alacadağ in Central Lycia and the Roads Indicated in the Vita of Nicholas of Sion”, Gephyra 10, 106–120.

TAKMER 2004 B. TAKMER, “Two Milestones on the Road from Myra to Limyra”, Gephyra 1, 107–117.

TAKMER 2006	B. TAKMER, <i>Lex Portorii Provinciae Lyciae: Likya Eyaleti Gümrük Yasası</i> , Antalya 2006 (Akdeniz Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi).
TAKMER 2007	B. TAKMER, “Lex Portorii Provinciae Lyciae: Ein Vorbericht über die Zollinschrift aus Andriake aus neronischer Zeit”, <i>Gephyra</i> 4, 165–188.
TAKMER 2010	B. TAKMER, “Stadius Patarensis için Parerga 2: Sidyma I. Yeni Yazıtlarla Birlikte Yerleşim Tarihi”, <i>Gephyra</i> 7, 95–136.
TAM	Tituli Asiae Minoris.
TEXIER 1839/49	C. TEXIER, <i>Description de l’Asie Mineure, faite par ordre du gouvernement français, de 1833 à 1837, I-III</i> , Paris.
TIB VIII	F. HILD – H. HELLENKEMPER (Hrsgg.), <i>Tabula Imperii Byzantini, VIII: Lykien und Pamphylien</i> , Wien 2004.
TROXELL 1982	H. A. TROXELL, <i>The Coinage of the Lycian League</i> , New York.
von AULOCK 1974	H. von AULOCK, <i>Die Münzprägung des Gordian III. und der Tranquillina in Lykien</i> , Tübingen.
WÖRRLE 1975	M. WÖRRLE, “Zwei neue griechischen Inschriften aus Myra”, in: J. BORCHHARDT (Hrsg.), <i>Myra: Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit</i> , Berlin: 254–286.
WÖRRLE 1999	M. WÖRRLE, “Artemis und Eleuthera in Limyra”, in: P. SCHERRER – H. TAEUBER – H. THÜR (Hrsgg.), <i>Steine und Wege: Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag</i> , Wien: 269–274.
ZGUSTA 1964	L. ZGUSTA, <i>Kleinasiatische Personennamen</i> , Prag.
ZGUSTA 1984	L. ZGUSTA, <i>Kleinasiatische Ortsnamen</i> , Heidelberg.
ZIMMERMANN 1992	M. ZIMMERMANN <i>Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens</i> , Bonn.

A SUMMARY OF EPIGRAPHIC STUDIES
(2010-2019) IN THE TERRITORY OF
NICAEA (BITHYNIA)

Hüseyin Sami ÖZTÜRK*
hsoztrk@yahoo.com

*Assoc. Prof. Dr. Marmara University The Faculty of Arts and Sciences
of History/Ancient History, İstanbul

Due to the archaeological and epigraphic potential of Pamukova-Geyve-Taraklı Districts of Province of Sakarya and Province of Bilecik and its districts, which lie in the ancient city of Nicaea, present day İznik, it attracted many travelers and scholars since mid-19th Century. Epigraphic surveys were undertaken in the area by Prof. Dr. Sencer ŞAHİN in the 1970s and 80s; however, it was not properly researched and studied in terms of epigraphy, historical geography and settlement history, in the next 30 years. In order to make up for this neglect, an epigraphic-historical geographical survey was started with the permission of Ministry of Culture and Tourism in Sakarya Pamukova, Gevye and Taraklı in 2010; in Bilecik Province Center, Osmaneli and Gölpaşarı in 2012, under my directorship¹. Again, with the permission obtained from Ministry of Culture and Tourism, the entirety of Bilecik (2014) and Sakarya (2017) Provinces were included in the scope of survey. As a result of these surveys, which continued in 2019 as well, 471 inscriptions, most of which were not published, were recorded.

Again, in 2012 and 2013, in the District of Göynük of Bolu, which is located within the territorium of Nikaia, epigraphic and historical geographical survey undertaken by Asst. Prof. Dr. Filiz DÖNMEZ-ÖZTÜRK from MSGSÜ. After Her passing in 2014, with a permission obtained from the General Directory of Cultural Heritage and Museums, the work was completed by myself. In this work, 120 inscriptions were taken in inventory. Although the majority of them are funerary inscriptions; different types of inscriptions have been encountered, including; many honorary decretes, milestones, a multitude of offering inscriptions dedicated to Zeus and other deities and numerous funerary epigrams².

1 I wish to thank the Ministry of Culture and Tourism General Directory of Cultural Heritage and Museums for giving permission for the project; to Marmara University BAPKO; to District Governors of Taraklı Mustafa TEMİZ (2010) and Ömer YILMAZ (2014); District Governor of Gölpaşarı Menderes TOPÇUOĞLU (2013) and District Governor of Osmaneli Edip ÇAKICI (2014) for their help and support. I wish to give a special place here for Mayor of Osmaneli Münür ŞAHİN. He has given all kinds of support to our surveys since 2015. Along with Münür ŞAHİN, I wish to thank to Mayor of Taraklı Tacettin ÖZKARAMAN (2010/12) and Mayor of Gölpaşarı Vedat KAZICI (2013); to Director of Sakarya Archaeological Museum Mürşit YAZICI; to archaeologists of Bilecik Museum Abdurrahman AKTAŞ and Erdal MEAN and the Museum attendants; to Gevye Forestry Operation Directorate; retired teacher and investigative journalist Namık CİHAN of Gevye, who helped our team in a multitude of subjects during our surveys in Gevye; to our guide in 2010–2011, Ahmet KARAPEKMEZ; to DOST Society; to Ezgi DEMİRHAN-ÖZTÜRK (M.A.) for her devotion in her work; to Adem GÜNDÜZ (Archaeologist), Kharalambos NIKHOLAYIDIS (Assistant, Bilecik Şeyh Edebali University, Department of Classical Archaeology), Hamit KARADAĞ, a resident of Selçik Village in Osmaneli District of Bilecik Province for his help in reaching the inscriptions, employees of the Municipality of Osmaneli Cultural Affairs Remzi ÖNER (emeritus), Süleyman ÇAKAR and Yasin AKÇAY and finally the local population, for all their support.

2 For the newly discovered inscriptions in the territory of Nikaia during the survey: ÖZTÜRK 2011: 147–154; DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2012: 67–78; ÖZTÜRK – KILIÇ-ASLAN 2012a: 101–110; ÖZTÜRK – PİLEVNELİ 2012b: 187–201; DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013: 285–292; ÖZTÜRK 2013: 293–298; ÖZTÜRK et alii 2013: 83–88; ÖZTÜRK 2015: 257–267; ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015: 243–256; DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2015: 123–128; ÖZTÜRK 2016: 287–297; ÖZTÜRK – DEMİRHAN 2016: 167–177; ADAK – ÖZTÜRK 2016: 72–82; ÖZTÜRK 2017: 27–41; ADAK – ÖZTÜRK 2017: 44–48; ÖZTÜRK 2018a: 219–222; ÖZTÜRK 2018b: 361–369; ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK: 81–92; ÖZTÜRK et alii

As known, the city of Nikaia is, along with Kalkhedon, Prusias ad Hypium, Klaudiopolis, Nikomedia and Prusa, one of the prominent cities of Bithynia region. Earliest known traces of human settlement in Nikaia goes back to the Chalcolithic Age. A city named Antigoneia was founded by one of Alexander the Great's generals, Antigonos, on the spot where present-day İznik is located; this was renamed Nikaia in honour of Lysimakhos' wife, after he captured the city. From its foundation, the city assumed an important role in regional politics and economy. The most important feat of the ancient city in terms of world politics is the two ecumenical councils (in 325 CE and 787 CE) there and the decisions they have made. The council known as the First Council of Nikaia that took place in 325 CE rejected Arianism and accepted the Nikaian Creed, which states that God the Father and God the Son, i.e. Jesus Christ, are one. Another importance of the city was, when Constantinople was sacked by the crusader forces of the Fourth Crusade of 1204, Nikaia became the seat of the Byzantine State. At that period, Nikaia became a centre of art and culture, a hospital and patriarchate was built. This, for a period of time, turned the ancient city into a second 'Constantinople'.

Nikaia's location on the crossroads leading to Asia Minor was instrumental for the city's rising to prominence. The city had three main gates, three of which is still visible. One of them, the Lefke Gate can be considered to be the beginning of section of the road leading to Jerusalem in Asia Minor. This route, known also as Pilgrimage Road is originally one of the two main Roman roads in Asia Minor. The original name of this road is unknown. On the aforementioned roads, there were various accommodation or horse changing stations and settlements. We learn some of their existence and locations from ancient literary sources, while some others from the Tabula Peutingeriana and Itineraria Burdigalense: The 8th mile from Nikaia is the mound in Karadin/Karatekin, which is thought to be the location of Skhinai. From there, the route must have moved forward to Arapuçtu via Gaziler Village in Osmaneli District of Bilecik Province, and later to the village of Selçik (= Midum/Moedo Orientis), followed by Karaağaç Village in the District of Gölpaşarı via Medetli-Üyük (= Khogei). The road then went to the District of Gölpaşarı (= Tataion), Himmetoğlu/Çay Village (= Dablais) in the District of Göynük in of Bolu to the border Cappadocia-Cilicia via Iuliopolis (= Nallıhan) in Ankara³.

During the survey the new milestones found are as following:

1. Vespasianus
2. Vespasianus⁴
3. Septimius Severus
4. Caracalla [XXVI miles from Nikaia]

2018: 231–243; ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2019: 255–262.

3 For detailed information on the route, see: Nikaia 10,1: P. 50–62.

4 See, ADAK – ÖZTÜRK 2016: 72–82.

5. Macrinus and Diodumenianus [XXVI miles from Nikaia]
6. Diocletianus
7. Constantinus
8. Constantinus
9. Constantinus and Constantius
10. Used twice:
 - (A) Constantinus and Constantius
 - (B) Gratianus and Valentianus [XV miles from Nikaia]
11. Used twice:
 - (A) Valens and Gratianus [XIII miles from Nikaia]
 - (B) Arcadius and Theodosius
12. Unknown [XXIII miles from Nikaia]
13. Uninscribed
14. An uninscribed fragment belonged to a milestone

The 39 published milestones were brought together by D. FRENCH in 2013 in the electronic publication *Roman Roads & Milestones of Asia Minor*, Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.4: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia). The numbers of these inscriptions are as follows: 68; 69; 70 [= addendum to inv. no. 295]; 71; 72(A) [= addendum to inv. no. 197]; 72(B) [= inv. no. 193]; 72(C); 73(A-B); 74 [= addendum to inv. no. 369]; 75(A-B), (C [= inv. no. 301]; 75(D)-(F); 76-78(A-B); 79; 80 [inv. no. 334]; 80-81; 82 [= corrigendum to inv. no. 379]; 83-84(A), (B); 85; 86(A-B), (C)-(E); 87(A-B); 88(A-C); 89 [= addendum to env. no. 11].

Along with the milestones, road traces, bridges and settlements give important hints on the route. There are 4 known bridges close to each other in the District of Osmaniye of Bilecik Province⁵. Their builders or construction dates are unknown, though, the name of Emperor Mauricius was found in a monogram between the feet of a ruined Roman bridge in the District of Osmaniye. Along with the bridge named by us as the Bridge of Mauricius due to this monogram, there are the foundations of another ruined bridge between Dönekönü and Çamaltı within Selçik Village, which lies in the Sakarya River. This bridge is previously unknown in literature and documented for the first time. Traces of the Roman road related both to the bridge and the settlement were discovered in a farm not far from there. All this information is vital to show us the route of the Roman road, as this new knowledge was unknown when previous publications were issued, the road's route was not drawn at this point, marking the rest of it falsely.

Apart from milestone, very few honorary inscriptions were recorded in the countryside. The first of them is an inscription erected in honor of Emperor Trajan: It was discovered in 2008 in the İçdedeler Village in Taraklı District of Sakarya Province, when the villagers were building

⁵ For detailed information about bridges on Sakarya (Sangarios) River, see: ŞAHİN 1999: 643–658; BELKE 2010: 89–99.

an irrigation canal. It was recorded in 2010 by myself⁶. The said inscription was erected by one Aphous, son Herakl--- for Emperor Trajan, the Senate and People of Rome, Demos of Nicaea and the People of Eorta---. Why this honorary pedestal was erected is unknown, as there is no information about it on the inscription. This inscription, like many other honorary inscription erected for Emperor Trajan, must have been erected for his “salvation and health” (= ὑπὲρ σωτηρίας καὶ υγείας)⁷. However, the occasion for its erection is not known, as there is no other information on the inscription. However, it is known that corruption was far and wide in the Province of Bithynia-Pontus and the sufferings of the inhabitants, before Pliny the Younger's appointment to here as governor⁸. In response, Emperor Trajan sent Pliny the Younger to the Province of Bithynia-Pontus as *legatus Augusti pro praetore consulari potestate* in either 110 CE or 111 CE in order to establish public order in the province and generally organize the province for the upcoming military campaign against the Parthians. Regulations came into effect in the province following Pliny's appointment improved the region economically. This offering inscription might have been erected as a sign of gratitude after such a regulation.

We see the honoring of local magnates and not just emperors: In an unpublished inscription from Gölpazarı District of Bilecik Province dating to the second year of Emperor Trajan, the Village of Hopleanoi (= ἡ κώμη Ὀπλεάνων) honors Publius Aelianus Severianus Ariston and erects a statue [Inv. no. 131]. As the rest of the inscription full of praises is broken, we do not know the reasons for this commemoration.

As can be seen, we learn new names of settlements from inscriptions; one such example is found on an inscription in 2011 in Epçeler Village of Geve District in Sakarya Province⁹. The inscription was brought here from another village of Geve District, Ortaköy, and provided us with the name of Ortaköy's name in antiquity. On this funerary inscription erected by Aurelius Nikomedianus Nikomedes, it says that for any damage done to the tomb, 2.000 denaria should be paid to *fiscus* and another 4.000 denaria to the Village of Geoupenanoi (= τῆ κώμη Γηουπεανῶν).

The newly discovered settlements and villages in the territory of Nicaea are as following:

Sakarya

Ekogene
Kal./..mniaioi kome
Ouebreanoi¹⁰

⁶ See ÖZTÜRK 2018a: 219–222.

⁷ For examples, see Raha/Arabia (SEG VII 977–978).

⁸ For discussions on the subject, see MAGIE 1950: 602; LEVICK 1979: 126; MITCHELL 1993: 203.

⁹ ADAK – ÖZTÜRK 2017: 44–48.

¹⁰ DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013, 287–288, no. 2.

Bilecik

Attalane kome¹¹
Attalitis
Datanene/Datamane kome
Kabaloi settlement
Kasianoi settlement
Pyronmea¹²
Psalleas settlement

Bolu

Boleanoi kome¹³
Dikomia¹⁴
Ospraimenos/Spraimenos¹⁵

We see that both local inhabitants and the Romans living in the region made many offerings to Zeus, the chief god of Greek pantheon. Here Zeus either replaced the local deities existed prior to Hellenisation or worshiped alongside with them. While in one inscription, he was called a “Saviour”; in another, he was worshiped with Bronton, god of farmers (= Gürleyen) and the appellation of Brennos. In 2016 in Ahmetler Village of Pazaryeri District in Bilecik Province, as a result of the damage caused by the village muhtar’s illegal construction with the pretext of a quarantine area creation, a cult area was accidentally discovered. In the damage area caused by the village muhtar, in situ architectural wall remains and many offering stelae scattered all over the surface, 10 of which had inscriptions on them, were found¹⁶. These new offerings contribute greatly to our knowledge on the region’s history. For example, primarily we learn the existence of a new village like the “the village of Pronasitai”.

Very few Latin inscriptions could be identified during surveys apart from milestones: One of the most important of them all is a bilingual burial inscription belonging to Lucius Volumnius Similis¹⁷.

11 ÖZTÜRK 2017, 35.

12 ÖZTÜRK 2017, 35.

13 DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2015, 124-125, no. 1.

14 ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015, 244-245, no. 1.

15 ÖZTÜRK 2016: 288-289, no. 1.

16 The inscriptions are being prepared to be published with Abdurrahman AKTAŞ and Ezgi DEMİRHAN-ÖZTÜRK for 2020.

17 This inscription is being prepared to be published in *Acta Classica Mediterranea* with Hamdi ŞAHİN.

The survey area, lying within the territory of the city of Nicaea, was part of Bithynia of antiquity. The Roman province of Bithynia was a peaceful and secure region with rich and fertile lands; hence it was a very attractive place for Roman veterani in the 1st-2nd centuries CE. Bilingual funerary stela written in Ancient Greek and Latin, a Roman probably of Italic origin, Lucius Volumnius Similis, writes that he started his military career as a private and completed as a major (tribunus militum). Coming from a non-senatorial background L. Volumnius Similis, he started his military career in the Praetorian Guard, the personal bodyguard unit of 1,000 men of Roman emperors. He finally rose to the rank of major in Legio III Augusta. Major L. Volumnius Similis had such an impressive career for an ordinary soldier, probably due to his great military talent. After he was retired, he must have been given, like other Roman veterani, a piece of land as retirement pension in present-day Sakarya, i.e. province of Bithynia; and there he must have spent the rest of his days.

Many inscriptions from Türbe Deresi area near Keskin Village of Gölpazarı District in Bilecik Province were published¹⁸. In the surveys undertaken here in 2013, 10 new inscriptions were recorded [Inv. no. 155–164]. One of them is an offering made by a woman called Epigenes to “Zeus Kharitodote” [Inv. no. 151]. Two offering inscriptions previously found in the area is used in the old fountain of the village and one of them is dedicated to Zeus.

During the 2013 surveys, a new necropolis was identified in Türbe Deresi area of Taşcaahiler Village in the Central District of Bilecik Province. There, 3 new funerary inscriptions were recorded: “Hieron, son of Philotas, commissions a tomb from an unknown person” [Inv. no. 143]; a funerary inscription fragment of a person or people, whose names cannot be read [Inv. no. 144]; “A man named Hieros, commissions a tomb for Macrinus and his servant” [Inv. no. 145]. This necropolis dating to the Roman Imperial period is full of funerary stelae, burial chambers, and other tomb structures sprawled across a very large area.

The aim of epigraphic-historical geographical surveys is just not finding new inscriptions; previously published inscriptions are also reviewed and reevaluated.

18 For published inscriptions from Keskin village, see INikaia 1127. 1312; ÖZTÜRK 2015: no. 5; 9; 12-14.

ÖZTÜRK 2015: 259-260, no. 3). For locations where name Lala appears in Asia Minor, notably Bithynia Region, see also: LGPN VA s.v. Λάλα; BATTISTONI –ROTHENHÖFER 2013: 114-115, no.2.

For more on this name, see also: ZGUSTA 1964: § 790-1 (Λαλα); ÖZLEM-AYTAÇLAR 2010: 524, fn. 96.

3. TOMB OF HIERONIA AND EPITYNKHANOS

A limestone stela with a triangular pediment. All the sides are flattened. On the top of the stela, there are two wreath motifs. On both the top and the bottom parts of the inscription, there two hewn niches. Daily houseware were depicted on the top and bottom niches.

Measurements : H: 1.55 m; W: 62 cm; L: 37 cm; LH: 1.6-3.4 cm
 Inv. No. : 47
 Recorded by : H. S. Öztürk
 Date : 2nd Century CE

Ἱερωνία καὶ Ἐπιτυνχάνω
 δούλοις φιλοδεσπότης

4 νεωτέροις, δο(ῦλος) Ἀρίστων
 vacat ζι' vacat

Translation:

In the 17th year (of the Emperor's reign). Slave Ariston, (built this tomb) for the Lord-loving young slaves Hieronia and Epitynhanos.

4. ἔτους must come before ζι. The stonemason seems to forget the Word stating the date.

4. TOMB OF KHRESTE

Limestone stela, profiled on top and bottom sides. Top right and back sections are partially broken. Claw traces of an earth digger is visible on the inscribed side.

Measurements : H: 1.85 m; W: 65 cm; L: 65 cm; LH: 3.2-4.7 cm
 Inv. No. : 79
 Recorded by : H. S. ÖZTÜRK
 Date : 2nd Century CE

Ἔτους γ' Τ[ί]-
 τ<θ>α Κωνι[δος (?)]
 Χρήστη [μ]η[τ]-
 4 ρι^{vv} μνή-
 μης χάρις.

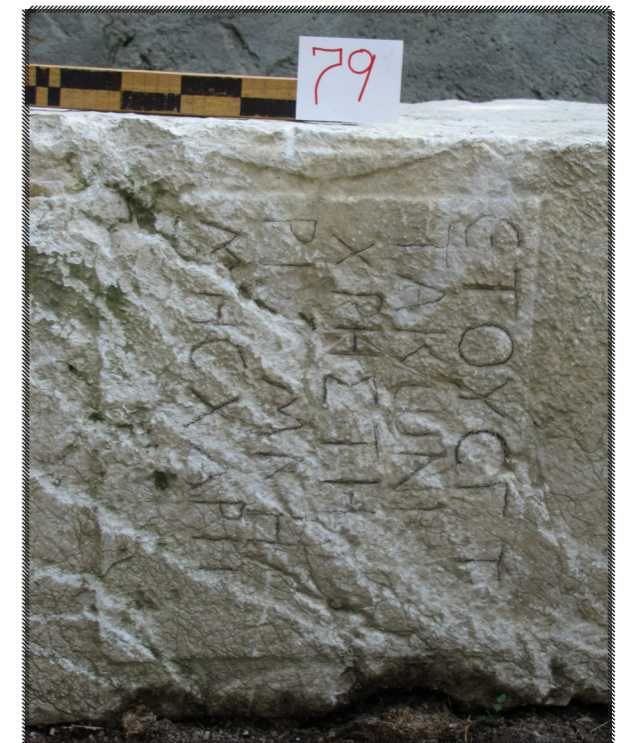
1 ff. Τ[Ι]ΤΑ lapis.

Translation:

In the 3rd year (of the Emperor's reign). Titha daughter of Konis (built this tomb) in the memory of her mother Khreste. Farewell!

1 ff. Τ[ί]τα should have been Τίτθα; however, the stone mason seems to have forgotten the theta after the tau.

According to ZGUSTA 1964: § 1567-5, the name Τιτθα or Τιθα, which is a very common

name in Bithynia Region, comes from the

Greek word τίτη, meaning “wet nurse”. For the publication where examples in which this name is seen in Nikaia en masse, see: ÖZTÜRK et alii 2018: 235-237.

For other examples of this name in Bithynia, see also: LGPN VA s.v. Τίθα/Τίθα”. For the known examples of the name Tittha/Titha both in Bithynia and in the Mediterranean World, see: DANA 2014: 370-372, s.v. “Tittha, Τιτθα, Τιθα, Τιθη, Θιθα, Τήθα (f.) (bith.)”.

2 As the left side of the inscription is broken, it is impossible to complete it. Yet the first four letters give us an idea: Up until now, the name Κωνις is documented only in an inscription from Side²⁶. If our completion is correct, we can suggest the name here as Konis as well. In that case, that makes Konis, an epikhorik name Konis is documented in Nikaia for the first time; while for the second time in Asia Minor.

5. TOMBS OF PANTAUKHIS, ASKLAS/PAPIAS AND A PERSON WHOSE NAME IS UNKNOWN

A limestone doorjamb, probably belonging to the entrance of a tomb. Left side is partially broken. The inscription is on the main side, divided in 3 different sections, between columns. The doorjamb’s lateral and back side is left rough.

Measurements : H: 49 cm; W: 1.56 m; L: 48 cm; LH: 3-7 cm
 Inv. No. : 14
 Recorded by : H. S. ÖZTÜRK – B. ÖZTÜRK
 Date : 2nd Century CE

A	B	C
---	Ἔτους δ' Πανταύχι-	Ἔτους [3/4]ας
]Λ	ς Νεικάνδρου γυν-	Παπίου [τοῦ Ἀ]πο[λλω]-
]Ι ΙΟ	ἡ δὲ Παπίου ζή-	γίδου ζήσ[α]ς ἔ-
χαῖ]ρε.	σασα ἔτη ος', χαῖρε.	τη ἰ' ^{vacat} χα[ῖ]ρε.

²⁶ ISide 145.

Translation:

A

... Farewell!

B

In the 4th year (of the Emperor's reign). Pantaukhis daughter of Neikandros, wife of Papias who lived for 66 years rests here. Farewell!

C

In the ... (of the Emperor's reign). Asklas/Papias grandson of Apollonidos son of Papias who lived 11 years rests here. Farewell!

B1 ff. Πανταύχις: This is the second time for the feminine form of the Makedonian name Πάνταυχος²⁷ documented. This name was known before only from a funerary inscription from the city of Edessa in Makedonia²⁸: ἔτους γμσ' | Πανταυχίδα Πανταύχου θυγατέρα Γ(άιος) Ἰούλι||⁴ος Σευῆρος τὴν ἑαυτοῦ τὴν ἑαυτοῦ | γυναῖκα' | ἦρωα (sic). This name is documented for the first time from Nikaia and Asia Minor.

C1 [3/4]ας: By looking at the ending and the letter space, it can be suggested that the name in the broken section could be [Ἀσκλ]ᾶς (INikaia 1096) or [Παπί]ας (INikaia 1511).

C2 Παπίας is seen frequently in Nikaia (INikaia 1240. 1321. 1467. 1475; ÖZTÜRK 2011: 152 f, no. 7; ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015: 245-246, no. 4; 246-247, no. 5; ÖZTÜRK et alii 2018: 233-235). For other locations where the name Papias is seen in Asia Minor, notably in Bithynia, see: LGPN VA; VB s.v. Παπίας.

6. THE BYZANTINE EMPEROR MAURICE'S MONOGRAM

Monogram on a rectangular block of limestone.

Measurements : H: 96 cm; W: 90 cm; L: 1.65 m; LH: 6–15 cm

Inv. No. : 448

Recorded by : H. S. ÖZTÜRK

Emperor Maurice's monogram (582-602 AD) was first seen by photographer Cemil Şahin and reported to me by Süleyman Çakar. A similar monogram is known from Samandıra (Kalkhedon) in Bithynia region. Maurice's name is also mentioned in epitaph of the cloth-dealer Alexandros in Strobilos in Bithynia. Maurice's name was used in this inscription for dating.

²⁷ For detailed information on this name, see: RUSSU 1938: 203.

²⁸ CORMACK 1974: 207, no. 10.

ABBREVIATION LISTS

ADAK – ÖZTÜRK 2016	M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK, “Ein neuer Meilenstein aus der Nähe von Dableis (Nikaia) und das flavische Straßenbauprogramm in der Provinz Bithynia et Pontus”, <i>Philia</i> 2, 72–82.
ADAK – ÖZTÜRK 2017	M. ADAK – H. S. ÖZTÜRK, “Eine neue ροδισμός-Inschrift aus dem Hinterland von Nikaia”, <i>Philia</i> 3, 44–48.
ArchPap	Archiv für Papyrusforschung und verwandte Gebiete.
ArkSan	Arkeoloji ve Sanat Dergisi.
BATTISTONI – ROTHENHÖFER 2013	F. BATTISTONI – P. ROTHENHÖFER, “Inschriften aus dem Raum Keles und Orhaneli (Provinz Bursa, Türkei)”, <i>EA</i> 46, 101–165.
BELKE 2010	K. BELKE, “Justinians Brücke über den Sangarios”, in: S. DOĞAN – M. KADİROĞLU (Eds.), <i>Bizans ve Çevre Kültürler: Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken’e Armağan</i> , İstanbul: 89–99.
CORMACK 1974	J. M. R. CORMACK, “Inscriptions from Pella, Edessa and Beroea”, <i>ArchPap</i> 22–23, 203–210.
ÇOKBANKİR 2010	N. ÇOKBANKİR, “Modrena ve Nikaia Territoryumundan Yeni Yazıtlar”, <i>Olba</i> 18, 323–345.
DANA 2014	D. DANA, <i>Onomasticon Thracicum (Onom Thrac): Répertoire des noms indigènes de Thrace, Macédoine Orientale, Mésies, Dacie et Bithynie, Athènes</i> .
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2012	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar I”, <i>MJH</i> II.2, 67–78.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2013	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Adak Yazıtları”, <i>Cedrus</i> 1, 285–292.
DÖNMEZ-ÖZTÜRK – ÖZTÜRK 2015	F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – H. S. ÖZTÜRK, “Neue Inschriften aus Göynük und Mudurnu II”, <i>Philia</i> I, 123–128.
EA	<i>Epigraphica Anatolica</i> .
EphDac	<i>Ephemeris Dacorowana</i> .
FRENCH 1981	D. FRENCH, <i>Roman Roads and Milestones of Asia Minor, Fasc. I: The Pilgrim’s Road</i> , Ankara.
FRENCH 2013	D. FRENCH, <i>Roman Roads & Milestone of Asia Minor, Vol. III: Pontus et Bithynia (with Northern Galatia)</i> , Ankara.
Gephyra	<i>Gephyra: Zeitschrift für Geschichte und Kulturen des östliche Mittelmeerraumes – Doğu Akdeniz Bölgesi Eskiçağ Tarihi ve Kültürlerini Araştırma Dergisi</i> .
IGSK	<i>Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien</i> , Bonn 1972 .
ILS	H. DESSAU, <i>Inscriptiones Latinae selectae</i> , I–III, Berlin.
INikaia	S. ŞAHİN (Hrsg.), <i>Katalog der antiken Inschriften des Museums von Iznik (Nikaia)</i> , I-II 1/2, Bonn 1979–1982 (IGSK 9–10 1/2).
ISide	J. NOLLÉ (Hrsg.), <i>Side im Altertum: Geschichte und Zeugnisse</i> , 2: <i>Griechische und Lateinische Inschriften (5-16) – Papyri – Inschriften in Sidetischer Schrift und Sprache – Ergänzungen und Berichti-gungen – Konkordanzen – Epigraphische Indices</i> , Bonn 2001 (IGSK 44 II).
LEVICK 1979	B. LEVICK, “Pliny in Bithynia- and What Followed”, <i>G&R</i> 26/2, 119–132.

LGPN VA	Th. CORSTEN (ed.), <i>A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VA: Coastal Asia Minor: Pontos to Ionia</i> , Oxford 2010.
LGPN VB	J. -S. BALZAT – R. W. V. CATLING – É. CHIRICAT – F. MARCHAND (Eds.), <i>Associates Editor Th. CORSTEN, A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VB: Coastal Asia Minor: Caria to Cilicia</i> , Oxford 2013.
LGPN VC	J. -S. BALZAT – R. W. V. CATLING – É. CHIRICAT – Th. CORSTEN, <i>A Lexicon of Greek Personal Names, Volume VC: Inland Asia Minor</i> , Oxford 2018.
MAGIE 1950	D. MAGIE, <i>Roman Rule in Asia Minor</i> , II, Princeton.
MAMA VIII	W. M. CALDER – J. M. R. CORMACK with contributions from M. H. BALANCE – M. R. E. GOUGH, <i>Monumenta Asia Minoris, VIII: Monuments from Lycaonia, The Pisido-Phrygian Borderland, Aphrodisias</i> , Manchester 1962.
MITCHELL 1993	S. MITCHELL, <i>Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor</i> , Oxford.
MJH	<i>Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi – Mediterranean Journal of Humanities</i> .
Olba	<i>Olba</i> .
ÖZLEM-AYTAÇLAR 2010	P. ÖZLEM-AYTAÇLAR, “An Onomastic Survey of the Indigenous Population of North-Western Asia Minor”, in: R. W. V. CATLING – F. MARCHAND (Eds.), <i>Onomatologos: Studies in Greek Personal Names Presented to Elaine Matthews</i> , Exeter: 506–524
ÖZTÜRK – AKTAŞ 2017	H. S. ÖZTÜRK – A. AKTAŞ, “Zeus Bronton Kült Alanı”, <i>Aktüel Arkeoloji</i> 60, 28–29.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN 2016	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VI”, <i>Phaselis</i> II, 167–177.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2018	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar IX”, <i>ArkSan</i> 159, 81–92.
ÖZTÜRK – DEMİRHAN-ÖZTÜRK 2019	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK, “Nikaia (Bithynia) Egemenlik Alanı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Çalışmaları – 2017”, <i>AST</i> 36.2, 255–262.
ÖZTÜRK – DÖNMEZ-ÖZTÜRK 2015	H. S. ÖZTÜRK – F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar III”, <i>Cedrus</i> 3, 243–256.
ÖZTÜRK – KILIÇ-ASLAN 2012a	H. S. ÖZTÜRK – S. KILIÇ-ASLAN, “Nikaia: Yeni Yazıtlar II”, <i>Gephyra</i> 9, 101–110.
ÖZTÜRK – PİLEVNELİ 2012b	H. S. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ, “Nikaia: Yeni Yazıtlar III”, <i>MJH</i> II.3, 187–201.
ÖZTÜRK 2011	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan (Bithynia) Yeni Yazıtlar I”, <i>ArkSan</i> 137, 147–154.
ÖZTÜRK 2013	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar IV: İznik Müzesi”, <i>Cedrus</i> 1, 293–298.
ÖZTÜRK 2015	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar V”, <i>Cedrus</i> 3, 257–267.
ÖZTÜRK 2016	H. S. ÖZTÜRK, “Göynük ve Mudurnu’dan Yeni Yazıtlar IV”, <i>Cedrus</i> 4, 287–297.
ÖZTÜRK 2017	H. S. ÖZTÜRK, “Osmaneli’nin Antikçağ Tarihi (Nikaia) – Ancient History of Osmaneli (Nikaia)”, in: A. AKPINAR – G. A. AKSU (Eds.), <i>Gelişim Sürecinde Osmaneli</i> , İstanbul, 27–41.
ÖZTÜRK 2018a	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VIIa: Traianus’un Onurlandırılması”, <i>ArkSan</i> 156, 219–222.
ÖZTÜRK 2018b	H. S. ÖZTÜRK, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VIII”, <i>Phaselis</i> IV, 361–369.
ÖZTÜRK et alii 2013	H. S. ÖZTÜRK – F. DÖNMEZ-ÖZTÜRK – B. ÖZTÜRK – C. PİLEVNELİ – S. KILIÇ-ARSLAN, “Nikaia Egemenlik Alanında 2010-11 Yılı Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırması Genel Sonuçları”, <i>AST</i> 30.1, 83–88.
ÖZTÜRK et alii 2018	H. S. ÖZTÜRK – E. DEMİRHAN-ÖZTÜRK – H. NİKOLAYİDİS – A. GÜNDÜZ, “Nikaia’dan Yeni Yazıtlar VII”, <i>TÜBA-AR</i> 22, 231–243.

Phaselis	Phaselis: Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi.
Philia	International Journal of Ancient Mediterranean Studies.
RE	Paulys Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.
RITTERLING 1925	E. RITTERLING, “Legio”, RE XII.1, 1211–1856.
RRAM III.4	D. H. FRENCH, Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. 3: Milestones, Fasc. 3.4 Pontus et Bithynia (with Northern Galatia), Ankara 2013 [Electronic Monograph 4].
RUSSU 1938	I. I. RUSSU, “Macedonica”, Ephemeris Dacorowana, 8, 105–232.
SPEIDEL – REYNOLD 1985	M. P. SPEIDEL – J. REYNOLD, “A Veteran of Legio I Parthica from Carian Aphrodisias”, EA 5, 31–35.
ŞAHİN 1999	S. ŞAHİN, “Wasserbauten Justinians am unteren Sangarios in Bithynien”, in: S. PANCIERA (ed.), XI Congresso internazionale di epigrafia Greca e Latina, Atti II. Roma, 18-24 settembre 1997, Rome: 643–658.
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi.
ZGUSTA 1964	L. ZGUSTA, Kleinasiatische Personennamen, Prag.

CITIES OF EASTERN CILICIA THRACHEA
IN THE ROMAN IMPERIAL ERA: A SHORT
EVALUATION ON THE POPULATION OF THE
CITY OF CORYCUS*

DIOKAESAREA

Tapureli

Yeniyurt

Kanytelis

KALANTHIA

Meydan Kalesi

Hamdi ŞAHİN**

hcsahin@istanbul.edu.tr

Figen ŞAHİN***

yagmur.figen@gmail.com

ELAIUSSA/SEBASTE

KORYKOS

**Prof. Dr., Istanbul University Faculty of
Letters Department of Ancient History

***Doctorant,
Humboldt-Universität zu Berlin

“Demography”, which is made up with the combination of the Greek words demos (people) and graphein (to write) is the science that studies the density, structure, development, decline of and the features and changes in a population within a defined geographic region¹. In that regard, demography is based on physical and countable evidence².

The data for demographic studies for the Ancient Greek and Roman world come from ancient sources, inscriptions, papyri and archaeological surveys³. Within the scope of demography, all types of inscriptions can be used as source of information due to the clarity and objectivity of the information they contain⁴. However, when population is concerned, tomb inscriptions become prominent due the information they provide in demographic studies. Tomb inscriptions may contain all sorts of information on them; from birth/death rates to gender distribution in the ancient settlement, kinship relations, the origin of the tomb owner and/or his/her family, child birth and death rates, age, religious belief, social status and profession. It seems even possible to make specific research on a geographical region within a defined border about in which months the child births peak⁵.

Cilicia Region in antiquity was bordered with Lycaonia in the north, Pamphylia in the west and Syria in the east. It was bordered in the south by a natural frontier, the “Cilician Sea”. Cilicia was divided into two regions in ancient sources due to its geographical features: Cilicia Pedias and Cilicia Trachea. Soli/Pompeiopolis forms the border between the two regions⁶.

The region known as Eastern Cilicia Trachea is the area between Göksu River flowing through the present District of Silifke and the Lamas Creek in the Limonlu Town of the District of Erdemli to the east. The northern boundary is formed with Karaman. The major ancient cities located in

this region are Seleukeia⁷ (= Silifke), Corycus (= Kızkalesi)⁸, Elaiussa/Sebaste⁹ (= Ayaş), Olba¹⁰ (= Uğuralanı) and Diokaisareia¹¹ (= Uzuncaburç).

Located between the Kalykadnos and Lamos rivers, Eastern Cilicia Trachea Region entered under the Hellenistic cultural influence following the conquest of Alexander the Great. From this period on, the urbanization activities in the region began. One of the cities founded as a result was the city of Corycus (= Kızkalesi)¹². Although Corycus became one of the most prominent cities in the region during the Roman Imperial Period¹³, it lost its importance in the 3rd Century CE due to rivalry it entered with its neighbor Elaiussa/Sebaste, becoming a kome of this city in the process¹⁴. In 260 CE, when the Sassanid King Shapur I sacked the cities of Cilicia, Corycus suffered like Elaiussa/Sebaste. However; the city of Corycus recovered faster compared to Elaiussa/Sebaste and, as indicated in inscriptions, became a significant regional trade city, beginning with 4th-5th Centuries¹⁵. In relation with this period of wealth and prosperity, the number of agricultural settlements in Corycus’ hinterland increased considerably¹⁶.

Tombs and Inscriptions:

The necropolis of the city, which provides important information of the city’s burial traditions and population, is located right outside the city walls that surround the city from east to west. A section of the necropolis A overflows into the city walls. The necropolis is sprawled across three hills of an area of 1.4 km long and 700 meters wide. It was surveyed by Joseph KEIL and Adolf WILHELM at the beginning of the 20th Century and its inscriptions were published¹⁷. Dividing the necropolis into three sections A, B and C in order to provide orientation for their work, KEIL and WILHELM classified the inscriptions according to their places of discovery¹⁸.

Compared to the necropoleis B and C, which were used intensively in 3rd-6th Centuries CE, the

* This Project was supported by TÜBİTAK (Project no. 114K268) and Istanbul University BAP Directory (Project no. 55091). The project’s studies related to archaeological demography were carried out by the member of IU Department of Classical Archaeology, Assoc. Prof. Aşkim ÖZDİZBAY (IU Department of Classical Archaeology). Dr. ÖZDİZBAY, Classical Philologist Figen ŞAHİN (PhD), Assistant İpek DAĞLI (IU Department of Classical Archaeology), Classical Philologist Sinem KÜÇÜKOĞLU (PhD), Classical Philologist Canan BASAN (MA), Nedim GÜVENÇ and Nazım Can CİHAN (Restaurateur) joined us in the 2015 survey. I wish to thank to the Ministry of Culture and Tourism for giving permission for our survey; to the Directory of TÜBİTAK for their support in our survey and all of the members of our team for their devotion during our survey.

1 HÖHN – BOLTE 1987.

2 ŞAHİN 2015: 2.

3 CHAMBERLAIN 2006; SCHEIDEL 2011: 101–113; ATTEMA – de HAAS 2011: 97–141.

4 MATTHEWS 1999: 141–161.

5 SHAW 2001: 83–110, Table 6–7.

6 Strab. XIV 1, 8; XIV 5, 1; Ptolem. V 5, 3; V 5, 9.

7 TIB V: 402–406.

8 TIB V: 315–320.

9 TIB V: 400–401.

10 TIB V: 369–370.

11 TIB V: 239–240.

12 Liv. XXXIII 20; Dio Cass. LIV 9.

13 Cic. Ad fam. XII 43; Plin. nat. hist. V 22; Oppian. Hal. III 5, 205–210.

14 Stadiasmos 482; KIRSTEN 1973: 362.

15 KIRSTEN 1974: 799; 802; TIB V: 317. ŞAHİN 2007: 137.

16 ŞAHİN 2007: 116.

17 MAMA III 118–213. Nos. 198–788..

18 KEIL – WILHELM 1931: 131.

necropolis A was used relatively earlier, from 1st-2nd Centuries onwards¹⁹. This shows us that the city's necropolis expanded from eastwards through centuries. It is possible to say that about 4% of the tombs were built with more expensive workmanship. This indicates that the owners of these tombs were from a wealthier section of the population.

The Language of the Inscriptions and Names:

88% of the names on the tomb inscriptions of the city are Greek, while 0.6% are Latin, 5.7% are local and 5.1% of them are Hebrew. The inscriptions indicate that the tomb owners and their relatives usually use only one name. Roman origin names are very rarely seen on the inscriptions. For example, the nomen gentile Iulius appears only once in Old Greek form in the inscriptions²⁰. As for the cognomen Iulianus, it was used as a name²¹. Only two inscriptions show that the tomb owners had more than one name. The first example is the inscription located on the tomb of Aurelius Eusanbatio Menandros and his family²². The other tomb belongs to a Marcus Aurelius Chrestus and his wife Marca Aurelia Polychronia²³. Chrestus used the supernomen Makrobios; while his wife Polychronia used Rufina.

Most of the inscriptions identified in the necropolis are located on the sarcophagus cases, lids and on the rock cut tombs. About 10% of them were from 1st-3rd Centuries CE; while the % 90 date to the 4th-6th Centuries CE. The inscriptions are rather consist of the name of the owner of the tomb and those of the members of his/her family, particularly that of the father; information on profession, titles of the clergy and penalty formulae to prevent grave robbery. Most of the inscriptions were embroidered superficially and does not show a high quality craftsmanship. On Corycus inscriptions on many sarcophagus and sarcophagus lid, there are names added to that of the original tomb owner with a simple conjunction καὶ (and) written with a corrupt font as well. No other information about the deceased, except the name and profession are given with such additions. Another thing encountered in inscriptions is the scalping of the name of the original owner of the tomb and inscription of a new name for the sarcophagus' new owner. Most of the tomb inscriptions began with θήκη, σωματοθήκη, while there are few began with τόπος. These expressions are usually followed by the name of the tomb owner and his/her father. The majority of the Christian tombs began with a formula δόξα σοὶ ὁ θεός ὁ μόνος ἀθάνατος. 30% of the inscriptions include profession names²⁴.

19 MACHATSCHEK assigned the necropolis areas as N1, N2 and N3. See MACHATSCHEK 1967: 21; 24 ff.

20 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 151.

21 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 148. 294. 332. 391. 436. 574.

22 See fn. 54.

23 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 505.

24 ŞAHİN 2003: passim.

Gender:

1079 of the inscriptions have male names, while there are 114 of them with female names²⁵. From these data, it could be calculated that the gender ratio is 100 men to 10.56 women. In Ancient Athens, by taking the tomb inscriptions into the consideration for the calculations, the gender ratio is 100 men to 54 women; while it was 100 men to 66 women in Rome²⁶. The reason for the existence of more male names compared to females might be because the women were usually interred with their husbands, brothers or sons and their names are not inscribed on the sarcophagi afterwards.

Origin:

Inscriptions showing the tomb owners of Corycus coming from different regions, cities and villages make up the 8% of the total number of inscriptions. For example, in an inscription found in necropolis C, Photinos, father of Eudaimon was from Egypt²⁷. People of Syrian origin are seen widely in the city's inscriptions. According to the inscription on a sarcophagus lid from necropolis C, Iohannes was from Antioch²⁸. Paulus is from Beroia, located in the northeast of Syria²⁹; while Iohannes was from the city of Theopolis³⁰. An inscription on a sarcophagus lid confirmed to be from necropolis B states that Andreas is of Immai origin³¹. The expression khorion in front of the name of this settlement indicates that it is a rural settlement. According to Zosimos, L. Domitius Aurelianus defeated a Palmyrene army in Immai near Antioch in 272 CE³². A kome called Kaperlatinos, which is thought to be located in Syria³³, is documented in the tomb inscriptions from the city necropolis. Casianus³⁴, Leontios³⁵, Paulos³⁶ and Iohannes³⁷

25 The calculations were based on the tomb inscriptions.

26 SCHEIDEL 2012: 105 ff.

27 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 86.

28 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 320.

29 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 630.

30 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 120. During the reign of Justinian I (527–565 CE) the name of the city was changed from Antiokheia to Theopolis.

31 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 532.

32 Zos. I 50, 3.

33 ROBERT 1963: 115; ZGUSTA 1984: 226.

34 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 124.

35 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 29.

36 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 319

37 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 574.

or their families must have migrated from this village to Corycus to settle. The person called Barsyimos was again of Kapernagathon origin in Syria³⁸; Iulianus³⁹ and Barla⁴⁰ were from Kapropakis; Sergius from Sorion⁴¹; Symeonios from Khorenos⁴²; Iakobos and Stephanos brothers were of Khorre origin⁴³. According to the ethnicon located in the tomb inscription of Kharitene, Epiphanius' father was originally from Samaria in Syria/Palaestina⁴⁴. Artemisios was from Nisibis (= Nusaybin)⁴⁵; while a woman called Maria was from Lycaonia⁴⁶. In Corycus, an Isauros from Marmara Adasi (= Prokonnesos)⁴⁷ was interred together with Ioannes called Odotomis in the same tomb. Although there is no direct evidence, it is highly possible that there was some sort of kinship relation between Isauros and Odotomis. According to an inscription on an identified sarcophagus from necropolis B, a Marcus Aurelius Chrestus called Makrobios was of Nicomedia origin and member of the phyle of Asklepios; at the same time, he was a citizen of the city of Corycus. Chrestus bequeathed the tomb to Marca Aurelia Polychronia called Rufina and Egatis called Hsykhios and their children⁴⁸. Chrestus and his wife Polychronia took the praenomen and nomen Marcus Aurelius/Marca Aurelia, probably after Constitutio Antoniniana entered into force. Therefore, it seems possible to date the inscription to 3rd Century CE the earliest. Sergius is from Byzantion⁴⁹. The available inscriptions show that there are two men in Corycus of Ephesos origin – Iulianus⁵⁰ and Tabriskos⁵¹. Inscriptions show that Corycus received immigrants from Cilicia Thrachea cities as well. For example, Konon was from Diokaisareia⁵². An inscription on a sarcophagus from necropolis A states that Alexandros Anemourion was Jewish⁵³. Although

38 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 152. See FEISSEL 1982: 319.

39 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 148.

40 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 401.

41 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 388.

42 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 261.

43 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 571.

44 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 373.

45 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 381.

46 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 459.

47 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 349.

48 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 505.

49 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 613.

50 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 294.

51 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 397.

52 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 167.

53 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 163.

Alexandros interred in this tomb with his wife, the wife's name is not mentioned there. Aurelius Eusanbatus⁵⁴, Iohannes⁵⁵, Helias⁵⁶ and another Helias⁵⁷ were understood to be of Seleukeia origin – a city neighboring Corycus. Only four people in the inscriptions from the city – Dionysios and his son Theodotos⁵⁸, Theotokos⁵⁹, Zakharias⁶⁰ and Iohannes⁶¹ – stated that they were from Corycus. Thodoros, who had the same name as his father, is understood to be from Sandabara/Sandapara⁶². However, it is not possible to speculate about the location of this settlement.

Religious Identities:

4.7% of the burials in Corycus have an altar symbol, indicating the owner to be Pagan; while 94% of them had a simple or a more elaborate cross – an indication of the owner to be Christian; and 2.1% have menorah reliefs, indicating the deceased is Jew⁶³. Apart from this, the use of adjectives Hebreos or Ioudaios in the inscriptions show us that the interred person is Jew. These expressions made of 1.9% of the inscriptions. On some of the sarcophagus cases, there are both the altar and cross reliefs. This shows us that those sarcophagi were reused for a second time in the following periods; and sometimes even for a third time, as can be understood from inscription traces.

For example, on a sarcophagus from necropolis A, there are in total 5 inscriptions; two of them are on the sarcophagus case, while three others are inscribed on the lid. The first inscription on the sarcophagus case belong to a person named Akakis⁶⁴; right next to it is an altar relief, indication of pagan belief. The other four inscriptions⁶⁵ belong to people from Christian population of the city, as can be understood from the crosses located at the beginning and the end of those said inscriptions. Another important fact is the burial of woman named Rhodope in 4th Century CE, although the rest of the previous owners were men. Such burials are very rare in

54 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 57.

55 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 264.

56 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 271.

57 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 510.

58 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 404.

59 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 299a.

60 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 513.

61 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 576.

62 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 465.

63 For the reliefs, see DURUGÖNÜL – MÖREL 2012: 307.

64 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 529a.

65 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 529b–e.

the Corycus necropolis.

The inscriptions from Corycus necropolis informing us about the Jewish population show that the Jews began to appear in the settlement from 3rd Century CE onwards. For example, from an inscription dating to the 3rd Century CE⁶⁶, it is understood that the tomb belong to Aurelius Eusanbatio, son of Menandros; and his wife Matriona called Photion. In the following lines of the inscription, it can be seen that Photion, the niece of Matriona is married to a ducenarius from Seleucia and was buried in the same tomb. The formula “...do not despair, for no one is immortal, except the one who ordered this to happen and places us to the orbits of the planets.”, which is added to the end of the inscription is encountered in the Christian tomb inscriptions. Eusanbatio, who took nomen Aurelius and used it as his praenomen, thanks to Constitutio Antoniniana, is a citizen and assembly member of the city of Corycus, as can be understood from the first line of the inscription.

As reported by Ulpian⁶⁷, it was only made possible for a member of the Jewish community to become a Roman civil servant with a law enacted by Septimius Severus. This law granted Jewish citizens to be a civil servant and member of assemblies. Also, any Jew who gained this right had also the right to be exempted from duties forbidden by the Jewish religious laws. The inscription's dating matches Ulpian's report. With the exception of Aurelius Eusanbatio's tomb, there is no name of a female family member like mother, sister or wife, from the Jewish community of the ancient city of Corycus mentioned in tomb inscriptions⁶⁸.

It can also be understood via this inscription that more than one burial in the same tomb was not found inconvenient by the Jews and they could take office in Roman civil service at least in the 2nd-3rd Centuries CE.

Other inscriptions from the city dating to the 5th-6th Centuries CE inform us about the religious duties, social status and professions of the Jewish community. Jews living in Corycus took part in professional and commercial life. According to the inscriptions, professions such as ointment making, boot making, perfume making and the chairman of jewelry guild were occupied by Jews.⁶⁹

Within the boundaries of the ancient city of Corycus, with the prevalence of Christianity from

66 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 57.

67 Ulpian. Dig. L 2, 3. 3: Eis, qui iudaicam superstitionem sequuntur, divi severus et antoninus honores adipisci permiserunt, sed et necessitates eis imposuerunt, qui superstitionem eorum non laederent.

68 ŞAHİN 2015: 6.

69 For the inscriptions, see ŞAHİN 2003: 199; 200; 203; 46; 73; 77; 93; 96; 98; 118; 134; 139; 143; 160; 161; 283; 289; 296. For the Jewish presence in Cilicia Trachea, see DURUGÖNÜL – MÖREL 2012: passim. ŞAHİN 2015: passim.

the beginning of the 5th Century CE, churches and monasteries are began to be built⁷⁰. Churches and monasteries date to 5th/6th Centuries CE⁷¹. The tomb inscriptions in the city indicate that there could have been small chapels dedicated to St. Zachary⁷², St. Andrew⁷³ and St. Nerianos⁷⁴ in Corycus. Inscriptions also show the existence of monasteries along with churches. Although no structure ruin survive to present, there were monasteries dedicated to St. Kharitene⁷⁵ and St. Elias⁷⁶; and a house for the poor dedicated to St. Konon⁷⁷, according to the inscriptions found in the necropolis of Corycus.

Development of Christianity in Cilicia Thrachea was reflected in inscriptions as well. The 85% of the inscriptions show that the population of the city of Corycus is made of Christians. The clergy had an important part in city's population. Among the inscriptions, the protoprebyteroi Kaneonistos⁷⁸ and Prounikios⁷⁹, who acted as deputies and took on other various tasks in the church, were documented. The presbyteroi were the most mentioned office in the tomb inscriptions in the city. They were chosen by the church attendants; they advised the bishops and officiate the baptism ceremony. The inscriptions present that Stephanos⁸⁰, Eugenios⁸¹,

70 HERZFELD – GUYER 1930: 90 ff.

71 HILL 1984: 214; TIB V: 318.

72 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 513. 576. 617.

73 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 113.

74 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 402.

75 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 181. 359. 594a.

76 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 225.

77 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 238. 245. 514.

78 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 183.

79 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 609.

80 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 316.

81 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 58.

Alexandros⁸², Diodoros⁸³, Sosias⁸⁴, Ioannes⁸⁵, Marinos⁸⁶, Photinos⁸⁷, Paulus⁸⁸, Konos⁸⁹, Anastasios⁹⁰, Khresimos⁹¹, Porphyros⁹², Elephas⁹³, Paulus and Georgios, who were probably siblings⁹⁴ and Akakios, son of Basilios⁹⁵ worked as presbyteroi in churches.

The arkhidiakonoi and protodiakonoi, who were the deputies of the bishop, were responsible for distribute a portion of the church income to the orphans, the widows and the poor and supervise the other lower ranked church attendants. There is only one inscription documenting this church attendant in Corycus. According to this inscription, Konon, son of an arkhidiakonos called Stephanos, was buried in the same tomb with a person called Totos⁹⁶.

The diakonoi are mentioned more than the arkhidiakonoi in the inscriptions from the city. The diakonoi were the assistants to the bishop; they administered the church's income, took care of the orphans, the sick and the poor and accompanied the baptism ceremonies. 15 diakonoi are documented in Corycus inscriptions. Sergius⁹⁷, Bakhos⁹⁸, Theodosius⁹⁹ that shares a tomb

82 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 275.

83 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 417.

84 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 231.

85 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 577.

86 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 443.

87 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 61a–b.

88 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 181.

89 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 59b.

90 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 430.

91 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 585.

92 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 60.

93 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 304a.

94 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 106.

95 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 263.

96 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 109.

97 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 62.

98 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 288.

99 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 253.

with his wife, Menas¹⁰⁰, Anastasius¹⁰¹, Eusebios¹⁰², Isidoros¹⁰³, Neonos¹⁰⁴, Tatianus¹⁰⁵, Stephanos¹⁰⁶, Athymnos¹⁰⁷; another Sergius¹⁰⁸, Helias¹⁰⁹, Phosphoros¹¹⁰ and one other person, whose name cannot be read due to the missing part in the section where his name was written¹¹¹ held the office of diakonos in various churches of the city.

The inscriptions from the city show that female diakonissai were on duty in churches. Diakonissai were on posted at the doors of church sections reserved for women. They also attended the baptism ceremonies of women and dealt with the problems of women in the congregation as well. According to the tomb inscriptions documented in Corycus; Anastasia¹¹², Timothea¹¹³, Theodora¹¹⁴, Kharitene¹¹⁵ and Theophila¹¹⁶ held the position of diakonissa in various churches in Corycus.

Subdiakonoi were responsible for the protection of sacred relics in a church. They were also posted at the doors, so no one would leave the church during a mass. 7 inscriptions related to the subdiakonoi were identified in the tomb inscriptions of the city. Anastasius¹¹⁷, Abantios¹¹⁸,

100 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 455.

101 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 554c.

102 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 424.

103 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 367.

104 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 64.

105 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 316.

106 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 65.

107 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 9.

108 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 166.

109 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 387.

110 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 13.

111 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 8b.

112 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 96.

113 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 193.

114 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 277.

115 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 373.

116 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 410.

117 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 210.

118 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 344.

Ioannes¹¹⁹, another Ioannes¹²⁰, David¹²¹, Nonnos¹²² and one other person, whose name is not mentioned in the inscription¹²³ worked as subdiakonoi in churches.

Psaltes, the church attendants that sing during mass in church are mentioned in the inscriptions of Corycus, but only a few do exist. Heraclianus¹²⁴, Menas¹²⁵, Ioannes¹²⁶ and Georgios¹²⁷ sang religious songs during masses in churches of Corycus. Georgios was probably interred in the same tomb with diakonos Paulus, who worked in the same church.

The anagnosthai had the duty of reading the Bible during mass. The inscriptions about anagnosthai in the inscriptions in the city are very limited. With the exception of two inscriptions, there are no information on these attendants. Anagnosthai called Samouelos/Samuel¹²⁸ and Andronikos worked in the churches of Corycus. Samuel was also a winemaker at the same time. He shared his tomb with two boot makers, Marinos and Ioannes.

There are also attendants in the church called thyrrhori, who worked as gatemen. There is only one inscription from Corycus known to mention this attendant. According to the inscription, Euthykhios worked in Holy Church of God as a gateman¹²⁹.

At the bottom of the Church hierarchy were the kopiates, i.e. graveyard attendants. Limnos¹³⁰, Asterios¹³¹, Antoninos¹³², Romanos¹³³ and Gerasimos, Barsimios and Krysomallos, who shared the same tomb¹³⁴ were responsible for the burial of dead church workers.

119 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 578.

120 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 66.

121 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 588.

122 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 608.

123 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 508.

124 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 384.

125 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 423b.

126 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 297.

127 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 472.

128 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 454.

129 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 67.

130 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 445.

131 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 366.

132 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 573a.

133 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 68.

134 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 325.

From the few inscriptions from the city, it is understood that the church attendants were married and had children. Diakonos Neon was interred in the same tomb with his wife Kometissa¹³⁵. In the tomb inscription of presbyteros Basilios, his son's name was mentioned as well. His son, Akakios was a presbyteros in the church, like his father¹³⁶. Another presbyteros Marinos was buried together with his son Eusebios; so did diakonos Athanasios with his son Papia¹³⁷.

Some of the church attendants worked in other professions in their daily lives, which are determined from inscriptions. For example, Samuel was a wine seller¹³⁸. Subdiakonos Ioannes made fishing nets¹³⁹. Presbyteros Marinos was a sail-cloth manufacturer¹⁴⁰. Protopresbyteros Kaneonistos was a butcher¹⁴¹. Presbyteros Paulus produced pottery¹⁴², Presbyteros Anastasios embroider of precious stones¹⁴³, while Eugenios was a gold embroider¹⁴⁴. Romanus had an exchange office¹⁴⁵. Anastasius, Eugenios and Romanus performed professions that required considerable capital; therefore, they must have been members of the wealthier class of the city.

All in all, it can be concluded that the ancient city of Corycus began to prosper from the 1st Century CE and – with the exception of a brief abruption – continued in 4th-6th Centuries, retaining its former glory. The number of inscriptions documenting the Pagan population of the city is very limited for the 2nd and 3rd Centuries. The only honorary inscription erected dating to this period was for Julia Domna, wife of Emperor Septimius Severus. In the inscription, Julia Domna was mentioned with the title “Mother of the Army Camps”¹⁴⁶. As the section below the third line is broken, it is not known who commissioned this inscription. As Corycus' importance rose as a trade city in the 4th Century CE, its population rose as well. As the inscriptions document, the majority of the city is composed of Christians during these centuries. Based on similar settlements in terms of population and size, the population of Corycus at the time must

135 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 64.

136 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 263.

137 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 554c.

138 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 454.

139 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 66.

140 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 443.

141 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 183.

142 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 59b.

143 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 430.

144 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 58.

145 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 304a.

146 HAGEL – TOMASCHITZ 1998: No. Kry 51.

have been around 5,000-20,000¹⁴⁷.

147 MANGO 1980: 62.

ABBREVIATION LISTS

AAWW	Anzeiger der philosophisch-historischen Klasse / Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien.
ATTEMA – de HAAS 2011	P. ATEMA – T. de HAAS, “Rural Settlement and Population Extrapolation: A Case Study from the Ager of Antium, Central Italy (350 BC – AD 400)”, in: A. BOWMAN – A. WILSON (Eds.), <i>Settlement, Urbanization, and Population</i> , Oxford: 97–141.
CHAMBERLAIN 2006	A. CHAMBERLAIN, <i>Demography in Anchaology</i> , Cambridge.
CollAnt	Colloquim Anatolicum.
DURUGÖNÜL – MÖREL 2012	S. DURUGÖNÜL – A. MÖREL, “Evidence of Judaism in Rough Cilicia and its Associations with Paganism”, <i>MDA(I)</i> 62, 303–322.
FEISSEL 1982	D. FEISSEL, “Remarques de toponymie syrienne d’après des inscriptions grecques chrétiennes trouvées hors de Syrie”, <i>Syria</i> 59.3-4, 319–343.
HAGEL – TOMASCHITZ	S. HAGEL – K. TOMASCHITZ, <i>Repertorium der Westkilikischen Inschriften</i> , 1998.
HERZFELD – GUYER 1930	E. HERZFELD – S. GUYER, <i>Meriamlik und Korykos</i> , Manchester.
HILL 1984	St. HILL, <i>The Early Christian Churches of Cilicia</i> , Newcastle.
HÖHN – BOLTE 1987	C. HÖHN – K. M. BOLTE et alii, <i>Mehrsprachiges Demographisches Wörterbuch</i> , Boldt.
KIRSTEN 1973	E. KIRSTEN, “Diokaisareia und Sebaste, zwei Städtegründungen der frühkaiserzeit im kilikischen Arbeitsgebiet der Akademie”, <i>AAWW</i> 110, 347–363.
MACHATSCHEK 1980	A. MACHATSCHEK, <i>Die Nekropolen und Grabmäler im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos</i> , Wien.
MAMA III	J. KEIL – A. WILHELM, <i>Monumenta Asiae Minoris Antiqua</i> , III, Manchester 1931.
MANGO 1980	C. MANGO, <i>Byzantium: The Empire of New Rome</i> , 1980.
MATTHEWS 1999	K. MATTHEWS, “Death into Life: Population Statistics from Cemetery Data”, in: A. LESLIE (Ed.), <i>Theoretical Roman Archaeology and Architecture: The Third Conference Proceedings</i> , Glasgow 1999: 141–161.
ROBERT 1963	L. ROBERT, <i>Noms Indigènes dans l’Asie-Mineure Gréco-Romaine</i> , Paris.
SCHEIDEL 2011	W. SCHEIDEL, “Epigraphy and Demography: Birth, Marriage, Family, and Death”, in: J. DAVIES (Ed.), <i>Epigraphy and the Historical Sciences (The Plenary Papers from CIEGL XIII, 2007)</i> , Oxford 2011: 101–129.
SHAW 2001	B. SHAW, “The Seasonal Birthing Cycle of Roman Woman”, in: W. SCHEIDEL (Ed.), <i>Debating Roman Demography</i> , Leiden 2001: 83–110.
Stadiasmos	<i>Anonymi stadiasmus sive periplus maris magni</i> . Ed. C. MÜLLER, <i>Geographi Graeci Minores</i> , I-II. Paris 1855-1861.
ŞAHİN 2003	H. ŞAHİN, <i>Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia Bölgesi (Kilikia Trakheia) Yazıtlarında Meslekler</i> , İstanbul (İÜ SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi).
ŞAHİN 2007	H. ŞAHİN, “Doğu Dağlık Kilikia: Polis-Khora İlişkileri Üzerine İlk Düşünceler”, <i>CollAnt</i> VI, 115–179.
ŞAHİN 2015	H. ŞAHİN, “Demografi ve Klasik Bilimler: Roma İmparatorluk Dönemi’nde Dağlık Kilikia Bölgesi’nde Yahudi Topluluğu”, <i>TEBE</i> 39, 2–8.

TEBE

Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü: Haberler Dergisi.

TIB V

F. HILD – H. HELLENKEMPER (Hrsgg.), Tabula Imperii Byzantini, V: Kilikien und Isaurien, Wien.

ZGUSTA 1984

L. ZGUSTA, Kleinasiatische Ortsnamen Heidelberg.

LANGUAGES AND HISTORY IN ANCIENT ANATOLIA NOTES ON THE FIRST MILLENIUM

Recai TEKOĞLU*
recai.tekoglu@deu.edu.tr

*Prof. Dr., Dokuz Eylül University Faculty of Letters
Department of History/Ancient History, İzmir

Defined with the comparison between living and extinct languages, the relations between languages as a subject of history began to appear in the second half of the 18th Century¹. This process which developed with comparison and analysis of languages and the establishment of new phonetic laws, not only expanded the philological studies of first Indo-European and later Semitic languages, but also enabled the birth of a new field unique and independent of pure lingual facts. This new discipline - historical linguistics - deals with “changes in language” within the scope of defined laws, by the means of its materials step in in resolving historical problems of a specific language or linguistic group². The shortest answer to what historical linguistics does is providing a methodology to understand an undeciphered or partially deciphered language and create a unique historical perspective based on linguistic facts. Proto-Indo-European linguistic studies are typical examples of this.

Studies on Ancient Anatolian languages gained a unique place in the area of comparative historical linguistics. Today, there is an Anatolian branch of Indo-European language family, whose recorded members like Neshite, Luwian and Palaic are the oldest known Indo-European languages³. When the title “Anatolian Languages” is used in literature, it frequently reminds to the members of this branch⁴, yet the same title in fact is used to refer all the languages emerged in very long period of time from Old Anatolia’s Assyrian Trade Colonies Period (c. 2000-1700 BCE) to the Late Roman Imperial Period (476 CE)⁵. Naturally, evaluation of all these languages effectively, when factors like the complexity of time and place, the level of linguistic analysis and language diversity are taken into account, it can be said that it is a very difficult undertaking. We can understand this from the abundance and diversity of Old Anatolian studies. It might be more beneficial to classify these languages to historical periods, language affinities, level of analysis and sociopolitical state to create a possibility of study.

In theory, the historical classification of Old Anatolian languages as “First Millennium Languages” and “Second Millennium Languages” is essential and important⁶; however, this classification is based on archaeological dating and basically expresses the transition from

1 SZEMERÉNYI 1990⁴: 3 ff.

2 CAMPBELL 2004²: 82–84.

3 BEEKES 1995: 30 ff.

4 This concept basically goes back to STURTEVANT’s work published in 1951. Today, there are numberless articles discussing the Indo-European origin question of Ancient Anatolian languages; however, the beginning of studies dealing with Old Anatolian languages not individually, but as members of Indo-European language family can go back to GUSMANI’s work of 1968. MERIGGI’s work of 1980 should be added next. MELCHERT’s work of 1994 has a similar scope.

5 At beginning, all these languages in this long period were grouped under the title “Anatolia” in order to refer to the languages in Anatolia. The word “Anatolia” in FRIEDRICH’s study of 1932 is a geographic term. For present studies trying to discuss languages of Ancient Anatolia in a larger scale, see ROSENKRANZ 1978 and POPKO 2008.

6 POPKO 2008: 45 ff.; 76 ff.

Bronze Age to Iron Age. In fact, when this classification is evaluated with the “First Millennium” norms, it ignores various transitional and intermediate periods and creates the false perception of a unity from the beginning of the Iron Age to the end of Late Roman Imperial Period⁷. Indeed, along with Urartian and Hieroglyphic Luwian, which suits the “First Millennium” definition, new subfields like Epichoric Languages, Hellenistic Languages and Roman Imperial Age Languages should be formed⁸.

In practice, despite periodic differences and cultural diversity, First Millenium languages show considerable historical continuation or quality of being contemporary⁹: For example, an epichoric language like Lycian is contemporary of Ancient Greek and Persian and interact significantly with them; yet the etymological roots of this language goes back the Bronze Age¹⁰ and show various connections with the languages of that period such as Hittite and Luwian. This indicates that without knowledge of Ancient Greek, Persian, Hittite and Luwian, Lycian studies cannot go further a point. On the other hand, layers of continuation in the First Millennium phase is diverse. Continuation sometimes show such generalizations that it cannot match a specific language definition. Local names in Greek inscriptions from the Roman Imperial Period are in this manner: For example, the personal name Τουης¹¹ cannot be defined with any languages of Anatolia. The language root is lost and uncertain. Therefore, it is grouped under “Personal Names of Anatolian Origin”¹². This also refers to this uncertainty called “Anatolian Origin”. About one thousand names belonging to this uncertainty have been documented. On the other hand, the commonly encountered name Τροκονδας¹³ is from the Second Millennium and derived from the name of Tarhunta, the Luwian God of Weather. This situation creates a defined platform of discussion about in which layers this continuation held or how they intertwined.

Classifications made according to language relations provides ease for research, yet it does not reflect the entire picture; it excludes other languages not part of a certain language family as an area of expertise. This naturally delays the results obtained from different areas of studies complete each other. Research differences may occur not between different language families, but between different branches of the same language family as well: For example, in Indo-European language family, there are branches like ancient Italian languages, Greek dialects and old Anatolian languages. Relationships between these branches are vitally important and they effect historical analysis. The relationship between Greek dialects and old Anatolian languages

7 GUSMANI 2007: 11–21.

8 NEUMANN 1961 and NEUMANN – UNTERMANN 1980: 167–185.

9 For elements of continuation, see EICHNER 2005: 287 ff.

10 MELCHERT 2008: 46 ff.

11 ZGUSTA 1964: § 1585-4.

12 ZGUSTA 1964 and ZGUSTA 1970.

13 ZGUSTA 1964: § 1512-31.

are like this.

Basically, languages of two great language families are encountered in Ancient Anatolia:

- 1) Indo-European Languages: Hittite (= Neshite), Luwian, Palaic, Lycian, Lycian B, Carian, Lydian, Sidetic, Pisidian, Persian, Greek and Latin.
- 2) Semitic Languages: Akkadian (including the dialects and phases), Phoenician, Aramaic and Syriac.

Hattian and Hurro-Urartian, which could not be classified under any group as they have not been deciphered yet, should be included as well¹⁴.

Classification in terms of level of analysis has an effect on history of writing and analysis works. Old Anatolian languages can be grouped in subgroups in terms of their analysis status like the following:

- 1) Languages at the best level of analysis: Akkadian and Hittite.
- 2) Partially analyzed languages: Hurrian, Hattian, Luwian, Palaic, Lycian, and Lydian.
- 3) Languages with limited analysis: Carian, Sidetic, Lycian B, Pisidian, Pamphylian Dialect of Greek.
- 4) Undeciphered languages: Phrygian¹⁵, Sardis Synagogue inscription¹⁶, Von Grotthuss Tablet¹⁷, Ördëkburnu inscription¹⁸ and Asarbaşı¹⁹ inscriptions.

One of the main difficulties in analysis classifications is the variety of factors effecting the analysis work. First of all, there is the difficulty regarding the origin and use of orthographic signs. It is difficult to call any writing system of a First Millennium Anatolian language entirely of Semitic or Greek origin. Effects of Semitic models can be identified in writing systems like Phrygian, Lydian and Lycian writing. This Semitic effect frequently refers the Phoenicians²⁰. However, a Greek writing model that would initiate such an interaction in 8th-4th Centuries BCE was not present in Greece and the Aegean Islands or in Anatolia. The question of the source of various writing models manifests itself with the uniqueness of different signs encountered in local writing systems; as those signs are the creations of the founders of those local writing systems, they do not belong to the better known great writing systems. It should be

¹⁴ WILHELM 2008a: 81–104 and WILHELM 2008a: 105–123.

¹⁵ BRIXHE 1998: 165–178.

¹⁶ GUSMANI 1975: 115 ff.

¹⁷ FRIEDRICH 1964: 156–169; MERIGGI 1966: 61–102; NAHM 1974: 58–73.

¹⁸ TROPPEL 1993: 6; LIPÍŃSKI 2000: 233 ff.

¹⁹ See NEUMANN –FUHRMANN 2005: 7–18.

²⁰ LEMAIRE 2008: 52 ff.

understood as the local's tool for expressing their identity to the literate Greek, Persian, Egyptian and other populations of the Near East.

The factors triggering the complexity in analysis works sometimes emerge outside Anatolia. There are people, who are thought to have emigrated from Anatolia or have a common cultural ground with the Anatolian civilizations during or at the end of Bronze Age. Minoans in Crete, Eteo-Cyprians in Cyprus, and Etruscans in Italy can be counted among them. It has been long said and suggested that Luwian may play a key role especially in the decipherment of Linear A, aka Minoan Language²¹. On the other hand, the Eteo-Cyprian and Etruscan writing systems are more open to debate, as neither of them could be deciphered yet; however, these people connection to Anatolia to a certain degree is not an unexpected situation.

Another factor appears when the existing epigraphic documents are tried to be matched with various ancient people. The old Greek sources tell about some peoples who might have lived in Anatolia. The list of these peoples are long and full of uncertainties; yet names of the three well-known peoples can be mentioned: The Leleges of Caria, the Solymi of Lycia and the Milyae. To tell the truth, technically I do not object to archaeologists' opinions on Leleges architecture or ceramics; however, much needs to be told about the risks of equating a certain ceramic group or architectural style with a certain civilization. I will respond to the uncertainty of such matches in the following pages. A similar situation is true for the Milyae in Lycia. Some equates Lycia B language with these people, calling it Milyae language²². The truth of the matter is, there is no solid evidence supporting this equating this language with the Milyae. There is only Herodotus' statement saying that the Milyae were living in the region before the Lycians²³. Here, naturally, we think thus: "Comparing Lycian and Lycian B, how do or can we know that one of these languages is older? What is the basis for this? Documents were recorded in both languages around the same time; also, Lycian B documents were encountered not in Milyas region, but in Xanthos and Kaş. Why?" This, naturally, presents the possible different aspects of historical and cultural matching following a language analysis.

Lastly, another possible beneficial method of classification can be in terms of sociopolitical perspective. According to this, the following groups can be formed: 1) Locals, 2) Immigrants and 3) The Elite.

The locals are made of peoples of Anatolian origin. They are the remnants of the populations of Anatolia of Second Millennium. People speaking languages such as Lycian, Lycian B, Lydian, Carian and Sidetic are defined as part of the long historical process of Anatolia.

Immigrants are composed of two types. One type is made of people not originally from Anatolia yet came to the peninsula and settled in different regions of Anatolia, and, after they settled and

²¹ PALMER 1958: 75–110; see also WOUHUIZEN 1989: 65–138; FINKELBERG 2005: 52 ff.

²² KEEN 1998: 8.

²³ Hdt. I 173.

lived for a period of time, emigrated from Anatolia. The other type are mercenaries, merchants and laborers of Anatolian origin emigrated to Iran, Greece, Crete and Egypt due to economic reasons. There are also exiled immigrants, who include people both sent to different locations in Anatolia and banished from Anatolia.

There is a considerable immigrant population settled in Anatolia. Among them are Phrygians, Greeks, some Balkan peoples and Semitics. These people settled in Anatolia. On the other hands, Sea Peoples²⁴, Cimmerians²⁵ and Galatians²⁶ came to Anatolia via invasion; who were either left as they came or abandon Anatolia after they settled for a period of time. Galatian presence in Anatolia lasted long; there are personal names and various linguistic features left from them.²⁷

The elites group were formed of people representing the sovereign peoples that were in Anatolia due to military, political or commercial reasons and has nothing to do with being an immigrant or indigenous to Anatolia. Assyrians, Phoenicians and Persians are in this group. Their relationship with the locals created various novelties.

The aim of this study is not to discuss one of the approaches mentioned here. Basically, here we argue the more effective methods to understand the languages and peoples of First Millennium Anatolia. One of these methods can be gathered from the general approach in studying the history of Old Anatolia.

Today, approaching history and cultures of Old Anatolia conceptually in the frame of entirety and continuation is a settled subject. In the studies published until World War II, civilizations of Anatolia were discussed generally as part of the Near Eastern and Eastern Greek worlds. Discussions of cultures of Old Anatolia from the Prehistoric times up to the Hellenistic Period as a whole goes back to the 1940s²⁸. In some studies published in 1950s and 60s, the view that the civilizations in Anatolia lasted throughout centuries in interaction and continuation became crystal clear²⁹.

Up until recently, the number of studies regarding Ancient Anatolian civilizations did not show an increase. An interesting development is that in the last few years, scholars rather known for

24 WOULDHUIZEN 2006.

25 KÖIN 2007: 153–170.

26 STROBEL 2009: 117–144.

27 MITCHELL 2001²: 50 ff.

28 BOSSERT 1941.

29 Historical methodological discussions on Anatolian Antiquity is undoubtedly a research subject on its own. The following works that form a fundamental turning point should be referred here as well: GÖTZE 1957; ALKIM 1968; METZGER 1969.

their studies on Ancient Greek and Roman history³⁰ and philologists³¹ began to contribute with works discussing this long process of Anatolian civilizations.

Despite all the richness and diversity of Old Anatolia studies, it has the potential the present new perspectives and methods of history. As stated before, local civilizations are yet to be fully understood. Social and cultural factors triggering their interactions with Assyrians, Persians and Greeks are not entirely revealed. Their origins are stuck frequently between Hittite sources and Greek literary works. The present situation deeply persist the need of a new approach to the First Millennium phase. This approach can be understood better not with an integrative approach, but rather a differentiating one. The following three titles may provide a view on the contents of this approach:

In terms of Ancient Anatolia;

- 1) What is polyglossia (Multilingualism and Plurilingualism)?
- 2) What are the elements of Continuation ~ Differentiation (Différenciation)?
- 3) What is the level of Decipherment (Déchiffrement)?

The importance and place of Ancient Anatolia in the history of civilization can be emphasized with “polyglossia”³². The most visible evidence for this is the bilingual and trilingual inscriptions found in almost every period. In these inscriptions, “the existence of more than one spoken language in a community (multilingualism) and the presence of individuals who spoke a language apart from their mother tongue (plurilingualism)” can be clearly identified.

Four languages seem to trigger multilingualism in First Millennium Anatolia. These are New Assyrian, Phoenician, Aramaic and Greek. It is probably necessary to add Latin to this list; however, the number of Latin bilingual documents from Anatolia is very few and Latin, due to Latin’s general nature, it does not go beyond the limited number of official and burial inscriptions³³.

New Assyrian was known especially in Kingdom of Urartu and some Neo Hittite Kingdoms of Eastern and Southeastern Anatolia³⁴. Its reason was political and cultural. Indeed, in İncirli and Arslantaş (Hadatu) inscriptions, both of which were yet to be published, had the Assyrian version of the texts along with Hieroglyphic Luwian and Phoenician. Late Assyrian tomb stelae made by

30 SCHWERTHEIM 2011.

31 KLINKOTT 2001; POPKO 2008; WOODARD 2008; BRU et alii 2009.

32 The number of studies systematically analyzing this basic feature of Anatolia is few. Some recently published studies in that regard are important: See BRIXHE 2002: 246–266 and RUTHERFORD 2002: 197–219. Languages with bilingual features such as Urartian, Hieroglyphic Luwian, Carian, Lydian and Sidetic should be added to this list.

33 ECK 2007: 15–42; LEVICK 1995: 393 ff.

34 PAYNE 2007: 125–139; ZIMANSKY 2007: 263–282.

the locals under Assyrian cultural influence were also encountered.

Phoenician emerged beginning with 9th Century BCE in Sam'al, Que and other neighboring states, thanks to colonial activities in Eastern Mediterranean and their commercial successes³⁵. As a result of activities lasting until 7th Century BCE, it was mentioned in inscriptions like Zincirli, Karatepe, Çineköy, İvriz, Hasanbeyli and Cebelireis³⁶. These inscriptions were erected by the locals.

The discussions regarding uncertainties about Aramaic's attestation with an archaic dialect in some inscriptions even in 9th Century BCE set aside³⁷, the Classical Aramaic language and writing came to Anatolia is the one dating to the Persian Period. This Aramaic had a considerable effect on particularly in the areas of Lydian and Lycian. Various Aramaic inscriptions were found in Phrygia and Cilicia. About a dozen tomb inscriptions in Cilicia were written in Aramaic by the locals³⁸.

Ancient Greek's arrival to Anatolia has a different story. As Greek culture and language gained a global status from Classical Age on, non-Greek civilizations cohered with this culture and fused in it. Traces of locals can be seen in personal names beginning with the Hellenistic Period.

The most convenient example to study polyglossia in a defined community might be Lycia. As understood from the inscriptions, Lycian, Lycian B, Greek, Persian and Aramaic was spoken in the epichoric age. Based on the Lycian inscriptions, it can be seen that most of the profession names and titles in Lycian are of Persian origin. For example, words such as xsadrapaza ("satrap"), kumaza ("priest"), maraza ("judge") are Persian in origin. A weight unit, sixla, is Semitic and is the equivalent of shekel. This is observed only in Lycian and not in other Anatolian languages. The name of the cult object stalla ("stela") might have been loaned from Greek. Also, names of Greek deities such as Zeus and Ertemeli (i.e. Artemis) are encountered. As an inner and outer linguistic interference element, how the Lycian word miñti changed to μινδις and the Greek personal name Ἀθηναγόρας to Lycian Tēnegure in the Greek inscriptions of the region can be seen. Within the light of these examples, it is possible to see the inconstant factors in analyzing the social and political structure of the region.

Polyglossia is important to reveal and analyze synchronic relations. As a result, diachronism is expected. Here, diachronism corresponds to the concept of continuation). With this, the elements of Second Millennium leaned to the First Millennium are referred. The elements making up continuation are diverse. Religious doctrine and institutions, family and relative titles, structure and personal names, various grammar and phonetic features are layers of

35 LIPÍŃSKI 2004: 109 ff.

36 LEMAIRE 2008: 52 ff.

37 LEMAIRE 2007: 283 ff.

38 CASABONNE 2004: 242–249.

continuation. For example, the Luwian God of Weather Tarhunta's name is seen in Lycian inscriptions as trqqas/trqqñti; as Τρόκονδας in Greek inscriptions. The Luwian word for "father", tati, is tedi in Lycian, ted- in Carian and Lydian; while the word for "mother", anna-, appears as ēni in Lycian and ēna in Lydian. While the Luwian word for "house", parna, became prñnawa in Lycian, the Lydian word with the same meaning is related root-wise with the Hittite word pir/parnas. Factors making up continuation provides the opportunities to reach at the whole from individual civilizations.

Elements of Differentiation (différenciation) are more numerous and complex compared to those of Continuation. The most basic differentiation is seen in the language and archaeology of a society. First of all, it must be determined that every archaeological does not correspond to a linguistic presence; or every linguistic presence is not represented with an archaeological presence. This situation becomes important, especially when a document written in an unknown language on a smooth stone surface is encountered. It is about which model the answer is closer to, when it is given to the question "What is the cultural pattern that created this document? Who is its people?". From this perspective, it is important to determine the linguistic and archaeological cultures of Anatolia with which models they seem. First, there are direct examples of a certain language has a connection with a certain archaeological presence and vice versa. Phrygian and Lycian are examples to this. A Phrygian inscription can be seen on a Phrygian rock cut tomb; while a Lycian rock cut tomb can contain a Lycian inscription. Here, the burial type directly connects the inscription and the inscription connects itself directly to the tomb. Their association are considered within the Phrygian or Lycian culture. However, sometimes there might be a contrast between the linguistic presence and archaeological material; i.e. both can be the subject of different studies. The Lioned Sarcophagus of Kaş is an example to this. The text on it is written with the language some call Lycian B, while others call Milyaen. The sarcophagus form is undoubtedly typically Lycian. It corresponds to the sarcophagus typology with a Lycian inscription frequently seen throughout Lycia, therefore, it is considered to be a part of general Lycian burial culture. The writing on it is also typical Lycian writing; yet the language is different. When the language is different, the people speaking it is expected to be different as well. Another monument with an inscription written with this language is the erected stela near the Theatre of Xanthos. This language is inscribed on two sides of this monument. Apparently, there are people speaking this language in the region of Lycia. However; how dense their population were? How can they be culturally differentiated? What is their dwelling type like? What color are their vessels? How can their art identified? In short, nothing can be said about these people, except their language. Such models are not widespread in Anatolian Antiquity. For example, the inscriptions written in the language also known as Pisidian is only encountered in and around the Pisidian city of Timbriada, are also go into this group³⁹. Burial stela typology is the same as the Roman Imperial Period burial stela typology. Writing form is that of Greek of its time; however; the language presents a preserved tradition of Ancient Anatolian languages.

39 BRIXHE 1988: 131–155.

A third model can be archaeological culturally defined and certain model; however; this was reached by a historical evaluation to the definition of language. Carian is an example of this. Today, it is not known what the Carians called themselves. No expressions on Carian inscriptions were found to mean Carian. It is rather important what a people call itself, when epichoric languages are concerned. In epichoric age, as understood from documents, the people living in Lycia called themselves *trmmili* and their country *trmmis*⁴⁰. Similarly, the people of Sardis called themselves *śfarda*, their city *śfar*⁴¹. Denotations have great importance, especially to show the source of a historical evaluation. As can be understood from many epigraphic findings from Caria and Egypt, the writing system called Carian varied due to different locations and periods. The existence of a homogenous writing covering the entire region is still under debate⁴². Like in Lycia, Lydia and Phrygia, it is difficult to speak of in terms of language, the presence of a national language.

The second leg of differentiation is seen in the area of linguistic and cultural interaction. The greatest example of this area is Pamphylian Greek dialect. This dialect is a typical model of a deep memory of a immigrant people regarding both the lands they settled on and the lands they came from. Their language is interacted with that of the local people. Not only personal names, but the phonetic and grammar features of the language was effected by this interaction as well. Hence, we must ask some simple questions around this model. For example, why the Greeks speaking the dialects like Greek of Ionia Region, Aeolian or Dorian do not have traces of such an interaction? Could differentiation cause an isolation for these dialects? In fact, as understood from various inscriptions, there are evidences proving the possibility of a language in Anatolia during any age to be isolated. Timbriada, Asarbaşı and Late Phrygian inscriptions could be made during Roman Period. However; a dominant culture and political regime such as Rome would be expected to walk all over these little societies.

Another important element triggering differentiation is the level of decipherment. Without any exception, the languages of First Millennium is composed of either partially deciphered or undeciphered languages. More than 90% of the famous Xanthos monument, written in the Lycian language, which seem to be almost deciphered, cannot be understood. We keep our silence about the Lioned Sarcophagus of Kaş, whose inscription is written in Lycian B. We are facing a difficulty in defining the uncertainty in Carian texts, whose reading were guaranteed 10 years ago. We are amazed in the size of variation in language and writing. We whisper that almost every Carian inscription represent a new language. We cannot understand why we do not encounter Lydian inscriptions outside Sardis. We can conclude that Sidetic and Pisidian are part of the Old Anatolian languages group only by looking at a few designations and phonetic features. On the other hand, Sidetic is a reference to a city and not the name of

40 NEUMANN 2007: 375 ff.

41 GUSMANI 1964.

42 ADIEGO 2007: 228 ff.

a people. In reality, we do not even know the name of the people living in that city using this unique writing system. The uncertainties are not limited to that. We cannot say a word on the ceramic fragments from 6th Century BCE. We do not have a criteria to define the writings on the ceramics from Sardis, Smyrna, Knidos, Aphrodisias or Perge. The lack of even one criteria causes difficulty in the analysis of writing history of Anatolia. Also, we can neither define the writing systems nor can we attempt to read inscriptions belonging to different periods like Von Grotthuss Tablet, Sardis Synagogue inscription, Ördekburnu inscription and Asarbaşı rock cut tomb.

Hence all these reasons give me the permission to state that many civilizations in Ancient Anatolia are missed even before they could be denominated or easily ignored.

ABBREVIATION LISTS

ADAMS et alii 2002	J. N. ADAMS – M. JANSE – S. SWAIN (Ed.), <i>Bilingualism in Ancient Society: Language Contact and the Written Word</i> , Oxford.
ADIEGO 2007	I. J. ADIEGO, <i>The Carian Language</i> , Leiden.
ALKIM 1968	B. ALKIM, <i>Anatolia I: From the Beginnings to the End of the 2nd Millennium B.C.</i> , Geneva.
BEEKES 1995	R. S. P. BEEKES, <i>Comparative Indo-European Linguistics: An Introduction</i> , Amsterdam.
BOSSERT 1941	H. Th. BOSSERT, <i>Anatolien: Kunst und handbuch in Kleinasien von der Anfänge bis zur völliger Aufgehen in der griechischen Kultur</i> , Berlin.
BRIXHE 1988	C. BRIXHE, “La Langue des inscriptions épichoriques de Pisidie”, in: Y. L. ARBEITMAN (Ed.), <i>A Linguistic Happening in Memory of Ben Schwartz</i> , Louvain-la-Neuve: 131–155.
BRIXHE 1998	C. BRIXHE, “Le Phrygien”, in: F. BADER (Ed.), <i>Langues indo-européennes</i> , Paris: 165–178.
BRIXHE 2002	C. BRIXHE, “Interactions between Greek and Phrygian under the Roman Empire”, in: ADAMS et alii 2002: 246–266.
BRU et alii 2009	H. BRU – S. LEBRETON – F. KIRBIHLER, <i>L’Asie Mineure dans l’Antiquité: échanges, population et territoires</i> , Rennes.
CAMPBELL 2004 ²	L. CAMPBELL, <i>Historical Linguistics: An Introduction</i> , Cambridge.
CASABONNE 2004	O. CASABONNE, <i>La Cilicie à l’époque achéménide</i> , Paris.
ECK 2007	W. ECK, “The Presence, Role and Significance of Latin in the Epigraphy and Culture of the Roman Near East”, in: H. COTTON – R. G. HOYLAND – J. J. PRICE – D. J. WASSERSTEIN (Eds.), <i>From Hellenism to Islam: Cultural and Linguistic Change in the Roman Near East</i> , Cambridge: 15–42.
EICHNER 2006	H. EICHNER, “Die Kontinuität der indoeuropäischen Sprachen in Altanatolien vom zweiten zum ersten Jahrtausend v. Chr.”, <i>V. Uluslararası Hititoloji Kongresi bildirileri: Çorum, 02-08 Eylül 2002</i> , Ankara: 287–292.
FINKELBERG 2005	M. FINKELBERG, <i>Greeks and pre-Greeks: Aegean Prehistory and Greek Heroic Tradition</i> , Cambridge.
FRIEDRICH 1932	J. FRIEDRICH, <i>Kleinasiatische Sprachdenkmäler</i> , Berlin.
FRIEDRICH 1964	J. FRIEDRICH, “Ein Wohl kleinasiatisches Tontäfelchen mit unbekannter Schrift”, <i>Kadmos</i> 3, 156–169.
GÖTZE 1957	A. GÖTZE, <i>Kulturgeschichte Kleinasien</i> , München.
GUSMANI 1964	R. GUSMANI, <i>Lydisches Wörterbuch mit grammatischer Skizze und Inschriftensammlung</i> , Heidelberg.
GUSMANI 1968	R. GUSMANI, <i>Introduzione allo studio comparativo delle lingue Anatoliche</i> , Napoli.
GUSMANI 1975	R. GUSMANI, <i>Neue epichorische Schriftzeugnisse aus Sardis (1958-1971)</i> , Cambridge.
GUSMANI 2007	R. GUSMANI, “Continuità, fratture e processi di Osmosi nel panorama linguistico dell’Asia Minore del 1 millennio A.C.”, in: G. URSO (Ed.), <i>Tra Oriente e Occidente: Indigeni, Greci e Romani in Asia Minore</i> , Pisa: 11–21.
Hdt.	Herodotos, <i>Tarihler</i> , Çev.: M. ÖKMEN, İstanbul 1973.
KEEN 1998	A. G. KEEN, <i>Dynastic Lycia: A Political History of the Lycians and Their Relations with</i>

KLINKOTT 2001	Foreign Powers, c. 545–362 B.C., Leiden.
KÖIN 2007	H. KLINKOTT, <i>Anatolien im Lichte kultureller Wechselwirkungen, Akkulturationsphänomene in Kleinasien und seinen Nachbarregionen während des 2. und 1. Jahrtausends v. Chr.</i> , Tübingen.
LEMAIRE 2007	M. KÖIN, “Cimmerians in the Western Anatolia: A Chronological Note”, in: T. R. KÄMMERER (Hrsg.), <i>Studien zu Ritual und Sozialgeschichte im Alten Orient</i> , Berlin: 153–170.
LEMAIRE 2008	A. LEMAIRE, “West Semitic Inscriptions and Ninth-Century BCE Ancient Israel”, in: H. G. M. WILLIAMSON (Ed.), <i>Understanding the History of Ancient Israel</i> , Oxford: 279–303.
LEVICK 1995	A. LEMAIRE, “The Spread of Alphabetic Script (c. 1700–500 BCE)”, <i>Diogenes</i> 55.2, 45–58.
LIPÍŃSKI 2000	B. LEVICK, “The Latin Inscriptions of Asia Minor”, in: H. SOLIN – O. SALOMIES – U-M. LIERTZ (Eds.), <i>Acta Colloquii Epigraphici Latini</i> , Helsinki: 393–492.
LIPÍŃSKI 2004	E. LIPÍŃSKI, <i>The Aramaeans: Their Ancient History, Culture and Religion</i> , Leuven.
MELCHERT 1994	E. LIPÍŃSKI, <i>Itineraria Phoenicia</i> , Leuven.
MELCHERT 2008	H. C. MELCHERT, <i>Anatolian Historical Phonology</i> , Amsterdam.
MERIGGI 1966	H. C. MELCHERT, “Lycian”, in: WOODARD 2008: 46–55.
MERIGGI 1980	P. MERIGGI, “Zur Neuen ‘para-karischen’ Schrift”, <i>Kadmos</i> 5, 61–102.
METZGER 1969	P. MERIGGI, <i>Schizzo Grammaticale dell’Anatolico</i> , Roma.
MITCHELL 2001 ²	H. METZGER, <i>Anatolia II: Vom Beginn des I. Jahrtausends v. Chr. bis zum Ende der römischen Epoche</i> , Geneva.
NAHM 1974	S. MITCHELL, <i>Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor, Vol. 1: The Celts and the Impact of Roman Rule</i> , Oxford.
NEUMANN – UNTERMANN 1980	W. NAHM, “Neue Lesungsvorschläge zur Grotthuss-Tafel”, <i>Kadmos</i> 13, 58–73.
NEUMANN 1961	G. NEUMANN – J. UNTERMANN, <i>Die Sprachen im römischen Reich der Kaiserzeit</i> , Bonn.
NEUMANN 2007	G. NEUMANN, <i>Untersuchungen zum weiterleben hethitischen und luvischen Sprachgutes in hellenistischer und römischer Zeit</i> , Wiesbaden.
NEUMANN – FUHRMANN 2005	G. NEUMANN Überarbeit und zum Druck gebracht von J. TISCHLER, <i>Glossar des Lykischen</i> , Wiesbaden.
PALMER 1958	G. NEUMANN – E. FUHRMANN, “Zwei epichorische Inschriften aus dem Pisidischen Bergland”, <i>Kadmos</i> , 44, 7–18.
PAYNE 2007	L. R. PALMER, “Luwian and Linear A”, <i>TPS</i> , 75–110.
POPKO 2008	A. PAYNE, “Multilingual Inscriptions and Their Audience: Cilicia and Lycia”, in: SANDERS 2007: 125–139.
ROSENKRANZ 1978	M. POPKO, <i>Völker und Sprachen Altanatoliens</i> , Wiesbaden.
RUTHERFORD 2002	B. ROSENKRANZ, <i>Vergleichende Untersuchungen der altanatolischen Sprachen</i> , The Hague/Paris/New York.
SANDERS 2007	I. RUTHERFORD, “Interference or Translationese? Some Patterns in Lycian-Greek Bilingualism”, in: ADAMS et alii 2002: 197–219.
SCHWERTHEIM 2005	S. L. SANDERS (Ed.), <i>Margins of Writing, Origins of Cultures</i> , Chicago.
	E. SCHWERTHEIM, <i>Kleinasien in der Antike: Von den Hethitern bis Konstantin</i> , München.

- STROBEL 2009 K. STROBEL, “The Galatians in the Roman Empire: Historical Tradition and Ethnic Identity in Hellenistic and Roman Asia Minor”, in: T. DERKS – N. ROYMANS (Ed.), *Ethnic Constructs in Antiquity: the Role of Power and Tradition*, Amsterdam: 117–144.
- STURTEVANT 1951 E. H. STURTEVANT, *Comparative Grammar of the Hittite Language*, New Haven.
- SZEMERÉNYI 1990⁴ O. SZEMERÉNYI, *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*, Darmstadt.
- TROPPED 1993 J. TROPPED, *Die Inschriften von Zincirli*, Münster.
- WILHELM 2008a G. WILHELM, “Hurrian”, in: WOODARD 2008: 81–104.
- WILHELM 2008b G. WILHELM, “Urartian”, in: WOODARD 2008: 105–123.
- WOODARD 2008 R. D. WOODARD (Ed.), *Ancient Languages of Asia Minor*, Cambridge.
- WOULDHUIZEN 1989 F. Ch. WOULDHUIZEN, “The Cretan Branch of Luwian Hieroglyphic”, in: J. G. P. BEST – F. WOULDHUIZEN (Eds.), *Lost Languages from Mediterranean*, Leiden: 65–138.
- WOULDHUIZEN 2006 F. Ch. WOULDHUIZEN, *The Ethnicity of the Sea Peoples*, Rotterdam.
- ZGUSTA 1964 L. ZGUSTA, *Kleinasiatische Personennamen*, Prag = KPN.
- ZGUSTA 1970 L. ZGUSTA, *Neue Beiträge zur kleinasiatischen Anthroponymie*, Prag.
- ZIMANSKY 2007 P. ZIMANSKY, “Writing, Writers, and Reading in the Kingdom of Van”, in: SANDERS 2007: 263–282.

ARKTONNESOS

Artace

Plakia

Skylake

Daskylis

CONFESSION OR REDEMPTION INSCRIPTIONS

DOLIONIS

P

H

R

Y

G

I

A

Ender VARINLIOĞLU*
gvarinlioglu@gmail.com

*Prof. Dr., emeritus

Daphnous

A portion of offering inscriptions from Lydia and Phrygia are grouped under “Redemption or Confession Inscriptions”. The 22nd issue of *Epigraphica Anatolica* (EA) journal was devoted to these inscriptions¹: The 124 inscriptions read until that time was dealt with the title *Die Beichtinschriften Westkleinasiens*.

Ordinary offering inscriptions are erected to announce that the owner of the wish fulfilled the promised offering once the god granted the wish. The procedure in the said redemption inscriptions are different. First, there is a misfortune or a disaster came upon the owner of the offering: The flock of that person or that of his/her family is perished², his/crops are failed; himself/herself, or his/her family came down with an incurable disease³, for example, one of his/her limb is seriously injured⁴ or suddenly went mad⁵. The locals believed that such disasters are the result of a sin. Because it is believed that if the sin is not learned and redeemed, the disasters would go on; many small temples in the region were consulted. The sinner can be someone else⁶. For example, it can be his/her grandfather, or the sinner could be at such a young age, he/she cannot remember the events when he/she sinned⁷.

What takes place in the temple at that point is not clear in the inscriptions. How a sin committed at an early age or by a grandfather already dead can be exposed? There are clues in some inscriptions: God informs the tongue-tied (punishment) Meidon, son of Menandros, what to do

1 PETZL 1994.

2 PETZL 1994: No. 34, 11; 45, 3; 70, 8; 103, 4 ff; 113, 2 ff.

3 PETZL 1994: No. 37, 5–7; 41, 4 ff; 44, 5 ff; 54, 13; 62, 5; 70, 7; 94, 3 (later got better); 96, 2 ff; 100, 3 ff; 117, 4 ff; 123, 2 ff.

4 PETZL 1994: 5, 5; 16, 7; 45, 4 ff.; 47, 4; 49, 4 ff; 50; 5 ff; 63, 11 ff; 69, 20 ff; 75, 7; 84, 4 ff; 85, 3 ff; 89, 3; 93, 4 ff; 95, 4; 122, 6.

5 PETZL 1994: 5, 2; 33, 2 ff; 57, 6 ff; 69, 5; 81, 5.

6 PETZL 1994: 4: The sinner was the father of servants; 7: The sinner is the father. The person punished almost to death is his son; 9: The sinner is the father again; the penance was paid by the son; 24: The sinner is the father; the penance was paid by the son and the nephews; 34: The sinner is the father. God first kills his cattle and donkey. When he sees that the penance was not paid, God kills his daughter. At the end, the redemption inscription was erected by a relative (his wife?) and children; 37: The sinner is the father. The punishment was suffered by his son and grandchild. God kills them both; 46: The sinner is the father; the penance was paid by the sons; 54: The sinner is the father; the penance was paid by the daughter; 62: The sinner is the mother. The person punished is the father; 68: When Hermogenes died, his wife, child and sibling paid the penance; 69: The sinner is Tatias. His son Sokrates is punished, too; 71: The sinner Apollonios. Apphia from the family is the one punished; 74: The son sinned with his mother pays the penance.

7 PETZL 1994: No. 55: When Posphoros, son of Artemas sinned, (entered the consecrated ground with dirty clothes) he was six years old; 78: Metrodoros, son of Glykon damaged the Goddess’ stela when he was a child; cf. No. 38, 2; 51, 5; 53, 3: ἐξ εἰδότηων καὶ μὴ εἰδότηων.

in a dream⁸. In another inscription, God’s intermediary is an angel⁹. Finally, the owner of the offering pays the convenient penance for the sin; sometimes the entire process is retold and the God is praised in the inscription.

The philologists seem to understand the people – the subject of such inscriptions – regarding the beliefs about their crimes and punishments. However, some suggest that the verdict was given by God in the temple at the end of the legal process¹⁰. First of all, it is not credible in practice that, following the trial in the temple, the guilty party consent to, for example, the execution or mutilation of his/her child. Secondly, institutionally, the period of redemption inscriptions begin when the guilty party is punished (i.e. the disaster): The God punished those who are guilty or sinful. His/her trial for a second time and being punished for it is futile. As I mentioned before above, the one who disaster had struck – i.e. punished – goes to the temple in order to learn his/her sin and to pay the penance. Indeed, the reason for Redemption Texts to be called “Confession Texts” is the fact that the sinner learns and accept his/her sin in the temple with mysterious methods. The guilty party then erects an inscription, announcing that he/she has paid the penance and recognized God’s power¹¹.

These temples probably existed in this region for a very long time and were influential in the material and nonmaterial lives of the crowded rural families, even during the Roman Period, when urbanization in Anatolia peaked.

8 PETZL 1994: 1, 5 ff; 11, 5; 106, 11.

9 PETZL 1994: 3; 38, 5 ff.

10 ZINGERLE 1926: Col. 30–47; ZINGERLE 1929: Col. 107.

11 For Δύναμις, see PETZL 1994: No. 9, 3; 10, 11; 35, 18; 47, 10; 54, 1 ff; 55, 5, 12; 59, 15; 62, 1; 68, 3; 69, 33; 79, 2; 122, 5.

ABBREVIATION LISTS

AE	L'Année épigraphique.
EA	Epigraphica Anatolica.
ÖJH	Jahreshefte des sterreichischen Archologischen Institutes in Wien
PETZL 1994	G. PETZL, "Die Beichtinschriften Westkleinasiens", EA 22.
ZINGERLE 1926	J. ZINGERLE, "Heiliges Recht", ÖJh 23, 5–72.
ZINGERLE 1929	J. ZINGERLE, "Paraplipomena", ÖJh 24, 107–124.

